

KANSALLINEN
KOULUTUKSEN
ARVIOINTIKESKUS

ERITYINEN TUKI VOIMAVARAKSI

Arviointi ammatillisen koulutuksen
erityisestä tuesta

Jani Goman | Raisa Hievanen | Johanna Kiesi | Mari Huhtanen
Taneli Vuojus | Seija Eskola | Seija Karvonen | Kristina Kullas-Norrgård
Tuomo Lahtinen | Anneli Majanen | Jaakko Ristolainen

JULKAISUT 17:2021

ERITYINEN TUKI VOIMAVARAKSI

Arviointi ammatillisen koulutuksen erityisestä tuesta

Jani Goman
Raisa Hievanen
Johanna Kiesi
Mari Huhtanen
Taneli Vuojus
Seija Eskola
Seija Karvonen
Kristina Kullas-Norrgård
Tuomo Lahtinen
Anneli Majanen
Jaakko Ristolainen

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus
Julkaisut 17:2021

JULKAISIJA Kansallinen koulutuksen arviointikeskus

KANSI JA ULKOASU Juha Juvonen (org.) & Ahoy, Jussi Aho (edit)
TAITTO PunaMusta

ISBN 978-952-206-705-0 pdf
ISSN 2342-4184 (verkkajulkaisu)

© Kansallinen koulutuksen arviointikeskus

Julkaisija

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (KARVI)

Julkaisun nimi

ERITYINEN TUKI VOIMAVARAKSI – Arviointi ammatillisen koulutuksen erityisestä tuesta

Tekijät

Jani Goman, Raisa Hievanen, Johanna Kiesi, Mari Huhtanen, Taneli Vuojus, Seija Eskola, Seija Karvonen, Kristina Kullas-Norrgård, Tuomo Lahtinen, Anneli Majanen & Jaakko Ristolainen

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (Karvi) toteutti vuosina 2020–2021 ammatillisen koulutuksen erityisen tuen arvioinnin. Arviointi tuotti tietoa erityisen tuen järjestelyistä ja niiden toimivuudesta: tuen tarpeiden tunnistamisesta, tuen suunnittelusta, tuen ja ohjauksen muodoista, tuen saatavuudesta ja saavutettavuudesta sekä osaamisen arvioinnin mukauttamisen ja ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista poikkeamisen käytännöistä.

Arviointitietoa hankittiin kyselyillä ammatillisen koulutuksen järjestäjiltä (n = 92) ja opetus- ja ohjaushenkilöstöltä (n = 2 379) sekä haastatteluilla erityisen tuen opiskelijoilta (n = 50). Lisäksi arvioinnissa hyödynnettiin opetushallinnon tilastopalvelu Vipusen ja Koski-tietovarannon tietoja erityisen tuen opiskelijoista ja heidän opinnoistaan.

Arviointitulosten mukaan yleisimpiä erityisen tuen tarpeiden tunnistamisen menetelmiä ovat haastattelut, havainnoinnit, testit, kartoitukset sekä tiedonsiirto koulutuksen nivelvaiheessa. Uusien opiskelijoiden tuen tarpeiden tunnistaminen ei toteudu yhtä järjestelmällisesti jatkuvassa haussa kuin muissa hakutavoissa. Ammatti- ja erikoisammattitutkinnoissa tunnistaminen toimii heikommin kuin perustutkintokoulutuksessa.

Suunniteltujen tukitoimien kirjaaminen opiskelijoiden henkilökohtaisiin osaamisen kehittämissuunnitelmiin (HOKS) sekä opiskelijoiden osallistaminen tukitoimista sopimiseen toteutuvat hyvin erityisen tuen suunnittelussa. Kehitettävää sen sijaan on tuen suunnittelussa tutkinnon osittain, toteutuneiden tukitoimien kirjaamisessa ja tuen vaikuttavuuden säännöllisessä arvioinnissa. Opiskelijaa opettavilla ja ohjaavilla tulee olla riittävästi tietoa opiskelijalle sovitusta tukitoimista ja keinoista tuen toteuttamiseen. Arviointitulosten mukaan henkilöstön välisessä tiedonkulussa ja yhteistyössä on tässä suhteessa kehitettävää.

Tuen muotoja ja tuen toteutusta tulee kehittää niin, että ne soveltuvat entistä paremmin eri tutkintomuotoihin, tutkinnon osiin ja oppimisympäristöihin. Arviointitulosten mukaan perustutkintokoulutuksessa tuki toteutuu huomommin ammatillisissa tutkinnon osissa kuin yhteisissä

tutkinnon osissa. Huomiota tulee kiinnittää myös ammatti- ja erikoisammattitutkintoihin, joissa tuki toteutuu perustutkintokoulutusta heikommin. Oppimisympäristöjen osalta tuen saatavuudessa on kehitettävää erityisesti työelämässä oppimisessa, näytöissä ja etäopiskelussa. Osaamisen arvioinnin mukauttamisen ja ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista poikkeamisen käytäntöjä tulee myös selkeyttää.

Opetus- ja ohjaushenkilöstöstä varsin monet kokivat erityiseen tukeen liittyvät vastuut ja työnjaon epäselviksi. Eri työtehtävissä toimivien rooleja tulee selkeyttää ja yhteistyötä tiivistää erityisopettajien, eri tutkinnon osien opettajien sekä muun ohjaushenkilöstön välillä. Myös henkilöstön osaamista erityisessä tuessa tulee vahvistaa. Arviointitulosten mukaan osaamisen kehittäminen ei ole nykyisellään kovin suunnitelmallista. Erityisesti yhteisten ja ammatillisten tutkinnon osien opettajien valmiuksia erityisen tuen tarpeiden tunnistamiseen ja opiskelijoiden tukemiseen tulee vahvistaa. Riittävä osaaminen tulee varmistaa kaikilla koulutusaloilla. Suositeltavaa on, että järjestäjät lisäävät ja kehittävät samanaikaisopetusta ja -ohjausta osana erityisen tuen toteutusta. Jaetun asiantuntijuuden merkitystä ja erityisopettajien konsultatiivista roolia tulee vahvistaa.

Henkilöstöresurssien ja ajallisen resurssin riittävyys erityisen tuen tarpeiden tunnistamiseen, tuen suunnitteluun ja toteutukseen tulee varmistaa. Järjestäjätasolla tulee tehdä näkyväksi erityisen tuen korotetun valtionosuuden kohdentuminen toimintaan. Lisäksi on tärkeää kehittää kohdentumisen seuranta soveltuvien mittaritietojen avulla, jotta resurssien riittävyttä voidaan arvioida ja resursseja voidaan suunnata tarkoituksenmukaisella tavalla koulutusalojen, tutkintomuotojen ja toimipaikkojen kesken.

Perusopetuksen ja ammatillisen koulutuksen nivelvaiheyhteistyötä opiskelijoiden ohjauksessa ja tiedonsiirrossa tulee edelleen kehittää, ja erityistä tukea koskevaa tiedottamista ammatillisesta koulutuksesta perusopetukseen vahvistaa. Nivelvaiheen yhteistyö tulee aloittaa nykyistä aikaisemmin niiden opiskelijoiden osalta, joilla on perusopetuksessa oppimiseen liittyviä haasteita. Osa opiskelijoista tarvitsee pedagogisten tukitoimien lisäksi myös muuta tukea. Arviointitulosten perusteella koulutuksen järjestäjien ja oppilaitosten yhteistyö opiskeluterveydenhuollon ja kuraattoripalvelujen kanssa toimii melko hyvin, mutta yhteistyötä psykologipalvelujen, nuorisopalvelujen sekä työ- ja elinkeinopalvelujen kanssa tulee kehittää.

Erityisen tuen ja muiden oppimisen ja ohjauksen tuen muotojen keskinäistä suhdetta tulee selkeyttää. Käytännön työkaluja ja menettelytapoja tuen tarpeiden tunnistamiseen ja eri tuen muotojen ja tasojen määrittelyyn tulee kehittää yhteistyössä koulutuksen järjestäjien, erityisoppilaitosten, Opetushallituksen sekä opetus- ja kulttuuriministeriön kesken. Vaativan erityisen tuen saatavuus ja koulutuspaikkojen riittävyys eri alueilla tulee varmistaa. Opiskelijoiden mahdollisuutta siirtyä tarvittaessa tuen muodosta toiseen tulee entisestään kehittää sekä yleisten oppilaitosten ja erityisoppilaitosten yhteistyötä tulee tiivistää. Koulutusjärjestelmän tasolla on tärkeää kehittää erityistä tukea siten, että tuen kokonaisuus on riittävän selkeä ja rakenteeltaan looginen opiskelijoille, heidän huoltajilleen ja eri koulutusasteiden toimijoille.

Arvioinnissa annettiin seuraavat kehittämissuosituksen:

1. Riittävät resurssit erityiseen tukeen tulee varmistaa ja resurssien kohdentumista selkeyttää.
2. Erityisen tuen suunnitelmallisuutta sekä henkilöstön keskinäistä työnjakoa ja yhteistyötä tulee kehittää.
3. Henkilöstön osaamista erityisessä tuessa tulee vahvistaa.
4. Tuen tarpeiden tunnistamista on kehitettävä jatkuvan haun kautta tulevien opiskelijoiden osalta ja ammatti- ja erikoisammattitutkinnoissa.
5. Erityisen tuen suunnittelua tutkinnon osittain tulee kehittää ja opetus- ja ohjaushenkilöstön välistä tiedonkulkua parantaa.
6. Erityisen tuen muotoja, toteutusta ja tuen vaikuttavuuden arviointia on kehitettävä.
7. Soveltuvien työpaikkojen saatavuutta, työpaikkaohjaajien perehdyttämistä ja opiskelijoiden tukea työelämässä oppimisen aikana tulee kehittää.
8. Osaamisen arvioinnin mukauttamisen ja ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista poikkeamisen käytäntöjä tulee selkeyttää.
9. Tuen tasojen ja muotojen rajapintoihin tarvitaan selkeyttä.
10. Erityiseen tukeen liittyvää nivelvaiheyhteistyötä ja moniammatillista yhteistyötä tulee kehittää.

Asiasanat: arviointi, ammatillinen koulutus, erityinen tuki, henkilökohtaistaminen, työelämässä oppiminen, osaamisen arvioinnin mukauttaminen, ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista poikkeaminen

Utgivare

Nationella centret för utbildningsutvärdering (NCU)

Publikationens namn

SÄRSKILT STÖD SOM RESURS – Utvärdering av det särskilda stödet inom yrkesutbildningen

Författare

Jani Goman, Raisa Hievanen, Johanna Kiesi, Mari Huhtanen, Taneli Vuojus, Seija Eskola, Seija Karvonen, Kristina Kullas-Norrgård, Tuomo Lahtinen, Anneli Majanen & Jaakko Ristolainen

Nationella centret för utbildningsutvärdering (NCU) genomförde åren 2020–2021 en utvärdering av det särskilda stödet inom yrkesutbildningen. Utvärderingen gav information om arrangemangen för särskilt stöd och hur de fungerar: identifieringen av stödbehov, planeringen av stödet, former av stöd och handledning, tillgången till stöd och stödets tillgänglighet samt rutinerna för anpassning av bedömningen av kunnande och avvikelser från kraven på yrkesskicklighet eller målen för kunnandet.

Data för utvärderingen samlades in genom enkäter riktade till anordnarna av yrkesutbildning (n = 92) och till undervisande och handledande personal (n = 2 379) samt genom intervjuer med studerande som får särskilt stöd (n = 50). I utvärderingen användes också information från utbildningsförvaltningens statistiktjänst Vipunen och informationsresursen Koski om studerande med särskilt stöd och om deras studier.

Enligt utvärderingsresultaten är de vanligaste metoderna för identifiering av behov av särskilt stöd intervjuer, observationer, tester, kartläggningar och informationsöverföring i övergångsskeden i utbildningen. Identifieringen av stödbehov hos nya studerande förverkligas inte lika systematiskt vid kontinuerlig ansökan som i andra typer av ansökningar. I yrkes- och specialyrkesexamina fungerar identifieringen sämre än i grundexamensutbildningar.

Dokumentationen av de planerade åtgärderna i de studerandes personliga utvecklingsplaner för kunnandet (PUK) och inkluderingen av de studerande i överenskommelserna om stödåtgärder förverkligas väl i planeringen av särskilt stöd. Det finns ändå rum för utveckling i planeringen av stödet enligt examensdel, i dokumentationen av förverkligade stödåtgärder och i den regelbundna utvärderingen av stödets effekter. De personer som undervisar eller handleder de studerande behöver ha tillräcklig kunskap om vilka stödåtgärder som avtalats för den studerande och om metoderna för att förverkliga stödet. Enligt utvärderingsresultaten finns det rum för förbättring i informationsgången och samarbetet bland personalen gällande detta.

Stödformerna och förverkligandet av stödet bör utvecklas så att de passar ännu bättre för olika examensformer, examensdelar och lärmiljöer. Utvärderingsresultaten visar att stödet inom grundexamensutbildning förverkligas sämre i yrkesinriktade examensdelar än i gemensamma examensdelar. Man bör också fästa uppmärksamhet vid yrkes- och specialyrkesexamina, där stödet förverkligas sämre än i grundexamensutbildning. I fråga om lärmiljöerna finns det rum för utveckling i fråga om tillgången till stöd, i synnerhet gällande lärande i arbetslivet, yrkesprov och distansstudier. Rutinerna för anpassning av bedömningen och avvikelser från kraven på yrkesskicklighet eller målen för kunnandet behöver också förtydligas.

Inom den undervisande och handledande personalen upplevde ganska många att ansvars- och arbetsfördelningen gällande särskilt stöd var oklar. Rollerna för personer i olika arbetsuppgifter borde också förtydligas och samarbetet mellan speciallärare, lärare i olika examensdelar och övrig handledande personal borde stärkas. Även personalens kompetens inom särskilt stöd behöver stärkas. Enligt utvärderingsresultaten är kompetensutvecklingen för närvarande inte så systematisk. Beredskapen för identifiering av behov av särskilt stöd och stödjande av studerande i synnerhet bland lärare i gemensamma och yrkesinriktade examensdelar bör stärkas. Tillräcklig kompetens bör säkerställas inom alla utbildningsområden. Det rekommenderas att anordnarna utökar och utvecklar kompanjonundervisningen och -handledningen som en del av tillhandahållandet av särskilt stöd. Betydelsen av delad expertis och speciallärarnas konsultativa roll bör stärkas.

Man bör se till att personal- och tidsresurserna räcker till för identifiering av behoven av särskilt stöd samt planeringen och genomförandet av stödet. På anordnarnivån bör man synliggöra hur de höjda statsandelarna för särskilt stöd riktas till verksamheten. Dessutom är det viktigt att utveckla uppföljningen av hur resurserna riktas med hjälp av lämpliga mätare, så att resursernas tillräcklighet kan utvärderas och så att resurserna kan fördelas på ett ändamålsenligt sätt bland utbildningsområden, examensformer och verksamhetsställen.

Samarbetet i övergångsskedet mellan grundskolan och yrkesutbildningen kring studerandehandledningen och informationsöverföringen bör vidareutvecklas, och informationen om särskilt stöd från yrkesutbildningen till grundskolan bör stärkas. Samarbetet i övergångsskedet bör inledas tidigare än i nuläget för de studerandes del som har utmaningar i lärandet i grundskolan. En del studerande behöver också annat stöd utöver pedagogiska stödåtgärder. Enligt utvärderingsresultaten fungerar utbildningsanordnarnas och läroanstaltens samarbete med studerandehälsovården och kuratorstjänster ganska bra, men samarbetet med psykologtjänster, ungdomstjänster samt arbets- och näringstjänster behöver utvecklas.

Den inbördes relationen mellan särskilt stöd och andra stödformer inom lärandet och handledningen bör förtydligas. Praktiska verktyg och förfaranden för identifiering av stödbehov samt definition av olika stödformer och -nivåer bör utvecklas genom samarbete mellan utbildningsanordnare, specialläroanstalter, Utbildningsstyrelsen och undervisnings- och kulturministeriet. Tillgången till krävande särskilt stöd och utbildningsplatsernas tillräcklighet i olika områden måste säkerställas. De studerandes möjlighet att vid behov övergå från en stödform till en annan bör vidareutvecklas, och samarbetet mellan allmänna läroanstalter och specialläroanstalter bör intensifieras. På utbildningssystemets nivå är det viktigt att utveckla det särskilda stödet så att stödet som helhet är tillräckligt tydligt och strukturmässigt logiskt för de studerande, deras vårdnadshavare och för aktörerna på olika utbildningsstadier.

Följande utvecklingsrekommendationer gavs i utvärderingen:

1. Tillräckliga resurser för särskilt stöd bör säkerställas och allokeringen av resurser bör förtydligas.
2. Det särskilda stödet bör göras mer systematiskt, och arbetsfördelningen och samarbetet bland personalen bör utvecklas.
3. Personalens kompetens inom särskilt stöd behöver stärkas.
4. Identifieringen av stödbehov bör utvecklas för de studerande som kommer via den kontinuerliga ansökan samt inom yrkes- och specialyrkesexamina.
5. Planeringen av särskilt stöd enligt examensdel bör utvecklas, och informationsgången bland den undervisande och handledande personalen bör förbättras.
6. Formerna för särskilt stöd, förverkligandet av stödet och utvärderingen av dess effekter bör utvecklas.
7. Tillgången till lämpliga arbetsplatser, inskolningen av arbetsplatshandledare och stödet för de studerande under inläring i arbetslivet bör utvecklas.
8. Rutinerna för anpassning av bedömningen och avvikelse från kraven på yrkesskicklighet eller målen för kunnandet behöver förtydligas.
9. Det behövs tydlighet i gränssnitten mellan stödnivåer och -former.
10. Samarbetet i övergångsskeden och det mångprofessionella samarbetet kring särskilt stöd bör utvecklas.

Ämnesord: utvärdering, yrkesutbildning, särskilt stöd, personlig tillämpning, lärande i arbetslivet, anpassning av bedömningen av kunnandet, avvikelse från kraven på yrkesskicklighet eller målen för kunnandet

Publisher

Finnish Education Evaluation Centre (FINEEC)

Name of publication

SPECIAL NEEDS SUPPORT AS A RESOURCE – Evaluation of the provision of special needs support in vocational education and training

Authors

Jani Goman, Raisa Hievanen, Johanna Kiesi, Mari Huhtanen, Taneli Vuojus, Seija Eskola, Seija Karvonen, Kristina Kullas-Norrgård, Tuomo Lahtinen, Anneli Majanen & Jaakko Ristolainen

The Finnish Education Evaluation Centre (FINEEC) evaluated the provision of special needs support in vocational education and training in 2020–2021. In particular, the evaluation produced information about the arrangements made for special needs support and their effectiveness: identifying needs for support, planning of support, forms of support and guidance, availability and accessibility of support, and practices for adapting assessment of competence and making exceptions to vocational competence requirements or to key competence requirements.

Evaluation data were obtained through surveys addressed to VET providers (n = 92) and teaching and guidance personnel (n = 2,379) as well as interviews with students needing special support (n = 50). The evaluation also drew on data contained in the education administration's reporting portal Vipunen and Koski data repository on students needing special support and their studies.

The evaluation results indicate that the most common methods for identifying special support needs include interviews, observations, tests, surveys, and information exchanges at the transition phase of education. In the rolling application procedure, new students' needs for support are not identified as systematically as in the other application procedures. The identification is also less effective in the context of further and specialist vocational qualifications than initial vocational qualifications.

In the planning of special support, the recording of planned support measures in students' personal competence development plans (PCDP) and students' participation in agreeing on support measures were implemented well, whereas there is room for improvement in the planning of support for qualification units, the recording of implemented support measures, and regular assessment of the effectiveness of support. Those teaching and guiding the students should have sufficient knowledge of the support measures agreed for the students and the means by which the support is delivered. The evaluation results indicate that information flows and cooperation between personnel members could be improved in this respect.

By developing the support forms and delivery of support, support should be made more compatible with different qualification types, units and learning environments. The evaluation findings show that in VET aiming for initial vocational qualifications, support is delivered less effectively for vocational qualification units than for common units. Attention should also be paid to further and specialist vocational qualifications, in which support is provided less effectively than in initial vocational qualifications. Regarding learning environments, the availability of support should be improved in workplace education and training, competence demonstrations and distance learning. The practices of adapting assessment of competence and making exceptions to vocational competence requirements or to key competence requirements should also be clarified.

A large number of teaching and guidance personnel members found that the responsibilities and division of duties related to special needs support were unclear. Consequently, the roles of those working in different tasks should be disambiguated, and cooperation between special needs teachers, those teaching different qualification units and other guidance personnel should be intensified. Personnel competence related to special needs support should also be reinforced. The evaluation findings indicate that competence development is currently not very systematic. In particular, the ability of teachers of common and vocational qualification units to identify special support needs and support students should be improved. Sufficient competence should be ensured in all fields of vocational education and training. Education providers should increase and develop co-teaching and guidance as part of delivering special needs support. The significance of shared expertise and the consultative role of special needs teachers should be strengthened.

Adequate personnel resources and time should be allocated to identifying special support needs as well as planning and delivering support. At the level of education providers, allocation of the increased central government transfers for special needs support to these activities should be made more visible. Improving the monitoring of allocation using suitable indicator data is also important to evaluate the adequacy of resources and to allocate them appropriately between fields of vocational education and training, qualification types and locations.

Transition phase cooperation between basic education and VET should be developed further in the areas of student guidance and information exchanges, and information about special needs support in vocational education and training should be communicated more effectively to basic education. Transition phase cooperation should start earlier for those students who experience learning challenges in basic education. In addition to pedagogical support measures, some students also need other types of support. The evaluation findings show that while education providers' and educational institutions' cooperation with student health care and social welfare services works relatively well, cooperation with psychologist services, youth services and employment and economic development services should be developed.

The relationship between special needs support and other forms of learning support and guidance should be clarified. Practical tools and practices for identifying support needs and defining different forms and levels of support should be developed in cooperation by VET providers, vocational special education institutes, the Finnish National Agency for Education and the Ministry of Education and Culture. The availability of intensive special needs support and the adequacy of VET places in different areas should be ensured. Students' possibilities to move from one form of support

to another should be developed further, and cooperation between general and special education institutes should be intensified. At the education system level, it is important to develop special needs support as a sufficiently clear-cut whole with a structure that appears logical to students, their guardians and stakeholders at different levels of education.

The following development recommendations were issued as a result of the evaluation:

1. Sufficient resources for special needs support should be ensured, and the allocation of resources should be clarified.
2. The systematic nature of special needs support, as well as the division of labour and cooperation between personnel members should be improved.
3. Personnel competence related to special support should be reinforced.
4. Identification of support needs should be developed for students admitted through the rolling application procedure and in further and specialist vocational qualifications.
5. The planning of special needs support for qualification units should be developed, and the flow of information between teaching and guidance personnel should be improved.
6. The forms and delivery of special needs support and assessment of its effectiveness should be developed.
7. The availability of suitable workplaces, orientation of workplace instructors and support for students in workplace education and training should be improved.
8. The practices for adapting assessment of competence and making exceptions to vocational competence requirements or to key competence requirements.
9. The interfaces between the different levels and forms of support should be disambiguated.
10. Transition phase and multiprofessional cooperation related to special support should be developed.

Keywords: evaluation, vocational education and training, special needs support, personalisation, workplace education and training, adaptation of assessment of competence, exception to vocational competence requirements or to key competence requirements

Tiivistelmä	3
Sammandrag.....	6
Abstract	9

OSA I Arvioinnin tausta ja toteutus

1 Johdanto	17
2 Arvioinnin tausta	21
2.1 Erityinen tuki ammatillisessa koulutuksessa	22
2.1.1 Erityisen tuen tarpeen tunnistaminen	23
2.1.2 Erityisen tuen suunnittelu ja toteutus.....	23
2.1.3 Osaamisen arvioinnin mukauttaminen ja ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista poikkeaminen	24
2.2 Ammatillisen koulutuksen uudistuksen tuomat muutokset erityiseen tukeen.....	25
3 Arvioinnin toteutus	28
3.1 Arviointiryhmä.....	29
3.2 Arvioinnin tavoitteet, arviointikysymykset ja rajaukset	30
3.2.1 Arvioinnin tavoitteet	30
3.2.2 Arviointikysymykset ja rajaukset	31
3.3 Arvioinnin aikataulu ja aineistot	33
3.3.1 Tilasto- ja rekisteritieto	33
3.3.2 Opiskelijahaastattelut	35
3.3.3 Kysely koulutuksen järjestäjille.....	37
3.3.4 Kysely opetus- ja ohjaushenkilöstölle.....	38
3.4 Tulosten analysointi ja raportointi	40
3.5 Luotettavuus.....	42

OSA II Tulokset

4	Erityisen tuen opiskelijat tilasto- ja rekisteritiedon mukaan	46
4.1	Päätös erityisesti tuesta.....	49
4.2	Osaamisen hankkiminen.....	50
4.3	Osaamisen arvioinnin mukauttaminen.....	51
4.4	Ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista poikkeaminen	52
4.5	Läsnä olevat, keskeyttäneet ja valmistuneet.....	54
5	Resurssit, osaaminen ja työnjako erityisen tuen järjestämisessä	57
5.1	Henkilöstöresurssit	58
5.2	Vastuut ja työnjako.....	64
5.3	Osaaminen ja osaamisen kehittäminen	66
5.4	Erityisen tuen järjestämistä koskeva suunnitelma sekä erityisen tuen arviointi ja kehittäminen.....	70
6	Erityisen tuen tarpeiden tunnistaminen	73
6.1	Erityisen tuen tarpeiden selvittäminen eri hakutapojen yhteydessä.....	74
6.2	Erityisen tuen tarpeiden tunnistamisen menetelmät.....	76
6.3	Erityisen tuen tarpeiden tunnistamisen toimivuus opintojen eri vaiheissa ja eri koulutusmuodoissa	78
6.4	Erityisen tuen tarpeiden tunnistamisen kehittämiskohteita	83
7	Erityisen tuen suunnittelu	88
7.1	Erityisen tuen suunnittelusta vastaavat tahot	89
7.2	Erityisen tuen suunnittelun toimivuus	90
7.3	Erityisen tuen suunnittelun kehittämiskohteita	93
8	Erityisen tuen toteutus	99
8.1	Erityisen tuen muodot.....	100
8.2	Erityisen tuen toteutuksen toimivuus	104
8.3	Erityisen tuen saatavuus eri tutkintomuodoissa ja tutkinnon osissa	107
8.4	Työelämässä oppimiseen soveltuvat työpaikat sekä työpaikkaohjaajien osaaminen ja tuki.....	112
8.5	Erityisen tuen toteutuksen kehittämiskohteita oppilaitosympäristössä ja työelämässä oppimisessa.....	115

9	Opiskelijoiden kokemukset saamastaan tuesta	125
9.1	Opintojen sujuminen ja saatu tuki.....	126
9.2	Tuen suunnittelu ja henkilökohtainen osaamisen kehittämisen suunnitelma	128
9.3	Opintojen eteneminen ja oppilaitoksen tarjoama tuki työllistymiseen tai jatko-opintoihin hakeutumiseen	128
10	Osaamisen arvioinnin mukauttaminen ja ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista poikkeaminen.....	131
10.1	Osaamisen arvioinnin mukauttaminen.....	132
10.2	Yhteisten tutkinnon osien osaamistavoitteista ja ammatillisten tutkinnon osien ammattitaitovaatimuksista poikkeaminen.....	135
11	Erityiseen tukeen liittyvä yhteistyö eri tahojen kanssa	140
12	Vahvuudet erityisessä tuessa.....	149
13	Erityisen tuen valtakunnalliset linjaukset ja kansallisia kehittämiskohteita	155
14	Koronaepidemian vaikutuksia erityiseen tukeen.....	165
 OSA III Johtopäätökset ja kehittämissuositukset		
15	Johtopäätökset.....	172
16	Kehittämissuositukset	184
Lähteet		190

OSA

Arvioinnin
tausta ja
toteutus

Johdanto

1

Oppijoiden oikeus saada yksilöllistä tarpeidensa mukaista tukea oppimiseensa ja osaamisensa kehittämiseen on keskeinen periaate suomalaisessa koulutusjärjestelmässä. Perustuslain (731/1999, 16 §) mukaan jokaiselle tulee turvata yhtäläinen mahdollisuus saada kykyjensä ja erityisten tarpeidensa mukaista opetusta ja koulutusta. Ammatillisen koulutuksen reformin myötä erityinen tuki laajeni koskemaan kaikkea ammatillista koulutusta. Opiskelijalla on oikeus erityiseen tukeen ammatillisissa perustutkinnoissa, ammattitutkinnoissa, erikoisammattitutkinnoissa sekä valmentavassa koulutuksessa.

Laajennettu oppivelvollisuus astui voimaan 1.8.2021. Uuden lainsäädännön mukaan oppivelvollisuus päättyy, kun nuori täyttää 18 vuotta tai tätä ennen, jos hän on suorittanut toisen asteen tutkinnon. Lakia sovellettiin ensimmäistä kertaa oppilaisiin, jotka olivat keväällä 2021 perusopetuksen päättöluokalla. Oppivelvollisuuden tavoitteena on nostaa koulutus- ja osaamistasoa, kaventaa oppimiseroja ja lisätä koulutuksellista yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja lasten ja nuorten hyvinvointia (Oppivelvollisuuslaki 1214/2020, 1 §). Koulutus ja vähintään toisen asteen tutkinnon suorittaminen ovat myös merkittäviä syrjäytymiseltä suojaavia tekijöitä (esim. Paananen, Surakka, Kainulainen, Ristikari & Gissler 2019).

Koulutuksellisen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden kannalta keskeistä on, että tuki- ja ohjauspalvelut kohdennetaan tarpeenmukaisesti ja oikea-aikaisesti. Perusopetuksessa tehostettua tai erityistä tukea saavien oppilaiden määrä on kasvanut viime vuosina. Myös ammatillisessa koulutuksessa erityisen tuen opiskelijoiden määrä on lisääntynyt (Opetushallinnon tilastopalvelu Vipunen). Ammatillisessa koulutuksessa opiskelijalla on oikeus erityiseen tukeen, jos hän oppimisvaikeuksien, vamman, sairauden tai muun syyn vuoksi tarvitsee pitkäaikaista tai säännöllistä erityistä oppimisen ja opiskelun tukea tutkinnon tai koulutuksen perusteiden mukaisten ammattitaitovaatimusten tai osaamistavoitteiden saavuttamiseksi. Erityisellä tuella tarkoitetaan opiskelijan tavoitteisiin ja valmiuksiin perustuvaa suunnitelmallista pedagogista tukea sekä erityisiä opetus- ja opiskelu-järjestelyitä. (Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017.)

Osalla opiskelijoista tehostetun tai erityisen tuen tarve on todettu jo perusopetuksen aikana. Tällöin tuen tarve voidaan tunnistaa ammatilliseen koulutukseen hakeutumisvaiheessa esimerkiksi nivelvaiheen yhteistyön kautta. Erityisen tuen tarve voi tulla esille myös opintojen alkuvaiheessa esimerkiksi oppimisen valmiuksia kartoittavien testien tai henkilökohtaisten ohjauskeskustelujen kautta. Osalla opiskelijoista tarve voi ilmetä myös myöhemmin opintojen aikana, kun opinnot eivät etene suunnitellulla tavalla. Tällöin keskeisessä roolissa ovat koulutuksen järjestäjällä ja oppilaitoksissa käytössä olevat menettelytavat tuen tarpeiden tunnistamiseen ja arviointiin sekä tuen ja ohjauksen toteutukseen.

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (Karvi) toteutti ammatillisen koulutuksen erityisen tuen arvioinnin vuosien 2020–2021 aikana. Arviointi tuotti tietoa erityisen tuen järjestelyistä ja niiden toimivuudesta, kuten tuen tarpeiden tunnistamisesta, tuen ja ohjauksen muodoista sekä tuen saatavuudesta ja saavutettavuudesta. Lisäksi arvioinnissa tuotettiin tietoa koronaepidemian vaikutuksista erityiseen tukeen. Erityistä tukea ei ole aikaisemmin arvioitu itsenäisenä teemanaan.

Erityisen tuen arviointi oli osa Koulutuksen arviointisuunnitelmassa 2020–2023 määriteltyä arviointiteemaa, joka liittyy yksilöllisten opintopolkujen toteutumiseen ammatillisessa koulutuksessa. Arviointikokonaisuudella tuotetaan tietoa arviointisuunnitelmakauden 2020–2023 painopiste-alueisiin, jotka liittyvät koulutusjärjestelmän toimivuuden lisäämiseen sekä yhdenvertaisuuden edistämiseen. (Kansallinen koulutuksen arviointikeskus 2021.)

Arviointiryhmä kiittää koulutuksen järjestäjiä, opetus- ja ohjaushenkilöstöä sekä opiskelijoita osallistumisesta arviointiin ja yhteiseen tiedon tuottamiseen erityisestä tuesta. Erityiskiitos myös arvioinnin yhteyshenkilöille tiedonkeruuseen liittyvien asioiden organisoinnista järjestäjän ja oppilaitosten tasolla. Arviointiryhmä kiittää myös arviointihankkeen alussa järjestettyihin kuulemistilaisuuksiin osallistuneita tärkeitä keskusteluista, jotka edistivät arvioinnin suunnittelua.

Arvioinnin tausta

2

Erityisen tuen tavoitteena on mahdollistaa ammattiin opiskelu niille opiskelijoille, joilla on tavanomaista enemmän haasteita opiskelussa ja oppimisessa. Erityisen tuen järjestelyt ovat yksilöllisiä ja ne tulee suunnitella opiskelijan tarpeista lähtien. Tuen avulla edistetään myös opiskelijan kokonaisvaltaista hyvinvointia ja kuntoutusta. Tässä luvussa kuvataan ammatillisen koulutuksen erityistä tukea ja siihen ammatillisen koulutuksen reformin myötä tehtyjä uudistuksia.

2.1 Erityinen tuki ammatillisessa koulutuksessa

Ammatillisen koulutuksen opiskelija on oikeutettu erityiseen tukeen, jos hän oppimisvaikeuksien, vamman, sairauden tai muun syyn vuoksi tarvitsee pitkäaikaista tai säännöllistä tukea oppimiseen ja opiskeluun tutkinnon tai valmistavan koulutuksen perusteiden mukaisten ammattitaitovaatimusten tai osaamistavoitteiden saavuttamiseksi. Erityinen tuki muodostuu opiskelijan yksilöllisiin tarpeisiin, tavoitteisiin ja valmiuksiin perustuvasta suunnitelmallisesta pedagogisesta tuesta sekä erityisistä opetus- ja opiskelijajärjestelyistä. Tavoitteena on, että erityisen tuen avulla opiskelija saavuttaa tutkinnon tai koulutuksen perusteiden mukaisen ammattitaidon ja osaamisen. (Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017, 64 §.) Niin ammatillisen perustutkinnon, ammattitutkinnon, erikoisammattitutkinnon kuin valmentavien koulutusten opiskelijat ovat oikeutettuja erityiseen tukeen (Opetushallitus 2018, 1). Kaikki koulutuksen järjestäjät voivat tarjota opiskelijoilleen erityistä tukea.

Niille opiskelijoille, joilla on vaikeita oppimisvaikeuksia tai vaikea vamma tai sairaus, joiden vuoksi opiskelija tarvitsee yksilöllistä, laaja-alaista ja monipuolista erityistä tukea ammatillisessa koulutuksessa, tarjotaan vaativaa erityistä tukea (Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017, 65 §). Vaativaa erityistä tukea järjestävät voimassa olevien järjestämislupien mukaan viisi ammatillista erityisoppilaitosta sekä kuusi vaativan erityisen tuen rajatun tehtävän saanutta ammatillisen koulutuksen järjestäjää (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019, 13; Oiva 2020).

2.1.1 Erityisen tuen tarpeen tunnistaminen

Opiskelijan tarve erityiseen tukeen voi tulla järjestäjän tietoon jo ennen opiskelijaksi ottamista tai opintojen aikana. Opintoihin hakeutumisvaiheessa tuen tarve voi tulla esille opiskelijan hakemuksessa tai nivelvaiheen yhteistyössä. Se, että opiskelija on perusopetuksen aikana saanut tehostettua tai erityistä tukea tai hänellä on esimerkiksi lääkärin tai erityisopettajan lausunto tuen tarpeesta, ei kuitenkaan automaattisesti oikeuta erityiseen tukeen ammatillisessa koulutuksessa. Järjestäjän tulee arvioida yhdessä opiskelijan, ja alaikäisen opiskelijan tapauksessa huoltajan, kanssa millaista tukea opiskelija mahdollisesti tarvitsee ammatillisessa koulutuksessa.

Mikäli erityisen tuen tarve tulee esiin opintojen aikana, arvioi koulutuksen järjestäjä yhdessä opiskelijan kanssa, mistä tuen tarve johtuu ja voidaanko opintoja tukea erityisen tuen avulla. Erityisen tuen tarvetta voidaan arvioida erilaisilla menetelmillä, esimerkiksi lukemiseen, kirjoittamiseen ja matemaattisiin valmiuksiin liittyvillä testeillä. (Opetushallitus 2018, 1.)

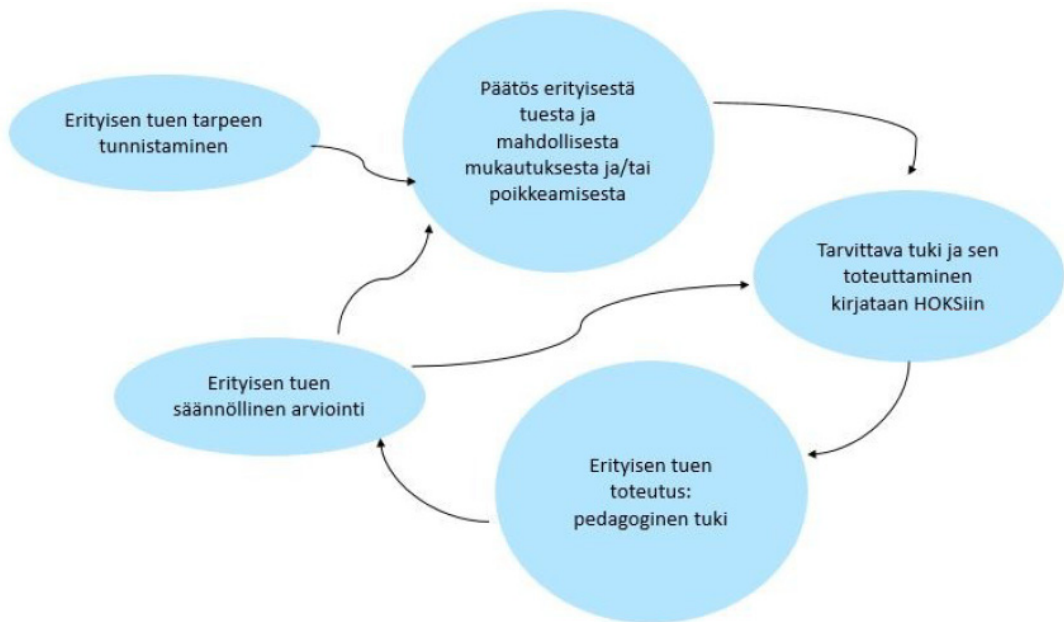
2.1.2 Erityisen tuen suunnittelu ja toteutus

Koulutuksen järjestäjän tehtävänä on suunnitella tutkinnon tai koulutuksen perusteissa edellytetyn ammattitaidon tai osaamisen hankkiminen, jos opiskelijalla ei ole osaamisen osoittamiseksi tarvittavaa aiemmin hankittua osaamista. Järjestäjän tulee myös suunnitella opiskelijan tarvitsemat tukitoimet sekä seurata opiskelijan osaamisen kehittymistä ja tarvittaessa suunnitella opiskeluvalmiuksia tukevat opinnot, erityinen tuki, osaamisen arvioinnin mukauttaminen sekä ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista poikkeaminen. (Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017, 48 §.)

Erityisen tuen muodot suunnitellaan yksilöllisesti opiskelijan tarpeista lähtien. Jos opiskelija ei saamastaan tuesta huolimatta pysty saavuttamaan tutkinnon ammattitaitovaatimusten tai osaamistavoitteiden mukaista osaamista, voidaan osaamisen arviointia mukauttaa. Myös ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista poikkeaminen on mahdollista. (Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017, 64 §, 66 §.)

Opiskelijalle annettavasta erityisestä tuesta, mahdollisesta osaamisen arvioinnin mukauttamisesta sekä ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista poikkeamisesta päättää koulutuksen järjestäjä opiskelijaa, ja alaikäisen opiskelijan kohdalla tämän huoltajaa, kuultuaan. Opiskelijan saaman erityisen tuen sisältö, osaamisen arvioinnin mukauttaminen sekä ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista poikkeaminen kirjataan opiskelijan henkilökohtaiseen osaamisen kehittämissuunnitelmaan (HOKS). (Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017, 67 §.)

Koulutuksen järjestäjän edustajan tulee arvioida erityistä tukea ja sen vaikuttavuutta suunnitelmallisesti ja aina henkilökohtaista osaamisen kehittämissuunnitelmaa päivitettäessä. Arviointiin osallistuvat opiskelija ja tukitoimia toteuttaneet henkilöt ja arvioinnin perusteella päätetään, jatketaanko tukitoimia ennallaan, muutetaanko niitä vai luovutaanko tukitoimista kokonaan. (Opetushallitus 2018, 3.) Kuviossa 1 on tiivistetty erityisen tuen prosessin keskeiset vaiheet.

KUVIO 1. Erityisen tuen prosessi (Opetushallitus 2018, 1)

2.1.3 Osaamisen arvioinnin mukauttaminen ja ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista poikkeaminen

Erityisen tuen tavoitteena on, että opiskelija saavuttaa tutkinnon tai koulutuksen perusteiden mukaisen ammattitaidon ja osaamisen. Jos opiskelija ei tuesta huolimatta pysty saavuttamaan tutkinnon ammattitaitovaatimusten tai osaamistavoitteiden tyydyttävän 1-tason mukaista osaamista, voidaan osaamisen arviointia mukauttaa niiltä osin, kun se on opiskelijan valmiudet ja tavoitteet huomioon ottaen välttämätöntä. Mukauttaminen on mahdollista ammatillisissa perustutkinnoissa, mutta ei ammatti- ja erikoisammattitutkinnoissa. (Opetushallitus 2018, 4.)

Kun tutkinnon osan tai osien osaamisen arviointia mukautetaan, kirjataan opiskelijan kohdalla käytettävät yksilölliset arviointikriteerit sekä osaamisen osoittamisen tavat opiskelijan henkilökohtaiseen osaamisen kehittämissuunnitelmaan. Samalla tulee arvioida, tarvitseeko opiskelija tukitoimia osoittaessaan ammattitaitoaan. (Opetushallitus 2018, 6.)

Ammatillista perustutkintoa suorittavan opiskelijan kohdalla on mahdollista poiketa tutkinnon perusteissa määritellyistä ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista jos

- tutkinnon perusteiden mukaiset ammattitaitovaatimukset tai osaamistavoitteet ovat olosuhteet tai aiemmin hankittu osaaminen huomioon ottaen joiltakin osin opiskelijalle kohtuuttomia, tai

- poikkeaminen on perusteltua opiskelijan vammaan tai terveydentilaan liittyvien syiden vuoksi. (Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017, 66 §.)

Ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista poiketaan, jotta opiskelija voi suorittaa tutkinnon vaikkei hän kaikilta osin voikaan saavuttaa tutkinnon perusteiden mukaista osaamista. (Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017, 66 §.) Yhteisten tutkinnon osien osa-alueiden osaamistavoitteista poiketessa opiskelijan tutkintoon pitää sisällyttää vastaavassa laajuudessa osaamistavoitteita saman tutkinnon osan muilta osa-alueilta. (Asetus ammatillisesta koulutuksesta 673/2017, 3 §.)

Jos opiskelijan osaamisen arviointia on mukautettu tai ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista poikettu, arvioidaan osaamista vertaamalla sitä henkilökohtaisessa osaamisen kehittämissuunnitelmassa asetettuihin tavoitteisiin. Jos opiskelija ei osaamisen arvioinnin mukauttamisen tai ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista poikkeamisen vuoksi ole saavuttanut keskeisiä tutkinnon osien vaatimuksia tai tavoitteita, antaa koulutuksen järjestäjä hänelle tutkintotodistuksen tai tutkinnon osan suorittamisesta kertovan todistuksen sijaan todistuksen opiskelijan osaamisesta. (Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017, 53 §, 57 §.) Todistuksessa kuvataan sanallisesti opiskelijan osaaminen niissä tutkinnon osissa, joissa opiskelija ei ole saavuttanut keskeisiä ammattitaitovaatimuksia tai osaamistavoitteita (Asetus ammatillisesta koulutuksesta 673/2017, 14 §.)

Osaamisen arvioinnin mukauttaminen edellyttää aina, että opiskelijalla on päätös erityisestä tuesta. Sen sijaan ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista poikkeaminen on mahdollista myös silloin, kun opiskelijalla ei ole erityisen tuen päätöstä. (Opetushallitus 2018, 4, 7.)

2.2 Ammatillisen koulutuksen uudistuksen tuomat muutokset erityiseen tukeen

Ammatillisen koulutuksen lainsäädäntö ja rahoitus uudistettiin vuoden 2018 alusta alkaen (ns. ammatillisen koulutuksen reformi). Tässä yhteydessä uudistettiin myös ammatillisen koulutuksen erityisopetusta ja siihen liittyvää käsitteistöä. Erityisopetuksen sijaan alettiin käyttää käsitettä erityinen tuki, jonka koettiin kuvaavan paremmin opiskelijoille annettavia tukitoimia (Hallituksen esitys 39/2017 vp, 245).

Ammatillisen koulutuksen reformin myötä erityinen tuki laajeni koskemaan kaikkea ammatillista koulutusta. Entisen ammatillisesta peruskoulutuksesta annetun lain (Laki ammatillisesta koulutuksesta 630/1998) mukainen erityisopetus koski ainoastaan ammatillista peruskoulutusta (ns. oppilaitosmuotoinen koulutus) ja valmentavaa koulutusta, mutta ei näyttötutkintoon valmistavaa koulutusta (Hallituksen esitys 39/2017 vp, 244). Vaikka ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetussa laissa (Laki ammatillisesta aikuiskoulutuksesta 631/1998) ei ollut mainintaa erityisopetuksesta, saattoi koulutuksen järjestäjä kuitenkin rahoituksessa ilmoittaa näyttötutkintoon valmistavassa koulutuksessa opiskelevan opiskelijan erityisopetusta saavaksi ja saada hänestä korotetun yksikköhinnan. Voimassa olevan ammatillisen koulutuksen lainsäädännön perus-

teissa todetaan, että tämä ristiriitaisuus rahoituslain ja ammatillista aikuiskoulutusta koskevan lain välillä johti siihen, että erityisopetusta saaneita opiskelijoita oli ilmoitettu näyttötutkintona suoritettuihin perustutkintoihin, ammattitutkintoihin ja erikoisammattitutkintoihin hyvin pieniä määriä. Opiskelijoiden yhdenvertaisuuden näkökulmasta oli ongelmallista, jos näyttötutkintona tutkintoa suorittamaan valitun opiskelijan erityisopetuksen tarve ilmeni vasta valmistavan koulutuksen aikana. Jos opiskelijan tuen tarvetta ei otettu huomioon valmistavassa koulutuksessa saattoi se aiheuttaa tutkinnon osan tai koko tutkinnon suorittamisen keskeyttämisen. Hallitus perusteli erityisen tuen laajentamista koskemaan kaikkia ammatillisen koulutuksen opiskelijoita sillä, että erityisopetuksen tulisi olla yhdenvertaisesti käytettävissä silloin, kun sille on selkeästi tarvetta. (Hallituksen esitys 39/2017 vp, 80.)

Ennen vuotta 2018 ammatillisen peruskoulutuksen erityisopetuksessa oli mahdollista poiketa tutkinnon perusteista mukauttamalla ammattitaitovaatimuksia ja osaamistavoitteita sekä osaamisen arviointia siinä määrin, kun se opiskelijan henkilökohtaiset tavoitteet ja valmiudet huomioon ottaen oli välttämätöntä (Laki ammatillisesta koulutuksesta 630/1998, 19 a §). Nykylainsäädäntö mahdollistaa ainoastaan osaamisen arvioinnin mukauttamisen sillä ammattitaitovaatimuksia tai osaamistavoitteita ei voida mukauttaa. Sen sijaan niistä poikkeaminen on mahdollista. Mukauttaminen ja poikkeaminen ovat mahdollisia perustutkinnoissa, mutta eivät ammatti- ja erikoisammattitutkinnoissa. (Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017.)

Ennen nykyisen lainsäädännön voimaantuloa Opetushallitus määräsi tutkinnon perusteissa miltä osin ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista ei voitu poiketa mukauttamisen perusteella. Tilanteen selkeyttämiseksi lainsäädäntöä muutettiin näiltä osin niin, että Opetushallitus määrää tutkinnon perusteissa miltä osin osaamisen arvioinnin mukauttaminen tai ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista poikkeaminen ei ole mahdollista. Ammatillisen perustutkinnon perusteita laadittaessa tulee näin ollen arvioida, liittyykö ammattitaitovaatimukseen esimerkiksi sellaisia työturvallisuusvaatimuksia, joiden vuoksi tutkinnon perusteista ei voi poiketa tai osaamisen arviointia mukauttaa. (Hallituksen esitys 39/2017 vp, 246.)

Arvioinnin toteutus

3

3.1 Arviointiryhmä

Karvissa arvioinnin suunnittelusta ja toteutuksesta vastasivat arviointineuvos Jani Goman, arviointiasiantuntija Raisa Hievanen, arviointiasiantuntija Mari Huhtanen, arviointiasiantuntija Johanna Kiesi (1.1.2021 alkaen) ja arviointisuunnittelija Taneli Vuojus (4.5.2020–31.12.2020).

Arvioinnin toteutusta varten perustettiin moninäkökulmainen asiantuntijaryhmä, joka tuki Karvin asiantuntijoita arvioinnin toteutuksessa. Ryhmässä oli edustajia opetuksen ja ohjauksen alueelta, erityisopetuksesta, koulutuksen järjestäjien johdosta sekä ammatillisesta erityisopettajakoulutuksesta. Ryhmään kuuluivat

- Seija Eskola, lehtori, Jyväskylän ammattikorkeakoulu, Ammatillinen opettajakorkeakoulu,
- Seija Karvonen, koulutustoiminnan johtaja, Ammattiopisto Luovi,
- Kristina Kullas-Norrgård, teamledare, Optima,
- Tuomo Lahtinen, opettaja, erityisopettaja, Ylä-Savon ammattiopisto YSAO,
- Anneli Majanen, koordinoiva erityisopettaja, Tampereen seudun ammattiopisto Tredu ja
- Jaakko Ristolainen, toimialapäällikkö, Keski-Uudenmaan koulutuskuntayhtymä Keuda

3.2 Arvioinnin tavoitteet, arviointikysymykset ja rajaukset

3.2.1 Arvioinnin tavoitteet

Arvioinnin tavoitteena oli tuottaa tietoa erityisen tuen järjestelyistä ja niiden toimivuudesta: tuen tarpeiden tunnistamisesta, tuen suunnittelusta, tuen ja ohjauksen muodoista, tuen saatavuudesta ja saavutettavuudesta sekä osaamisen arvioinnin mukauttamisen ja ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista poikkeamisen käytännöistä. Erityistä tukea ei ole aikaisemmin arvioitu itsenäisenä teemanään.

Arvioinnin toteutuksessa sovellettiin kehittävän arvioinnin periaatteita (esim. Patton 2011; Atjonen 2014, Moitus & Kamppi 2020). Karvin arvioinneissa kehittävä arviointi on osallistavaa ja vuorovaikutteista. Arvioinnin menetelmät valitaan tapauskohtaisesti siten, että ne tukevat arviointien vaikuttavuutta ja toiminnan kehittämistä jo arviointiprosessin aikana. Kehittävä arviointi tuottaa analyysejä ja johtopäätöksiä arvioitavan asian tilasta sekä kehittämissuosituksia, joita voivat hyödyntää niin kansallisen, alueellisen ja paikallisen tason toimijat eli koulutuksen järjestäjät ja oppilaitokset. Arviointien tuloksena osallistujat saavat ulkopuolista palautetta toimintansa kehittämiskohteista, hyvistä käytännöistä ja vahvuuksista. (Moitus & Kamppi 2020, 5–6.)

Osallistavuutta ja vuorovaikutteisuutta sovellettiin arvioinnin suunnitteluvaiheessa siten, että arviointiteemojen ja -näkökulmien määrittelemiseksi järjestettiin keskustelu- ja kuulemistilaisuuksia eri toimijoiden¹ kanssa kevään ja syksyn 2020 aikana. Erityisen tuen opiskelijoita osallistettiin arvioinnin suunnitteluun järjestämällä kolmessa oppilaitoksessa keskustelutilaisuudet syksyllä 2020. Kuhunkin keskusteluun osallistui kaksi opiskelijaa ja oppilaitoksen opettaja tai ohjaaja. Keskeisenä tavoitteena oli kuulla opiskelijoiden ajatuksia siitä, mitä asioita olisi tärkeää selvittää ja ottaa huomioon arvioinnissa.

Arvioinnin tavoitteena oli tuottaa tietoa, joka palvelee erityisen tuen kehittämistä. Arvioinnissa selvitettiin erityisen tuen järjestämisen toimivuutta ja tuotiin esille kehittämisen kohteita, mutta myös vahvuuksia ja hyviä käytäntöjä. Samalla arvioitiin tekijöitä, jotka edistävät tai ehkäisevät erityisen tuen toimivuutta. Arviointitietoa kerättiin eri näkökulmista: kyselyillä koulutuksen järjestäjiltä ja niiden henkilöstöltä sekä haastatteluilla opiskelijoilta. Kaikille arviointiin osallistuneille koulutuksen järjestäjille toimitettiin järjestäjäkohtainen kooste kyselytuloksista. Myös hyvistä käytännöistä laadittiin yhteenveto, joka toimitettiin koulutuksen järjestäjille ja julkaistiin Karvin verkkosivuilla.

Arvioinnin kohteena olevia koulutuksen järjestäjiä, niiden henkilöstöä sekä muita sidosryhmiä osallistettiin arvioinnin tulosten pohdintaan kesäkuussa 2021 pidetyssä webinaarissa. Webinaariin ilmoittautui 159 henkilöä. Pääosin osallistujat toimivat eri rooleissa ammatillisissa oppilaitoksissa, mutta mukana oli myös sidosryhmien, opetushallinnon ja Karvin asiantuntijoita. Alustavien

¹ Opetus- ja kulttuuriministeriö, Opetushallitus, Erilaisten Oppijoiden Liitto, Suomen Ammattiin Opiskelevien Liitto – SAKKI ry, Suomen Opiskelija-Allianssi – OSKU ry, Ammatillisten erityisoppilaitosten verkosto ja ammatilliset opettajakorkeakoulut. Lisäksi järjestettiin keskustelutilaisuudet, joihin osallistui yleisten ammattioppilaitosten johtoa sekä opetus- ja ohjaushenkilöstöä.

arviointitulosten pohjalta osallistujat keskustelivat pienryhmissä ammatillisen koulutuksen erityisen tuen keskeisistä vahvuuksista ja kehittämiskohteista. Lisäksi webinaarissa käytiin keskustelua eri koulutusasteiden erityisen tuen malleista ja niiden mahdollisista kehittämisen tarpeista. Yhteenvedo webinaarin keskusteluista toimitettiin kaikille osallistuneille.

3.2.2 Arviointikysymykset ja rajaukset

Ammatillisen koulutuksen erityistä tukea arvioitiin rakenteiden ja toiminnan näkökulmasta. Rakenteelliselta kannalta arvioitiin sitä, miten ammatillisen koulutuksen järjestäjä on linjannut ja resursoinut erityisen tuen toteutusta, sekä miten järjestäjä koordinoi, arvioi ja kehittää erityisen tuen toimintoja. Arvioinnissa selvitettiin myös, miten kansalliset linjaukset ja toimintaohjeet tukevat järjestäjiä erityisen tuen toteutuksessa, ja millaisia näkemyksiä ammatillisen koulutuksen kentällä on erityisen tuen kansallisista kehittämistarpeista. Toiminnallisesta näkökulmasta keskeisiä arviointikohteita olivat tuen tarpeiden tunnistamisen, tuen suunnittelun menetelmät ja menettelyt, tuen ja ohjauksen toteutuksen toimivuus, tuen saatavuus ja saavutettavuus sekä arvioinnin mukauttamisen ja ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista poikkeamisen käytännöt. Eri teemoihin liittyvät arviointikysymykset on kuvattu alla.

Arviointiteemat ja -kysymykset:

Resurssit, osaaminen ja työnjako erityisen tuen järjestämisessä

- Miten riittäviksi henkilöstöresurssit koetaan ja miten toimivina vastuita ja työnjakoa pidetään erityisen tuessa?
- Millaista on opetus- ja ohjaushenkilöstön osaaminen erityisessä tuessa?
- Miten erityisen tuen linjaukset, arviointi ja kehittäminen toteutuvat järjestäjän toiminnassa?

Tuen tarpeiden tunnistaminen ja tuen suunnittelu

- Mitä menetelmiä tuen tarpeiden tunnistamisessa käytetään ja miten järjestelmällistä tunnistaminen on?
- Ketkä vastaavat erityisen tuen suunnittelusta?
- Miten toimivia tunnistamisen ja suunnittelun käytännöt ovat?
- Miten tuen tarvetta ja siinä mahdollisesti tapahtuvia muutoksia seurataan opintojen aikana?
- Millaisia kokemuksia opiskelijoilla on saamastaan tuesta?
- Millaisia kehittämistarpeita tunnistamisessa ja suunnittelussa on?

Tuen ja ohjauksen toteutus sekä tuen saatavuus ja saavutettavuus

- Millaisia tuen ja ohjauksen muotoja erityisessä tuessa käytetään?
- Miten toimivaa tuen toteutus on?
- Miten erityinen tuki toteutuu eri oppimisympäristöissä?

- Miten tukea saadaan eri tutkintomuodoissa ja tutkinnon osissa?
- Millaisia kehittämistarpeita tuen toteutuksessa on?

Arvioinnin mukauttamisen ja ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista poikkeamisen käytännöt

- Missä määrin mukauttamista ja poikkeamista käytetään erityisessä tuessa?
- Miten selkeäksi mukauttamisen ja poikkeamisen käytännöt koetaan opetus- ja ohjaushenkilöstön keskuudessa?
- Millaisia kehittämistarpeita mukauttamisessa ja poikkeamisessa on?

Erityiseen tukeen liittyvä yhteistyö

- Miten erityiseen tukeen liittyvä yhteistyö toimii ammatillisen koulutuksen ja muiden tahojen kesken?
- Miten yhteistyö toimii ammatillisen koulutuksen sisällä?

Erityisen tuen vahvuudet

- Millaisia näkemyksiä koulutuksen järjestäjillä sekä opetus- ja ohjaushenkilöstöllä on erityisen tuen keskeisistä vahvuuksista?

Erityisen tuen valtakunnalliset linjaukset ja kansalliset kehittämistarpeet

- Millaisia näkemyksiä koulutuksen järjestäjillä ja erityisopettajana tai erityisen tuen vastuuhenkilönä toimivilla on erityisen tuen valtakunnallisten linjausten toimivuudesta sekä kansallisista kehittämistarpeista?

Arvioinnin kohteeksi on rajattu erityinen tuki ammatillisessa koulutuksessa. Vaativasta erityisestä tuesta on tehty opetus- ja kulttuuriministeriön toimesta selvitys vuonna 2019 (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019), joten vaativa erityinen tuki rajattiin tämän arvioinnin ulkopuolelle. Arvioinnissa kuitenkin tarkasteltiin soveltuvin osin erityisen ja vaativan erityisen tuen rajapintaa ja siirtymiä eri tukimuotojen välillä. Arviointi ei myöskään kohdistunut ammatilliseen koulutukseen valmentavaan koulutukseen (VALMA). Arvioinnissa kuitenkin selvitettiin perustutkintokoulutuksen ja VALMA-koulutuksen välistä yhteistyötä.

3.3 Arvioinnin aikataulu ja aineistot

Arvioinnin suunnittelu käynnistettiin toukokuussa 2020. Saman vuoden syksyllä järjestettiin suunnittelua tukevia kuulemis- ja keskustelutilaisuuksia arvioinnin sidosryhmille. Arviointiaineisto hankittiin marraskuun 2020 ja helmikuun 2021 välillä. Aineisto analysoitiin kevään 2021 aikana. Arvioinnin loppuraportti johtopäätöksineen ja kehittämissuosituksineen julkaistiin syyskuussa 2021.

Arviointiaineisto muodostui erityistä tukea koskevasta tilasto- ja rekisteritiedosta, opiskelijoiden haastatteluista sekä koulutuksen järjestäjille ja niiden henkilöstölle suunnatuista kyselyistä. Seuraavissa luvuissa on kuvattu tarkemmin eri aineistoja.

3.3.1 Tilasto- ja rekisteritieto

Arvioinnissa hyödynnettiin Opetushallinnon tilastopalvelu Vipusesta ja Koski-rekisteristä saatavaa tietoa. Koski-aineisto kattaa 27 349 opiskelijaa, jotka olivat aloittaneet opintonsa aikavälillä 1.1.2018–1.2.2021 ja jolle oli tehty erityisen tuen päätös. Opiskelijoiden taustatiedot on kuvattu taulukossa 1.

Erityisen tuen päätöksen saaneista opiskelijoista puolet oli naisia ja puolet miehiä. Suurimman osan (84 %) äidinkieli oli suomi, 3 prosentilla ruotsi ja 13 prosentilla jokin muu. Opiskelijoista 32 prosenttia oli alle 18-vuotiaita, 59 prosenttia 18–34-vuotiaita ja 8 prosenttia vähintään 35-vuotiaita.

Erityisen tuen päätöksen saaneista opiskelijoista 98 prosenttia opiskeli ammatillista perustutkintoa, 2 prosenttia ammattitutkintoa ja alle 1 prosentti erikoisammattitutkintoa. Suurimmalla osalla (96 %) opiskelijoista oli opintojen tavoitteena suorittaa koko tutkinto ja 4 prosentilla tutkinnon osia.

Erityisen tuen opiskelijoista 31 prosenttia opiskeli tekniikan aloilla ja 25 prosenttia palvelualoilla. Terveys- ja hyvinvointialoilla opiskelevia oli 18 prosenttia ja kaupan ja hallinnon aloilla opiskelevia 10 prosenttia. Muiden koulutusalojen osuudet olivat pienempiä.

Erityisen tuen opiskelijat olivat suorittaneet yhteensä 298 322 tutkinnon osaa tai osasuoritusta 1.1.2018–1.2.2021 välisenä aikana.

TAULUKKO 1. Erityisen tuen opiskelijoiden taustatiedot Koski-aineiston mukaan

Opiskelijoiden taustatiedot		% opiskelijoista	n
Sukupuoli	Nainen	50	13 756
	Mies	50	13 592
	Tieto puuttuu	0	1
Yhteensä		100	27 349
Äidinkieli	Suomi	84	23 005
	Ruotsi	3	780
	Jokin muu	13	3 564
Yhteensä		100	27 349
Ikä	Alle 18 vuotta	32	8 824
	18–34 vuotta	59	16 262
	35 vuotta tai enemmän	8	2 263
Yhteensä		100	27 349
Tutkinto	Perustutkinto	98	26 831
	Ammattitutkinto	2	484
	Erikoisammattitutkinto	0	34
Yhteensä		100	27 349
Opintojen tavoite	Koko tutkinto	96	26 386
	Tutkinnon osa / osia	4	963
Yhteensä		100	27 349
Koulutusala	Humanistiset ja taidealat	6	1 590
	Kasvatusalat	0	0
	Kauppa ja hallinto	10	2 647
	Luonnontieteet	0	82
	Maa- ja metsätalousalat	5	1 350
	Palvelualat	25	6 911
	Tekniikan alat	31	8 587
	Terveys- ja hyvinvointialat	18	4 814
	Tietojenkäsittely ja tietoliikenne	3	944
	Yhteiskunnalliset alat	0	0
	Tieto puuttuu	2	424
Yhteensä		100	27 349

3.3.2 Opiskelijahaastattelut

Arvioinnissa toteutettiin opiskelijahaastatteluja marraskuun 2020 ja tammikuun 2021 aikana. Haastatteluilla kartoitettiin opiskelijoiden kokemuksia opiskelusta sekä sitä, mitkä asiat opinnoissa sujuvat hyvin ja missä on haasteita. Lisäksi selvitettiin, mitä tukea ja ohjausta opiskelijat saavat ja millaiseksi he kokevat saamansa tuen. Kaikkiaan haastateltiin 50 erityisen tuen päätöksen saanutta opiskelijaa 12:lta ammatillisen koulutuksen järjestäjältä. Koulutuksen järjestäjät valittiin eri AVI-alueilta niin, että valinnassa huomioitiin erot ammatillisen koulutuksen opiskelijamäärissä eri alueilla. Näin ollen Etelä-Suomen AVI-alueelta haastateltiin kolmen järjestäjän opiskelijoita, Lapin AVI-alueelta yhden järjestäjän opiskelijoita ja muilta neljältä AVI-alueelta kultakin kahden järjestäjän opiskelijoita. Yksi järjestäjistä oli ruotsinkielinen ja nämä opiskelijahaastattelut toteutettiin ruotsiksi.

Jotta haastattelujen kautta saataisiin mahdollisimman monipuolinen kuva erityisestä tuesta opiskelijoiden näkökulmasta, järjestäjää ohjeistettiin valitsemaan haastateltavaksi opiskelijoita

- joilla on erilaisia syitä erityisen tuen tarpeeseen,
- jotka suorittavat eri perustutkintoja tai ammattitutkintoja eri koulutusaloilta,
- jotka ovat eri vaiheessa opintojaan ja
- jotka ovat eri sukupuolta.

Erikoisammattitutkintoa suorittavien erityisen tuen päätöksen saaneiden opiskelijoiden määrä on niin pieni, että heitä ei pyydetty haastateltaviksi.

Kaikki haastattelut olivat yksilöhaastatteluja, jotka toteutettiin etäyhteyksin. Osa haastateltavista osallistui haastatteluihin oppilaitoksesta, osa kotoaan ja muutamat työpaikalta. Haastattelut järjestäneille koulutuksen järjestäjien yhteyshenkilöille toimitettiin ennakkoon haastattelukysymykset, jotka heidän toivottiin käyvän opiskelijan kanssa läpi ennen haastattelua. Mikäli opiskelija tarvitsi apua haastattelutilanteessa, opettajalla tai ohjaajalla oli mahdollisuus olla mukana haastattelussa. Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen asiantuntijat ja arviointiryhmän jäsenet toteuttivat haastattelut.

Taulukossa 2 on kuvattu haastateltujen opiskelijoiden taustatiedot. Suurin osa opiskelijoista oli iältään enintään 25-vuotiaita. Opiskelijoista yksi suoritti ammattitutkintoa ja loput 49 ammatillista perustutkintoa. Eniten haastateltavia oli palvelualoilta, tekniikan aloilta sekä terveyden- ja hyvinvoinnin aloilta, joilla erityisen tuen opiskelijoiden määräkin on suurin.

TAULUKKO 2. Haastateltujen opiskelijoiden taustatiedot

Opiskelijoiden taustatiedot		% opiskelijoista	n
Ikä	Alle 20 vuotta	46	23
	20–25 vuotta	24	12
	26–30 vuotta	10	5
	31–35 vuotta	4	2
	36 vuotta tai enemmän	14	7
	Ei tietoa	2	1
Yhteensä		100	50
Koulutusala	Humanistiset ja taidealat	6	3
	Kasvatusalat	0	0
	Kauppa, hallinto ja oikeustieteet	4	2
	Luonnontieteet	0	0
	Maa- tai metsätalousalat	8	4
	Palvelualat	36	18
	Tekniikan alat	22	11
	Terveys- ja hyvinvointialat	18	9
	Tietojenkäsittely ja tietoliikenne	6	3
	Yhteiskunnalliset alat	0	0
Yhteensä		100	50
Opintojen kesto	Alle vuosi	34	17
	Vuosi tai enemmän, mutta alle kaksi vuotta	24	12
	Kaksi vuotta tai enemmän, mutta alle kolme vuotta	28	14
	Kolme vuotta tai enemmän	12	6
Yhteensä		100	50

Opiskelijoista 71 prosenttia oli ollut työelämässä oppimassa. Opiskelijoista neljä kertoi suorittaneensa työelämässä oppimisjakson oppilaitoksessaan ja kaksi kertoi olleensa työssä oppimassa oppisopimuksella.

Neljä viidesosaa opiskelijoista oli suorittanut nykyisiä opintojaan etänä. Etäopinnot olivat ajoittuneet pääsääntöisesti keväälle 2020. Muutamat opiskelijat olivat opiskelleet etänä syksyllä 2020 tai kevään ja syksyn 2020 aikana.

Osa haastatelluista opiskelijoista kertoi oma-aloitteisesti aiemmista ammatillisista opinnoistaan. Tämän perusteella 18 opiskelijaa oli suorittanut ennen nykyisiä opintojaan muita ammatillisia opintoja. Näistä opiskelijoista puolet oli suorittanut aiemmin toisen ammatillisen tutkinnon ja puolella oli takanaan kesken jääneitä opintoja. Kolme opiskelijaa kertoi opiskelleensa ammatilliseen koulutukseen valmentavassa koulutuksessa (VALMA-koulutus). Haastatellut opiskelijat jakautuivat melko tasaisesti niihin, jotka olivat suorittaneet nykyistä tutkintoaan alle vuoden, yli vuoden mutta alle kaksi vuotta tai yli kaksi mutta alle kolme vuotta. Lisäksi muutamat opiskelijat olivat suorittaneet nykyistä tutkintoaan kolme vuotta tai pidempään.

3.3.3 Kysely koulutuksen järjestäjille

Arvioinnin kohderyhmään kuuluvilta ammatillisen koulutuksen järjestäjiltä kerättiin tietoa verkkokyselyllä 11.1.–12.2.2021. Kohderyhmään kuuluivat ne ammatillisen koulutuksen järjestäjät, joilla Opetushallinnon tilastopalvelu Vipusen tietojen mukaan oli ollut erityisen tuen päätöksen saaneita opiskelijoita perustutkinnoissa, ammattitutkinnoissa tai erikoisammattitutkinnoissa suorittamassa koko tutkintoa tai tutkinnon osaa vuosina 2019 tai 2020. Kolme järjestäjää ilmoitti, ettei niillä Vipusen tiedoista poiketen ole ollut erityisen tuen päätöksen saaneita opiskelijoita viime vuosina, tai opiskelijamäärä oli ollut niin pieni, etteivät ne mielestään pystyneet vastaamaan kyselyyn luotettavasti. Nämä järjestäjät poistettiin arvioinnin kohderyhmästä. Näin ollen arvioinnin perusjoukon muodostivat 95 ammatillisen koulutuksen järjestäjää.

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus ohjeisti, että järjestäjäkyselyyn vastaisi johdon edustaja tai edustajat ryhmänä, jossa on mukana erityisestä tuesta vastaavaa johtoa.

Kyselyyn vastasi 97 prosenttia (n = 92) arvioinnin kohderyhmään kuuluvista ammatillisen koulutuksen järjestäjistä. Taulukossa 3 on kuvattu järjestäjäkyselyn vastaajat taustamuuttujittain. Kohderyhmään kuuluvista suomenkielisistä järjestäjistä 95 prosenttia vastasi kyselyyn. Ruotsinkielisistä järjestäjistä kaikki vastasivat. Myös kaikki rajatun vaativan erityisen tuen tehtävän omaavat koulutuksen järjestäjät vastasivat kyselyyn. Lisäksi kyselyyn vastasi myös kaksi ammatillista erityisoppilaitosta, joissa opiskelee vaativan erityisen tuen opiskelijoiden lisäksi myös erityisen tuen päätöksen saaneita opiskelijoita. Kyselyyn vastanneiden koulutuksen järjestäjien kokojakauma ja alueellinen jakauma vastaa kaikkien kohderyhmään kuuluvien järjestäjien jakaumaa.

TAULUKKO 3. Koulutuksen järjestäjien perusjoukko ja järjestäjäkyselyyn vastanneet taustamuuttujittain

Koulutuksen järjestäjän taustatiedot		Perusjoukko		Vastanneet	
		%	N	%	n
Järjestäjän kieli	Suomi	95	90	95	87
	Ruotsi	5	5	5	5
Erityisen tuen tehtävä	Ei	92	87	91	84
	Rajattu vaativan erityisen tuen tehtävä	6	6	7	6
	Ammatillinen erityisoppilaitos	2	2	2	2
Järjestäjän koko	Alle 500 opiskelijaa (pieni)	35	33	34	31
	500–3000 opiskelijaa (keskikokoinen)	31	29	30	28
	Yli 3000 opiskelijaa (suuri)	35	33	36	33
AVI-alue	Etelä-Suomi	41	39	41	38
	Lounais-Suomi	11	10	11	10
	Itä-Suomi	13	12	13	12
	Länsi- ja Sisä-Suomi	21	20	20	18
	Pohjois-Suomi	9	9	10	9
	Lappi	5	5	5	5

3.3.4 Kysely opetus- ja ohjaushenkilöstölle

Kohderyhmään kuuluvien koulutuksen järjestäjien opetus- ja ohjaushenkilöstöltä kerättiin tietoa verkkokyselyllä 11.1.–12.2.2021. Opetus- ja ohjaushenkilöstön kysely (jatkossa henkilöstökysely) oli tarkoitettu perustutkinnoissa ja / tai ammatti- ja erikoisammattitutkinnoissa opetus- ja ohjaustehtävissä toimivalle henkilöstölle.

Henkilöstökyselyyn vastasi 2 379 opetus- ja ohjaushenkilöstön jäsentä 87 koulutuksen järjestäjältä. Enimmillään yhdeltä järjestäjältä vastasi 180 henkilöstön jäsentä, yhdeksältä järjestäjältä vain yksi. Kuudelta järjestäjäkyselyyn vastanneelta koulutuksen järjestäjältä ei palautunut vastauksia henkilöstökyselyyn. Yksi henkilöstökyselyn vastaus oli henkilöltä, joka työskenteli järjestäjällä, joka ei vastannut järjestäjäkyselyyn. Kahden vastaajan vastausta ei pystytty yhdistämään järjestäjään, koska niissä oli jätetty vastaamatta, minkä järjestäjän palveluksessa henkilö työskentelee.

Taulukossa 4. kuvataan henkilöstökyselyyn vastanneita vastaajaan liittyvien taustamuuttujien ja taulukossa 5. koulutuksen järjestäjään liittyvien taustamuuttujien osalta. Henkilöstökyselyyn vastanneista suurin osa (65 %) ilmoitti työskentelevänsä pääasiassa ammatillisten tutkinnon osien opettajana. Erityisopettajana tai muuna erityisen tuen vastuuhenkilönä toimi kymmenesosa vastaajista. Yli puolet vastaajista työskenteli vain perustutkintokoulutuksessa ja reilu kolmasosa sekä perustutkinto- että ammatti- tai erikoisammattitutkintokoulutuksessa. Useimmiten vastaajat työskentelivät tekniikan aloilla (37 %) tai palvelualoilla (29 %). Mikäli vastaaja työskenteli useam-

malla alalla, sai hän ilmoittaa kyselylomakkeella useamman alan. Vajaalla neljäsosalla vastaajista oli erityisopettajan kelpoisuus. Valtaosa (83 %) vastaajista opetti erityisen tuen päätöksen saaneita opiskelijoita vähintään viikoittain.

TAULUKKO 4. Henkilöstökyselyyn vastanneet (n = 2 379) vastaajaan liittyvien taustamuuttujien mukaan

Vastaajaan liittyvät taustatiedot		Vastanneet	
		%	n
Pääasiallinen työtehtävä	Ammatillisten tutkinnon osien opettaja	65	1 548
	Yhteisten tutkinnon osien opettaja	9	209
	Erytisopettaja tai muu erityisen tuen vastuhenkilö	10	242
	Opinto-ohjaaja	6	130
	Muu ohjaaja	6	136
	Muu	5	114
Koulutus, jonka parissa työskentelee	Vain perustutkintokoulutus	57	1 344
	Vain ammatti- tai erikoisammattitutkintokoulutus	8	193
	Sekä perustutkinto- että ammatti- tai erikoisammattitutkintokoulutus	35	842
Koulutusala, jolla työskentelee	Humanistiset ja taidealat	8	181
	Kasvatusalat	1	23
	Kauppa, hallinto ja oikeustieteet	16	371
	Luonnontieteet	3	59
	Maa- tai metsätalousalat	7	161
	Palvelualat	29	699
	Tekniikan alat	37	883
	Terveys- ja hyvinvointialat	25	582
	Tietojenkäsittely ja tietoliikenne	9	208
	Yhteiskunnalliset alat	0	9
	Ei tiedä alaa	0	10
	Työskentelee tehtävissä, jotka eivät sijoitu erityisesti mihinkään koulutusalaan	4	89
Erytisopettajan kelpoisuus	Kyllä	23	543
	Ei	77	1 836
Kuinka usein opettaa tai ohjaa erityisen tuen opiskelijoita	Päivittäin	49	1 175
	Viikoittain	34	800
	Kuukausittain tai harvemmin	17	404

Valtaosa (96 %) kyselyyn vastanneista opetus- ja ohjaushenkilöstön jäsenistä työskenteli suomenkielisen koulutuksen järjestäjän palveluksessa (taulukko 5). Vastanneista 15 prosenttia työskenteli järjestäjällä, jolla on rajattu vaativan erityisen tuen tehtävä. Kolme neljäsosaa työskenteli isoilla (yli 3 000 opiskelijaa) koulutuksen järjestäjillä ja lähes puolet Etelä-Suomen AVI-alueella.

TAULUKKO 5. Henkilöstökyselyyn vastanneet (n = 2 379) koulutuksen järjestäjään liittyvien taustamuuttujien mukaan

Vastaajan työnantajaan liittyvät taustatiedot		Vastanneet	
		%	n
Järjestäjän kieli	Suomi	96	2271
	Ruotsi	4	105
Järjestäjällä erityisen tuen tehtävä	Ei	85	2016
	Rajattu vaativan erityisen tuen tehtävä	15	347
	Ammatillinen erityisoppilaitos	1	13
Järjestäjän koko	Alle 500 opiskelijaa (pieni)	5	110
	500–3000 opiskelijaa (keskikokoinen)	20	466
	Yli 3000 opiskelijaa (suuri)	76	1800
Järjestäjän AVI-alue	Etelä-Suomi	46	1099
	Lounais-Suomi	13	308
	Itä-Suomi	7	177
	Länsi- ja Sisä-Suomi	20	463
	Pohjois-Suomi	11	257
	Lappi	3	72

3.4 Tulosten analysointi ja raportointi

Järjestäjä- ja henkilöstökyselyissä oli monivalintakysymyksiä ja avokysymyksiä. Monivalintakysymyksiin vastattiin pääasiassa viisiportaisella asteikolla. Tällöin vastaajat arvoivat asian toimivuutta tai toteutumista asteikolla 1 erittäin huono – 2 huono – 3 kohtalainen – 4 hyvä – 5 erittäin hyvä. Henkilöstökyselyssä oli myös mahdollista vastata ”en osaa sanoa” tai ”ei kuulu työtehtäviini”. Myös muutamissa järjestäjäkyselyn kysymyksissä oli mahdollista vastata, ettei kyseinen väittämä koske järjestäjää.

Määrällisiä aineistoja kuvattiin tarkastelemalla keskiarvoja (ka), frekvenssejä ja prosentteja. Järjestäjä- ja henkilöstökyselyissä prosenttijakaumiin ja keskiarvoihin laskettiin mukaan viisiportaisella asteikolla asiaan kantaa ottaneet.

Arvioinnin määrällisiä tuloksia tarkasteltiin ja analysoitiin suhteessa erilaisiin taustamuuttujiin, jotka järjestäjäkyselyn osalta olivat järjestäjän kieli, AVI-alue, järjestäjän koko opiskelijamäärän suhteen, oliko järjestäjällä organisaatiosoinen erityisen tuen suunnitelma tai toiminnan kuvaus, oliko järjestäjällä vaativan erityisen tuen järjestämisen rajattu tehtävä sekä erityisen tuen opiskelijoiden määrä erityisopettajan kelpoisuuden omaavaa työntekijää kohden.

Henkilöstökyselyn tuloksia tarkasteltiin järjestäjän kielen, AVI-alueen, järjestäjän koon, koulutusalojen, erityisopettajan kelpoisuuden ja vastaajan pääasiallisen työtehtävän mukaan. Osa vastaajista työskenteli useammalla koulutusosalalla ja vastaajan oli mahdollista ilmoittaa kyselyssä ne kaikki. Taustamuuttujatarkastelu tehtiin niiden osalta, jotka olivat ilmoittaneet yhden alan. Taustamuuttujina käytettiin myös koulutusmuotoa, jonka parissa vastaaja työskenteli, järjestäjän erityisen tuen opiskelijoiden määrää erityisopettajan kelpoisuuden omaavaa työntekijää kohden ja sitä oliko järjestäjällä organisaatiosoinen erityisen tuen suunnitelma tai toiminnan kuvaus tai oliko järjestäjällä vaativan erityisen tuen rajattu tehtävä.

Taustamuuttujatarkastelussa käytettiin pääasiassa summamuuttujia, joita muodostettiin yhdistämällä samaa asiaa mittaavia väittämiä ja laskemalla niille keskiarvo. Summamuuttujiin laskettiin mukaan viisiportaisella asteikolla asiaan kantaa ottaneet. Muodostettujen summamuuttujien sisäistä yhdenmukaisuutta tarkasteltiin Cronbachin alfa -kertoimen avulla. Järjestäjäkyselyn summamuuttujien alfa -kertoimet vaihtelivat välillä 0,68–0,87 ja henkilöstökyselyn 0,83–0,91.

Määrällisen aineiston analysoinnissa sovellettiin tilastollisia menetelmiä. Kahden ryhmän keskimääräisiä eroja tarkasteltiin t-testillä ja usean ryhmän välisiä eroja yksisuuntaisella varianssianalyysillä. Niissä tapauksissa, joissa perinteisten testien oletukset eivät olleet voimassa, käytettiin ei-parametrisiä testejä (esim. Mann-Whitneyn ja Kruskal-Wallis testejä). Tässä raportissa tilastollinen merkitsevyys (p-arvo) tarkoittaa alle 0,1 % riskiä tehdä virhepäätelmiä, ja raportissa on mainittu ne taustamuuttujien väliset erot, joissa ero oli tilastollisesti erittäin merkitsevä ($p < 0,001$).

Ero ryhmien välillä voi olla tilastollisesti merkitsevä, eli ryhmien välillä on varmasti eroa, mutta ero ei ole välttämättä suuri. Eri ryhmien välisten erojen suuruus tulee ilmi efektikoosta. Efektiko kertoo, kuinka paljon eri ryhmien (esim. eri kokoiset järjestäjät tai eri työtehtävissä toimivat) havainnot ovat päällekkäin. Mikäli ryhmien väliset keskiarvot ovat samat ja jakaumat samanlaiset, efektikoko on nolla (Metsämuuronen 2009, 57). Efektikoon mittana käytettiin tässä raportissa Cohenin d- ja f- indikaattoreita. Karkeat rajat efektikoon suuruudelle ovat seuraavat: Cohenin d: pieni efektikoko $< 0,20$; keskisuuri efektikoko noin $0,40$ – $0,45$ ja suuri efektikoko $> 0,80$, Cohenin f: pieni efektikoko $< 0,10$; keskisuuri noin $0,20$ – $0,30$ ja suuri efektikoko $> 0,40$. Merkitsevyystasot (p-arvot) ja efektikoot (d-arvot ja f-arvot) on kuvattu alaviitteissä.

Järjestäjien sekä opetus- ja ohjaushenkilöstön kyselyissä oli mukana myös avoimia kysymyksiä, joihin vastaajat saivat kirjoittaa vastauksensa. Nämä vastaukset luokiteltiin sisällönanalyysiä hyödyntäen. Tuloksissa on esitelty mainintojen kokonaismäärä ja kunkin luokan suhteellinen osuus (%) kaikista maininnoista. Luokkien sisältöä on lisäksi kuvattu sanallisesti ja kuvausten yhteydessä on esitetty suoria lainauksia vastauksista. Opiskelijahaastattelut toteutettiin strukturoituina haastatteluin, joista tehtiin muistiinpanot. Haastattelumuistiinpanot analysoitiin ja luokiteltiin sisällönanalyysiä hyödyntäen. Tulokset on esitelty kuvailevana tekstinä.

Koski-aineistoa analysoitiin tilastollisesti ja raportissa kuvaillaan erityisen tuen opiskelijoiden jakaumatietoja, esimerkiksi sukupuolen, äidinkielen, iän sekä suoritettavan tutkinnon ja koulutusalan suhteen. Lisäksi on tarkasteltu erityisen tuen alkamisen ajankohtaa ja opiskelijoiden opintojen tilannetta alkuvuoden 2021 tietojen perusteella. Koski-aineistosta selviteltiin myös, missä määrin erityisen tuen opiskelijat ovat suorittaneet opiskeluvalmiuksia tukevia opintoja, ja missä määrin osaamisen arviointia on mukautettu ja ammattitaitovaatimuksista tai osaamista-voitteista poikettu erityisen tuen opiskelijoiden kohdalla.

3.5 Luotettavuus

Tässä luvussa kuvataan, miten arvioinnin laatua ja luotettavuutta varmistettiin. Arvioinnin suunnitteluvaiheessa tavoitteena oli varmistaa, että arvioitavan asian kannalta keskeiset sisällöt ja näkökulmat tulevat huomioiduksi arviointia suunniteltaessa. Arvioinnin alussa järjestettiin keskustelu- ja kuulemistilaisuuksia arviointiteeman kannalta keskeisille sidosryhmille (ks. luku 3.2) ja näitä keskusteluja hyödynnettiin arvioinnin suunnittelussa. Arviointiryhmä muodostettiin monitahoperiaatteella eli ryhmään nimettiin Karvin asiantuntijoiden lisäksi edustajia opetuksen ja ohjauksen alueelta, erityisopetuksesta, koulutuksen järjestäjien johdosta sekä ammatillisesta erityisopettajakoulutuksesta. Tällä varmistettiin erilaisten näkökulmien ja erilaisten asiantuntijuusalueiden huomiointi arvioinnissa. Arviointiryhmä suunnitteli arviointikysymykset ja tiedonhankinnan sekä kävi yhteisesti läpi arviointituloksia, keskusteli johtopäätöksistä ja laati tuloksiin pohjautuvat kehittämissuosituksen.

Arviointikysymyksiin etsittiin vastauksia erilaisten aineistojen avulla, joita olivat kyselyt ja haastattelut sekä tilasto- ja rekisteriaineistot. Arviointiryhmä suunnitteli järjestäjä- ja henkilöstökyselyt ja ne testattiin ennen tiedonhankintaa kohderyhmään kuuluvilla henkilöillä. Tämän tarkoituksena oli varmistaa kysymysten ja väittämien ymmärrettävyys ja osuvuus. Kyselyaineistojen analysoinnissa väittämistä muodostettiin summamuuttujia, joiden sisäistä yhdenmukaisuutta tarkasteltiin Cronbachin alfa -kertoimen avulla. Kertoimet vaihtelivat välillä 0,68–0,91 eli summamuuttujat olivat näin ollen riittävän tarkkoja kuvaamaan sitä, mitä niillä haluttiin mitata.

Järjestäjäkyselyyn vastasivat lähes kaikki (97 %) perusjoukkoon kuuluvat järjestäjät, mikä vahvistaa arvioinnin luotettavuutta. Henkilöstökysely kohdistettiin kaikille perusjoukkoon kuuluville järjestäjille. Kyselyyn vastasi 2 379 opetus- ja ohjaushenkilöstön jäsentä 87 koulutuksen järjestäjältä. Vastauksia saatiin siis 92 prosentilta perusjoukkoon kuuluvista järjestäjistä, joten kattavuus on tästä näkökulmasta hyvä. Vastauksia saatiin kaikilta koulutusaloilta, kaikilta AVI-alueilta, suomenkielisestä ja ruotsinkielisestä koulutuksesta, eri työtehtävissä toimivilta sekä opiskelijamäärältään eri kokoisten järjestäjien henkilöstöltä (ks. luku 3.3.4). Järjestäjien palveluksessa olevan opetus- ja ohjaushenkilöstön kokonaismäärä ei ole kuitenkaan tiedossa, joten aineiston suhdetta siihen ei voida verrata.

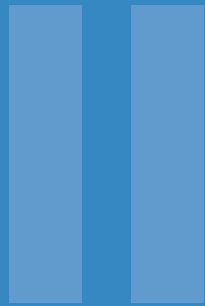
Opetuksen ja koulutuksen järjestäjien yhteyshenkilöitä tiedotettiin eri vaiheissa arvioinnin toteutukseen liittyvistä asioista ja ohjeistettiin tiedonhankinnan organisoinnissa. Tällä pyrittiin osaltaan varmistamaan tiedonkeruun laatua ja hyvää vastausprosenttia kyselyihin.

Opiskelijahaastatteluilla selvitettiin erityisen tuen opiskelijoiden kokemuksia erityisestä tuesta. Arviointiryhmä suunnitteli haastattelukysymykset. Haastattelun ajateltiin soveltuvan kyselyä paremmin tiedonkeruuseen, koska haastatteloilla ja haastateltavilla oli mahdollisuus esittää täydentäviä kysymyksiä haastattelun aikana. Mikäli opiskelija tarvitsi apua haastattelussa, opettajalla tai ohjaajalla oli mahdollisuus olla mukana. Haastateltavia opiskelijoita oli kaikkiaan 50. Tuloksia tarkasteltaessa on huomioitava, että haastattelut muodostavat näytteen eivätkä edusta erityisen tuen opiskelijoiden koko joukkoa.

Koulutuksen järjestäjät vastasivat haastateltavien opiskelijoiden rekrytoinnista. Näin ollen Karvin asiantuntijoilla tai arviointiryhmällä ei ollut mahdollisuutta vaikuttaa siihen, keitä haastateltiin. Osalla järjestäjistä oli myös vaikeuksia löytää opiskelijoita, jotka olisivat halukkaita haastatteluun. Kaikki haastattelut toteutettiin etäyhteyksin ja osassa haastatteluja opetus- ja ohjaushenkilöstön jäsen oli joko läsnä tilassa, jossa opiskelija oli tai osallistui haastatteluun. Onkin mahdollista, että haastattelujen toteutustapa, henkilöstön edustajan läsnäolo haastattelutilanteessa ja haastattelutilanteeseen liittyvät tunteet, kuten jännitys, ovat voineet vaikuttaa opiskelijoiden vastauksiin. Kaikesta huolimatta opiskelijahaastattelujen avulla kyettiin keräämään monipuolinen laadullinen aineisto, jossa kuuluu opiskelijoiden ääni. Haastattelut täydentävät muita arvioinnissa kerättyjä aineistoja, jotka kokonaisuutena muodostavat monipuolisen kuvan ammatillisen koulutuksen erityisen tuen vahvuuksista ja kehittämiskohteista.

Koski-rekisteriaineiston perusteella kuvattiin ammatillisen koulutuksen reformin jälkeen opintonsa aloittaneita erityisen tuen opiskelijoita ja heidän opintojensa kulkua. Koski-aineisto koostuu koulutuksen järjestäjien opintohallintojärjestelmiinsä tallentamista tiedoista, jotka siirtyvät automaattisesti Koski-tietokantaan. On tiedossa, että joissain tapauksissa tietojen siirtymisessä Koskeen on ollut puutteita. Myös koulutuksen järjestäjien tavoissa kirjata tietoja omiin järjestelmiinsä voi olla vaihtelua tai virheitä, jotka luonnollisesti toistuvat tietokannasta poimituissa aineistoissa.

OSA

Tulokset

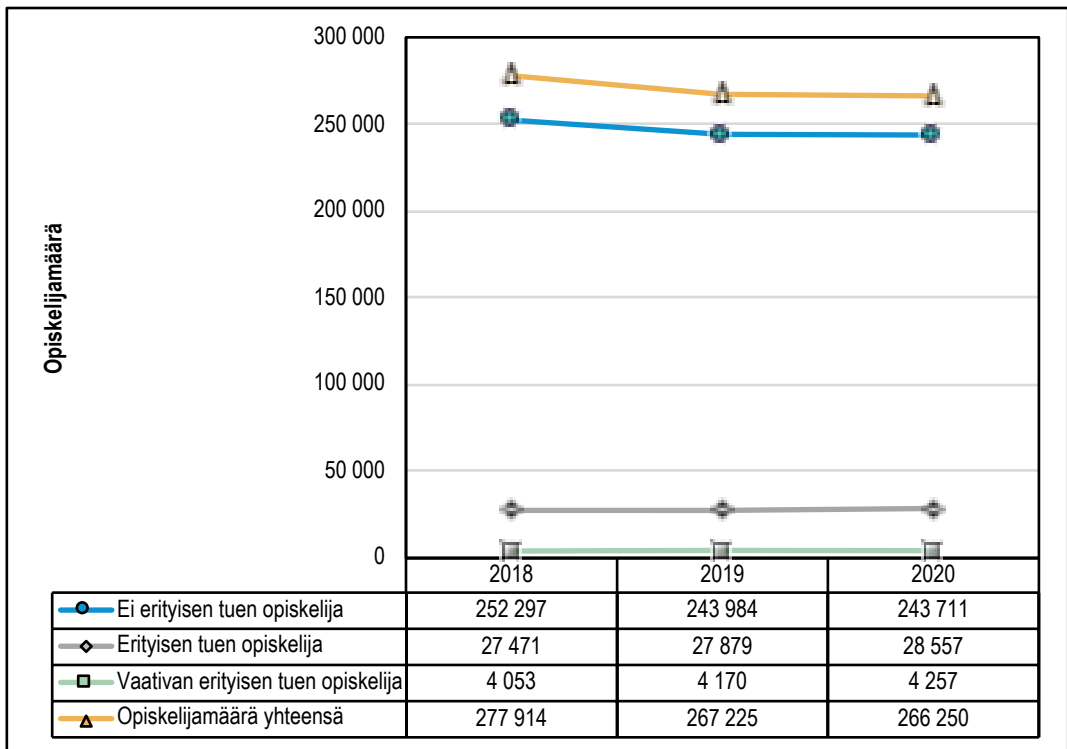
Erietyisen tuen
opiskelijat tilasto-
ja rekisteritiedon
mukaan

4

Tilastokeskuksen tietojen mukaan tutkintoon johtavan ammatillisen koulutuksen opiskelijoista erityisopiskelijoiden määrä on kasvanut vuodesta 2004 lähtien, jolloin tilastointi aloitettiin (Tilastokeskus 2020). Vuonna 2010 ammatillisessa koulutuksessa opiskeli noin 19 000 erityisopetuksen opiskelijaa, mutta vuonna 2017 lukumäärä oli jo noin 26 000.

Ammatillisen koulutuksen erityisen tuen opiskelijoiden määrä on jatkanut lievää kasvua myös vuodesta 2018 vuoteen 2020 (kuvio 2). Vuosina 2018 ja 2019 erityisen tuen opiskelijoiden osuus ammatillisen koulutuksen opiskelijoista oli 10 prosenttia ja vuonna 2020 11 prosenttia.

Vuonna 2020 opinnot aloittaneista opiskelijoista kolmelle prosentille oli tehty erityisen tuen päätös. Kun tarkastellaan vain perustutkinto-opiskelijoita, oli erityisen tuen opiskelijoiden osuus kaikista uusista opiskelijoista neljä prosenttia. (Vipunen 2021.)

KUVIO 2. Ammatillisen koulutuksen erityisen tuen, vaativan erityisen tuen ja muiden opiskelijoiden lukumäärät sekä kokonaisopiskelijamäärä vuosina 2018–2020 (Vipunen 2021)

Erityisen tuen opiskelijoiden taustoja verrattiin muihin ammatillisen koulutuksen opiskelijoihin. Vaativan erityisen tuen opiskelijat eivät ole mukana tarkastelussa. Erityisen tuen opiskelijoiden osalta tarkastelussa käytettiin Koski-rekisterin tietoja ja muiden opiskelijoiden osalta Opetushallinnon tilastopalvelu Vipusen päivittyvän raportin tietoja vuodelta 2020.

Erityisen tuen opiskelijat ovat keskimäärin nuorempia kuin muut ammatillisen koulutuksen opiskelijat. Erityisen tuen opiskelijoista 32 prosenttia oli alle 18-vuotiaita ja vain 8 prosenttia yli 34-vuotiaita. Muiden opiskelijoiden keskuudessa vastaavat luvut olivat 15 prosenttia ja 35 prosenttia.

Erityisen tuen opiskelijat suorittavat harvemmin ammatti- ja erikoisammattitutkintoja kuin muut opiskelijat. Erityisen tuen opiskelijoista vain 2 prosenttia suoritti ammattitutkintoa ja alle prosentti erikoisammattitutkintoa. Muista opiskelijoista ammattitutkintoa suoritti 18 prosenttia opiskelijoista ja erikoisammattitutkintoa 9 prosenttia.

Lähes kaikkien erityisen tuen opiskelijoiden (96 %) tavoitteena oli koko tutkinnon suorittaminen. Muiden opiskelijoiden joukossa tutkinnon osien suorittamien oli yleisempää ja koko tutkintoa tavoitteli 81 prosenttia opiskelijoista.

Erityisen tuen opiskelijat olivat jakautuneet eri koulutusaloille samassa suhteessa kuin muutkin opiskelijat: selkeästi yleisimmät koulutusalat olivat tekniikan alat ja palvelualat, minkä jälkeen seurasivat terveystieteiden ja hyvinvointialat ja kaupan ja hallinnon alat. Suhteellisesti eniten erityisen tuen opiskelijoita oli palvelualoilla, tekniikan aloilla, tietojenkäsittelyn ja tietoliikenteen alalla sekä humanistisilla ja taidealoilla, kullakin noin 12–13 prosenttia. Näillä aloilla erityisen tuen opiskelijoiden suhteellinen osuus oli suurin myös vuosina 2018 ja 2019. Kaupan ja hallinnon sekä luonnontieteiden alojen opiskelijoista erityisen tuen opiskelijoita oli suhteellisesti vain 3–6 prosenttia. (Vipunen 2021.)

4.1 Päätös erityisesti tuesta

Koski-rekisteriaineisto kattaa 27 349 opiskelijaa, jotka olivat aloittaneet opintonsa aikavälillä 1.1.2018–1.2.2021 ja joille oli tehty erityisen tuen päätös. Kaikkiaan opiskelijoille oli tehty yhteensä 28 115 erityisen tuen päätöstä. Lähes kaikille opiskelijoille (noin 97 %) oli tehty vain yksi erityisen tuen päätös. Opiskelijoista noin 3 prosentilla oli 2–3 erityisen tuen päätöstä ja alle yhdellä prosentilla vähintään neljä päätöstä. Enimmillään opiskelijalla oli 8 päätöstä.

Tyypillisimmin opiskelijoiden erityisen tuen tarve oli tunnistettu ensimmäisen puolen vuoden aikana (taulukko 6). Lähes puolelle opiskelijoista päätös erityisestä tuesta oli tehty kahden kuukauden sisällä ja neljäsosalle 2–6 kuukauden sisällä opinto-oikeuden alkamisesta. Opiskelijoista 11 prosentille erityisen tuen päätös oli tehty yli vuosi opintojen käynnistymisen jälkeen. Noin kymmenesosalle opiskelijoista päätös erityisestä tuesta oli tehty samana päivänä kuin opinto-oikeus oli alkanut.

Aineistossa oli myös erityisen tuen päätöksiä, jotka oli päivätty ajalle ennen opiskelijan opinto-oikeuden alkua. Nämä päätökset jätettiin analyysin ulkopuolelle.

TAULUKKO 6. Erityisen tuen päätöksen ajankohta Koski-rekisterissä

Erityisen tuen päätöksen ajankohta	% erityisen tuen päätöksistä	n
Opinto-oikeuden alkamispäivä	11	2 993
1 pv–2 kk (1–61 pv) opintojen alusta	45	12 774
2–6 kk (62–182 pv) opintojen alusta	24	6 645
6–12 kk (183–365 pv) opintojen alusta	10	2 726
Yli 12 kk (yli 365 pv) opintojen alusta	11	2 977
Yhteensä	100	28 115

4.2 Osaamisen hankkiminen

Erityisen tuen opiskelijat olivat 1.1.2018–1.2.2021 välisenä aikana suorittaneet yhteensä 298 322 tutkinnon osaa, joista 14 prosentissa (n = 40 909) osaaminen oli tunnistettu ja tunnustettu.

Opiskelijoista 53 prosenttia oli hankkinut osaamista koulutusopimukseen perustuvalla koulutuksella. Tyypillisimmin opiskelijoilla oli ollut yksi koulutusopimus. Neljäsosalla koulutusopimuksia oli ollut kaksi ja noin kolmasosalla vähintään kolme. (Taulukko 7.) Oppisopimuksella osaamista oli hankkinut 6 prosenttia opiskelijoista. Heistä suurimmalla osalla oli ollut yksi oppisopimus (taulukko 8).

TAULUKKO 7. Koulutusopimusten määrä opiskelijaa kohden Koski-rekisterissä

Koulutusopimusten määrä opiskelijaa kohden	% opiskelijoista	n
1 koulutusopimus	44	6 337
2 koulutusopimusta	25	3536
3 koulutusopimusta	14	2086
4 koulutusopimusta	9	1298
5 koulutusopimusta	4	629
6–16 koulutusopimusta	4	541
Yhteensä	100	14 427

TAULUKKO 8. Oppisopimusten määrä opiskelijaa kohden Koski-rekisterissä

Oppisopimusten määrä opiskelijaa kohden	% opiskelijoista	n
1 oppisopimus	76	1 296
2 oppisopimusta	17	285
3 oppisopimusta	4	76
4–9 oppisopimusta	2	39
Yhteensä	100	1 696

Opiskeluvalmiuksia tukevia opintoja (OPVA-opinnot) oli pääsääntöisinä opintoina suorittanut 4 prosenttia (n = 969) erityisopiskelijoista. Jos opiskelija on suorittanut OPVA-opintoja muiden opintojen lomassa eli ei pääsääntöisesti, ei niitä merkitä Koski-rekisteriin. Koulutuksen järjestäjä vastaa OPVA-opintojen pääsääntöisyyden tulkinnasta.

OPVA-opintoja pääsääntöisinä opintoina suorittaneet opiskelijat opiskelivat 49 eri koulutuksen järjestäjän oppilaitoksissa. Järjestäjäkohtaisesti opintoja suorittaneiden opiskelijoiden määrä oli yleisimmin enintään 10 opiskelijaa (taulukko 9).

TAULUKKO 9. Opiskeluvalmiuksia tukevia opintoja pääsääntöisesti suorittaneiden erityisen tuen opiskelijoiden määrä koulutuksen järjestäjää kohden Koski-rekisterissä

Opva-opintoja pääsääntöisesti suorittaneiden erityisen tuen opiskelijoiden määrä koulutuksen järjestäjää kohden	% järjestäjistä	n
1–10 opiskelijaa	49	24
11–50 opiskelijaa	39	19
Yli 50 opiskelijaa	12	6
Yhteensä	100	49

OPVA-opintoja pääsääntöisinä opintoina suorittaneista opiskelijoista 56 prosenttia puhui äidinkielenään muuta kuin suomea tai ruotsia, 43 prosenttia suomea ja 1 prosentti ruotsia. Pääsääntöisinä opintoina OPVA-opintoja suorittaneet opiskelijat olivat tyypillisimmin 18–34-vuotiaita (56 %). Noin neljäsosa opiskelijoista oli vähintään 35-vuotiaita ja noin viidesosa alle 18-vuotiaita.

4.3 Osaamisen arvioinnin mukauttaminen

Erityisen tuen päätöksen saaneiden perustutkinto-opiskelijoiden osaamisen arvioinnin mukauttaminen oli harvinaista. Mukauttamispäätöksiä oli tehty vain 663 opiskelijalle eli noin kahdelle prosentille opiskelijoista. Näistä opiskelijoista 74 prosenttia oli suomenkielisiä, 6 prosenttia ruotsinkielisiä ja 20 prosenttia puhui äidinkielenään jotain muuta kieltä.

Yleisimmin arviointia oli mukautettu yhdessä tutkinnon osassa tai osasuorituksessa (taulukko 10). Yhteensä arviointia oli mukautettu 1675 tutkinnon osassa tai osasuorituksessa.

TAULUKKO 10. Osaamisen arvioinnin mukauttamisen laajuus Koski-rekisterissä

Osaamisen arvioinnin mukauttamisen laajuus	% opiskelijoista	n
1 tutkinnon osassa tai osasuorituksessa	46	307
2 tutkinnon osassa tai osasuorituksessa	24	156
3 tutkinnon osassa tai osasuorituksessa	11	72
4–17 tutkinnon osassa tai osasuorituksessa	20	128
Yhteensä	100	663

Osaamisen arvioinnin mukautukset koskivat yleisimmin yhteisten tutkinnon osien osa-alueita (taulukko 11). Lähes puolet kaikista mukauttamisista oli tehty palvelualoilla ja hieman yli neljäsosa tekniikan aloilla.

TAULUKKO 11. Osaamisen arvioinnin mukauttaminen tutkinnon osittain tai osa-alueittain ja opiskelijan koulutusalan mukaan Koski-rekisterissä

Osaamisen arvioinnin mukauttaminen		% tutkinnon osista, joissa osaamisen arviointia mukautettu	n
Tutkinnon osa	Yhteinen tutkinnon osa	12	193
	Yhteisen tutkinnon osan osa-alue	76	1 269
	Ammatillinen tutkinnon osa	12	197
	Paikallinen tutkinnon osa	1	16
Yhteensä		100	1 675
Tutkinnon osan suorittajan koulutusala	Humanistiset ja taidealat	5	91
	Kauppa ja hallinto	3	44
	Maa- ja metsätalousalat	9	156
	Palvelualat	47	782
	Tekniikan alat	27	448
	Terveys- ja hyvinvointialat	6	106
	Tietojenkäsittely ja tietoliikenne	3	46
	Tieto puuttuu	0	2
Yhteensä		100	1 675

4.4 Ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista poikkeaminen

Ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista oli poikettu vain 220 perustutkinto-opiskelijan kohdalla. Näistä opiskelijoista 15 prosenttia oli suomenkielisiä, 1 prosentti ruotsinkielisiä ja 85 prosenttia puhui äidinkielenään jotain muuta kieltä.

Lähes kaikilla näistä opiskelijoilla ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista oli poikettu vain yhdessä tutkinnon osassa tai osasuorituksessa (taulukko 12). Yhteensä ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista oli poikettu 248 tutkinnon osassa tai osasuorituksessa.

TAULUKKO 12. Ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista poikkeamisen laajuus erityisen tuen opiskelijoilla Koski-rekisterissä

Ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista poikkeamisen laajuus	% opiskelijoista	n
1 tutkinnon osassa tai osasuorituksessa	95	208
2 tutkinnon osassa tai osasuorituksessa	2	4
3 tutkinnon osassa tai osasuorituksessa	2	4
4–7 tutkinnon osassa tai osasuorituksessa	2	4
Yhteensä	100	220

Poikkeamiset koskivat yleisimmin yhteisiä tutkinnon osia. Puolet kaikista poikkeamisista oli tehty palvelualoilla ja noin viidesosa tekniikan aloilla. (Taulukko 13.)

TAULUKKO 13. Ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista poikkeaminen tutkinnon osittain tai osa-alueittain ja opiskelijan koulutusalan mukaan Koski-rekisterissä

Ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista poikkeaminen		% tutkinnon osista, joissa poikettu	n
Tutkinnon osa	Yhteinen tutkinnon osa	78	193
	Yhteisen tutkinnon osan osa-alue	18	46
	Ammatillinen tutkinnon osa	4	9
Yhteensä		100	248
Tutkinnon osan suorittajan koulutusala	Humanistiset ja taidealat	6	14
	Kauppa ja hallinto	4	9
	Maa- ja metsätalousalat	2	5
	Palvelualat	50	123
	Tekniikan alat	21	51
	Terveys- ja hyvinvointialat	13	32
	Tietojenkäsittely ja tietoliikenne	6	14
Yhteensä		100	248

4.5 Läsneä olevat, keskeyttäneet ja valmistuneet

Opiskelu-oikeuden tila 1.2.2021 näkyi Koski-rekisterissä 19 749 erityisen tuen päätöksen saaneella opiskelijalla (taulukko 14). Tieto puuttui 7 594 erityisen tuen opiskelijalta. Niiden osalta, joista tieto oli, 80 prosenttia oli länneä ja 2 prosenttia valmistunut. 15 prosenttia opiskelijoista oli joko eronneet itse tai koulutuksen järjestäjä oli katsonut heidän eronneen ja 3 prosentilla opinnot olivat väliaikaisesti keskeytyneet. Aineistosta ei selviä, olivatko eronneet tai väliaikaisesti opintonsa keskeyttäneet opiskelijat jatkaneet opintojaan jossain muualla.

TAULUKKO 14. Erityisen tuen opiskelijoiden opiskelu-oikeuden tila 1.1.2021 Koski-rekisterissä²

Opiskelu-oikeuden tila 1.1.2021	% opiskelijoista	n
Länneä	80	15 743
Valmistunut	2	420
Katsotaan eronneeksi	15	2 978
Väliaikaisesti keskeytyneet	3	585
Loma	0	21
Peruutettu	0	2
Yhteensä	100	19 749

Ne opiskelijat, jotka olivat eronneet itse tai jotka koulutuksen järjestäjä oli katsonut eronneeksi, olivat tyypillisimmin keskeyttäneet opintonsa ensimmäisen vuoden aikana (taulukko 15). Vain pieni määrä opiskelijoita oli keskeyttänyt opintonsa niiden kestänyä yli 1,5 vuotta. Opintojen väliaikainen keskeyttäminen jakautui ajallisesti tasaisemmin, yleisimmin 1–2,5 vuoden välille.

TAULUKKO 15. Opintojen kesto eronneilla ja väliaikaisesti keskeyttäneillä erityisen tuen opiskelijoilla Koski-rekisterissä

Opintojen kesto	Eronneeksi katsotut opiskelijat		Opiskelijat, joiden opinnot ovat väliaikaisesti keskeytyneet	
	%	n	%	n
0–6 kk (alle 183 pv)	41	1 206	0	0
6–12 kk (183–365 pv)	31	930	14	40
1–1,5 v (366–547 pv)	26	787	28	83
1,5–2 v (548–730 pv)	2	51	26	77
2–2,5 v (731–912 pv)	0	2	27	80
yli 2,5 v (yli 912 pv)	0	0	4	13
Yhteensä	100	2 976	100	293

² Selitteet opiskelu-oikeuden tiloille ovat luettavissa Koski-ohjesivulta kohdasta Opiskelu-oikeuden tilojen selitteet koulutusmuodoittain: <https://wiki.eduuni.fi/pages/viewpage.action?pageId=190612839> (viitattu 7.6.2021).

Valmistuneita opiskelijoita oli aineistossa ainoastaan 2 prosenttia. Suurin osa (73 %) oli suorittanut perustutkinnon, 26 prosenttia ammattitutkinnon ja 1 prosentti erikoisammattitutkinnon. Valmistuneista 41 prosentilla opinnot olivat kestäneet enintään yhden vuoden, 57 prosentilla 1–2 vuotta ja 2 prosentilla vähintään kaksi vuotta. Enemmistö (69 %) valmistuneista puhui äidinkielenään suomea (69 %). Jotain muuta kuin suomea tai ruotsia äidinkielenään puhui 25 prosenttia ja ruotsia 5 prosenttia. Valmistuneista 60 prosenttia oli 18–34-vuotiaita ja 40 prosenttia vähintään 35-vuotiaita.

Resurssit,
osaaminen
ja työnjako
erityisen tuen
järjestämisessä

5

Arvioinnissa selvitettiin, minkä verran järjestäjien palveluksessa on erityisopettajan kelpoisuuden omaavia työntekijöitä. Lisäksi kartoitettiin järjestäjien sekä opetus- ja ohjaushenkilöstön näkemyksiä erityisen tuen resursoinnista, työnjaosta ja vastuista. Järjestäjiä ja henkilöstöä pyydettiin myös arvioimaan henkilöstön osaamista erityiseen tukeen liittyvissä tehtävissä. Tämän lisäksi selvitettiin, kuinka suurella osalla järjestäjistä on erityisen tuen järjestämistä koskeva suunnitelma tai toiminnan kuvaus ja kuinka toimivaksi se koetaan käytännön työn kannalta.

5.1 Henkilöstöresurssit

Erityisopettajan kelpoisuuden omaavien määrät

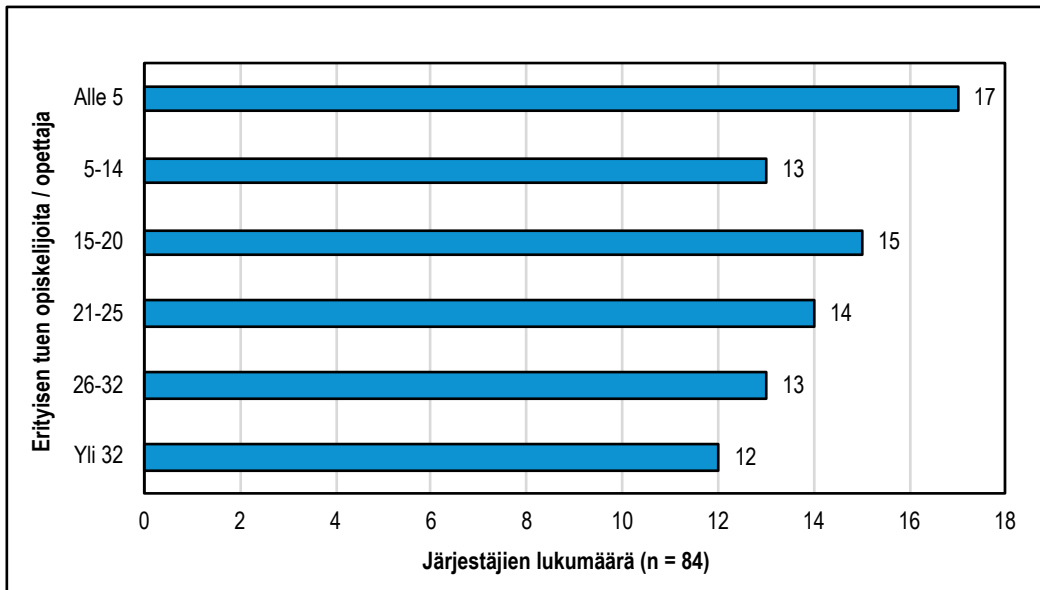
Opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksia koskevan asetuksen³ mukaan ammatillisessa koulutuksessa erityistä tukea ja vaativaa erityistä tukea on kelpoinen antamaan henkilö, jolla on ammatillisten tai yhteisten tutkinnon osien opettajan kelpoisuus ja vähintään 60 opintopisteen tai vähintään 35 opintoviikon laajuiset ammatillisen koulutuksen erityisopettajan opinnot tai yliopistossa suoritettut erityisopetuksen tehtäviin ammatillisia valmiuksia antavat opinnot. Jos erityisen tuen tarkoituksenmukainen järjestäminen sitä edellyttää, erityistä tukea voi asetuksen mukaan antaa myös muu ammatillisen koulutuksen opettajan kelpoisuuden omaava opettaja osana muuta opetustaan, vaikka hänellä ei olisikaan suoritettuna edellä mainittuja erityisopetuksen opintoja.

Arviointiin osallistuneista koulutuksen järjestäjistä 92 prosenttia (n = 85) ilmoitti, että niillä on palveluksessaan vähintään yksi erityisopettajan kelpoisuuden omaava työntekijä. Noin 3 prosenttia ilmoitti, ettei järjestäjän palveluksessa ole mainitun kelpoisuuden omaavia työntekijöitä ja loput eivät vastanneet kysymykseen.

³ Asetus opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 986/1998, 16 § (431/2018).

Enimmillään järjestäjillä oli 167 erityisopettajan kelpoisuuden omaavaa työntekijää ja vähimmillään 1. Järjestäjistä 39 prosentilla oli alle 5 erityisopettajan kelpoisuuden omaavaa työntekijää. Vastaavasti 39 prosentilla oli 5–25 ja 22 prosentilla yli 25 erityisopettajan kelpoisuuden omaavaa työntekijää.

Arvioinnissa tarkasteltiin myös, montako erityisen tuen opiskelijaa järjestäjällä oli⁴ erityisopettajan kelpoisuuden omaavaa työntekijää kohden. Järjestäjistä 36 prosentilla oli alle 15 opiskelijaa, 35 prosentilla 15–25 opiskelijaa ja 30 prosentilla yli 25 erityisen tuen opiskelijaa erityisopettajan kelpoisuuden omaavaa työntekijää kohden. Tarkemmat jakaumat on esitetty kuviossa 3.

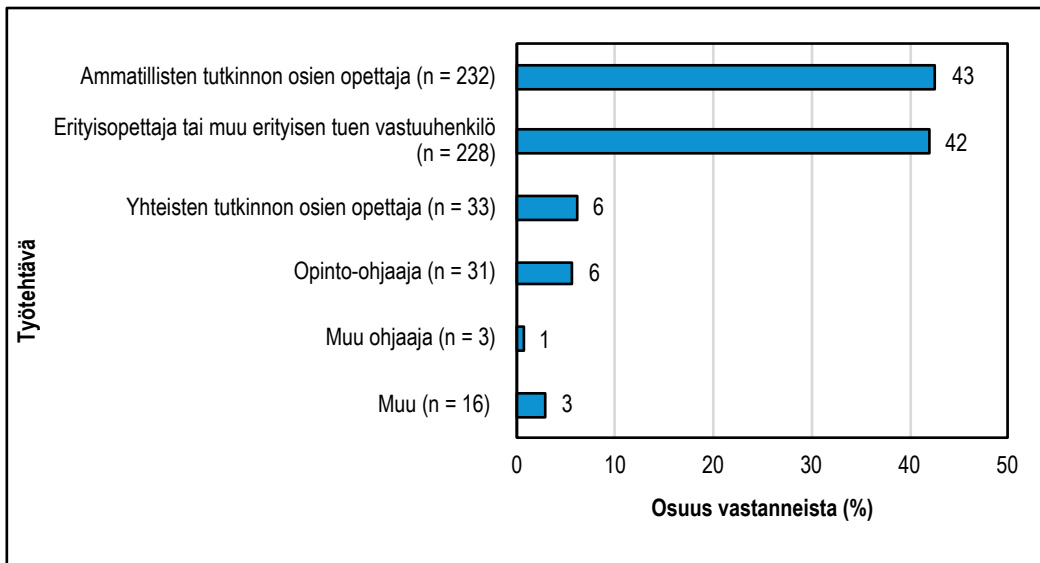

KUVIO 3. Erityisen tuen opiskelijoiden määrä erityisopettajan kelpoisuuden omaavaa työntekijää kohden

Järjestäjäkyselyyn vastanneissa oli mukana kaksi erityisoppilaitosta, joilla oli vaativan erityisen tuen opiskelijoiden lisäksi erityisen tuen opiskelijoita. Näiden osalta opiskelijoiden määrä erityisopettajan kelpoisuuden omaavaa työntekijää kohden oli alle yksi. Muilla koulutuksen järjestäjillä suhdeluku vaihteli 1–79 välillä.

On kuitenkin huomioitava, että kaikki erityisopettajan opinnot suorittaneista eivät toimi erityisopettajan tehtävissä. Opetus- ja ohjaushenkilöstön kyselyyn vastanneista lähes neljäsosalla (23 %) oli suoritettuna erityisopettajan opinnot (ks. luku 3.3.4). Heistä hieman yli 40 prosenttia toimi erityisopettajana ja suunnilleen samansuuruinen osuus ammatillisten tutkinnon osien opettajana (kuvio 4).

⁴ Järjestäjien erityisen tuen opiskelijoiden määrä perustuu opetushallinnon tilastopalvelu Vipusen vuoden 2019 tietoihin.

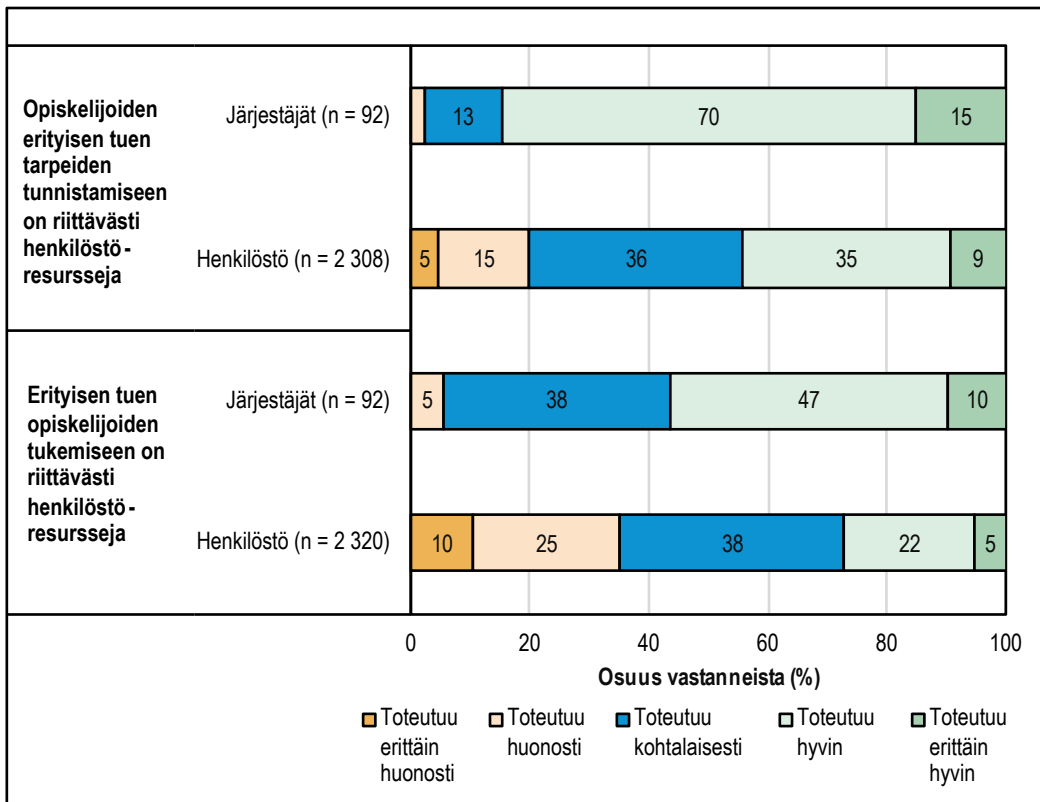
KUVIO 4. Työtehtävät, joissa henkilöstökyselyyn vastanneet erityisopettajan opinnot suorittaneet (n = 543) työskentelivät

Järjestäjien ja henkilöstön näkemykset henkilöstöressurssien riittävydestä

Järjestäjiä pyydettiin arvioimaan henkilöstöressurssiansa riittävyttä erityisen tuen tarpeiden tunnistamisessa ja erityisen tuen opiskelijoiden tukemisessa. Opetus- ja ohjaushenkilöstöä pyydettiin arvioimaan henkilöstöressurssien riittävyttä siinä koulutuksessa, jossa he työskentelevät.

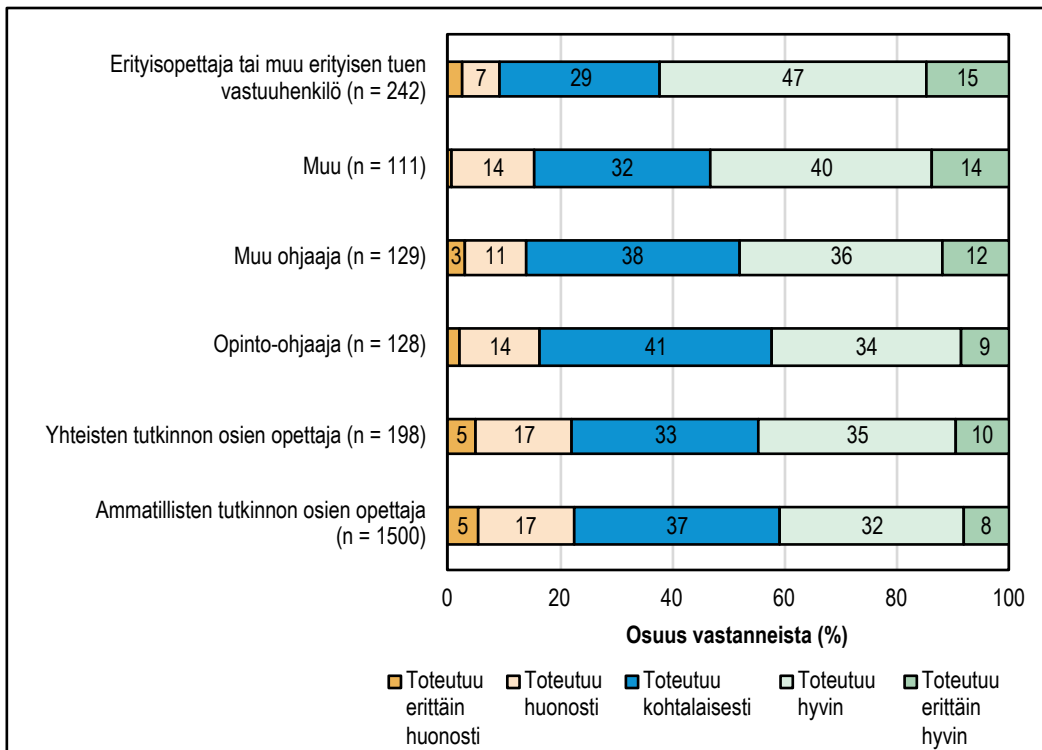
Järjestäjistä selvä enemmistö arvioi henkilöstöressurssien riittävyden erityisen tuen tarpeiden tunnistamiseen hyväksi tai erittäin hyväksi (kuvio 5). Hieman useampi kuin joka kymmenes järjestäjästä piti resurssien riittävyttä kohtalaisena ja vain harvat huonona. Opetus- ja ohjaushenkilöstöstä vajaa puolet arvioi henkilöstöressurssien riittävyden tuen tarpeiden tunnistamiseen hyväksi tai erittäin hyväksi. Hieman yli kolmasosa piti resurssien riittävyttä kohtalaisena ja viidesosa huonona tai erittäin huonona.

Henkilöstöressurssien riittävyys tuen toteutukseen arvioitiin molemmissa vastaajaryhmissä heikommaksi kuin tuen tarpeiden tunnistamiseen. Järjestäjistä vajaa 60 prosenttia piti resurssien riittävyttä erityisen tuen opiskelijoiden tukemiseen hyvänä tai erittäin hyvänä. Opetus- ja ohjaushenkilöstöstä vain hieman yli neljännes arvioi resurssien riittävyden hyväksi tai erittäin hyväksi. Molemmissa vastaajaryhmissä vajaa 40 prosenttia piti resurssien riittävyttä opiskelijoiden tukemiseen kohtalaisena. Järjestäjistä 5 prosenttia ja henkilöstöstä 35 prosenttia arvioi resurssien riittävyden huonoksi tai erittäin huonoksi.

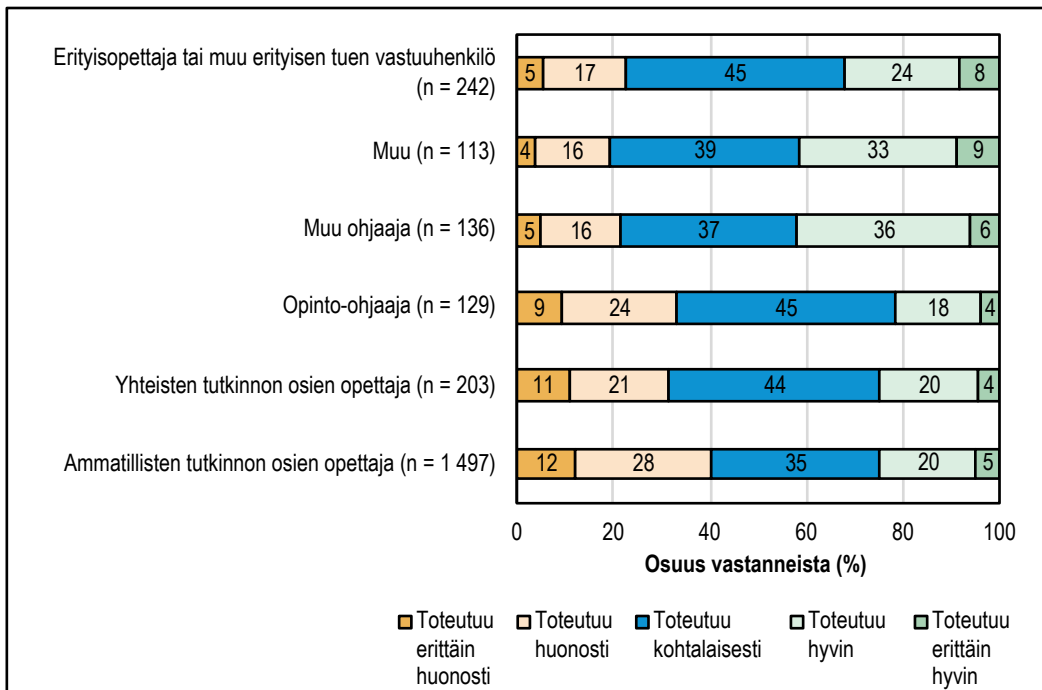
KUVIO 5. Järjestäjien sekä opetus- ja ohjaushenkilöstön näkemykset henkilöstöresurssien riittävydestä erityisessä tuessa

Erityisopettajana tai erityisen tuen vastaavana toimivista hieman yli 60 prosenttia piti henkilöstöresurssien riittävyttä erityisen tuen tarpeiden tunnistamiseen vähintään hyvänä. Vajaa kolmannes arvioi riittävyden kohtalaiseksi ja noin joka kymmenes huonoksi tai erittäin huonoksi. (Kuvio 6.) Ammatillisten tutkinnon osien opettajista noin 40 prosenttia arvioi resurssien riittävyden vähintäänkin hyväksi, lähes yhtä suuri osa kohtalaiseksi ja 22 prosenttia huonoksi tai erittäin huonoksi. Yhteisten tutkinnon osien opettajien vastaukset olivat tuen tunnistamisen osalta saman suuntaisia kuin ammatillisten tutkinnon osien opettajien.

KUVIO 6. Eri työtehtävissä toimivien näkemykset henkilöstöressurssien riittävydestä opiskelijoiden erityisen tuen tarpeiden tunnistamiseen

Henkilöstöressurssien riittävyttä erityisen tuen opiskelijoiden tukemiseen piti hyvänä tai erittäin hyvänä noin kolmasosa erityisopettajista tai erityisen tuen vastaavista ja neljäsosa ammatillisten tutkinnon osien opettajista (kuvio 7). Vastaavasti huonona tai erittäin huonona resurssien riittävyttä piti 22 prosenttia erityisopettajista tai erityisen tuen vastaavista ja 40 prosenttia ammatillisten tutkinnon osien opettajista.

KUVIO 7. Eri työtehtävissä toimivien näkemykset henkilöstöresurssien riittävästä erityisen tuen opiskelijoiden tukemiseen

Taustamuuttujittain tapahtuvaa tarkastelua varten molemmista henkilöstöresurssien riittävyttä koskevasta väittämästä (tarpeiden tunnistaminen ja opiskelijoiden tukeminen) muodostettiin summamuuttuja, jolle laskettiin keskiarvo (asteikko 1–5). Henkilöstökyselyn vastauksissa ilmeni eroja järjestäjän kokonaisopiskelijamäärään (ks. luku 3.3.4) suhteutettuna. Pienten järjestäjien henkilöstö (ka 3,6) arvioi resurssien riittävyden paremmaksi kuin keskikokoisten (ka 3,2)⁵ ja suurten (ka 3,0) järjestäjien henkilöstö⁶.

Koulutusaloittain tarkasteltuna terveyden ja hyvinvoinnin aloilla (ka 3,3) työskentelevä henkilöstö koki resurssien riittävyden paremmaksi kuin tekniikan aloilla (ka 2,9)⁷ ja palvelualoilla (ka 3,0)⁸ työskentelevä henkilöstö.

5 $p < 0,001$, $d = 0,47$

6 $p < 0,001$, $d = 0,61$

7 $p < 0,001$, $d = 0,39$

8 $p < 0,001$, $d = 0,34$

Myös eri tehtävissä työskentelevien vastauksissa oli eroja. Kielteisimmin henkilöstöresurssien riittävyyteen suhtautuivat ammatillisten tutkinnon osien opettajat (ka 3,0), ja ero erityisopettajien tai muiden erityisen tuen vastuuhenkilöiden (ka 3,4) vastauksiin oli merkitsevää⁹. Ammatillisten tutkinnon osien opettajien vastaukset erosivat merkitsevästi myös muun henkilöstön¹⁰ (ka 3,4) vastauksista¹¹.

Henkilöstökyselyyn vastanneista ne, jotka olivat suorittaneet erityisopettajan kelpoisuuden tuottavat opinnot (ka 3,2), arvioivat resurssien riittävyyden hieman paremmaksi kuin ne, joilla opintoja ei ollut suoritettuna (ka 3,0)¹². Erityisen tuen opiskelijoita päivittäin opettavat tai ohjaavat suhtautuivat resurssien riittävyyteen hieman kriittisemmin (ka 3,0) kuin ne, joilla opetusta tai ohjausta oli kuukausittain tai harvemmin (ka 3,2)¹³.

5.2 Vastuut ja työnjako

Järjestäjien näkökulmasta erityiseen tukeen liittyvät vastuut ovat selkeät ja työnjako toteutuu tarkoituksenmukaisella tavalla (kuvio 8). Vain 14 prosenttia piti vastuiden selkeyttä ja 20 prosenttia työnjaon tarkoituksenmukaisuutta kohtalaisena. Henkilöstön vastauksissa oli enemmän hajontaa. Henkilöstöstä vajaa 40 prosenttia piti vastuiden selkeyttä ja työnjaon tarkoituksenmukaisuutta hyvänä tai erittäin hyvänä. Suunnilleen sama osuus arvioi vastuiden selkeyden ja työnjaon tarkoituksenmukaisuuden kohtalaiseksi ja noin neljännes huonoksi tai erittäin huonoksi.

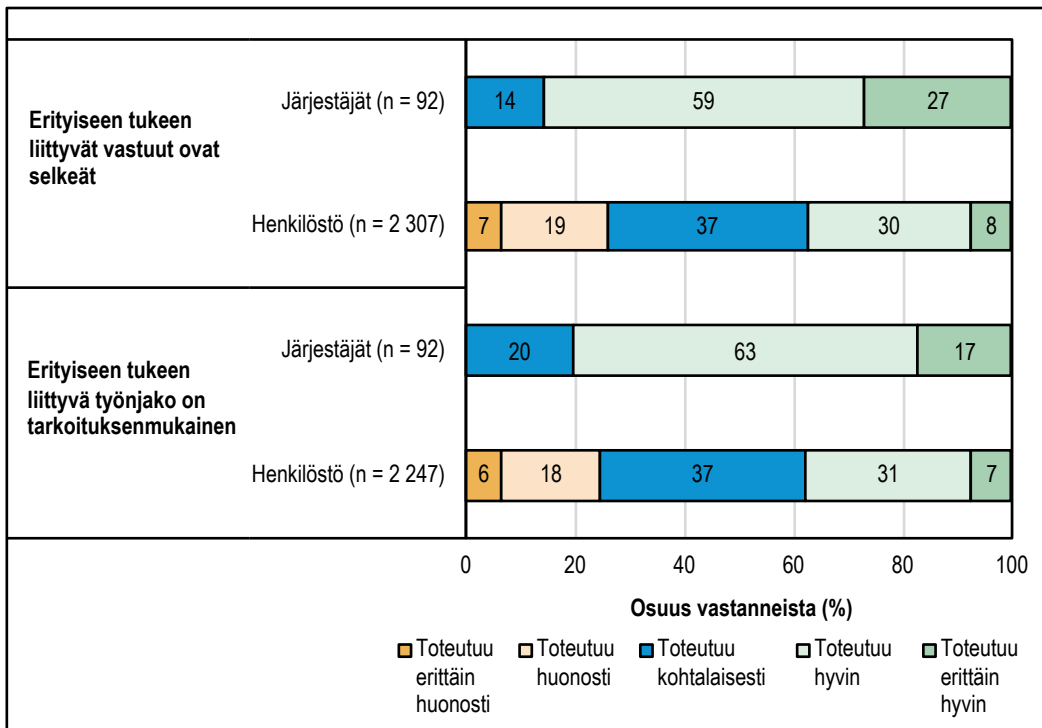
9 $p < 0,001$, $d = 0,42$

10 Muuhun henkilöstöön kuuluvat ilmoittivat nimikkeekseen esim. ammatillinen ohjaaja, opiskeluvälmentaja, pedagoginen vämentaja, taitovälmentajat, osaamispäällikkö, projektipäällikkö, työelämävämentaja.

11 $p < 0,001$, $d = 0,42$

12 $p < 0,001$, $d = 0,23$

13 $p < 0,001$, $d = 0,25$

KUVIO 8. Järjestäjien sekä opetus- ja ohjaushenkilöstön näkemykset erityiseen tukeen liittyvien vastuiden ja työnjaon toteutumisesta

Taustamuuttujittain tapahtuvaa tarkastelua varten vastuuta ja työnjakoa koskevista väittämistä muodostettiin summamuuttuja, jolle laskettiin keskiarvo (asteikko 1–5). Henkilöstön vastauksissa oli merkitseviä eroja. Vastuut ja työnjako koettiin parhaiten toimivaksi kokonaisopiskelijämäärältään pienten järjestäjien henkilöstön keskuudessa (ka 3,7) verrattuna keskikokosiin (ka 3,2)¹⁴ ja suuriin (ka 3,1) järjestäjiin¹⁵.

Koulutusaloittain tarkasteltuna tekniikan aloilla työskentelevän henkilöstön näkemykset vastuiden ja työnjaon toimivuudesta (ka 2,9) erosivat luonnontieteiden (ka 3,5)¹⁶, terveys- ja hyvinvointialojen (ka 3,3)¹⁷ sekä kaupan, hallinnon ja oikeustieteiden alojen (ka 3,3)¹⁸ henkilöstön vastauksista.

14 $p < 0,001$, $d = 0,45$

15 $p < 0,001$, $d = 0,60$

16 $p < 0,001$, $d = 0,63$

17 $p < 0,001$, $d = 0,44$

18 $p < 0,001$, $d = 0,42$

Erityisopettajat ja erityisen tuen vastuuhenkilöt arvioivat vastuut ja työnjaon toimivammaksi (ka 3,6) kuin ammatillisten tutkinnon osien opettajat (ka 3,0)¹⁹ ja yhteisten tutkinnon osien opettajat (ka 3,1)²⁰. Erityisopettajan kelpoisuuden antavat opinnot suorittaneet pitivät vastuiden ja työnjaon toimivuutta hieman parempana (ka 3,3) kuin ne, joilla ei ollut opintoja suoritettuna (ka 3,1)²¹. Päivittäin erityisen tuen opiskelijoita opettavat tai ohjaavat (ka 3,0) arvioivat vastuiden ja työnjaon toimivuuden hieman heikommaksi kuin kuukausittain tai harvemmin opettavat tai ohjaavat (ka 3,3)²².

5.3 Osaaminen ja osaamisen kehittäminen

Erityiseen tukeen liittyvän osaamisen osalta kartoitettiin järjestäjien näkemyksiä henkilöstön osaamisen riittävydestä sekä osaamisen kehittämisestä. Opetus- ja ohjaushenkilöstö arvioi omaa osaamistaan erityisen tuen tarpeiden tunnistamisessa sekä erityisen tuen opiskelijoiden opettamisessa ja ohjaamisessa erilaisissa oppimisympäristöissä.

Järjestäjistä vain 5 prosenttia arvioi henkilöstön erityiseen tukeen liittyvän osaamisen riittävyyden erittäin hyväksi, 32 prosenttia piti riittävyyttä hyvänä, lähes 60 prosenttia kohtalaisena ja 5 prosenttia huonona tai erittäin huonona (kuvio 9).

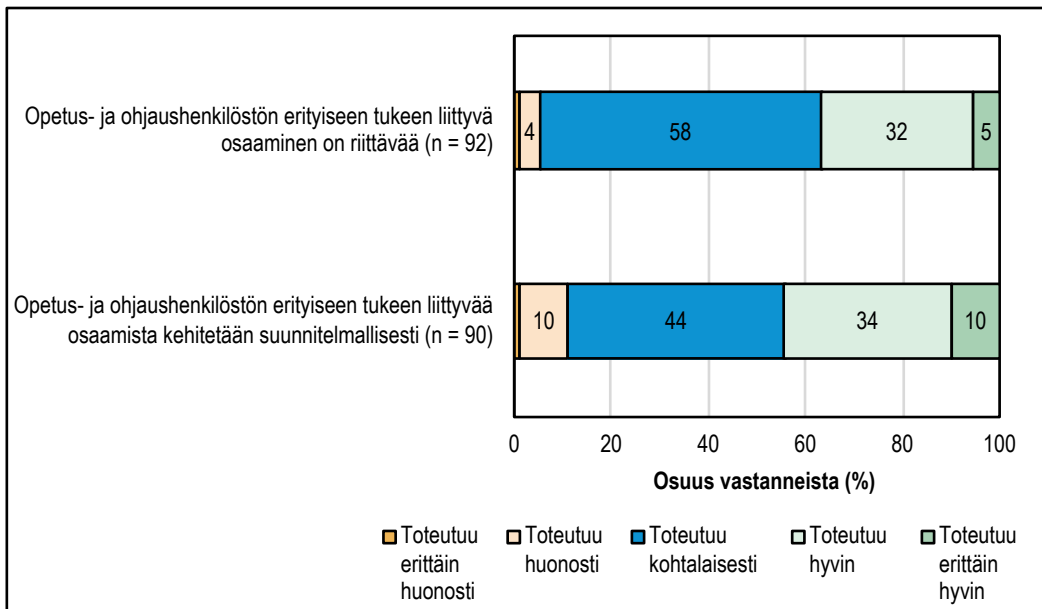
Järjestäjistä 44 prosenttia arvioi, että henkilöstön osaamisen suunnitelmallinen kehittäminen toteutuu hyvin tai erittäin hyvin. Samansuuruinen osuus järjestäjistä arvioi kehittämisen toteutuvan kohtalaisesti ja loput huonosti tai erittäin huonosti.

19 $p < 0,001$, $d = 0,67$

20 $p < 0,001$, $d = 0,63$

21 $p < 0,001$, $d = 0,28$

22 $p < 0,001$, $d = 0,21$

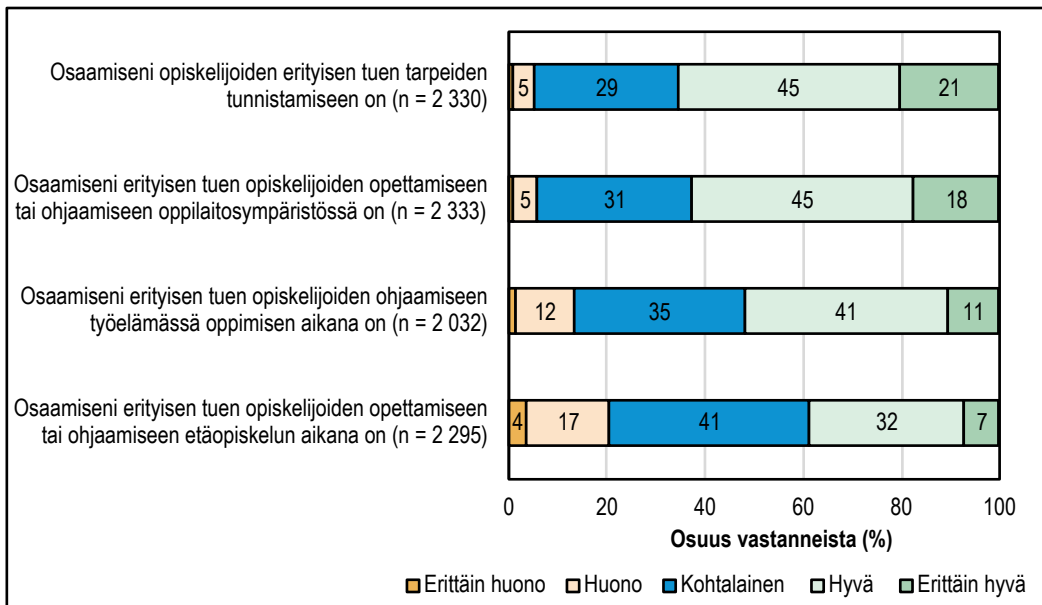

KUVIO 9. Järjestäjien näkemykset henkilöstön erityiseen tukeen liittyvän osaamisen riittävydestä ja osaamisen kehittämisestä

Opetus- ja ohjaushenkilöstö arvioi omaa osaamistaan erityisen tuen tehtävissä. Vastaajan oli mahdollista jättää kohta tyhjäksi, mikäli kysytty asia ei kuulunut hänen työtehtäviinsä.

Henkilöstö arvioi oman osaamisensa vahvimaksi erityisen tuen tarpeiden tunnistamisessa sekä oppilaitosympäristössä tapahtuvassa opetuksessa ja ohjauksessa (kuvio 10). Noin kaksi kolmasosaa vastanneista piti osaamistaan näissä asioissa hyvänä tai erittäin hyvänä, hieman alle kolmasosa kohtalaisena ja loput huonona tai erittäin huonona.

Edellisiä osa-alueita heikommaksi osaaminen arvioitiin työelämässä oppimisen ja etäopiskelun aikana tapahtuvan ohjaamisen tai opetuksen osalta. Noin puolet vastanneista piti osaamistaan opiskelijoiden ohjaamiseen työelämässä oppimisen aikana vähintään hyvänä, reilu kolmannes kohtalaisena ja hieman yli kymmenesosa huonona tai erittäin huonona. Osaamisensa opiskelijoiden opettamiseen tai ohjaamiseen etäopiskelun aikana arvioi hyväksi tai erittäin hyväksi vain vajaa 40 prosenttia vastanneista. Suunnilleen saman suuruinen osuus arvioi osaamisensa kohtalaiseksi ja noin viidesosa huonoksi tai erittäin huonoksi.

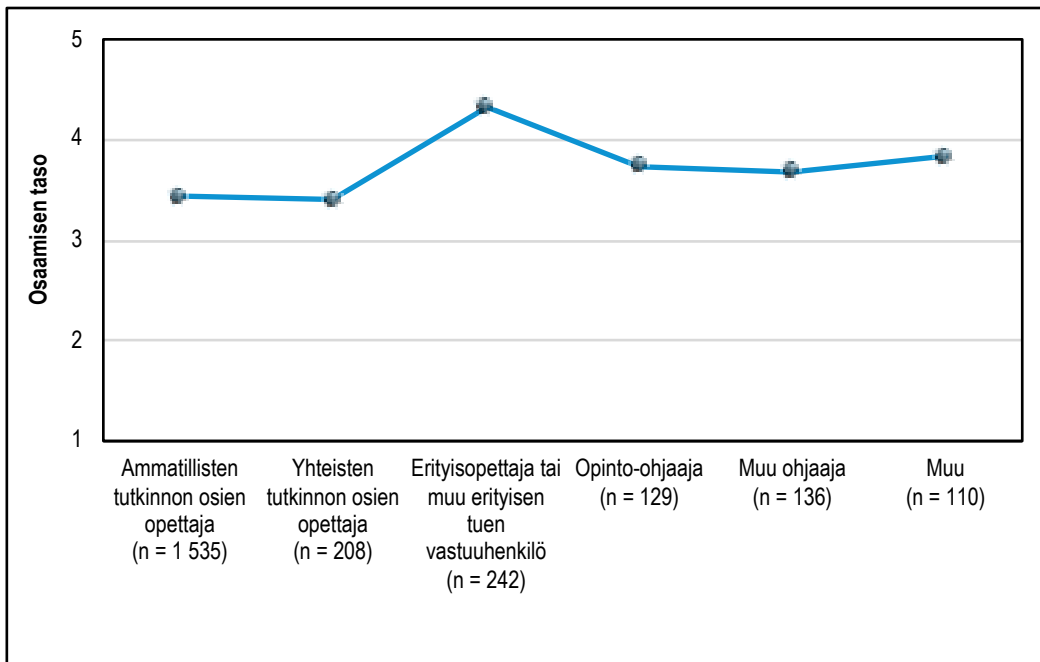

KUVIO 10. Opetus- ja ohjaushenkilöstön näkemykset osaamisestaan erityisen tuen tarpeiden tunnistamisessa sekä erityisen tuen opiskelijoiden opettamisessa ja ohjaamisessa erilaisissa oppimisympäristöissä

Työnantajansa tuen erityiseen tukeen liittyvän osaamisensa kehittämiseen koki hyväksi tai erittäin hyväksi 39 prosenttia, kohtalaiseksi 35 prosenttia ja huonoksi tai erittäin huonoksi 26 prosenttia opetus- ja ohjaushenkilöstöstä.

Taustamuuttujittain tapahtuvaa tarkastelua varten henkilöstön osaamista koskevasta neljästä väittämästä (ks. edellinen kuvio 10) muodostettiin summamuuttuja, jolle laskettiin keskiarvo (asteikko 1–5). Vastauksissa oli merkitseviä eroja työtehtävien mukaan²³. Erityisopettajan tai erityisen tuen vastuuhenkilön tehtävissä toimivat kokivat osaamisensa vahvimaksi (kuvio 11). Vastaavasti heikoimmaksi osaamisensa erityisessä tuessa arvioivat yhteisten tutkinnon osien ja ammatillisten tutkinnon osien opettajat.

²³ $p < 0,001$, $f = 0,40$

KUVIO 11. Opetus- ja ohjaushenkilöstön kokemukset erityiseen tukeen liittyvästä osaamisestaan. Summamuuttujan keskiarvot työtehtävän mukaan, asteikko: osaaminen 1 = Erittäin huono, 2 = Huono, 3 = Kohtalainen, 4 = Hyvä, 5 = Erittäin hyvä

Ne, joilla oli erityisopettajan kelpoisuuden tuottama koulutus, arvioivat osaamisensa selkeästi paremmaksi (ka 4,2) kuin ne, joilla koulutusta ei ollut (ka 3,4)²⁴. Päivittäin erityisen tuen opiskelijoita ohjaavat tai opettavat kokivat osaamisensa vahvemmaksi (ka 3,7) kuin viikoittain (ka 3,5)²⁵ ja kuukausittain tai harvemmin (ka 3,4)²⁶ opettavat tai ohjaavat.

Eroa ilmeni myös erityisen tuen opiskelijoiden määrän ja kelpoisuuden omaavien työntekijöiden suhdeluvun (ks. luku 4.2.1) osalta. Niiden järjestäjien henkilöstö, joilla oli alle 15 erityisen tuen opiskelijaa erityisopettajan kelpoisuuden omaavaa työntekijää kohden, arvioi osaamisensa hieman paremmaksi (ka 3,7) kuin niiden järjestäjien henkilöstö, joilla oli 15–25 erityisen tuen opiskelijaa kelpoista työntekijää kohden (ka 3,5)²⁷.

Koulutusalojen välillä oli myös eroja²⁸. Vahvimaksi osaamisensa kokivat terveys- ja hyvinvointialojen (ka 3,7) opetus- ja ohjaushenkilöstö ja heikoimmaksi tietojenkäsittelyn ja tietoliikenteen alalla toimiva henkilöstö (ka 3,3) (kuvio 12).

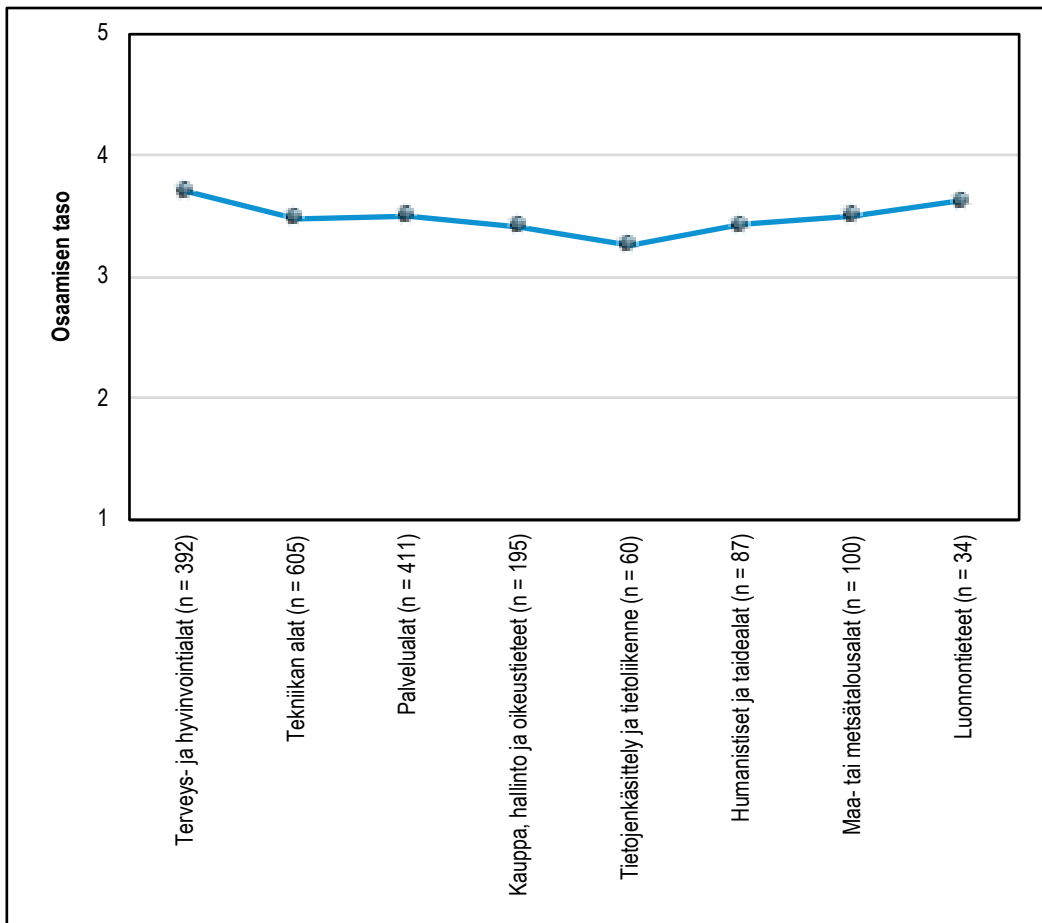
24 $p < 0,001$, $d = 1,2$

25 $p < 0,001$, $d = 0,27$

26 $p < 0,001$, $d = 0,42$

27 $p < 0,001$, $d = 0,22$

28 $p < 0,001$, $f = 0,15$

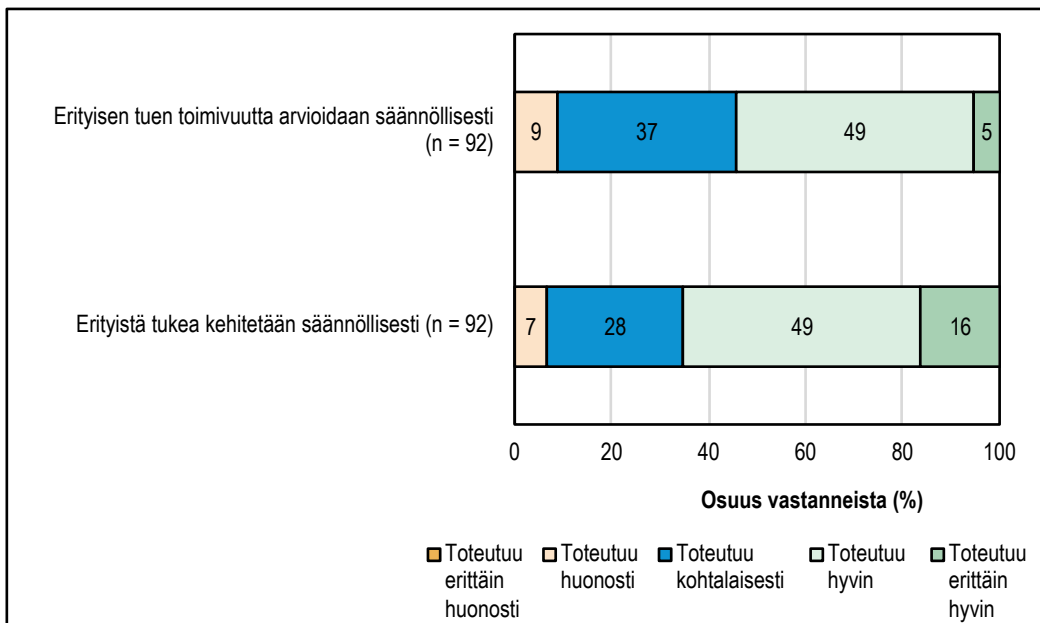
KUVIO 12. Opetus- ja ohjaushenkilöstön kokemukset erityiseen tukeen liittyvästä osaamisestaan. Summamuuttujan keskiarvot koulutusalan mukaan, asteikko: osaaminen 1 = Erittäin huono, 2 = Huono, 3 = Kohtalainen, 4 = Hyvä, 5 = Erittäin hyvä

5.4 Erityisen tuen järjestämistä koskeva suunnitelma sekä erityisen tuen arviointi ja kehittäminen

Järjestäjistä 91 prosenttia ilmoitti, että niillä on käytössään organisaatiotasoinen erityisen tuen järjestämistä tai toteutusta koskeva suunnitelma tai toiminnan kuvaus. Järjestäjistä 9 prosenttia ei ollut laatinut suunnitelmaa tai kuvausta. Opetus- ja ohjaushenkilöstöstä 67 prosenttia vastasi organisaatiossaan olevan erityisen tuen suunnitelma tai toiminnan kuvaus, 3 prosenttia ilmoitti, ettei kyseistä suunnitelmaa tai kuvausta ole ja jopa 30 prosenttia ei osannut sanoa asiasta. Yleisimmin epätietoisia asiasta olivat ammatillisten ja yhteisten tutkinnon osien opettajat sekä muut ohjaajat.

Ne henkilöstön edustajat, jotka vastasivat organisaatioissaan olevan erityisen tuen suunnitelma tai toiminnan kuvaus, arvioivat myös, miten hyvin se tukee heidän työskentelyään erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden kanssa. Puolet vastanneista arvioi suunnitelman tai toiminnan kuvauksen tukevan hyvin tai erittäin hyvin, 40 prosenttia kohtalaisesti ja 10 prosenttia huonosti tai erittäin huonosti heidän työskentelyään.

Järjestäjiltä kysyttiin, miten erityisen tuen säännöllinen arviointi ja kehittäminen toteutuvat järjestäjän toiminnassa. Hieman yli puolet järjestäjistä vastasi säännöllisen arvioinnin toteutuvan hyvin tai erittäin hyvin, reilu kolmannes kohtalaisesti ja noin kymmenesosa huonosti (kuvio 13). Säännöllinen kehittäminen toteutuu vastausten mukaan hieman paremmin. Noin kaksi kolmasosaa järjestäjistä arvioi kehittämisen toteutuvan hyvin tai erittäin hyvin, vajaa kolmannes kohtalaisesti ja alle kymmenesosa huonosti.

KUVIO 13. Järjestäjien näkemykset erityisen tuen säännöllisen arvioinnin ja kehittämisen toteutumisesta

Erityisen tuen tarpeiden tunnistaminen

6

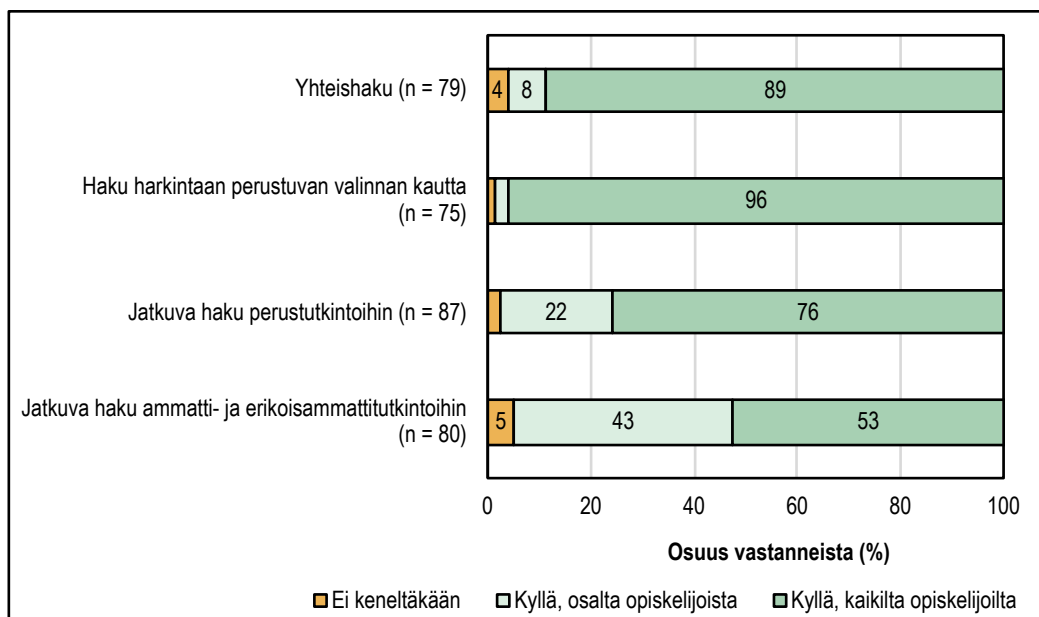
Tunnistamisen osalta arvioinnissa selvitettiin, miten järjestelmällisesti erityisen tuen tarpeita kartoitetaan, millaisia menetelmiä erityisen tuen tarpeiden tunnistamisessa käytetään, ja miten toimivaksi tunnistaminen arvioidaan järjestäjien ja opetus- ja ohjaushenkilöstön keskuudessa. Samalla kartoitettiin järjestäjien ja henkilöstön näkemyksiä tunnistamiseen liittyvistä kehittämisen tarpeista.

6.1 Erityisen tuen tarpeiden selvittäminen eri hakutapojen yhteydessä

Koulutuksen järjestäjiltä tiedusteltiin, miten järjestelmällisesti erityisen tuen tarpeita selvitetään eri hakutapojen kautta hakeutuvien uusien opiskelijoiden kohdalla. Järjestäjät vastasivat niiden hakutapojen osalta, joita niillä on käytössä opiskelijavalinnoissaan.

Yhteishaun ja harkintaan perustuvan valinnan osalta valtaosa järjestäjistä ilmoitti selvittävänsä erityisen tuen tarpeita järjestelmällisesti kaikilta uusilta opiskelijoilta (kuvio 14). Perustutkintojen jatkuvassa haussa kolme neljäsosaa selvittää tuen tarpeita järjestelmällisesti kaikilta, ja noin viidennes osalta uusista opiskelijoista. Kaikissa hakutavoissa muutamit järjestäjistä ilmoittivat, etteivät ne selvitä järjestelmällisesti uusien opiskelijoiden tuen tarpeita.

Jatkuvan haun kautta ammatti- ja erikoisammattitutkintoihin opiskelijoita valitsevista järjestäjistä 53 prosenttia ilmoitti selvittävänsä erityisen tuen tarpeita järjestelmällisesti kaikilta uusilta opiskelijoilta, 43 prosenttia osalta opiskelijoista ja loput eivät selvitä järjestelmällisesti uusien opiskelijoiden tuen tarpeita.

KUVIO 14. Järjestäjien vastaukset kysymykseen, selvittävätkö ne järjestelmällisesti uusien opiskelijoiden erityisen tuen tarpeita eri hakutavoissa

Kyselyssä järjestäjät saivat tarkentaa avovastauksella, millä perusteella ne valitsevat opiskelijat, joiden tuen tarpeita selvitetään, jos niitä selvitetään vain osalta uusista opiskelijoista. Kysymykseen vastasi 34 järjestäjää. Osassa vastauksista oli mainittu useita asioita. Kaikkiaan mainintoja oli 43 ja ne luokiteltiin taulukon 16 mukaisesti.

TAULUKKO 16. Koulutuksen järjestäjien mainitsemia perusteita erityisen tuen tarpeiden selvittämiseksi, mainintoja 43

Peruste tuen tarpeiden selvittämiseksi	% maininnoista
Hakemuksessa, valintahaastattelussa tai nivelvaiheen tiedonsiirrossa esille tuleva tieto	46
Henkilökohtaistamisessa ja siihen liittyvissä ohjauskeskusteluissa esille tuleva tieto	21
Opintojen käynnistyttyä esille tuleva tieto	19
Muu	14
Yhteensä	100

Järjestäjien mukaan opiskelijan **hakemuksessa, valintahaastattelussa ja nivelvaiheen tiedonsiirrossa esille tuleva tieto** voi olla perusteena erityisen tuen tarpeiden tarkemmalle selvittämiselle. Opiskelija voi esimerkiksi toimittaa hakuvaiheessa tietoja erityisen tuen tarpeestaan tai kertoa asiasta hakeutumiseen liittyvässä haastattelussa. Yhteishaussa hakeva opiskelija voi myös ilmoittaa hakulomakkeella suorittaneensa osittain tai kokonaan yksilöllistetyn perusopetuksen oppimäärän. Peruste erityisen tuen tarpeiden selvittämiselle voi tulla esille myös nivelvaiheessa aikaisemman koulutusasteen toimijoiden tai hakijan vanhempien antamien tietojen perusteella. SORA²⁹-tutkintoihin haettaessa selvitetään hakijan soveltuvuutta kyseisen tutkinnon opiskeluun.

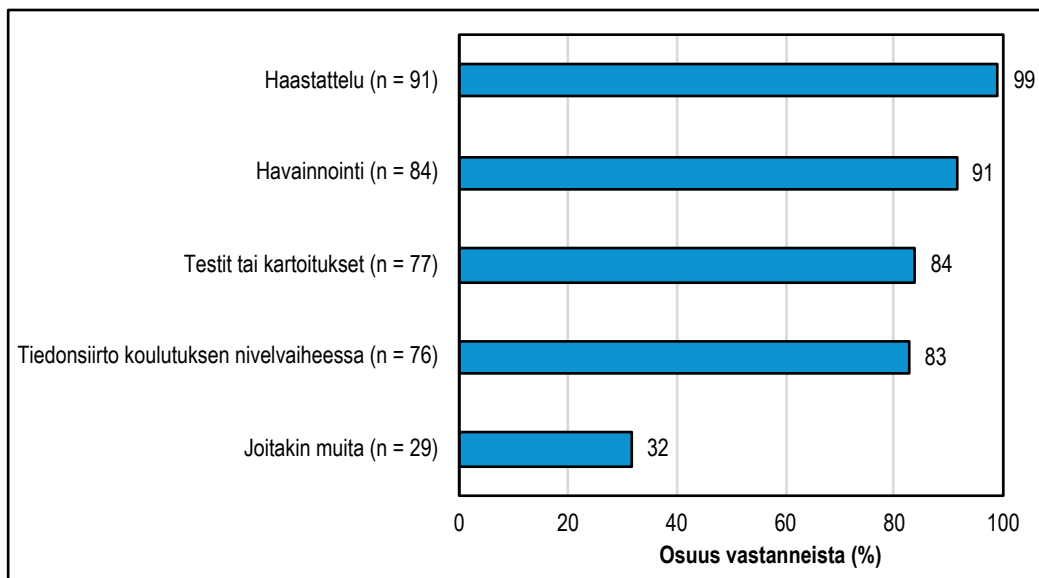
Henkilökohtaistamisessa ja siihen liittyvissä ohjauskeskusteluissa esille tuleva tieto mainittiin myös perusteena erityisen tuen tarpeiden selvittämiselle. HOKS-keskustelussa opiskelijoita kannustetaan kertomaan opiskeluun liittyvistä mahdollisista haasteista, jotta tarvittavaa tukea voidaan tarjota. Osa järjestäjistä toi esille, että erityisen tuen tarpeiden selvittämisen perusteena voi olla **opintojen käynnistyttyä esille tuleva tieto** ja havainnot. Esimerkiksi opintojen etenemisessä voi ilmetä vaikeuksia. Tuen saamiseksi aloitteentekijänä voi olla opettajat ja ohjaajat oppilaitoksessa, työpaikalla tapahtuvan oppimisen ohjaaja tai opiskelija itse.

Muissa vastauksissa järjestäjät kuvasivat erilaisia tilanteita eri tutkintotyyppeihin sekä eri hakutapoihin liittyen. Esimerkiksi ammatti- ja erikoisammattitutkintojen osalta todettiin, että toimintatapoja tuen tarpeiden tunnistamiseen ollaan vasta kehittämässä. Samoin todettiin, että jatkuva haku on uudempi kuin muut hakutavat, joten toimintatavat tuen tarpeiden järjestelmälliseen selvittämiseen hakevat vielä muotoaan.

6.2 Erityisen tuen tarpeiden tunnistamisen menetelmät

Järjestäjäkyselyssä kartoitettiin, millaisia erityisen tuen tarpeiden tunnistamisen menetelmiä järjestäjillä on käytössä. Lähes kaikki järjestäjät käyttivät haastattelua, ja havainnointi oli myös hyvin yleinen menetelmä (kuvio 15). Järjestäjistä noin neljä viidesosaa mainitsi testit tai kartoitukset sekä nivelvaiheen tiedonsiirron käytössä olevina tuen tarpeiden tunnistamisen keinoina.

²⁹ SORA-lainsäädännöllä säännellään opiskelemaan hakeutumista ja sekä opiskeluoikeuden peruuttamista ja palauttamista silloin, kun koulutukseen tai ammatissa toimimiseen sisältyy alaikäisen turvallisuutta, potilas- tai asiakasturvallisuutta tai liikenteen turvallisuutta koskevia vaatimuksia. Ammatillisessa koulutuksessa SORA-säännökset koskevat terveys- ja hyvinvointialaa, kasvatus- ja ohjausalaa, liikunta-alaa, turvallisuusalaa, kuljetuspalveluja, merenkulkualaa ja lentokone-asennusta.

KUVIO 15. Järjestäjillä käytössä olevia erityisen tuen tarpeiden tunnistamisen menetelmiä

Noin neljännes järjestäjistä ilmoitti käyttävänsä kaikkia kysytyjä tuen tarpeiden tunnistamisen menetelmiä – muut menetelmät mukaan lukien. Hieman alle puolet järjestäjistä vastasi käyttävänsä tiedonsiirtoa, testejä, haastattelua sekä havainnointia. Joka kymmenes järjestäjä ilmoitti menetelmävalikoimaansa kuuluvan testit, haastattelut sekä havainnoinnit.

Noin kolmannes järjestäjistä vastasi käyttävänsä myös joitakin muita menetelmiä. Avovastauksella oli mahdollista tarkentaa, mitä nämä menetelmät ovat. Kysymykseen vastasi 29 järjestäjää. Osassa vastauksista oli mainittu useita menetelmiä, ja kaikkiaan mainintoja oli 37. Vastauksissa mainitut muut tunnistamisen keinot on kuvattu taulukossa 17.

TAULUKKO 17. Koulutuksen järjestäjien mainitsemissa erityisen tuen tarpeen tunnistamisen menetelmiä tai menettelytapoja, mainintoja 37

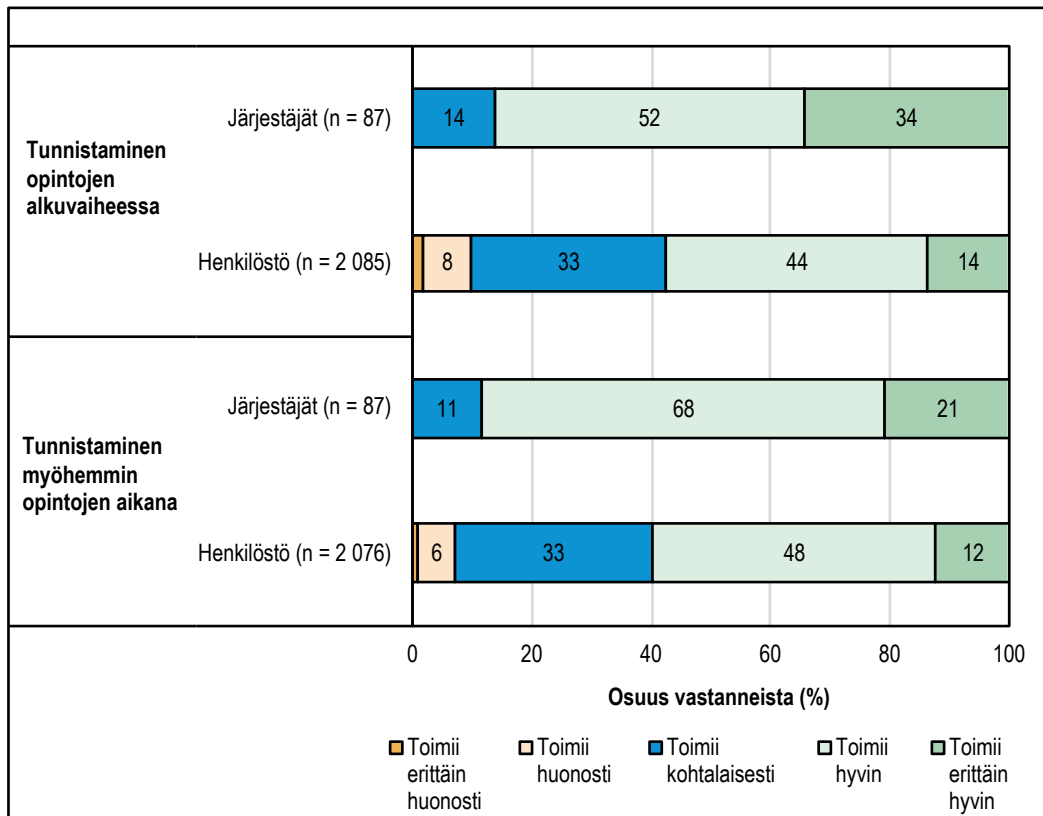
Menetelmä tai menettelytapa	% maininnoista
Moniammatillinen yhteistyö	28
Hakeutusvaiheessa saatu tieto	21
Henkilökohtaistamisen yhteydessä käytävät keskustelut	21
Yhteistyö huoltajien kanssa	10
Opiskelijan itsearviointi sekä toimintakyvyn ja palvelutarpeen arviointi	10
Opintojen etenemisen seuranta sekä varhainen puuttuminen ja tuki	10
Yhteensä	100

Moniammatilliseen yhteistyöhön liittyen useissa vastauksissa nostettiin esille opiskelijahuollon kanssa tehtävä yhteistyö, ja osa mainitsi yhteistyön psykologi- sairaanhoitopalvelujen kanssa. **Hakeutumisvaiheessa saatu tieto** liittyi opiskelijan hakemuksessa mainitsemiin seikkoihin tai hakemuksen liitteinä toimittamiin lausuntoihin tai selvityksiin erityisen tuen tarpeesta. Tähän liittyivät myös nivelvaiheen yhteistyössä ja tiedonsiirrossa edellisen koulutusasteen toimijoilta saadut tiedot.

Henkilökohtaistamisen yhteydessä käytävillä keskusteluilla tarkoitettiin erityisen tuen tarpeiden selvittämistä osana HOKS-prosessiin liittyviä opiskelijan kanssa käytäviä ohjauskeskusteluja. **Yhteistyö huoltajien kanssa** nousi myös esille tuen tarpeen tunnistamisen keinona. Tällä tarkoitettiin huoltajien kanssa käytyjä keskusteluja ja esimerkiksi huoltajille suunnattuja kyselyjä opiskelijan tuen tarpeista. Osassa vastauksista nostettiin **esille opiskelijan itsearviointi sekä toimintakyvyn ja palvelutarpeen arviointi**. Näillä tarkoitettiin opiskeluvalmiuksien tunnistamisen itsearviointia sekä osalla järjestäjistä käytössä olevia toimintakyvyn ja palvelutarpeen arviointimenetelmiä. Muutamat järjestäjät mainitsivat tunnistamisen menetelmäksi myös **opintojen etenemisen seurannan sekä varhaisen tuen mallin**.

6.3 Erityisen tuen tarpeiden tunnistamisen toimivuus opintojen eri vaiheissa ja eri koulutusmuodoissa

Järjestäjistä lähes 90 prosenttia ja henkilöstöstä noin 60 prosenttia arvioi erityisen tuen tarpeiden tunnistamisen toimivan hyvin tai erittäin hyvin perustutkintokoulutuksen eri vaiheissa (kuvio 16). Hieman useampi kuin joka kymmenes järjestäjistä ja joka kolmas henkilöstön vastaajista arvioi tunnistamisen toimivuuden kohtalaiseksi. Henkilöstöstä 10 prosenttia piti alkuvaiheessa tapahtuvan tunnistamisen ja 7 prosenttia myöhemmin opintojen aikana tapahtuvan tunnistamisen toimivuutta huonona tai erittäin huonona.

KUVIO 16. Järjestäjien sekä opetus- ja ohjaushenkilöstön näkemykset erityisen tuen tarpeiden tunnistamisen toimivuudesta perustutkintokoulutuksen eri vaiheissa

Taustamuuttujatarkastelua varten alkuvaiheen tunnistamista ja opintojen aikana tapahtuvaa tunnistamista koskevat väittämät yhdistettiin summamuuttujaksi, jolle laskettiin keskiarvo (asteikko 1–5). Ruotsinkieliset järjestäjät arvioivat perustutkintokoulutuksessa tapahtuvan tunnistamisen toimivuuden paremmaksi (ka 4,5) kuin suomenkieliset järjestäjät (ka 4,1)³⁰.

Opetus- ja ohjaushenkilöstön vastauksissa ei ilmennyt eroa järjestäjän kielen suhteen. Sen sijaan pienten järjestäjien henkilöstö (ka 3,9) arvioi tunnistamisen toimivuuden paremmaksi kuin suurten järjestäjien henkilöstö (ka 3,6)³¹. Koulutusaloittain oli hieman eroa terveystieteiden ja hyvinvointialojen (ka 3,7) sekä tekniikan alojen (ka 3,5)³² henkilöstön vastauksissa.

³⁰ $p < 0,001$, $d = 0,72$

³¹ $p < 0,001$, $d = 0,39$

³² $p < 0,001$, $d = 0,29$

Erityisopettajat ja erityisen tuen vastuuhenkilöt arvioivat tunnistamisen perustutkintokoulutuksessa toimivan paremmin (ka 4,0) kuin yhteisten tutkinnonosien opettajat (ka 3,5)³³ ja ammatillisten tutkinnon osien opettajat (ka 3,5)³⁴. Erityisopettajan kelpoisuuden tuottavat opinnot suorittaneet arvioivat tunnistamisen perustutkintokoulutuksessa toimivan paremmin (ka 3,8) kuin ne, joilla opintoja ei ollut suoritettuna (ka 3,6)³⁵.

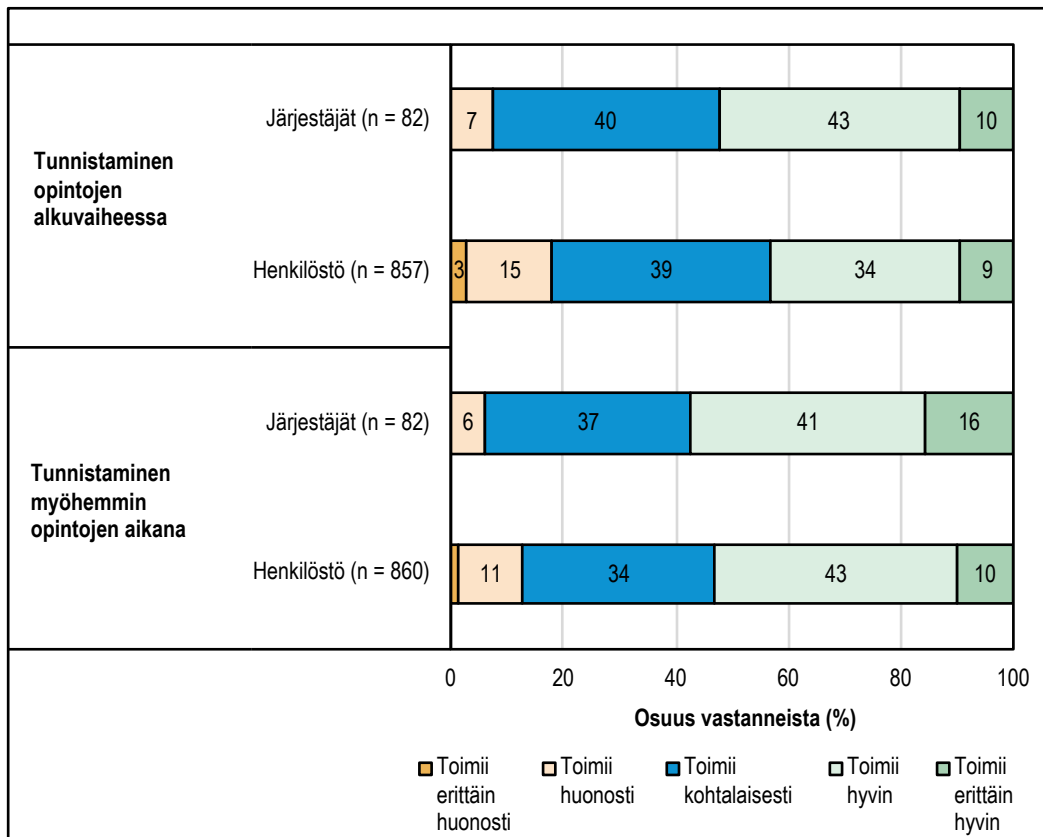
Ammatti- ja erikoisammattitutkintokoulutuksen osalta tuen tarpeiden tunnistamisen toimivuus arvioitiin heikommaksi kuin perustutkintokoulutuksessa. Järjestäjistä hieman yli 50 prosenttia ja henkilöstöstä hieman yli 40 prosenttia piti alkuvaiheessa tapahtuvaa tunnistamista hyvin tai erittäin hyvin toimivana ammatti- ja erikoisammattitutkintokoulutuksessa (kuviot 17). Noin 40 prosenttia molemmissa vastaajaryhmissä arvioi toimivuuden kohtalaiseksi ja loput huonoksi tai erittäin huonoksi.

Myöhemmin opintojen aikana tapahtuva tunnistaminen arvioitiin hieman toimivammaksi kuin alkuvaiheessa tapahtuva tunnistaminen. Yli puolet molemmissa vastaajaryhmissä piti toimivuutta hyvänä tai erittäin hyvänä, reilu kolmannes kohtalaisena ja loput huonona tai erittäin huonona. Ammatti- ja erikoisammattitutkintokoulutuksen osalta vastauksissa ei ollut eroja taustamuuttujittain.

33 $p < 0,001$, $d = 0,66$

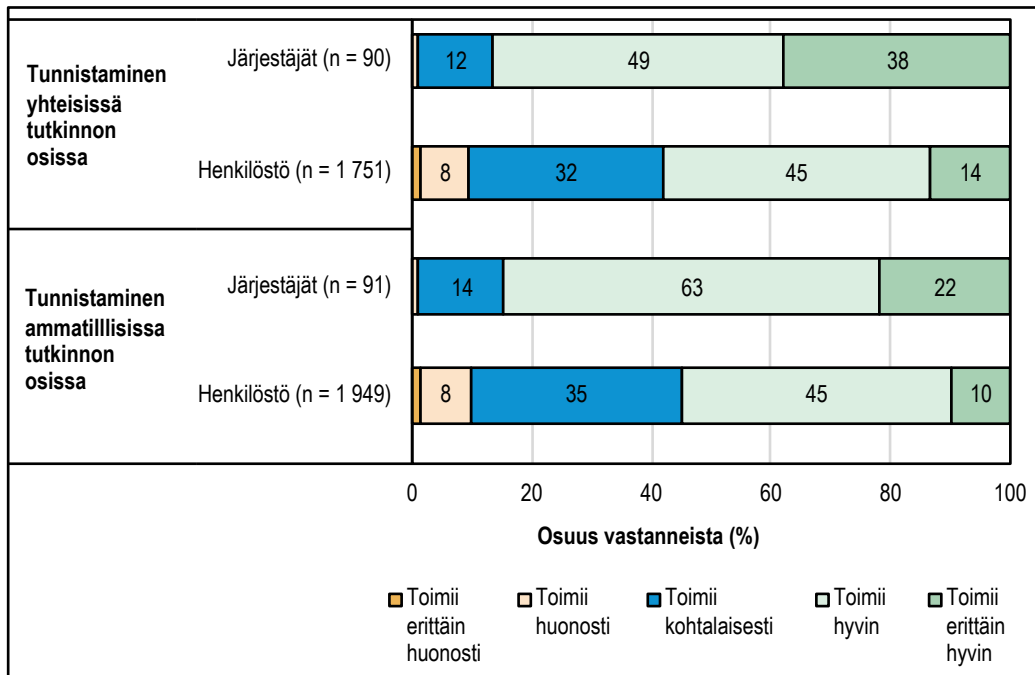
34 $p = 0,001$, $d = 0,54$

35 $p < 0,001$, $d = 0,32$

KUVIO 17. Järjestäjien sekä opetus- ja ohjaushenkilöstön näkemykset erityisen tuen tarpeiden tunnistamisen toimivuudesta ammatti- ja erikoisammattitutkintokoulutuksen eri vaiheissa

Lähes 90 prosenttia järjestäjistä ja lähes 60 prosenttia henkilöstöstä arvioi tunnistamisen toimivan hyvin tai erittäin hyvin yhteisissä ja ammatillisissa tutkinnon osissa. Kohtalaiseksi toimivuuden arvioi hieman yli kymmenesosa järjestäjistä ja noin kolmasosa henkilöstöstä. Tunnistamisen toimivuutta piti huonona tai erittäin huonona 9 prosenttia henkilöstöstä. (Kuvio 18.)

KUVIO 18. Järjestäjien sekä opetus- ja ohjaushenkilöstön näkemykset erityisen tuen tarpeiden tunnistamisen toimivuudesta yhteisissä ja ammatillisissa tutkinnon osissa

Henkilöstön vastauksissa oli merkitseviä eroja järjestäjän koon suhteen. Kokonaisopiskelijamäärältään pienten järjestäjien henkilöstö arvioi tunnistamisen ammatillisissa tutkinnon osissa toimivan paremmin (ka 3,9) kuin suurten järjestäjien henkilöstö (ka 3,5)³⁶.

Terveys- ja hyvinvointialojen henkilöstö piti tunnistamisen toimivuutta ammatillisissa tutkinnon osissa parempana (ka 3,7) kuin tekniikan alojen henkilöstö (ka 3,4)³⁷.

Työtehtävittäin tarkasteltuna erityisopettajana tai erityisen tuen vastuuhenkilönä työskentelevät arvioivat tunnistamisen yhteisissä tutkinnon osissa toimivammaksi (ka 3,9) kuin ammatillisten tutkinnon osien opettajat (ka 3,5)³⁸.

Erityisopettajana tai erityisen tuen vastaavana työskentelevät arvioivat myös tunnistamisen ammatillisissa tutkinnon osissa paremmin toimivaksi (ka 3,7) verrattuna ammatillisten tutkinnon osien opettajiin (ka 3,5)³⁹ ja yhteisten tutkinnon osien opettajiin (ka 3,3)⁴⁰.

36 $p < 0,001$, $d = 0,53$

37 $p < 0,001$, $d = 0,36$

38 $p < 0,001$, $d = 0,40$

39 $p < 0,001$, $d = 0,26$

40 $p < 0,001$, $d = 0,50$

6.4 Erityisen tuen tarpeiden tunnistamisen kehittämiskohteita

Koulutuksen järjestäjät ja henkilöstö saivat kuvata avovastauksessa, mitä kehitettävää niillä on erityisen tuen tarpeiden tunnistamisessa. Järjestäjistä 71 vastasi kysymykseen, ja mainintoja oli kaikkiaan 100. Henkilöstöstä 826 vastasi kysymykseen ja mainintoja oli yhteensä 988. Vastaukset luokiteltiin taulukon 18 mukaisesti.

TAULUKKO 18. Koulutuksen järjestäjien sekä opetus- ja ohjaushenkilöstön näkemykset erityisen tuen tarpeiden tunnistamiseen liittyvistä kehittämiskohteista, järjestäjien mainintoja 100 ja henkilöstön mainintoja 988

Kehittämiskohde	% maininnoista	
	Järjestäjät	Henkilöstö
Tunnistamiseen käytäntöjen yhtenäistäminen	21	9
Henkilöstön osaaminen	20	11
Tunnistamisen menetelmät	18	12
Henkilöstön yhteistyö ja työnjako	13	18
Maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden tarpeiden tunnistaminen	10	4
Tuen tarpeiden varhaisempi tunnistaminen	9	10
Resurssien riittävyyden varmistaminen	5	21
Nivelvaiheyhteistyö ja tiedonsiirto	4	9
Opiskelijoiden informointi ja rohkaiseminen	0	4
Muu	0	3
Yhteensä	100	100

Tunnistamisen käytäntöjen yhtenäistäminen nousi keskeiseksi kehittämistä vaativaksi asiaksi erityisesti koulutuksen järjestäjien vastauksissa, mutta myös osa henkilöstöstä koki tämän tärkeäksi. Vastauksissa tuotiin esille, että toimintakäytännöt voivat vaihdella järjestäjän eri koulutusaloilla, eri tutkintomuodoissa ja eri hakutavoissa. Useat mainitsivat, että tunnistamista pitäisi kehittää erityisesti jatkuvan haun kautta tulevien opiskelijoiden kohdalla sekä ammatti- ja erikoisammatti-tutkinnoissa.

Kaikilla koulutusaloilla ei erityisen tuen prosessi ole vielä yhtä selvillä ja sisäistetty. (Järjestäjä)

Toimintamalli on olemassa, mutta aina on hiottavaa. PT-tutkintojen puolella toimii paremmin, AT ja EAT puolella enemmän kehitettävää. (Järjestäjä)

Kehitettävää on tunnistaa er. tuen tarpeita jatkuvan haun kautta tulevien opiskelijoiden osalta. Yhteishaun kautta tulevien tarpeet tulee tunnistettua systemaattisemmin. (Henkilöstö)

Henkilöstön osaamiseen liittyvissä vastauksissa korostettiin sekä tietojen, taitojen että asenteiden kehittämistä. Vastausten mukaan opettajilla ja ohjaajilla on vaihtelevat valmiudet opiskelijoiden erityisen tuen tarpeiden tunnistamiseen, joten lisäkoulutusta ja osaamisen kehittämistä tarvitaan. Osa vastaajista korosti asenteiden muuttamisen merkitystä.

Opiskelijoiden erityinen tuki saattaa olla todella moninaista aina mielenterveyden haasteista havaitsemattomiin lukivaikeuksiin, joiden havaitsemiseen ei välttämättä ole ainakaan itselläni osaamista. (Henkilöstö)

Lärarnas förmåga att identifiera särskilt stöd behov och rutiner för att systematiskt ge detta stöd. (Järjestäjä)

Koulutusta ennen kaikkea asenteen muuttamiseen, että erityisentuen tarpeen tunnistamisen lisäksi on halua toimia sen eteen, että opiskelija oikeasti saa tarvitsemaansa tukea. (Henkilöstö)

Tunnistamisen menetelmiin liittyen osa vastaajista painotti alkuvaiheessa tapahtuvan tunnistamisen kehittämistä järjestelmällisemmäksi ja osa piti tärkeänä, että opintojen aikana tapahtuvaan tunnistamiseen kehitettäisiin toimivampia menetelmiä. Yhteisissä tutkinnon osissa tunnistamista voi hankaloittaa se, että opiskelijoita on useilta koulutusaloilta ja opiskelijaryhmät vaihtuvat usein. Osa vastaajista toi esille, että ammatillisiin tutkinnon osiin ja kädentaitoihin liittyvien tuen tarpeiden tunnistamiseen tarvittaisiin toimivampia menetelmiä. Haasteeksi todettiin myös se, että tuen tarpeiden taustalla olevat syyt voivat olla moninaisia ja tämä hankaloittaa tunnistamista.

Opintojen alussa pitäisi käyttää suunnitelmallisemmin enemmän aikaa ja erilaisia menetelmiä tuen tarpeiden kartoittamiseen esim. erityisopettajan pitäisi olla mukana tarvittaessa HOKS keskusteluissa. (Järjestäjä)

Lukivaikeudet tunnistetaan hyvin. Muu erityisen tuen tarve vaikeaa tunnistaa, jos ei aikaisempaa diagnoosia. Nämä voivat liittyä esim. elämänhallintaan, keskittymiseen tai asioiden hahmottamiseen. (Henkilöstö)

Mielenterveydelliset ongelmat ovat jatkuvassa kasvussa ja niiden tunnistaminen ja avuntarjoaminen on joskus hyvin vaikeata. (Henkilöstö)

Henkilöstön yhteistyön ja työnjaon kehittämisen näkökulmasta vastauksissa korostettiin eri tutkinnon osien opettajien välisen yhteistyön kehittämistä sekä erityisopettajien ja muiden opetus- ja ohjaushenkilöstön jäsenten yhteistyön tiivistämistä. Myös tunnistamiseen liittyvään työnjakoon ja vastuisiin kaivattiin lisää selkeyttä.

Systemaattisempi yhteistyö ammatillisten ja yhteisten tutkinnon osien opettajien kanssa. (Järjestäjä)

Utveckla samarbete mellan lärare och speciallärare. (Järjestäjä)

Pitäisi selkeästi nimetä taho, joka tekee tunnistamisen ja jolla on siihen osaaminen. Ei voi jättää ryhmän ohjaajan vastuulle kaiken muun ohessa. Erityisen tuen tarpeen tunnistaminen ja tuki ei saisi katketa koulua vaihdettaessa. (Henkilöstö)

Maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden tarpeiden tunnistamisessa on vastaajien mukaan haasteita, koska opiskelijan oppimiseen liittyviä vaikeuksia voi olla vaikea tunnistaa puutteellisen kielitaidon vuoksi. Maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden kohdalla ei useinkaan ole käytettävissä tietoja opiskelijan aikaisemmista koulutuksista.

Ei-suomenkielisten opiskelijoiden oppimisvaikeuksien tunnistaminen ja niiden erottaminen suomen kielen taidon puutteesta. (Järjestäjä)

Maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden kohdalla tunnistaminen on haasteellista. Nivelvaiheiden siirtotietoja aikuisista ei juuri saada eivätkä aikuiset tuo itse aina esiin tuen tarpeita, vaan ne selviävät vähitellen matkan varrella, jos silloinkaan. (Henkilöstö)

Tuen tarpeiden varhaisemmalla tunnistamisella vastauksissa tarkoitettiin tuen tarpeiden tehokkaampaa tunnistamista opintojen alussa sekä nopeampaa reagointia tilanteissa, joissa opiskelijan opinnot eivät etene toivotulla tavalla.

Nopeampaa reagointia opiskelijan poissaoloihin ja tehtävien tekemättömyyteen. Miten opettajat osaisivat nopeammin ottaa selvää, onko näissä tilanteissa syy oppimisen ongelmassa tai muissa yksilöllisissä syissä. (Järjestäjä)

Specialläraren borde gå igenom stödbehovet med alla ettorna redan under första perioden. (Henkilöstö)

Tuen tarve tulee esiin yleensä ”liian” myöhään, joka tarkoittaa, että opinnoissa on jo edetty jonkin verran. Yleensä erityisen tuen opiskelija jää ”raahaamaan” omissa opinnoissaan ja ihmetellään mistä tämä johtuu. Opettajat olemme toivoneet selkeitä pääsykokeita. (Henkilöstö)

Resurssien riittävyyden varmistaminen korostui erityisesti opetus- ja ohjaushenkilöstön vastauksissa. Tärkeäksi koettiin se, että henkilöstöä on riittävästi ja resurssit ovat oikein kohdennettu sekä se, että henkilöstöllä on aikaa erityisen tuen tarpeiden tunnistamiseen. Opetus- ja ohjaushenkilöstön vastaajista useat toivat esille, että erityisopettajia tai erityisopettajan resurssia tarvittaisiin lisää. Osa korosti yleisesti ottaen resurssien lisäämisen tarvetta, koska opiskelijamäärät ovat suuria ja isot ryhmäkoot tuovat haasteita tuen tarpeiden tunnistamiseen. Osa vastaajista nosti esille omaopettajan sekä muiden opettajien ja ohjaajien ajan puutteen, minkä vuoksi opiskelijoiden tuen tarpeita ei aina pystytä selvittämään riittävän yksilöllisesti ja tehokkaasti.

Erityisopettajia pitäisi olla enemmän, jotta tunnistamiset, testit, keskustelut pystyttäisiin tekemään nopeammin opiskelun alkaessa. (Henkilöstö)

Ammatin opettajilla ei ole riittävästi aikaa, eikä ammatillisia erityisopettajia ole kaikissa tutkinnoissa. Me evät emme repeä joka paikkaan. (Henkilöstö)

Työn aikatauluttaminen ja resurssien kohdentaminen alussa niin, että työhön on aikaa. (Järjestäjä)

Nivelvaiheyhteistyöhön ja tiedonsiirtoon liittyen useimmissa vastauksissa mainittiin kehittämisen tarpeeksi perusopetuksen ja ammatillisen koulutuksen nivelvaiheyhteistyö. Osa vastaajista piti haasteellisena tietojen saamista jatkuvan haun kautta tulevista opiskelijoista ja osa toivoi, että opiskelijan tilanteesta ja erityisen tuen taustasta olisi käytettävissä ylipäättään enemmän tietoa.

Ihan aluksi on todella haastavaa, kun tieto erityisen tuen tarpeesta ei siirry peruskoulusta toiselle asteelle. Esim. pk:n hojksin tiedot jäävät pk:hon, mikäli opiskelija ja huoltaja eivät ymmärrä niitä tulostaa sieltä itselleen ja toimittaa jatko-opintopaikkaan. (Henkilöstö)

Ulkopaikkakunnilta saapuvat opiskelijat, joiden peruskoulusta olevat tiedot, eivät siirry automaattisesti. (Henkilöstö)

Jatkuvan haun kautta tulleilla opiskelijoilla ei saada niveltietoa yhtä hyvin kun yhteishaun kautta tulleista, joten tuen tarpeiden tunnistaminen on satunnaista tai viivästyy pidemmälle. (Henkilöstö)

Muutammat opetus- ja ohjaushenkilöstön vastaajat mainitsivat kehittämiskohteeksi **opiskelijoiden informoinnin ja rohkaisemisen**. Näissä vastauksissa tuotiin esille, että on tärkeää antaa opiskelijoille riittävästi tietoa erityisestä tuesta ja rohkaista opiskelijoita puhumaan opettajille ja ohjaajille mahdollisista tuen tarpeistaan. Joskus opiskelija tai hänen huoltajansa eivät halua kertoa opiskelijan tuen tarpeista. **Muissa** vastauksissa oli kuvattu enimmäkseen tuen toteutukseen liittyviä asioita mainitsemalla esimerkiksi, että tunnistamisen jälkeen tulee varmistaa sopivat tukimuodot opiskelijalle tai huolehtia, että työssäoppimispaikka on soveltuva opiskelijalle.

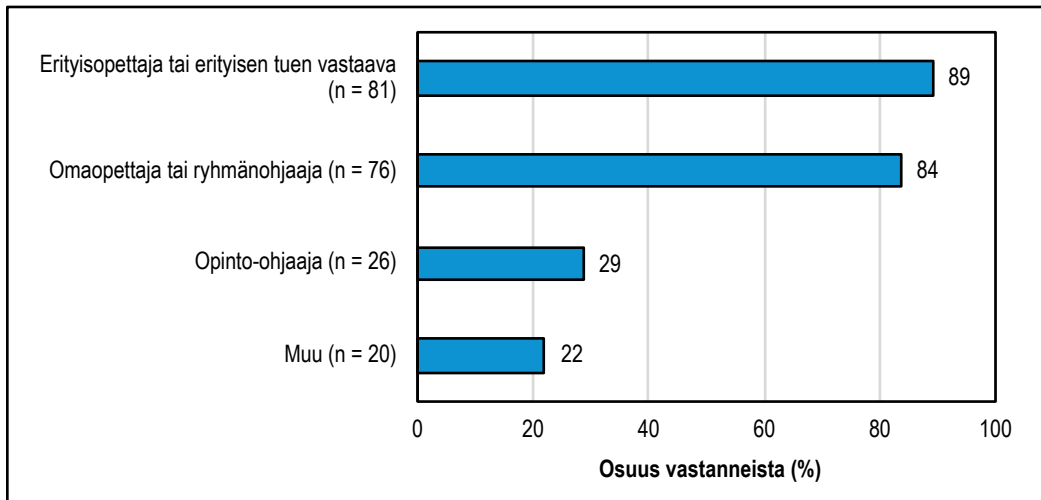
Erityisen tuen suunnittelu

Erityisen tuen suunnittelulla tarkoitettiin arvioinnissa niitä toimia, joiden avulla suunnitellaan opiskelijan tarvitsemat yksilölliset tukitoimet osaamisen hankkimiseen ja osoittamiseen. Koulutuksen järjestäjä päättää opiskelijalle annettavasta erityisestä tuesta opiskelijaa ja tämän huoltajaa tai laillista edustajaa kuultuaan. Opiskelijan erityisen tuen tarve ja opiskelijan kanssa sovitut tukitoimet kirjataan opiskelijan HOKSiin. Erityistä tukea ja sen vaikuttavuutta tulee arvioida suunnitelmallisesti ja aina kun HOKSia päivitetään. (Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017, 67 §; Opetushallitus 2018, 2–3.)

7.1 Erityisen tuen suunnittelusta vastaavat tahot

Järjestäjiltä kysyttiin, kuka niiden organisaatiossa vastaa opiskelijan erityisen tuen suunnittelusta. Mahdollista oli nimetä useita tahoja. Yleisimmin vastuutahoksi nimettiin erityisopettaja tai erityisen tuen vastaava, mutta lähes yhtä usein omaopettaja tai ryhmänohjaaja (kuvio 19). Vajaa kolmannes ilmoitti vastuutahoksi opinto-ohjaajan ja vajaa neljännes jonkun muun. Muiksi vastuutahoiksi ilmoitettiin esimerkiksi ammatillisten tai yhteisten tutkinnon osien opettaja, ammatillinen ohjaaja, koulutusohjaaja, examenshandledare, koulutuspäällikkö, rehtori, kuraattori, opiskelijahyvinvointikoordinaattori, opettajatiimi, opiskeluhuollon toimijat, erikoissairaanhoidon asiantuntijat sekä tarvittaessa psykologi ja kuraattori.

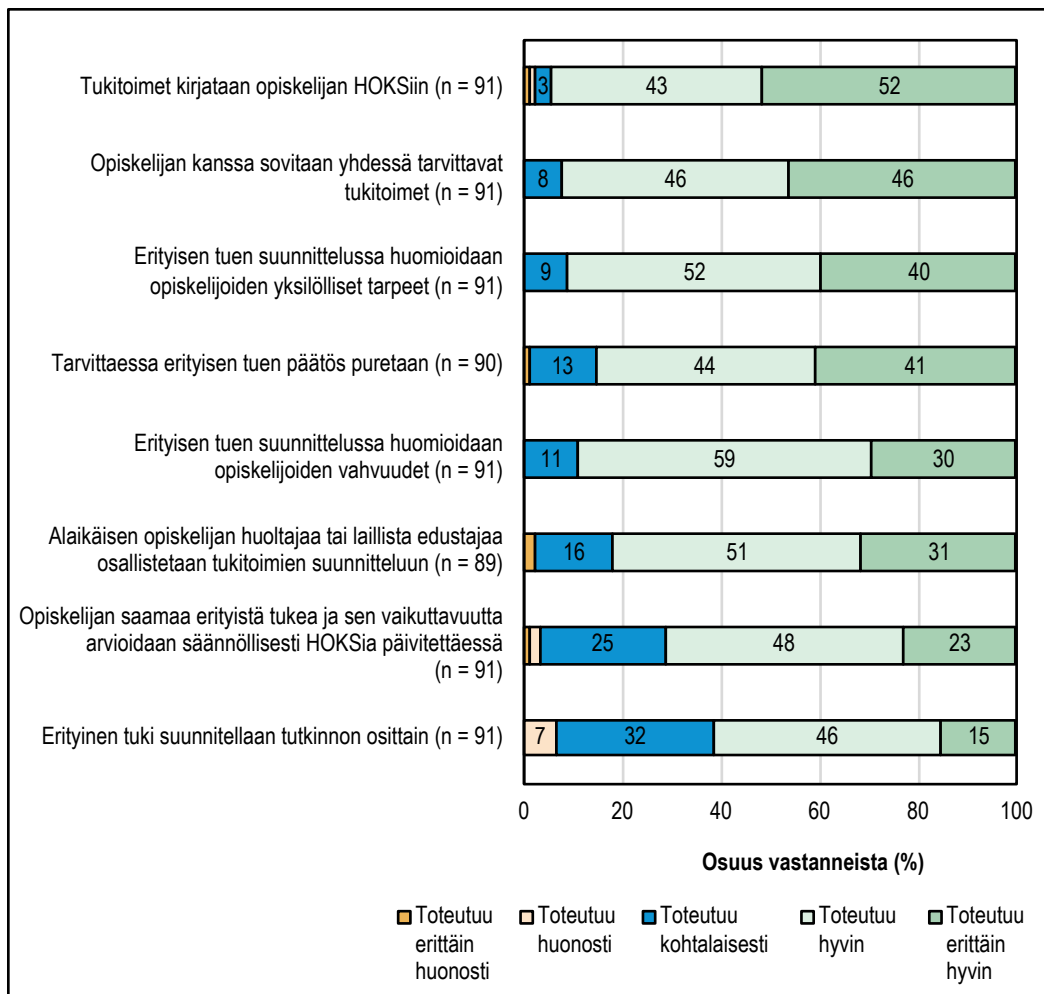

KUVIO 19. Kuka järjestäjien (n = 91) mukaan vastaa opiskelijan erityisen tuen suunnittelusta

Järjestäjistä suurin osa oli nimennyt useampia tahoja. Tyypillisin yhdistelmä oli omaopettaja tai ryhmänohjaaja sekä erityisopettaja tai erityisen tuen vastaava. Toiseksi tyypillisin oli oma opettaja tai ryhmänohjaaja, erityisopettaja tai erityisen tuen vastaava sekä opinto-ohjaaja. Järjestäjistä 16 prosenttia oli nimennyt vain yhden vastuutahon, joka pääsääntöisesti oli erityisopettaja tai muu erityisen tuen vastuuhenkilö.

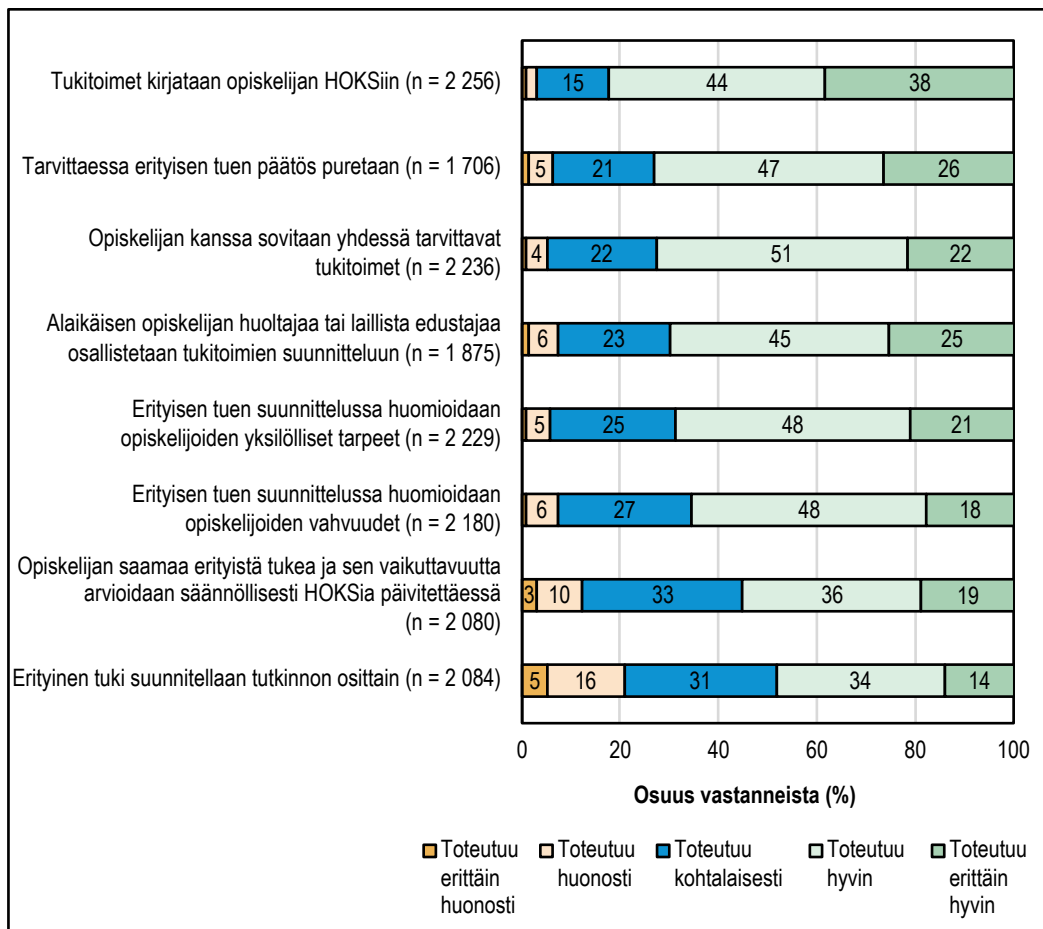
7.2 Erityisen tuen suunnittelun toimivuus

Järjestäjien mukaan tukitoimien kirjaaminen opiskelijan henkilökohtaiseen osaamisen kehittämissuunnitelmaan (HOKS) sekä opiskelijoiden osallistaminen tukitoimista sopimiseen toteutuvat parhaiten erityisen tuen suunnittelussa (kuvio 20). Myös opiskelijoiden yksilöllisten tarpeiden ja vahvuuksien huomiointi sekä tuen päätöksen tarvittaessa tapahtuva purkaminen toteutuvat järjestäjien mukaan pääsääntöisesti hyvin. Heikoiten toteutuu erityisen tuen suunnittelu tutkinnon osittain sekä opiskelijan saaman erityisen tuen vaikuttavuuden säännöllinen arviointi HOKS:n päivittämisen yhteydessä. Osa järjestäjistä arvioi myös huoltajien osallistamisen toteutuvan huonosti tai korkeintaan kohtalaisesti.

KUVIO 20. Järjestäjien näkemykset erityisen tuen suunnitteluun liittyvien toimien toteutumisesta

Myös opetus- ja ohjaushenkilöstö arvioi parhaiten toteutuviksi tukitoimien kirjaamisen opiskelijan HOKSiin, päätöksen purkamisen sekä opiskelijan osallistamisen tukitoimista sopimiseen (kuvio 21). Samoin kuin järjestäjät, myös henkilöstö koki heikoimminkin toteutuviksi erityisen tuen suunnittelun tutkinnon osittain sekä erityisen tuen vaikuttavuuden säännöllisen arvioinnin.

KUVIO 21. Opetus- ja ohjaushenkilöstön näkemykset erityisen tuen suunnitteluun liittyvien toimien toteutumisesta

Taustamuuttujittain tapahtuvaa tarkastelua varten erityisen tuen suunnitteluun liittyvästä edellä mainituista kahdeksasta väittämästä (ks. kuvio 21) muodostettiin summamuuttuja, jolle laskettiin keskiarvo (asteikko 1–5). Merkitseviä eroja ilmeni henkilöstön vastauksissa. Suunnitteluun liittyvien asioiden koettiin toteutuvan parhaiten kokonaisopiskelijamäärältään pienten järjestäjien henkilöstön keskuudessa (ka 4,1) verrattuna keskikokoisiin (ka 3,9)⁴¹ ja suuriin (ka 3,7)⁴² järjestäjiin.

41 $p < 0,001$, $d = 0,36$

42 $p < 0,001$, $d = 0,54$

Koulutusaloittain merkitsevää eroa oli tekniikan aloilla työskentelevän henkilöstön vastauksissa (ka 3,6) verrattuna luonnontieteiden (ka 4,2)⁴³, terveys- ja hyvinvointialojen (ka 4,0)⁴⁴, palvelualojen (ka 3,8)⁴⁵ sekä kaupan ja hallinnon alojen (ka 3,8)⁴⁶ henkilöstön vastauksiin. Eroa oli myös luonnontieteiden henkilöstön ja tietojenkäsittelyn ja tietoliikenteen henkilöstön (ka 3,6) välillä⁴⁷.

Erityisopettajana tai erityisen tuen vastuuhenkilönä toimivat arvioivat erityisen tuen suunnittelun toteutuvan paremmin (ka 4,1) kuin ammatillisten tutkinnon osien opettajat (ka 3,7)⁴⁸, yhteisten tutkinnon osien opettajat (ka 3,7)⁴⁹ sekä opinto-ohjaajat (ka 3,8)⁵⁰. Erityisopettajan kelpoisuuden tuottavat opinnot suorittaneet arvioivat suunnittelun liittyvien asioiden toteutumisen paremmaksi (ka 4,0) kuin ne, jotka eivät olleet kyseisiä opintoja suorittaneet (ka 3,7)⁵¹.

Myös erityisen tuen opiskelijoiden määrän ja kelpoisuuden omaavien työntekijöiden suhdeluvun osalta ilmeni hieman eroa. Niiden järjestäjien henkilöstö, joilla oli alle 15 erityisen tuen opiskelijaa erityisopettajan kelpoisuuden omaavaa työntekijää kohden, arvioi suunnitteluun liittyvien asioiden toimivan hieman paremmin (ka 3,9) kuin niiden järjestäjien henkilöstö, joilla oli 15–25 erityisen tuen opiskelijaa kelpoista työntekijää kohden (ka 3,7)⁵².

7.3 Erityisen tuen suunnittelun kehittämiskohteita

Avovastauksessa koulutuksen järjestäjät ja henkilöstö saivat kuvata, mitä kehitettävää niillä on erityisen tuen suunnittelussa. Järjestäjistä 63 vastasi kysymykseen. Osa mainitsi useita asioita, ja mainintoja oli kaikkiaan 99. Henkilöstöstä 599 vastasi kysymykseen ja mainintoja oli yhteensä 773. Vastaukset luokiteltiin taulukon 19 mukaisesti.

43 $p < 0,001$, $d = 0,79$

44 $p < 0,001$, $d = 0,58$

45 $p < 0,001$, $d = 0,35$

46 $p < 0,001$, $d = 0,38$

47 $p < 0,001$, $d = 0,88$

48 $p = 0,000$, $d = 0,58$

49 $p < 0,001$, $d = 0,68$

50 $p < 0,001$, $d = 0,56$

51 $p < 0,001$, $d = 0,33$

52 $p < 0,001$, $d = 0,27$

TAULUKKO 19. Koulutuksen järjestäjien sekä opetus- ja ohjaushenkilöstön näkemykset erityisen tuen suunnitteluun liittyvistä kehittämiskohteista, järjestäjien mainintoja 99 ja henkilöstön mainintoja 773

Kehittämiskohde	% maininnoista	
	Järjestäjät	Henkilöstö
Tiedonkulku, yhteistyö ja työnjako henkilöstön kesken	16	21
Toimintatapojen yhtenäistäminen ja henkilöstön ohjeet	15	8
Tuen kirjaaminen ja dokumentointi	13	6
Tuen aikataulutus, varhaisempi tunnistaminen ja pidemmälle tulevaisuuteen katsominen	9	2
Tuen seuranta ja vaikuttavuuden arviointi	8	5
Resurssien riittävyyden varmistaminen	7	18
Opiskelijoiden tiedottaminen ja osallistaminen	7	8
Tuen suunnittelu tutkinnon osittain	7	5
Henkilöstön osaaminen	4	4
Suunnitelmien käytännön toteutus	3	12
Nivelvaiheyhteistyö perusopetuksen kanssa	3	1
Työ- ja lukujärjestysten sekä opintojen organisointi	2	2
Työssäoppimisjaksojen suunnittelu	2	1
Yhteistyö huoltajien kanssa	1	2
Maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden kielitaidon haasteet	-	2
Muu	2	3
Yhteensä	100	100

Tiedonkulku, yhteistyö ja työnjako henkilöstön kesken mainittiin useimmin erityisen tuen suunnittelun kehittämiskohteeksi sekä järjestäjien että henkilöstön vastauksissa. Useissa vastauksissa tuotiin esille, että kehitettävää on erityisesti siinä, miten opiskelijalle sovitua tukitoimista saadaan tiedotettua kaikkia opiskelijaa opettavia tai ohjaavia. Monet opettajista toivat esille, että heillä on vaikeuksia löytää ja saada opiskelijoiden erityisen tuen tarpeita koskevaa tietoa. Osa vastaajista oli sitä mieltä, että opettajat pitäisi saada lukemaan aktiivisemmin opiskelijoiden henkilökohtaisia osaamisen kehittämissuunnitelmia eli HOKSeja. Toisaalta monet toivat esille, että HOKSeihin perehtyminen vaatii liikaa aikaa, niitä voi olla vaikea löytää tai niistä voi olla hankala löytää erityistä tukea koskevia tietoja. Jotkut mainitsivat, että opiskelijan tukitoimet on kuvattu liian yleisellä tasolla, jolloin opettajat eivät saa riittävän konkreettista käsitystä siitä, millaista tukea opiskelija tarvitsee ja miten sitä tulisi antaa.

Enemmän yhteistyötä ryhmänohjaajan ja erityisopettajan välillä. (Järjestäjä)

Vahvistaa opettajien osallistumista erityisen tuen suunnitelmien tekemisessä. (Järjestäjä)

Kun erityisen opiskelijoita on melko paljon per ryhmä ja heillä HOJKSeja, myös opettavia opettajia on monta. Miten varmistaisi, että jokainen opettaja käy itse lukemassa jokaisen opettamansa

oppilaan HOJKSit ja huomioivansa ne? (Henkilöstö)

Yksittäinen opettaja ei saa tietoa opiskelijan erityisen tuen tarpeesta tai päätöksistä, jos ei käy erikseen katsomassa Wilmasta, josta tieto löytyy monen monimutkaisen klikkauksen takaa. YTO-opettajalla voi olla yhdessä jaksossa satoja opiskelijoita opetettavana, joten on kohtuutonta olettaa, että opettaja käy ”varmuuden vuoksi” läpi jokaisen yksittäisen opiskelijan taustatiedot ennen kurssin aloitusta. (Henkilöstö)

Tiedonkulku kaikille opettajille voisi olla parempi. Monesti on opiskelijan vastuulla, että muistaa näyttää opettajalle suunnitelma, sillä esim. yto-ope ei tiedä kenelle on tehty suunnitelma. (Henkilöstö)

Toimintatapojen yhtenäistäminen ja henkilöstön ohjeet nostettiin myös esille kehittämisen tarpeena. Vastauksissa viitattiin siihen, että toimintatapoja tulisi yhdenmukaistaa ja saada tasa-laatusemmaksi eri yksiköiden, koulutusalojen ja koulutukseen hakeutumistapojen välillä. Useissa vastauksissa korostettiin myös, että ohjeistusta henkilöstölle tulisi kehittää.

Eri koulutusaloilla on hyvin erilainen toimintakulttuuri. Tämän vuoksi esim. tukitoimien suunnittelu yhteistyössä opiskelija-opettaja-erityisopettaja -kokoonpanolla vaihtelee suuresti. (Henkilöstö)

Jatkuvan haun kautta valittujen opiskelijoiden kohdalla tarvetta erityiseen tukeen ei kartoiteta/ huomioida yhtä hyvin kuin peruskoulusta suoraan hakeutuvien kohdalla. Aikuisilla on myös tuen tarpeita, mutta niitä meillä ei mielestäni riittävän hyvin tunnisteta, eikä kohdennettua tukea suunnitella. (Henkilöstö)

Läraren borde få mera info om hur allt går till på bästa och snabbaste sättet. Nu är det ofta så att det bara sägs att gör så här, men inte gås desto mera igenom hur det skall göras. (Henkilöstö)

Tuen kirjaamiseen ja dokumentointiin liittyvissä vastauksissa todettiin, että tukitoimien säännöllisessä kirjaamisessa on kehitettävää. Toteutuneiden tukitoimien kirjaamisen puutteet vaikeuttavat tuen toteutumisen seuraamista ja arviointia.

HOKS:n kirjaamisen johdonmukaisuus ja säännöllisyys myös muiden kuin erityisen tuen vastuuhenkilöiden ja erityisopettajien osalta. (Järjestäjä)

Tuen toteutuminen ja tukitoimien kirjaaminen ei vielä toteudu kiitettävästi ammatinopettajien ja yto-opettajien toimesta. Tukitoimien toteutumisesta on vaikeaa seurata ja arvioida. (Henkilöstö)

Suunnitellut tukitoimet kirjataan hoksiin, mutta annetut tukitoimet tulisi kirjata myös yhtä lailla. (Henkilöstö)

Tuen aikataulutus, varhaisempi tunnistaminen ja pidemmälle tulevaisuuteen katsominen

sekä **tuen seuranta ja vaikuttavuuden arviointi** nousivat kehittämisen kohteiksi. Näissä vastauksissa korostettiin, että erityisen tuen tarpeita tulisi tunnistaa varhaisemmassa vaiheessa ja suunnittelua tulisi kehittää korjaavan toiminnan sijasta ennakoivaan suuntaan. Erityistä tukea ja sen vaikuttavuutta tulisi myös arvioida systemaattisemmin. Tässä on olennaista kuulla opiskelijoiden kokemuksia saamastaan tuesta.

Toiminnan pitäisi olla ennakoivasti suunnitelmallisempaa, säännöllisempää ja järjestelmällisempää. Tukitoimien täsmällisempää kuvaamista opiskelijan suunnitelmaan. Tukirakenteiden toteutuksen ennakointia. (Järjestäjä)

Erityisen tuen suunnittelua voisi ulottaa pidemmälle opiskelijan tuleviinkin tutkinnon osiin ja opintoihin. Usein keskitytään enemmän vain meneillään oleviin opintoihin ja tutkinnon osiin. (Henkilöstö)

Erityisen tuen suunnitelmia pitäisi ehtiä aktiivisemmin päivittämään ja tukitarpeita arvioimaan opintojen aikana uudelleen. (Järjestäjä)

Resurssien riittävyyden varmistaminen oli erityisesti henkilöstön esiin tuoma kehittämistarve. Useat vastaajat korostivat, että erityisen tuen suunnitteluun tarvittaisiin enemmän henkilös-
töresursseja ja aikaresursseja. Suunnittelussa tulisi huomioida ja arvioida paremmin, millaisia resursseja suunnitelmien toteutus edellyttää.

Tähänkin tarvitaan lisää resurssia, nyt tämä työ tehdään kaiken muun työn ohessa. Hyvää suunnittelua ei voi tehdä eikä suunnitelmien toteutumista seurata, jos siihen ei todellisuudessa ole aikaa. (Henkilöstö)

Tukitoimia voidaan suunnitella, mutta niitä ei pystytty tarjoamaan tuntiresurssien ja henkilömäärän vähyyden takia. (Henkilöstö)

Vuosityöajassa tulisi huomioida erityisen tuen resursoinnin ennakkosuunnittelu. (Järjestäjä)

Opiskelijoiden tiedottaminen ja osallistaminen sekä **tuen suunnittelu tutkinnon osittain** mainittiin kehitettäväksi asioiksi. Tärkeäksi nähtiin, että opiskelijoita tiedotetaan entistä enemmän tukitoimista, ja että heitä motivoidaan ja sitoutetaan sovituihin tukitoimiin. Vastausten mukaan opiskelijoiden vahvuuksia ja yksilöllisiä tarpeita tulee huomioida riittävästi, jotta heille sopivat tukitoimet voidaan määrittellä ja valita.

Tutkinnon osittain tapahtuvan tuen suunnittelun nähtiin mahdollistavan opiskelijan yksilöllisten vahvuuksien ja tuen tarpeiden tarkemman määrittelyn eri tutkinnon osissa sekä tarkoituksenmukaisten tukitoimien valinnan.

Opiskelijoiden vahvuuksia voisi huomioida enemmän ja tukitoimista tiedottamista voisi tehostaa. (Henkilöstö)

Tarkennettu suunnitelma tutkinnon osittain. (Järjestäjä)

Malli, jossa erityisen tuen päätös tehdään koskemaan koko opiskelua, on huono. Kehitettävänä tuen tarpeen arviointi tutkinnon osittain => kehitystyön resurssikysymys. (Henkilöstö)

Henkilöstön osaaminen ja suunnitelmien käytännön toteutus nostettiin myös kehittämisen kohteiksi. Vastausten mukaan henkilöstön osaamista erityisen asioissa tulisi kehittää. Erityisesti henkilöstön vastauksissa tuotiin esille epäsuhtaa suunnittelun ja toteutuksen välillä. Tukitoimia suunniteltaessa tulisi arvioida realistisesti tuen toteutuksen resurssitarvetta. Suunnitelmiin kirjattava tuki tulee pystyä tarjoamaan. Kehittämisen tarvetta koettiin olevan myös siinä, miten tukitoimet tulee huomioiduiksi eri opettajien opetuksessa ja ohjauksessa. Tämä on myös yhteydessä opettajien ja ohjaajien osaamiseen erityisen tuen asioissa.

Yrkeslärarnas kunnande i specialpedagogik och utredning av vilka stödformer/-åtgärder som är mest lämpliga för den studerande. (Järjestäjä)

Ristiriitoja aiheuttaa suunniteltujen tukitoimien toteuttaminen. Opiskelijoiden tarvitsemaa tukea ei välttämättä ole mahdollista toteuttaa koulutusaloilla. (Henkilöstö)

Kehitettävää olisi siinä, miten suunnitelmat viedään käytäntöön ja toimiviksi prosesseiksi, jotka hyödyttäisivät kustannustehokkaasti useampaa etulaista. (Henkilöstö)

Osa järjestäjistä ja henkilöstöstä mainitsi erityisen tuen suunnitteluun liittyvinä kehittämisen tarpeina **nielvaiheyhteistyön perusopetuksen kanssa** sekä **yhteistyön huoltajien kanssa**. Tiedonsiirtoa perusopetuksen ja ammatillisen koulutuksen välillä tulisi kehittää. Osa korosti myös huoltajien osallisuuden lisäämistä tuen suunnittelussa.

Työ- ja lukujärjestysten sekä opintojen organisointiin liittyvissä vastauksissa todettiin luku- järjestysteknisten ongelmien hankaloittavan tuen suunnittelua ja sen oikea-aikaista tarjoamista. Ratkaisuksi ehdotettiin muun muassa opetustuntien päällekkäisyyksien vähentämistä, yhteisten tutkinnon osien integrointia entistä enemmän ammatillisiin tutkinnon osiin ja opetuksen eriyttämistä opiskelijoiden tarpeiden mukaan.

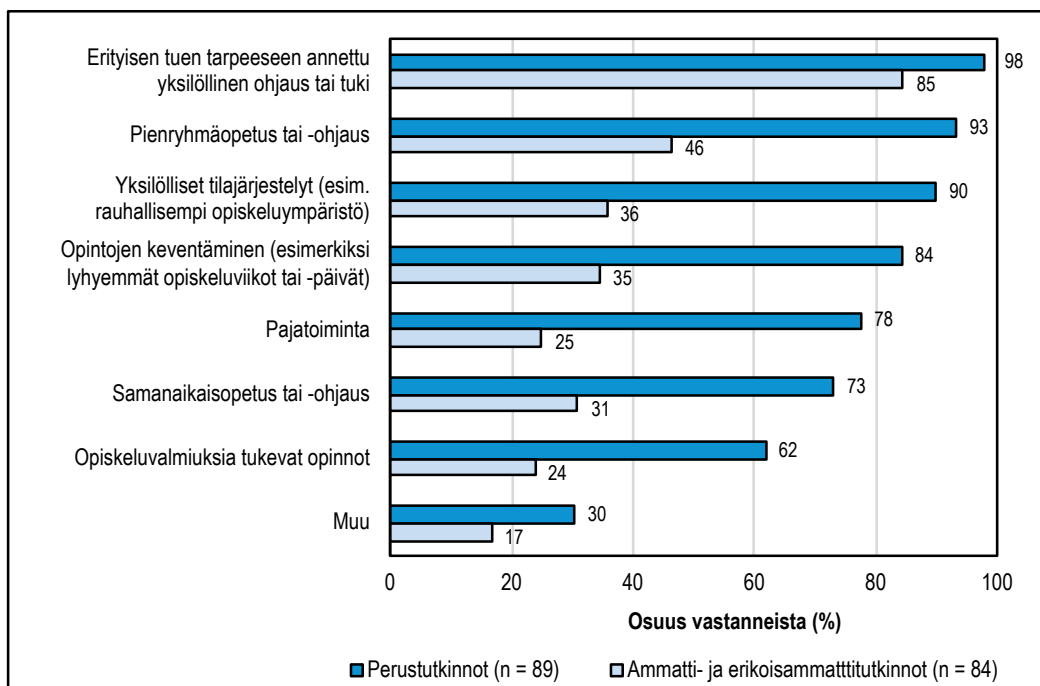
Työssäoppimisjaksojen suunnittelua koskeissa vastauksissa todettiin, että erityisen tuen yhteissuunnittelua tulee kehittää työpaikan edustajien kanssa. Opetus- ja ohjaushenkilöstön vastauksissa mainittiin myös **maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden kielitaidon haasteet** tuen suunnitteluun vaikuttavina tekijöinä. Kielitaidon haasteiden vuoksi oppimiseen liittyvien vaikeuksien tunnistaminen voi olla vaikeaa. Haasteita voi olla myös tarvittavista tukitoimista sopimisessa opiskelijan ja hänen huoltajansa kanssa.

Erietyisen tuen toteutus

8

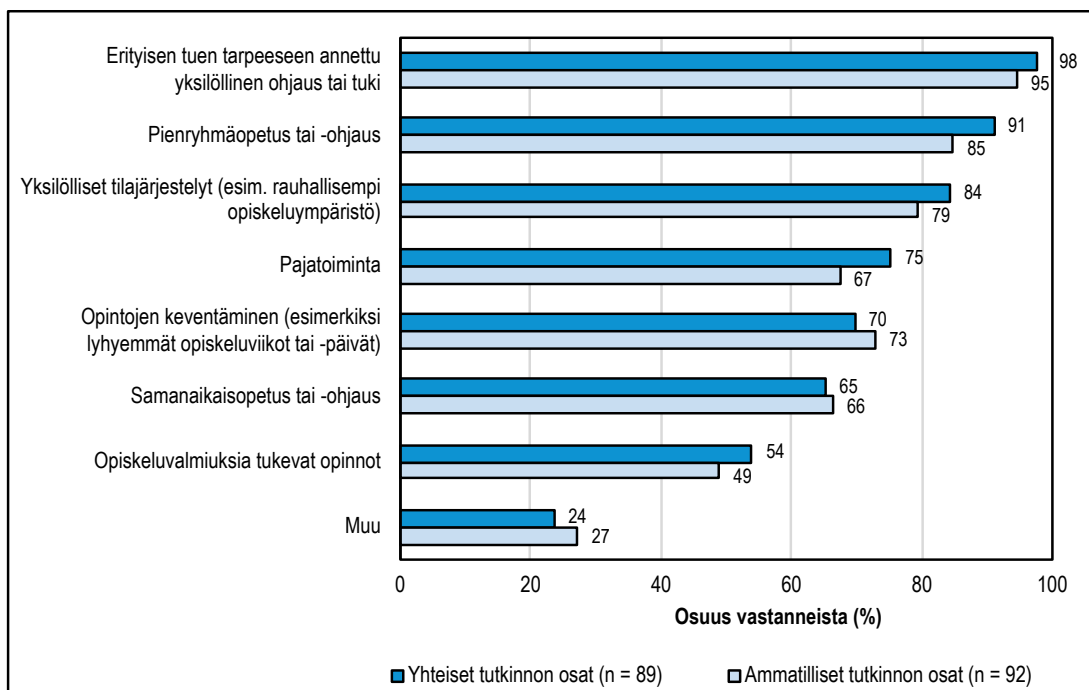
8.1 Erityisen tuen muodot

Järjestäjiltä tiedusteltiin, millaisia suunnitelmallisen pedagogisen tuen muotoja ja erityisiä opetus- ja opiskelijajärjestelyjä niillä on käytössä erityisessä tuessa eri tutkintomuodoissa. Mahdollista oli valita useampia vaihtoehtoja. Sekä perustutkintojen että ammatti- ja erikoisammattitutkintojen osalta yleisimmäksi mainittiin yksilöllinen ohjaus tai tuki (kuvio 22). Perustutkinnoissa yleisiä olivat myös pienryhmäopetus tai -ohjaus, yksilölliset tilaratkaisut sekä opintojen keventäminen. Erilaiset tuen muodot ja järjestelyt olivat harvinaisempia ammatti- ja erikoisammattitutkintokoulutuksessa perustutkintokoulutukseen verrattuna.

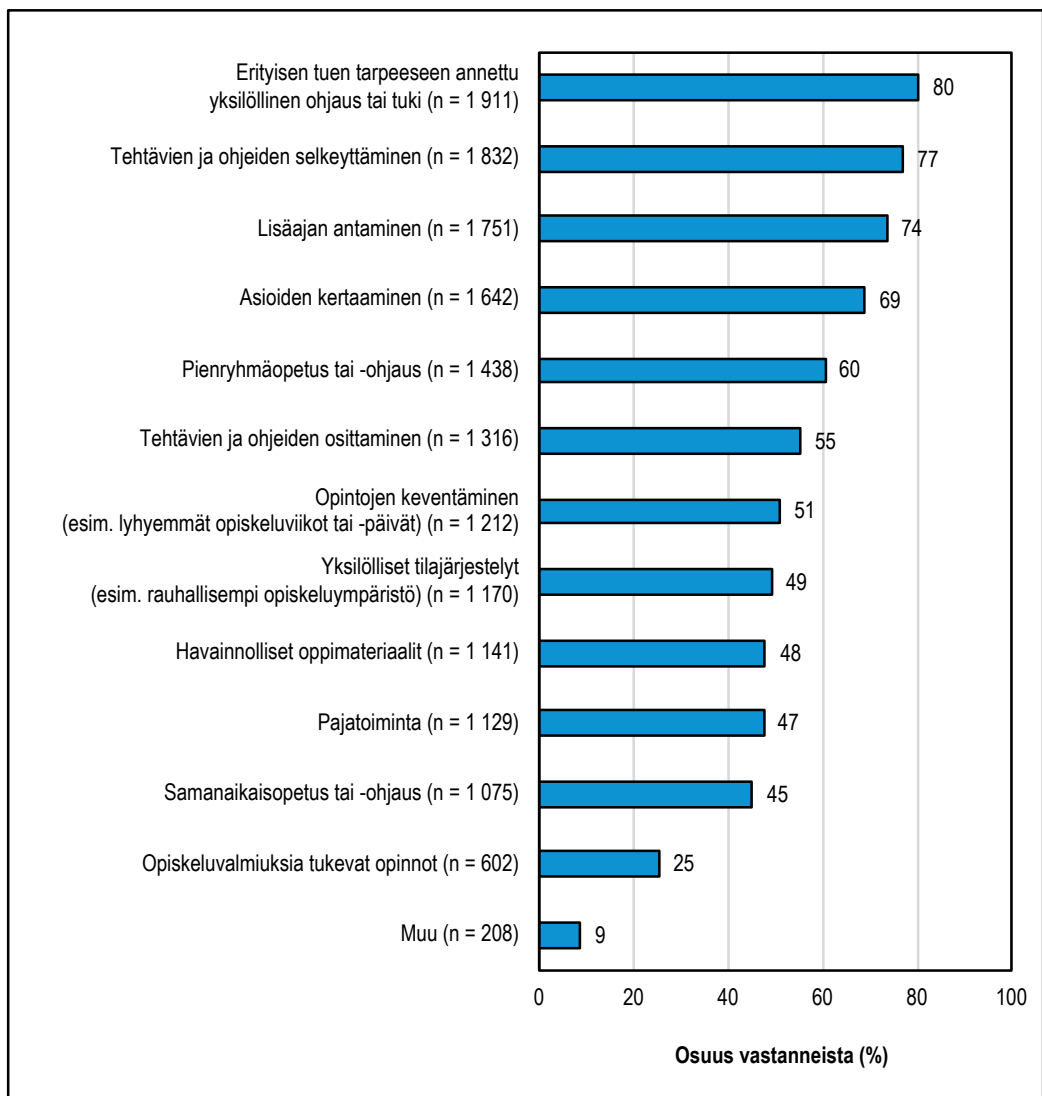
KUVIO 22. Millaisia erityisen tuen muotoja järjestäjillä on käytössään perustutkinto- sekä ammatti- ja erikoisammattitutkintokoulutuksessa

Järjestäjien mukaan erilaiset tuen muodot olivat lähes yhtä yleisiä yhteisissä ja ammatillisissa tutkinnon osissa (kuvio 23). Kuitenkin esimerkiksi pienryhmäopetus tai -ohjaus sekä pajatoiminta olivat hieman yleisempiä yhteisissä tutkinnon osissa kuin ammatillisissa tutkinnon osissa. Sen sijaan opintojen keventäminen ja muut tuen muodot olivat vähän yleisempiä ammatillisissa tutkinnon osissa.

KUVIO 23. Millaisia erityisen tuen muotoja järjestäjillä on käytössään yhteisissä ja ammatillisissa tutkinnon osissa

Opetus- ja ohjaushenkilöstö oli käyttänyt tai hyödyntänyt yleisimmin yksilöllistä ohjausta tai tukea, tehtävien ja ohjeiden selkeyttämistä, lisäajan antamista, kertaamista sekä pienryhmäopetusta tai ohjausta (kuvio 24). Opiskeluvalmiuksia tukevista opinnoista oli kokemusta neljäsosalla vastanneista.

KUVIO 24. Mitä tuen muotoja opetus- ja ohjaushenkilöstö on käyttänyt tai hyödyntänyt erityisen tuen opiskelijoiden tukemisessa viimeisten kolmen vuoden aikana

Muita järjestäjien sekä opetus- ja ohjaushenkilöstön mainitsemia tuen muotoja olivat muun muassa:

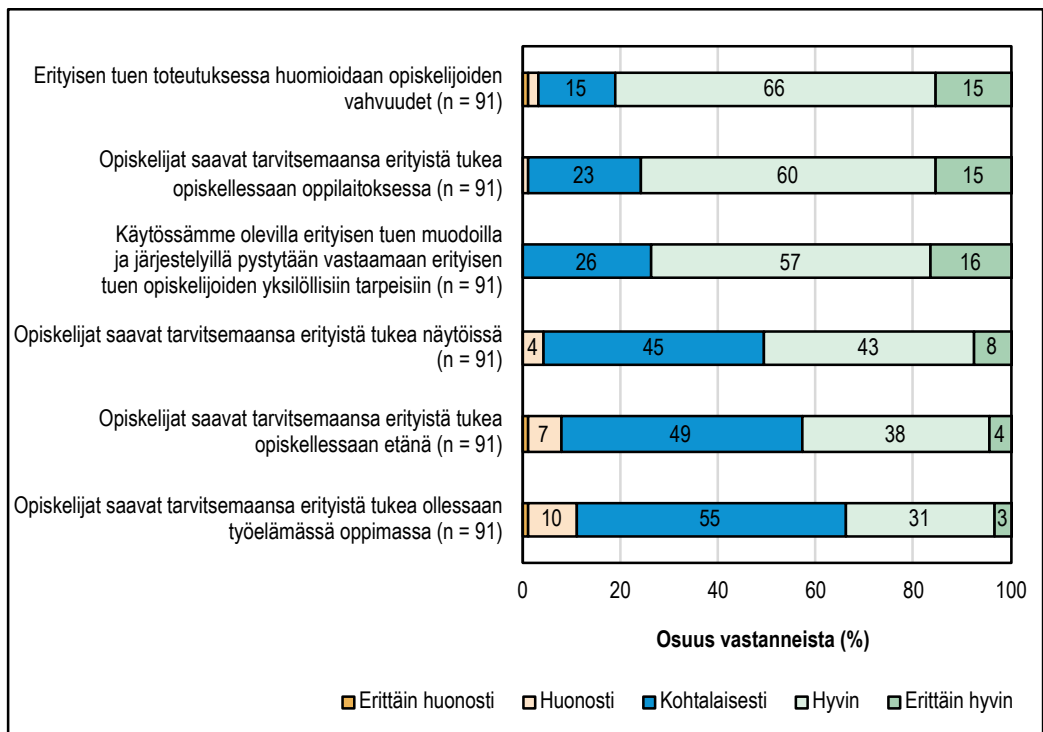
- suulliset kokeet tai tentit,
- oppimateriaalien, tehtävien ja työprosessien eriyttäminen,
- sisällöllinen ja ajallinen eriyttäminen,
- laajennettu työpaikalla oppiminen / laajennetut koulutussopimusjaksot,
- opiskeluvälineet / kalusteet (esim. äänikirjat, kuvat, videot, selkokielen materiaali, lukuviivain, istuintyyny),
- ammattiohjaajat työsaleissa ja työpaikoilla, työvalmentajan tuki,
- sopivan näyttöympäristön valinta sekä näytön suunnittelun ja itsearvioinnin tuki,
- rästitupatoiminta,
- mahdollisuus tehdä tehtäviä tietokoneen sijasta kynällä ja paperilla.

Yhteisten tutkinnon osien opettajilla oli useammin kokemusta pienryhmäopetuksesta ja -ohjauksesta, pajaritoiminnasta, yksilöllisistä tilaratkaisuista (esimerkiksi rauhallisempi opiskeluympäristö) sekä opiskeluvälineitä tukevista opinnoista. Sen sijaan opintojen keventäminen (esimerkiksi lyhyemmät opiskeluvuorot tai -päivät) ja asioiden kertaaminen olivat yleisemmin ammatillisten tutkinnon osien opettajien käyttämiä tukimuotoja. Samanaikaisopetuksesta tai -ohjauksesta oli kokemusta noin 50 prosentilla yhteisten tutkinnon osien opettajista, 40 prosentilla ammatillisten tutkinnon osien opettajista ja 80 prosentilla erityisopettajista.

8.2 Erityisen tuen toteutuksen toimivuus

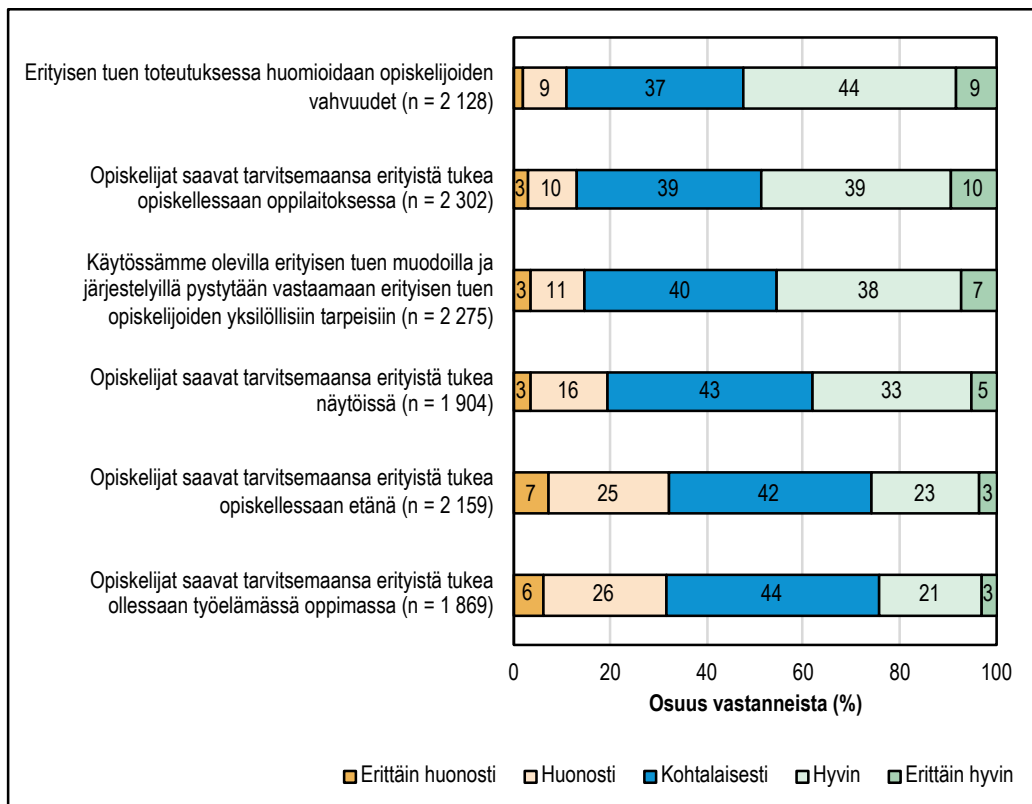
Järjestäjät sekä opetus- ja ohjaushenkilöstö saivat myös arvioida, miten erityisen tuen toteutukseen liittyvät asiat toimivat. Järjestäjät arvioivat asiaa järjestämänsä koulutuksen kannalta ja henkilöstö sen koulutuksen kannalta, jossa he työskentelevät.

Järjestäjistä enemmistö arvioi, että opiskelijoiden vahvuudet huomioidaan hyvin erityisen tuen toteutuksessa (kuviokuva 25). Noin kolme neljäsosaa oli sitä mieltä, että opiskelijat saavat tarvitsemaansa tukea hyvin tai erittäin hyvin oppilaitoksessa opiskellessaan ja että käytössä olevilla tuen muodoilla pystytään vastaamaan opiskelijoiden yksilöllisiin tarpeisiin. Erityisen tuen saatavuus työelämässä oppimisessa, näytöissä ja etäopiskelun aikana arvioitiin selvästi edellisiä heikommaksi.

KUVIO 25. Järjestäjien näkemykset erityisen tuen toteutukseen liittyvien asioiden toimivuudesta

Opetus- ja ohjaushenkilöstöstä vain noin puolet oli sitä mieltä, että opiskelijoiden vahvuuksien huomiointi ja tuen saatavuus oppilaitoksessa opiskeltaessa toteutuvat hyvin tai erittäin hyvin (kuvio 26). Alle puolet arvioi käytössä olevien tuen muotojen ja järjestelyjen vastaavan hyvin tai erittäin hyvin opiskelijoiden yksilöllisiin tarpeisiin. Lähes kolmasosa piti tuen saatavuutta työelämässä oppimisen ja etäopiskelun aikana huonona tai erittäin huonona.

KUVIO 26. Opetus- ja ohjaushenkilöstön näkemykset erityisen tuen toteutukseen liittyvien asioiden toimivuudesta

Taustamuuttujatarkastelua varten erityisen tuen toteutukseen liittyvistä edellä mainituista kuudesta väittämästä (ks. edellinen kuvio 26) muodostettiin summamuuttuja, jolle laskettiin keskiarvo (asteikko 1–5). Henkilöstön vastauksissa ilmeni merkitseviä eroja. Erityisen tuen toteutus koettiin parhaiten toimivaksi kokonaisopiskelijamäärältään pienten järjestäjien henkilöstön keskuudessa (ka 3,7) verrattuna keskikokoisiin (ka 3,4)⁵³ ja suuriin (ka 3,2)⁵⁴ järjestäjiin.

Koulutusaloittain tarkasteltuna erityisen tuen toteutus arvioitiin heikoiten toimivaksi tekniikan aloilla (ka 3,0) ja ero oli merkitsevä verrattuna luonnontieteiden (ka 3,6)⁵⁵, terveys- ja hyvinvointialojen (ka 3,4)⁵⁶ sekä kaupan ja hallinnon alojen (ka 3,3)⁵⁷ henkilöstön vastauksiin. Myös tietojenkäsittelyn ja tietoliikenteen henkilöstön (ka 3,1) ja luonnontieteiden henkilöstön vastausten välillä oli merkitsevä ero⁵⁸.

⁵³ $p < 0,001$, $d = 0,42$

⁵⁴ $p < 0,001$, $d = 0,72$

⁵⁵ $p < 0,001$, $d = 0,80$

⁵⁶ $p < 0,001$, $d = 0,47$

⁵⁷ $p < 0,001$, $d = 0,37$

⁵⁸ $p < 0,001$, $d = 0,80$

Työtehtävittäin tarkasteltuna ammatillisten tutkinnon osien opettajat arvioivat tuen toimivuuden heikommaksi (ka 3,1) kuin erityisopettajat tai erityisen tuen vastaavat (ka 3,5)⁵⁹ sekä muut ohjaajat (ka 3,5)⁶⁰ ja muu henkilöstö (ka 3,5)⁶¹. Myös opinto-ohjaajien näkemykset (ka 3,1) poikkesivat merkitsevästi erityisopettajien ja muiden erityisen tuen vastaavien näkemyksistä⁶² sekä muiden ohjaajien⁶³ ja muun henkilöstön⁶⁴ näkemyksistä. Pieni ero oli myös erityisopettajan opinnot suorittaneiden näkemyksissä (ka 3,3) verrattuna niiden näkemyksiin, joilla opintoja ei ollut suoritettuna (ka 3,2)⁶⁵. Päivittäin erityisen tuen opiskelijoita opettavat tai ohjaavat arvioivat toteutuksen toimivuuden hieman heikommaksi (ka 3,2) kuin kuukausittain tai harvemmin opiskelijoita ohjaavat tai opettavat (ka 3,4)⁶⁶.

8.3 Erityisen tuen saatavuus eri tutkintomuodoissa ja tutkinnon osissa

Järjestäjiä ja henkilöstöä pyydettiin arvioimaan, miten opiskelijat saavat tarvitsemaansa tukea perustutkintokoulutuksessa sekä ammatti- ja erikoisammattitutkintokoulutuksessa. Samoin tiedusteltiin arvioita tuen saatavuudesta yhteisissä ja ammatillisissa tutkinnon osissa. Molempien vastaajaryhmien mukaan tuen saatavuus toteutuu paremmin perustutkintokoulutuksessa kuin ammatti- ja erikoisammattitutkintokoulutuksessa (kuvio 27). Järjestäjistä lähes 90 prosenttia arvioi tuen saatavuuden hyväksi tai erittäin hyväksi perustutkintokoulutuksessa. Henkilöstöstä tätä mieltä oli vajaat 60 prosenttia vastanneista. Ammatti- ja erikoisammattitutkintojen osalta tuen saatavuuden arvioi hyväksi tai erittäin hyväksi hieman vajaa puolet järjestäjistä ja hieman yli 40 prosenttia henkilöstöstä.

59 $p = 0,000$, $d = 0,45$

60 $p = 0,000$, $d = 0,43$

61 $p = 0,000$, $d = 0,52$

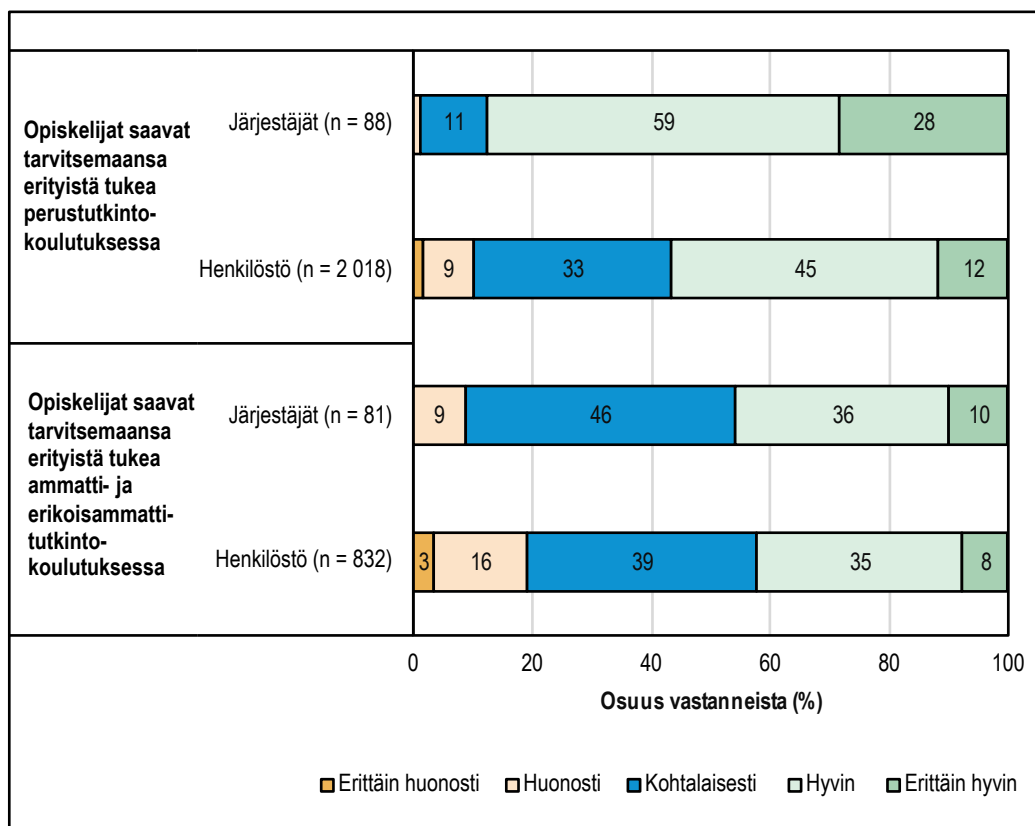
62 $p < 0,001$, $d = 0,60$

63 $p < 0,001$, $d = 0,52$

64 $p < 0,001$, $d = 0,61$

65 $p < 0,001$, $d = 0,17$

66 $p < 0,001$, $d = 0,30$

KUVIO 27. Järjestäjien sekä opetus- ja ohjaushenkilöstön näkemykset siitä, miten opiskelijat saavat tarvitsemaansa erityistä tukea eri tutkintomuodoissa

AVI-alueittain tarkasteluna Pohjois-Suomen AVI-alueella toimiva opetus- ja ohjaushenkilöstö arvioi erityisen tuen saatavuuden perustutkintokoulutuksessa hieman paremmaksi (ka 3,7) kuin Etelä-Suomen AVI-alueella toimiva henkilöstö (ka 3,5)⁶⁷. Ammatti- ja erikoisammattitutkintojen saatavuuden osalta vastaavaa eroa ei ilmennyt.

Opiskelijamäärältään pienten järjestäjien henkilöstö arvioi tuen saatavuuden perustutkintokoulutuksessa selkeästi paremmaksi (ka 4,0) kuin suurten järjestäjien henkilöstö (ka 3,5)⁶⁸. Eroa oli hieman myös keskikokoisten (ka 3,7) ja suurten järjestäjien henkilöstön vastausten välillä⁶⁹. Pienten järjestäjien henkilöstö arvioi tuen saatavuuden paremmaksi myös ammatti- ja erikoisam-

67 $p < 0,001$, $d = 0,23$

68 $p < 0,001$, $d = 0,56$

69 $p < 0,001$, $d = 0,23$

mattitutkintokoulutuksessa (ka 3,6) verrattuna suurten järjestäjien henkilöstöön (ka 3,2)⁷⁰. Myös keskikokoisten järjestäjien henkilöstö piti tuen saatavuutta ammatti- ja erikoisammattitutkintokoulutuksessa hieman parempana (ka 3,5) kuin suurten järjestäjien henkilöstö⁷¹.

Vain perustutkintokoulutuksessa työskentelevät arvioivat erityisen tuen saatavuuden perustutkintokoulutuksessa hieman heikommaksi (ka 3,5) kuin sekä perustutkinto- että ammatti- ja erikoisammattitutkintokoulutuksessa työskentelevät (ka 3,7)⁷².

Erityisopettajat ja muut erityisen tuen vastuuhenkilöt arvioivat erityisen tuen saatavuuden perustutkintokoulutuksessa toteutuvan paremmin (ka 3,9) kuin ammatillisten tutkinnon osien opettajat (ka 3,5)⁷³ ja yhteisten tutkinnon osien opettajat (ka 3,5)⁷⁴. Ammatti- ja erikoisammattitutkintokoulutuksen osalta vastaavaa eroa ei ilmennyt erityisopettajien ja muiden opettajien välillä. Eroa ilmeni sen sijaan opinto-ohjaajan tehtävissä (ka 2,9) ja muun ohjaajan tehtävissä työskentelevien (ka 3,5) välillä⁷⁵.

Erityisopettajan kelpoisuuden antavat opinnot suorittaneet arvioivat erityisen tuen saatavuuden perustutkintokoulutuksessa hieman paremmaksi (ka 3,7) kuin ne, jotka eivät olleet kyseisiä opintoja suorittaneet (ka 3,5)⁷⁶. Ammatti- ja erikoisammattitutkintokoulutuksen osalta vastaavaa eroa ei ilmennyt. Päivittäin erityisen tuen opiskelijoita ohjaavat tai opettavat pitivät tuen saatavuutta perustutkintokoulutuksessa hieman heikompana (ka 3,5) kuin kuukausittain tai harvemmin opettavat tai ohjaavat (ka3,7)⁷⁷. Ammatti- ja erikoisammattitutkintokoulutuksen osalta eroa ei esiintynyt.

Terveys- ja hyvinvointialoilla työskentelevä henkilöstö piti erityisen tuen saatavuutta perustutkintokoulutuksessa parempana (ka 3,8) kuin tekniikan aloilla (ka 3,3)⁷⁸ ja palvelualoilla (ka 3,5)⁷⁹ työskentelevä henkilöstö. Myös luonnontieteiden alalla toimiva henkilöstö (ka 4,0) arvioi tuen saatavuuden perustutkintokoulutuksessa paremmaksi kuin tekniikan alojen henkilöstö⁸⁰. Terveys- ja hyvinvointialoilla työskentelevä henkilöstö arvioi tuen saatavuuden paremmaksi myös ammatti- ja erikoisammattitutkintokoulutuksessa (ka 3,5) kuin tekniikan aloilla työskentelevä henkilöstö (ka 3,0)⁸¹.

Järjestäjistä noin 85 prosenttia piti erityisen tuen saatavuutta hyvänä tai erittäin hyvänä sekä yhteisissä että ammatillisissa tutkinnon osissa (kuvio 28). Henkilöstö sen sijaan arvioi tuen saatavuuden paremmaksi yhteisissä tutkinnon osissa kuin ammatillisissa tutkinnon osissa: noin 60 prosenttia

70 $p < 0,001$, $d = 0,51$

71 $p < 0,001$, $d = 0,37$

72 $p < 0,001$, $d = 0,27$

73 $p < 0,001$, $d = 0,51$

74 $p < 0,001$, $d = 0,52$

75 $p < 0,001$, $d = 0,64$

76 $p < 0,001$, $d = 0,26$

77 $p < 0,001$, $d = 0,24$

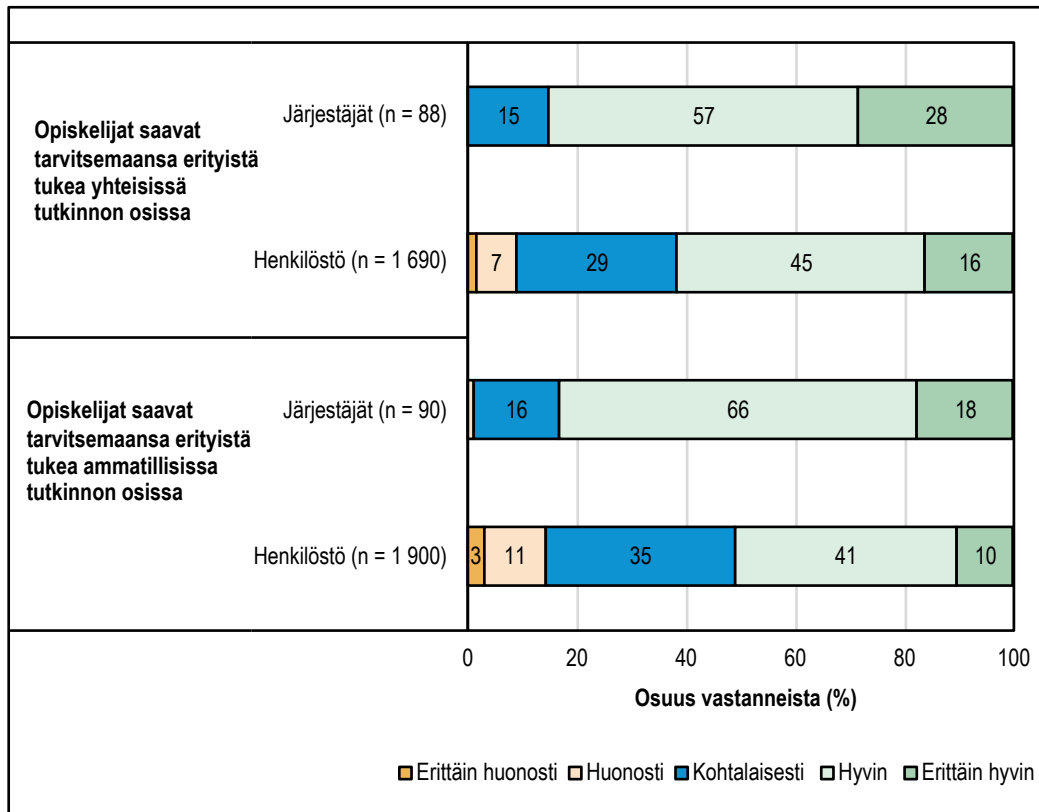
78 $p < 0,001$, $d = 0,57$

79 $p < 0,001$, $d = 0,33$

80 $p < 0,001$, $d = 0,75$

81 $p < 0,001$, $d = 0,51$

piti tuen saatavuutta yhteisissä tutkinnon osissa hyvänä tai erittäin hyvänä, kun vastaava osuus ammatillisten tutkinnon osien kohdalla oli noin 50 prosenttia. Huonona tai erittäin huonona tuen saatavuutta pitävien osuus oli myös suurempi ammatillisten tutkinnon osien kohdalla.

KUVIO 28. Järjestäjien sekä opetus- ja ohjaushenkilöstön näkemykset siitä, miten opiskelijat saavat tarvitsemaansa erityistä tukea yhteisissä ja ammatillisissa tutkinnon osissa

Henkilöstön näkemyksissä oli merkitseviä eroja työtehtävän suhteen. Erityisopettajana tai erityisen tuen vastuuhenkilönä työskentelevät arvioivat tuen saatavuuden yhteisissä tutkinnon osissa paremmaksi (ka 3,9) kuin yhteisten tutkinnon osien opettajat (ka 3,6)⁸² ja ammatillisten tutkinnon osien opettajat (ka 3,6)⁸³. Erityisopettajat ja muut erityisen tuen vastuuhenkilöt pitivät tuen saatavuutta myös ammatillisissa tutkinnon osissa (ka 3,7) parempana kuin ammatillisten tutkinnon osien opettajat (ka 3,4)⁸⁴ ja yhteisten tutkinnon osien opettajat (ka 3,4)⁸⁵.

82 $p < 0,001$, $d = 0,46$

83 $p < 0,001$, $d = 0,38$

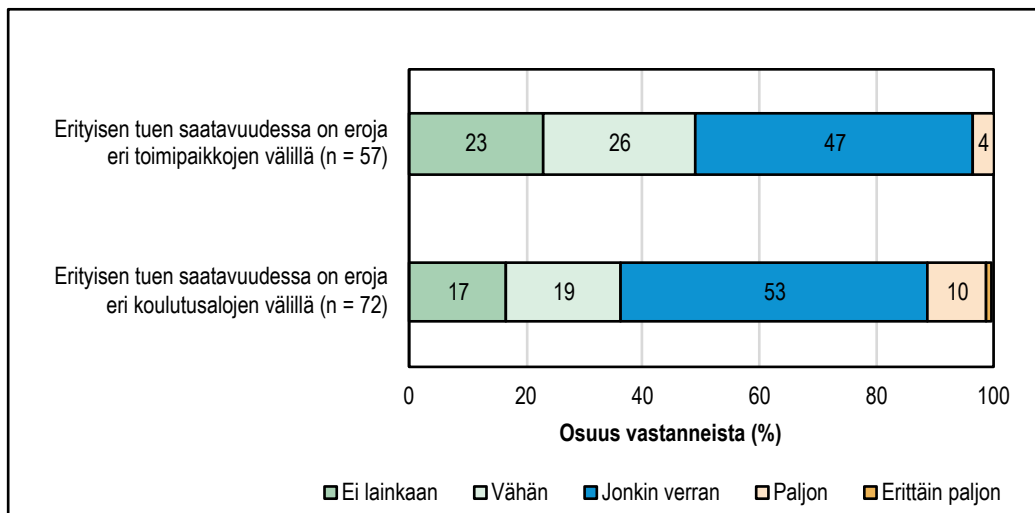
84 $p < 0,001$, $d = 0,32$

85 $p < 0,001$, $d = 0,31$

Terveys- ja hyvinvointialojen henkilöstö arvioi tuen saatavuuden ammatillisissa tutkinnon osissa paremmaksi (ka 3,7) kuin tekniikan alojen (ka 3,2)⁸⁶ ja palvelualojen (ka 3,4)⁸⁷ henkilöstö. Merkitsevää eroa oli myös luonnontieteiden henkilöstön (ka 4,0) ja tekniikan alojen henkilöstön vastausten välillä⁸⁸. Vastaavia eroja ei ilmennyt tuen saatavuutta yhteisissä tutkinnon osissa koskevilla vastauksissa.

Tuen saatavuuteen ammatillisissa tutkinnon osissa liittyvissä vastauksissa oli eroja myös järjestäjän koon osalta. Opiskelijamäärältään pienten järjestäjien henkilöstö arvioi tuen saatavuuden ammatillisissa tutkinnon osissa paremmaksi (ka 4,0) kuin suurten järjestäjien henkilöstö (ka 3,4)⁸⁹. Myös keskikokoisten (ka 3,6) ja suurten järjestäjien henkilöstön välillä oli hieman eroa⁹⁰. Eroa ei ilmennyt tuen saatavuutta yhteisissä tutkinnon osissa koskevilla vastauksissa.

Järjestäjiltä kysyttiin lisäksi arvio siitä, missä määrin erityisen tuen saatavuudessa on eroja koulutuksen järjestäjän eri toimipaikkojen ja koulutusalojen kesken. Järjestäjät arvioivat eroja olevan enemmän koulutusalojen kuin toimipaikkojen välillä (kuvio 29).

KUVIO 29. Järjestäjien arviot siitä, minkä verran eroja erityisen tuen saatavuudessa on järjestäjän eri toimipaikoissa ja koulutusaloilla

86 $p < 0,001$, $d = 0,55$

87 $p < 0,001$, $d = 0,38$

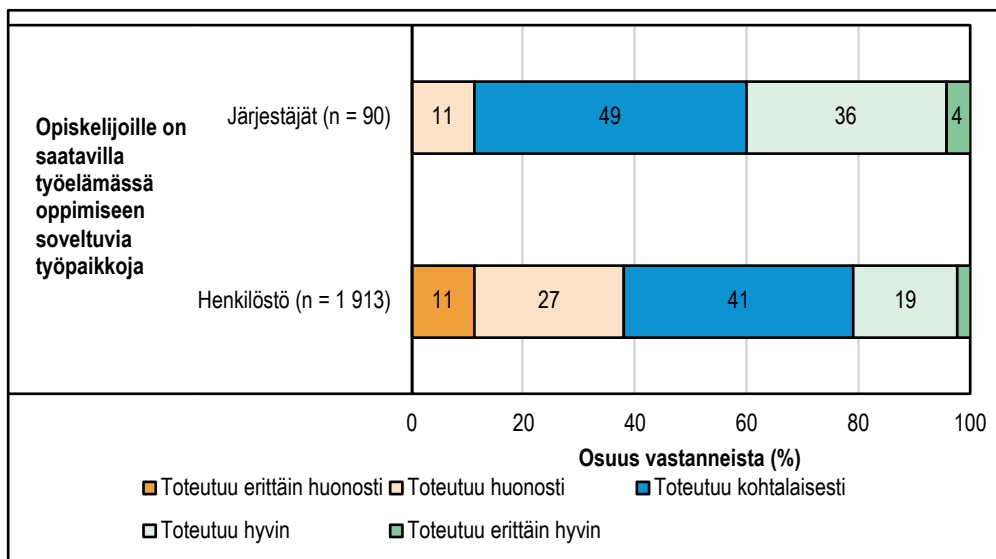
88 $p < 0,001$, $d = 0,76$

89 $p < 0,001$, $d = 0,63$

90 $p < 0,001$, $d = 0,27$

8.4 Työelämässä oppimiseen soveltuvat työpaikat sekä työpaikkaohjaajien osaaminen ja tuki

Koulutuksen järjestäjistä 40 prosenttia arvioi, että soveltuvia työpaikkoja työelämässä oppimiseen on hyvin tai erittäin hyvin saatavilla erityisen tuen opiskelijoille (kuvio 30). Järjestäjistä 49 prosenttia piti työpaikkojen saatavuutta kohtalaisena ja 11 prosenttia huonona. Opetus- ja ohjaushenkilöstöstä vain noin viidesosa arvioi soveltuvien työpaikkojen saatavuuden hyväksi tai erittäin hyväksi. Puolestaan 41 prosenttia henkilöstöstä piti työpaikkojen saatavuutta kohtalaisena ja 38 prosenttia huonona tai erittäin huonona.

KUVIO 30. Järjestäjien sekä opetus- ja ohjaushenkilöstön näkemykset työelämässä oppimisen paikkojen saatavuudesta

Henkilöstön vastauksissa ilmeni eroja järjestäjän koon mukaan. Kokonaisopiskelijamäärältään pienten järjestäjien henkilöstö piti soveltuvien työelämässä oppimisen paikkojen saatavuutta parempana (ka 3,2) kuin suurten järjestäjien henkilöstö (ka 2,7)⁹¹. Myös keskikokoisten järjestäjien henkilöstön vastaukset (ka 2,9) erosivat hieman suurten järjestäjien henkilöstön vastauksista⁹².

Parhaimpina soveltuvien työelämässä oppimisen paikkojen saatavuutta pidettiin luonnontieteiden (ka 3,1) sekä terveys- ja hyvinvointialojen (ka 3,0) henkilöstön keskuudessa. Heikoimpana saatavuutta puolestaan pitivät tietojenkäsittelyn ja tietoliikenteen (ka 2,1) sekä tekniikan alojen (ka 2,5) henkilöstö. Erot olivat merkitseviä luonnontieteiden henkilöstön sekä tietojenkäsittelyn

91 $p < 0,001$, $d = 0,58$

92 $p < 0,001$, $d = 0,26$

ja tietoliikenteen henkilöstön vastausten välillä⁹³. Myös terveys- ja hyvinvointialojen henkilöstön vastaukset poikkesivat merkittävästi tietojenkäsittelyn ja tietoliikenteen⁹⁴ sekä tekniikan alojen⁹⁵ henkilöstön vastauksista. Merkittävää eroa oli lisäksi palvelualojen henkilöstön (ka 2,8) näkemyksissä verrattuna tietojenkäsittelyn ja tietoliikenteen⁹⁶ sekä tekniikan alojen henkilöstön⁹⁷ näkemyksiin. Myös kaupan ja hallinnon henkilöstön vastaukset (ka 2,8) erosivat merkittävästi tietojenkäsittelyn ja tietoliikenteen henkilöstön vastauksista⁹⁸.

Erityisopettajan tai muun erityisen tuen vastuuhenkilön tehtävissä työskentelevillä oli hieman myönteisempi näkemys (ka 3,0) soveltuvien työelämässä oppimiskohtien saatavuudesta kuin ammatillisten tutkinnon osien opettajilla (ka 2,6)⁹⁹. Erityisopettajan kelpoisuuden tuottavan koulutuksen suorittaneiden näkemys oli hieman myönteisempi (ka 2,9) kuin niiden, joilla opintoja ei ollut suoritettuna (ka 2,7)¹⁰⁰.

Työelämässä oppimiseen soveltuvien työpaikkojen saatavuuden lisäksi järjestäjät ja opetus- ja ohjaushenkilöstö arvioivat työpaikkaohjaajien osaamista ja erityisen tuen kysymyksiin saamaa tukea (kuva 31). Järjestäjistä 41 prosenttia arvioi työpaikkaohjaajien perehdyttämisen ja ohjaajalle oppilaitoksesta tarjotun tuen toteutuvan hyvin tai erittäin hyvin. Noin puolet järjestäjistä arvioi näiden asioiden toteutuvan kohtalaisesti ja noin kymmenesosa huonosti tai erittäin huonosti. Henkilöstön näkemykset olivat kielteisempiä. Noin neljäsosa henkilöstöstä arvioi työpaikkaohjaajien perehdyttämisen ja heidän oppilaitoksesta saamansa tuen toteutuvan hyvin tai erittäin hyvin. Vajaa 40 prosenttia katsoi kyseisten asioiden toteutuvan kohtalaisesti ja yhtä suuri osa huonosti tai erittäin huonosti.

Suurin osa järjestäjistä arvioi työpaikkaohjaajien erityiseen tukeen liittyvän osaamisen riittävyyden kohtalaiseksi. Hyväksi tai erittäin hyväksi osaamisen riittävyyden arvioi 10 prosenttia järjestäjistä. Huonona osaamisen riittävyyttä piti vajaa viidesosa järjestäjistä. Opetus- ja ohjaushenkilöstöstä noin puolet piti työpaikkaohjaajien osaamisen riittävyyttä erittäin huonona tai huonona. Kohtalaiseksi osaamisen riittävyyden arvioi 38 prosenttia henkilöstöstä ja hyväksi tai erittäin hyväksi 10 prosenttia.

Järjestäjistä noin viidennes arvioi työpaikkaohjaajien erityiseen tukeen liittyvän osaamisen suunnitelmallisen kehittämisen toteutuvan hyvin tai erittäin hyvin. Kohtalaisesti sen arvioi toteutuvan 40 prosenttia järjestäjistä ja yhtä suuri osa huonosti tai erittäin huonosti. Henkilöstön näkemykset olivat tässäkin asiassa kielteisempiä. Noin 60 prosentin mukaan suunnitelmallinen osaamisen kehittäminen toteutuu huonosti tai erittäin huonosti. Henkilöstöstä 29 prosenttia katsoi työpaikkaohjaajien osaamisen kehittämisen toteutuvan kohtalaisesti ja 13 prosenttia hyvin tai erittäin hyvin.

93 $p < 0,001$, $d = 1,26$

94 $p < 0,001$, $d = 1,01$

95 $p < 0,001$, $d = 0,50$

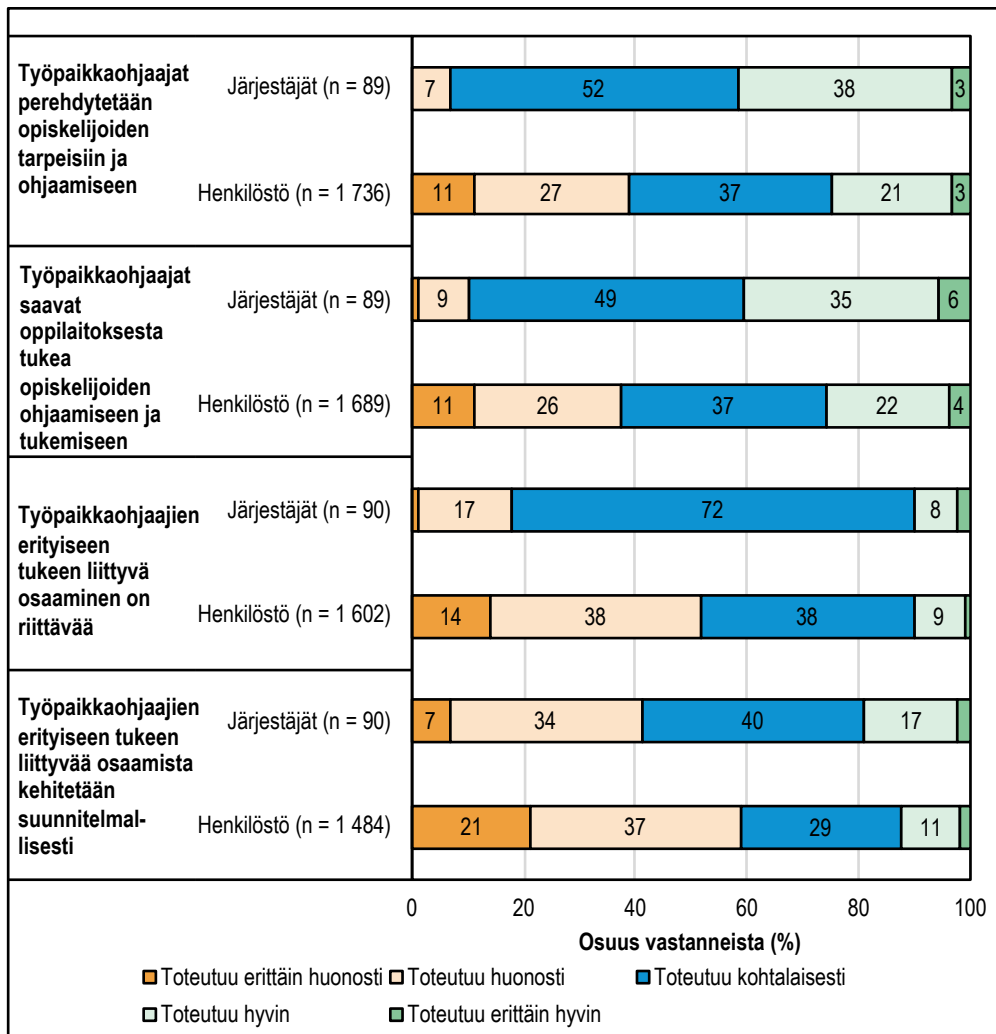
96 $p < 0,001$, $d = 0,78$

97 $p < 0,001$, $d = 0,30$

98 $p < 0,001$, $d = 0,73$

99 $p < 0,001$, $d = 0,39$

100 $p < 0,001$, $d = 0,26$

KUVIO 31. Järjestäjien sekä opetus- ja ohjaushenkilöstön näkemykset työpaikkaohjaajien saamista tuesta ja osaamisesta

Taustamuuttujatarkastelua varten edellä mainituista työpaikkaohjaajien perehdyttämistä, tukea ja osaamista koskevasta neljästä väittämästä (ks. edellinen kuvio 31) muodostettiin summamuuttuja, jolle laskettiin keskiarvo (asteikko 1–5). Kokonaisopiskelijamäärältään pienten järjestäjien henkilöstö arvioi työpaikkaohjaajien perehdyttämisen, tuen ja osaamisen toteutuvan paremmin (ka 3,2) kuin suurien järjestäjien henkilöstö (ka 2,6)¹⁰¹. Myös keskikokoisten järjestäjien henkilöstö arvioi näiden asioiden toteutumisen hieman paremmaksi (ka 2,8) kuin suurten järjestäjien henkilöstö¹⁰².

101 p < 0,001, d = 0,76

102 p < 0,001, d = 0,23

Ammatti- ja erikoisammattitutkintokoulutuksessa työskentelevä henkilöstö arvioi työpaikkaohjaajien perehdyttämisen, tuen ja osaamisen toteutumisen hieman paremmaksi (ka 2,9) kuin perustutkintokoulutuksessa työskentelevä henkilöstö (ka 2,6)¹⁰³.

Eroja oli myös koulutusaloittain¹⁰⁴. Parhaiten työpaikkaohjaajien perehdyttämisen, tuen ja osaamisen arvioitiin toteutuvan luonnontieteissä (ka 3,1) ja terveys- ja hyvinvointialoilla (ka 2,8) ja heikoiten tietojenkäsittelyn ja tietoliikenteen (ka 2,3) ja tekniikan aloilla (ka 2,4).

Työtehtävittäin ilmeni eroja¹⁰⁵. Muilla ohjaajilla ja muulla henkilöstöllä oli myönteisempi näkemys työpaikkaohjaajien perehdyttämisestä, tuesta ja osaamisesta (molemmat ka 3,0) kuin ammatillisten tutkinnon usein opettajilla (ka 2,6). Lisäksi erityisopettajan opinnot suorittaneet arvioivat työpaikkaohjaajien perehdytyksen tuen ja osaamisen hieman toimivammaksi (ka 2,8) kuin ne, joilla opintoja ei ollut suoritettuna (ka 2,6)¹⁰⁶.

8.5 Erityisen tuen toteutuksen kehittämiskohteita oppilaitosympäristössä ja työelämässä oppimisessa

Erityisen tuen toteutuksen kehittämistarpeita oppilaitosympäristössä

Henkilöstöltä kysyttiin avokysymyksellä, mitä kehitettävää erityisen tuen toteutuksessa on oppilaitosympäristössä siinä koulutuksessa, jossa vastaaja työskentelee. Kysymykseen vastasi 936 opetus- ja ohjaushenkilöstön edustajaa. Osassa vastauksista oli mainittu useita asioita. Kaikkiaan mainintoja oli 1260 ja ne luokiteltiin taulukon 20 mukaisesti.

103 $p < 0,001$, $d = 0,21$

104 $p < 0,001$, $f = 0,20$

105 $p < 0,001$, $f = 0,16$

106 $p < 0,001$, $f = 0,21$

TAULUKKO 20. Opetus- ja ohjaushenkilöstön näkemykset erityisen tuen toteutukseen liittyvistä kehittämiskohteista oppilaitosympäristössä, mainintoja 1260

Kehittämiskohde	% maininnoista
Resurssien riittävyyden varmistaminen	29
Tuen muodot ja menetelmät	15
Henkilöstön välinen työnjako, yhteistyö ja tiedonkulku	11
Tutkinnon osiin liittyvät kehittämistarpeet	9
Ryhmäkokojen pienentäminen	8
Henkilöstön osaaminen	6
Yksilöllisen tuen lisääminen ja vahvistaminen	5
Tuen yhtenäistäminen ja tasalaatuisuus	5
Opiskelijoiden osallistaminen sitouttaminen	4
Huoltajien osallistaminen ja yhteistyö	1
Työ- ja lukujärjestysten organisointi	1
Tuen suunnitelmallisuus, oikea-aikaisuuden varmistaminen ja kokonaiskoordinointi	1
Maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden tuki	1
Tutkintomuotoihin liittyvät kehittämistarpeet	1
Tuen kirjaaminen ja dokumentointi	1
Muu	2
Yhteensä	100

Resurssien riittävyyden varmistaminen oli yleisin mainittu kehittämistä vaativa kohde erityisen tuen toteutuksessa. Osa vastaajista toi esille, että erityisopettajia ja ohjaavaa henkilöstöä tarvittaisiin enemmän. Osa korosti, että aikaa tulisi olla enemmän erityisen tuen opiskelijoiden tukemiseen.

Saada erityisopettaja ja ammattiohjaaja jokaiselle koulutuslalle, joko oma tai yhteinen jonkun lähialan kanssa. Opettajien tunnit täyttyvät oppitunneista ja siihen liittyvistä tehtävistä eikä erityistä tukea ”mahdu” työsuunnitelmiin. (Henkilöstö)

Erityisen tuen opiskelijoita on yhä enemmän ja resurssit eivät ole lisääntyneet. ETU -päätös tehdään, mutta edelleen opettajalla on ryhmässä joskus jopa 40 opiskelijaa. (Henkilöstö)

Jos tiedetään, että ryhmässä on erityisen tuen tarpeen opiskelijoita niin kyseisen aineen opettajalle tulisi antaa lisäresurssia oppituntien ja materiaalien suunnitteluun sillä normaali suunnittelu-aika ei riitä siihen, että olisi aikaa ottaa huomioon yksilöllisiä tarpeita. Varsinkin jos ryhmä on iso ja on monia erilaisia tarpeita. Tällä hetkellä opettaja saa resurssin pelkästään erillisiin tukitunteihin (esim. jos on jäänyt rästejä ym.). (Henkilöstö).

Tuen muotoihin ja menetelmiin liittyen yleisimmin mainittiin tarve lisätä tai kehittää samanaikaisopetusta sekä yhteisopettajuutta ja -ohjaajuutta. Tämä on tärkeää esimerkiksi suurten opiskelijaryhmien kanssa toimittaessa. Toinen yleinen mainittu asia oli oppimateriaalien ja oppimisympäristöjen kehittäminen sekä tuen apuvälineiden hyödyntämisen lisääminen opetuksessa. Osa vastaajista toi esille soveltuviin tilojen puutteen. Esimerkiksi rauhallisia ja hiljaisia tiloja tai pienryhmä- ja yksilöohjaukseen soveltuvia tiloja ei ole riittävästi. Osa korosti tarvetta monipuolisimmille tarpeen mukaan muunneltaville tiloille ja kalusteille. Osa vastaajista nosti esille, että tuen muotoja ja menetelmiä sekä opetuksen eriyttämistä tulisi ylipäätään monipuolistaa ja kehittää.

Suurten ryhmien kanssa pitäisi olla kaksi opettajaa paikalla/ opettaja ja ohjaaja/ opettaja ja erityisopettaja (Henkilöstö)

Meidän ammatillisten erityisopettajien hyödyntämistä tulisi olla enemmän – tunneille ja ohjaukseen mukaan. (Henkilöstö)

Opetusmateriaalia pitää edelleen kehittää esteettömämpään, selkeämpään suuntaan. (Henkilöstö)

Meillä ei ole esimerkiksi hiljaisia tiloja, joissa opiskella eikä luokkatiloja pysty muokkaamaan. Ei ole mahdollisuutta pienryhmäopiskeluun. (Henkilöstö)

Henkilöstön väliseen työhjakoon, yhteistyön ja tiedonkulkuun liittyen tuotiin esille, että eri työtehtävissä toimivien roolia erityisen tuen osalta tulisi selkeyttää ja yhteistyötä kehittää. Henkilöstön välistä tiedonkulkua tulisi parantaa, jotta opetuksessa ja ohjauksessa voitaisiin huomioida paremmin opiskelijoiden tarvitsemat tukitoimet.

Erytyisen tuen määrittelyä ja siihen liittyvää työhjakoa olisi hyvä selkeyttää ja siihen että saadaan asianmukainen tuki tulisi resursoida riittävästi ryhmäohjaajan aikaa. (Henkilöstö)

Opetushenkilöstön yhteisen ajan puute ja vaihteluvollisuudet hidastavat / estävät kokonaan tiedon kulun muulle opetushenkilöstölle. Erityisopettajalla on tieto opiskelijoiden haasteista ja hän antaa yksilöllistä tukea, mutta suurin osa opettajista opettaa erityisestuen päätöksen saaneita opiskelijoita muiden opiskelijoiden joukossa heitä huomioimatta (tieto tukipäätöksestä ei aina saavuta opettajia tai opettajilla ei ole tarkkaa tietoa kyseisen opiskelijan haasteista ja miten häntä voisi paremmin opinnissa tukea). (Henkilöstö)

Åskådliggöra speciallärarens roll. Verktyg för lärare att utnyttja speciallärarresurser. (Henkilöstö)

Tutkinnon osiin liittyvissä kehittämistarpeissa tuotiin eniten esille, että ammatillisiin tutkinnonosiin tarvittaisiin vahvemmin erityistä tukea. Osa vastaajista korosti myös erityisen tuen kehittämistarpeita yhteisissä tutkinnon osissa.

Mielestäni tarvetta olisi ammatillisen alan yksilöllisemmälle opetukselle. Erityisopetus painottuu tutkinnon yhteisiin osiin, mikä toki on hyvin tärkeässä roolissa. (Henkilöstö)

Ammatillisissa tutkinnon osissa järjestelmällistä, asiantuntevaa erityisen tuen toteutusta ei ole. (Henkilöstö)

Enemmän ammatillisia erityisopettajia tarvitaan, jotka pystyvät jalkautumaan ammatillisiin tutkinnon osiin ja oikeasti opettamaan niitä. Yhteisissä tutkinnonosissa parempi tarve, tosin erityisopettajia sielläkin liian vähän. (Henkilöstö)

Ryhmäkokojen pienentäminen nousi myös esille kehittämistarpeena. Vastausten mukaan suuret ryhmäkoot hankaloittavat opiskelijoiden yksilöllisten tarpeiden huomiointia ja tuen antamista. Pienemmät ryhmäkoot mahdollistavat paremmin opetuksen eriyttämisen ja yksilöllisen ohjauksen.

Enemmän tukea ammattityön opetustilanteisiin, liian suuret ryhmät, liian monta erilaisen tuen tarvitsijaa yhtä aikaa ohjattavana, yksi opettaja ei kerkeä ohjata kaikkia yksilöllisesti ja samanaikaisesti. (Henkilöstö)

Opetusta tulisi pystyä eriyttämään enemmän pienryhmätyyppiseen opetukseen sekä ammatillisissa että yhteisissä aineissa. (Henkilöstö)

Grupstorleken borde vara mindre. Mera peronal som hjälper till i undervisningen. (Henkilöstö)

Henkilöstön osaamiseen liittyvissä vastauksissa korostettiin opetus- ja ohjaushenkilöstön osaamisen kehittämisen tärkeyttä erityisen tuen asioissa.

Opettajien osaamisen ja ymmärryksen lisääminen (ja joskus asenteiden muokkaus) / lisäkoulutus erityisen tuen opiskelijan ohjaustarpeiden määrittelyssä ja tulkinnassa. Ylipäättänsä opettajien ohjausosaamisen lisääminen. (Henkilöstö)

Osa vastaajista korosti **yksilöllisen tuen lisäämistä ja vahvistamista**.

Yksilöllisesti räätälöity ohjaus huomioiden ongelmakohdat. Kontaktin ottaminen ja osallistaminen opetukseen. (Henkilöstö)

Tukiopetusta tarvitaan myös ammatillisiin aineisiin ja lisää aikaa. Tehtävien suorittamiseen henkilökohtaista ohjausta. (Henkilöstö)

Tuen yhtenäistämiseen ja tasalaatuisuuteen liittyvissä vastauksissa pidettiin tärkeänä yhtenäistää tuen toteutusta eri tutkintomuodoissa, tutkinnon osissa ja koulutusaloilla. **Opiskelijoiden osallistamisen ja sitouttamisen** osalta korostettiin opiskelijoiden tiedottamisen ja motivoinnin merkitystä tuen toteutuksessa. Erityisesti tätä tarvitaan niiden opiskelijoiden osalta, joilla on paljon poissaoloja tai, jotka eivät syystä tai toisesta halua ottaa vastaan tarjottuja tukimuotoja.

Opiskelijoiden vahvuuksia tulee pitää esillä tuen tarpeiden ohessa. Muutamissa vastauksissa nostettiin kehittämistarpeena esille **huoltajien osallistaminen ja yhteistyö**. Tukitoimista on tärkeä keskustella alaikäisen opiskelijan huoltajien kanssa, ja yhteistyön tulee olla säännöllistä.

Muutamissa vastauksissa nostettiin esille myös **työ- ja lukujärjestysten organisointi** sekä **tuen suunnitelmallisuuden, oikea-aikaisuuden ja kokonaiskoordinoinnin kehittäminen**. Näillä viitattiin tarpeeseen kehittää oppilaitoksen lukujärjestyksiä ja aikatauluja joustavimmiksi tuen tarjoamisen kannalta. Suunnitelmallisuuden kehittämistä koskevissa maininnoissa pidettiin tärkeänä varhaisen tunnistamisen ja ennakoinnin kehittämistä erityisen tuen toteutuksessa. Korjaavasta toiminnasta tulisi päästä entistä enemmän ennakoivaan ja ehkäisevään toimintaan.

Maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden tukeen liittyen muutamat vastaajat nostivat esille, että maahanmuuttajataustaisilla opiskelijoilla on opittavanaan uuden kielen lisäksi uusi kulttuuri ja uudet toimintatavat. Tästä syystä tarvitaan runsasta tukea ja selkeitä ohjeita opintoihin. Haasteita erityisen tuen kannalta tuo se, miten voidaan erottaa opiskelijoiden oppimisvaikeuksista johtuvat ongelmat kielitaitoon liittyvistä ongelmista.

Tutkintomuotoihin liittyvinä kehittämistarpeina tuotiin esille, että tuen saatavuudesta tulee huolehtia myös ammatti- ja erikoisammattitutkinnoissa sekä oppisopimuskoulutuksessa opiskelevien kohdalla.

Tuen kirjaamiseen ja dokumentointiin liittyvissä vastauksissa korotettiin, että toteutettujen tukitoimien kirjaaminen tulisi olla säännöllisempää ja toimivampaa. Tämä auttaisi myös siinä, että muut opettajat näkisivät, millaisista tukitoimista opiskelija hyötyy.

Erityisen tuen toteutuksen kehittämistarpeita työelämässä oppimisessa

Erityisen tuen kehittämistarpeita työelämässä oppimisessa koskevaan avokysymykseen vastasi 732 opetus- ja ohjaushenkilöstön edustajaa. Osassa vastauksista oli mainittu useita asioita. Kaikkiaan mainintoja oli 839 ja ne luokiteltiin taulukon 21 mukaisesti.

TAULUKKO 21. Opetus- ja ohjaushenkilöstön näkemykset erityisen tuen toteutukseen liittyvistä kehittämiskohteista työelämässä oppimisessa, mainintoja 839

Kehittämiskohde	% maininnoista
Resurssien riittävyyden varmistaminen	22
Tuen vieminen työpaikalle	18
Työpaikkaohjaajien perehdyttäminen ja osaamisen kehittäminen	15
Sopivien työpaikkojen saatavuus	9
Työpaikkojen kiire, vaatimustaso, resurssit ja asenteet	9
Yhteistyön tiivistäminen työelämän kanssa	7
Tiedon kulku oppilaitoksen ja työpaikan välillä	5
Henkilöstön työnjako, yhteistyö ja ohjeistaminen	5
Opiskelijan tilanteen parempi huomiointi	4
Muu	5
Yhteensä	100

Resurssien riittävyyden varmistaminen oli yleisin mainittu asia, jota opetus- ja ohjaushenkilöstön mielestä pitäisi kehittää erityisen tuen toteutuksessa työelämässä oppimisessa. Useimmissa vastauksissa todettiin, että resursseja tulisi yleisesti ottaen olla enemmän. Monet vastaajat nostivat esille ajan riittämättömyyden tuen tarjoamiseen. Osa vastaajista toi esille, että koulutuslalle tarvittaisiin oma erityisopettaja, tai että erityisopettajia tarvittaisiin yleisesti ottaen enemmän.

Tähän tarvittaisiin oma resurssi opettajalle, jotta olisi mahdollisuuksia ottaa ET kunnolla huomioon suunnitelmissa ja seurata sen toteutumista. Nyt samanaikainen opetus- ja opiskelijoiden ohjaustyö syö tätä mahdollisuutta. (Henkilöstö)

Tillräckligt med resurser för handledande lärare, i övrigt tycker jag detta fungerar ok. (Henkilöstö)

Ei ole moista ollenkaan, 1–2 tuntia ohjausta oppilasta kohden 10 viikon työelämäjaksossa: hyvä kun ehtii sopimukset tehdä ja arviointikeskustelut (Henkilöstö)

Osastolle pitäisi saada oman koulutusalan erityisopettaja, jolla on substanssia omasta alasta. (Henkilöstö)

Tuen viemistä työpaikoille pidettiin tärkeänä kehittämiskohteena. Oppilaitoksesta tulisi jalkautua enemmän työpaikoille ja tukea opiskelijaa sekä työelämäohjaajaa työelämäjakson alussa sekä säännöllisesti työelämässä oppimisen aikana.

Ohjaavan opettajan useimmat ohjauskäynnit työpaikoille, työpaikolla ohjaaminen jopa työtehtävissä, ohjausvinkkien jakaminen työyhteisön sisällä erityisen tuen näkökulmasta. (Henkilöstö)

Möjlighet att ännu oftare besöka studerande för att handleda både studerande och arbetsplats-handledare vid behov. (Henkilöstö)

Työpaikkaohjaajien perehdyttämistä ja osaamisen kehittämistä korostavissa vastauksissa tuotiin esille, että työpaikkaohjaajilla ei useinkaan ole riittävästi tietoa erityisen tuen opiskelijoiden tarpeista ja ohjauksesta. Näin ollen ohjaajien perehdyttämistä ja kouluttamista tulisi lisätä.

Työelämäohjaajien lisäkouluttaminen esim. kohtaamaan erityistä tukea tarvitseva opiskelija. (Henkilöstö)

Handledaruppdraget på arbetsplatserna borde utvecklas. Mera utbildning och stöd. (Henkilöstö)

Sopivien työpaikkojen saatavuuden parantamiseen liittyvissä vastauksissa pidettiin tärkeänä, että löydettäisiin enemmän työpaikkoja, jotka pystyvät sitoutumaan opiskelijoiden ohjaamiseen. Koronaepidemia on osaltaan vaikeuttanut työpaikkojen saantia.

Tarvitaan lisää sopivia työpaikkoja yhteistyöhön koulutusopimuspaikoiksi. Kaikille ei aina löydetä tarpeisiin sopivaa riittävän rauhallista koulutusopimuspaikkaa. (Henkilöstö)

Utveckla ett nätverk med arbetsplatser där det finns intresse, tid, kunskap och möjlighet att at emot studerande med behov av särskilt stöd. Stöda den studerande i letandet efter bra UA plats, möjlighet att ha handledare emd i början eller under en del av praktiken. (Henkilöstö)

Osa vastaajista toi esille, että **työpaikkojen kiire, vaatimustaso, resurssit ja asenteet** voivat hankaloittaa työelämässä tapahtuvaa oppimista. Tässä yhteydessä korostettiin myös, että opiskelijoilla tulisi olla riittävästi mahdollisuuksia harjoitella työelämätaitoja ennen työelämäjaksolle menemistä.

Erytyisen tuen jalkauttaminen työpaikoille on välillä haastavaa, sillä osalla työpaikoista ei ole resursseja opiskelijan lisäohjaukseen. (Henkilöstö)

Työelämän edustajien asenteiden muuttaminen erilaisia oppijoita ja erilaisia tapoja oppia hyväksyvämmäksi. (Henkilöstö)

Myös **yhteistyön tiivistäminen työelämän kanssa** sekä **tiedonkulun kehittäminen oppilaitoksen ja työpaikan välillä** nostettiin esille kehittämistä edellyttävinä asioina. Hankaluutena pidettiin sitä, että työpaikalla ei ole välttämättä riittävästi tietoa opiskelijan tuen tarpeista. Tämä voi johtaa väärinkäsityksiin ja pahimmillaan työelämäjakson keskeytymiseen. Osalle vastaajista oli epäselvää, missä määrin tietoa opiskelijasta voi kertoa työpaikalle. Kehittämisen keinoiksi esitettiin muun muassa etukäteen käytäviä keskusteluja työpaikan kanssa sekä säännöllisiä yhteispalavereita oppilaitoksen, opiskelijan ja työpaikkaohjaajan välillä. Myös opiskelijan tutustumiskäynti työpaikalla ennen harjoittelun alkua mainittiin hyväksi keinoksi.

Opettaja ei voi kertoa työpaikkaohjaajille opiskelijan henkilökohtaisista asioista. Mikäli opiskelija ei halua kertoa haasteistaan, ollaan pattitilanteessa. Opiskelijaa kohden on vähän työelämässä oppimiseen resursseja eli ei voida olla mukana työpaikalla. (Henkilöstö)

Ainainen haaste, mitä tietoa saa antaa työpaikkaohjaajalle (muuta kuin suoraan työturvallisuuteen liittyviä asioita). Toki opiskelijoita kehoitetaan itseään ennakkoon kertomaan tarvittava tieto ja kertomaan mm. siitä, miten oppii parhaiten. (Henkilöstö)

Henkilöstön työnjakoon, yhteistyöhön ja ohjeistamiseen liittyvissä vastauksissa kaivattiin erityisopettajia enemmän mukaan työelämässä oppimiseen. Myös ammattiohjaajien tai työvalmentajien osallistamista ja hyödyntämistä toivottiin enemmän. Lisäksi tärkeänä pidettiin, että ohjeita henkilöstön työnjaosta ja vastuista työelämässä oppimisen osalta selkeytettäisiin.

Erytisopettajan pitäisi osallistua yhdessä omaohjaajan kanssa erityisopiskelijoiden tukemiseen työelämässä. Tällä hetkellä omaohjaaja tekee yksin tämän. (Henkilöstö)

Erytisopettajan kanssa pitäisi olla aikaa tavata ja keskustella työssäoppimisjaksoa ennen, mahdollisesti sen aikanakin. Ilman erityisopettajan koulutusta on vaikea itse ns. perusopettajana huomata tuen mahdollisuuksia/tarpeita työpaikalla järjestettävässä koulutuksessa. (Henkilöstö)

Selkeyttämistä toimintatapoihin, esimerkiksi mikä on erityisopettajan tehtävää, mikä ohjaavan opettajan tehtävää työelämässä oppimisen aikana. (Henkilöstö)

Opiskelijoiden tilanteen parempaa huomiointia korostavissa vastauksissa tuotiin esille, että työelämässä oppimisessa voi olla paljon epäselviä asioita erityistä tuke tarvitseville opiskelijoille. Osa opiskelijoista voi myös jännittää työelämässä oppimista. Osalla voi olla negatiivisia kokemuksia aikaisemmasta työelämässä oppimisen jaksosta tai se on voinut keskeytyä. Opiskelija voi tarvita rohkaisua ja motivointia. Maahanmuuttajataustaisilla opiskelijoilla kielitaitoon liittyvät haasteet vaikeuttavat työelämässä oppimista.

Opiskelijan kanssa tulisi käydä selkeästi läpi työelämässä oppimiseen liittyviä asioita ennen työpaikalle siirtymistä. Ohjeiden tulee olla selkeitä ja konkreettisia. Työtehtävät ja niiden vaativuus tulee suunnitella sopiviksi ja tarkoituksenmukaisiksi opiskelijan kannalta. Työelämässä oppimisjakson onnistumisen kannalta keskeisessä roolissa ovat myös opiskelijan oma sitoutuminen ja motivaatio.

Erytisen tuen opiskelijan valmiudet lähteä työelämäjaksolle tulisi kartoittaa ehkä vielä tarkemmin ennen työssäoppimisen aloitusta. Tuen suunnittelu ja lähtötason huomiointi, jotta työelämäjakso sujuisi ja palvelisi oppimista mahdollisimman hyvin. (Henkilöstö)

Opiskelijoille voitaisiin kirjoittaa paremmat suunnitelmat työelämässä oppimiselle ja huomioida siinä oppijan yksilölliset kehittymiskohteet. Näin työvaltaisesta oppimisesta saataisi aidosti tehokas opetusmetodi. Nyt vain työtehtäviä suorittamalla ei välttämättä opita työn sisältämän teorian merkitystä, jolloin opiskelijan kokonaiskuva työtehtävistä jää vain suorittamisen tasolle, eikä aitoa ymmärtämistä kokonaisuudesta saavuteta. (Henkilöstö)

Opiskelijoiden
kokemukset
saamastaan
tuesta

9

Opiskelijoiden kokemuksia erityisen tuen toteutumisesta ja siitä, miten tuki vastaa heidän tarpeitaan selvitettiin haastatteleamalla 12 koulutuksen järjestäjältä yhteensä 50 opiskelijaa, joille oli tehty erityisen tuen päätös yhdessä tai useammassa tutkinnon osassa. Haastatteluissa käsiteltiin opiskelijoiden käsityksiä erityisestä tuesta, opinnoista, opetuksesta ja ohjauksesta.

9.1 Opintojen sujuminen ja saatu tuki

Haastatteluissa opiskelijoita pyydettiin aluksi kertomaan, mitkä asiat heillä sujuvat hyvin opinnoissa ja missä asioissa heillä on opinnoissa vaikeaa. Tämän jälkeen opiskelijoita pyydettiin kuvailemaan millaista tukea he saavat opintoihinsa sekä sitä, onko tuesta ollut apua. Opiskelijoilta myös kysyttiin ehdotuksia heidän samaansa tuen kehittämiseksi. Lopuksi opiskelijat kertoivat, mitä hyvää heidän saamassaan tuessa on ja toisaalta onko tuessa jotain tarpeettoman tuntuista.

Opiskelijoiden kertoessa mikä opinnoissa sujuu hyvin, nousi heidän kokemuksissaan keskiöön käytännön töissä onnistuminen. Opiskelijat kuvasivat muun muassa ammatillisten opintojen, työsalitoiminnan ja näyttöjen sujuvan hyvin. Useat opiskelijat myös kertoivat opintojensa sujuvan kokonaisuudessaan hyvin. Lisäksi muutamat opiskelijat kertoivat yhteisten tutkinnon osien tai niiden osa-alueiden sujuvan hyvin, samoin muutamat opiskelijat kokivat etäopiskelun sujuvan hyvin.

Yleisimmin opiskelijoilla oli ollut vaikeuksia opintojen teoriaosuuksissa, yhteisissä tutkinnon osissa tai niiden osa-alueissa, erityisesti matematiikassa ja vieraisissa kielissä, ja kirjallisissa tehtävissä. Ammatillisissa opinnoissa tai työpaikalla tapahtuvassa oppimisessa haasteet olivat haastateltavien opiskelijoiden kohdalla harvinaisia, vaikka niistäkin muutamat opiskelijat kertoivat. Opiskelijat olivat myös kokeneet etäopiskelun ja/tai itsenäisen opiskelun haasteelliseksi. Osa opiskelijoista kertoi mielenterveyden ongelmien, jaksamisen ja heikon motivaation vaikeuttavan opintoja. Muutamat opiskelijat kertoivat keskittymisen vaikeuksista, joita aiheuttivat muun muassa iso opiskelijaryhmä ja melu. Joillekin opiskelijoille tahti, jolla opinnoissa edettiin, oli liian nopea.

Muutama opiskelija myös kertoi tarvitsevansa kokonaisvaltaisempaa tukea eikä pelkkä oppilaitoksesta saatava tuki opintoihin riitä. Haastatelluista opiskelijoista vain kaksi kertoi heillä olevan fyysinen rajoite, joka vaikeuttaa opintojen suorittamista.

Haastatteluissa tuli esiin laaja kirjo tapoja, joilla opiskelijoita tuetaan opinnoissa. Yleisimpiä tuen muotoja olivat selkeät ohjeet ja oppimateriaalit, opetus- ja ohjaushenkilöstön antama tuki ja apu, erilaisissa pajoissa ja pienryhmissä opiskelu sekä lisäaika tehtävien tekemiseen. Muutamat opiskelijat kertoivat saaneensa tukea opinnoissa jaksamiseen. Opinnoissa jaksamista oli tuettu muun muassa lyhyemmällä koulupäivillä ja -viikoilla sekä pidentämällä opintoaikaa. Yleisimmin opiskelijat olivat saaneet tukea yhteisten tutkinnon osien opintoihin. Etäopiskeluun, työssäoppimiseen ja ammatillisten tutkinnon osien opintoihin saamastaan tuesta kertoi pienempi määrä opiskelijoita. Vain muutama opiskelija kertoi saaneensa tukea näyttöihin. Lähes kaikki opiskelijat kokivat, että heidän saamastaan tuesta on ollut apua opintoihin. Yksittäiset opiskelijat kokivat, että tuesta saatu apu on riippunut oppiaineesta, tai olivat epävarmoja tuen hyödyllisyydestä. Kukaan opiskelijoista ei pitänyt tukea täysin hyödyttömänä.

Opiskelijoiden mukaan heidän saamassaan tuessa on hyvää sen mahdollistamat yksilölliset järjestelyt ja se, että opettajat vastaavat heidän tuen tarpeisiinsa. Osa opiskelijoista kertoi erityisen tuen mahdollistaneen heidän opintojensa etenemisen. Opiskelijat myös kertoivat saaneensa tukea opinnoissa jaksamiseen muun muassa sitä kautta, että läsnäolovaatimuksia on kevennetty ja annettu mahdollisuus edetä opinnoissa omassa tahdissa. Opettajien myös kerrottiin olevan aidosti kiinnostuneita opiskelijoista. Vain muutamat opiskelijat toivat haastattelussa esiin, että kaikki heidän saamansa tuki ei ole tuntunut tarpeelliselta.

Kysyttäessä opiskelijoilta mitä heidän saamassaan tuessa voitaisiin muuttaa tai kehittää yleisimmin opiskelijat toivoivat enemmän henkilökohtaista tukea ja aikaa opettajilta. Muutamat opiskelijat nostivat esiin puutteet opettajien osaamisessa ja toivoivat opettajien osaavan paremmin huomioida erilaisia oppijoita ja tukea heitä eri tavoin. Joissain tapauksissa opiskelijat myös kokivat, että heidän tuen tarpeensa olisi pitänyt tunnistaa aikaisemmin. Vastauksissa nousi esiin myös opiskelijoiden toive saada kokonaisvaltaisempaa tukea esimerkiksi opiskelijaterveydenhuollon tai sosiaalitoimen ja oppilaitoksen yhteistyönä. Opiskelijat myös kertoivat yksittäisistä tuen tavoista, joista kokivat voivan olla heille hyötyä: suulliset tentit, selkeät ohjeet, pienryhmäopiskelu, lisäaika ja apu kirjallisiin tehtäviin.

Eräs opiskelija nosti vastauksessaan esiin vertaistuen merkityksen. Hän ehdotti, että oppilaitoksessa olisi eri tutkintoja suorittaville tukea tarvitseville opiskelijoille jokin yhteinen paikka, jossa he voisivat tavata toisiaan ja saada tukea samassa tilanteessa olevilta opiskelijoilta. Hänen mukaansa tämä myös lisäisi tuen tarpeessa olevien opiskelijoiden sosiaalisuutta. Hänen kokemuksensa mukaan omassa ryhmässä jää helposti ulkopuoliseksi, jos poissaoloja kertyy paljon. Sama haastateltava esitti, että kynnystä palata opintojen pariin pidemmän tauon jälkeen voisi helpottaa siirtymävaihe, jonka aikana varsinaisia opintoja olisi parina päivänä viikossa ja parina päivänä olisi muuta ohjattua toimintaa.

9.2 Tuen suunnittelu ja henkilökohtainen osaamisen kehittämisen suunnitelma

Koulutuksen järjestäjä päättää opiskelijalle annettavasta erityisestä tuesta opiskelijaa ja alaikäisen henkilön kohdalla tämän huoltajaa kuultuaan. Opiskelijan saaman erityisen tuen sisältö kirjataan opiskelijan henkilökohtaiseen osaamisen kehittämissuunnitelmaan. (Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017, 67 §.) Haastatteluissa opiskelijoilta kysyttiin osallistumisesta tuen suunnitteluun ja sen muotojen päivittämiseen sekä osallistumisesta HOKSin laadintaan ja päivittämiseen. Lisäksi selvitettiin tietävätkö opiskelijat, miten pääsevät lukemaan HOKSiaan sekä mielipidettä HOKSin laadinnan hyödyllisyydestä. Haastatteluissa kävi ilmi, että noin kolmasosalle opiskelijoista oli epäselvää, mistä he löytäisivät oman HOKSinsa ja miten pääsisivät sitä lukemaan.

Kaikki opiskelijat olivat osallistuneet saamansa tuen suunnitteluun ja lähes kaikki HOKSin laadintaan. Osa opiskelijoista kertoi osallistuneensa myös HOKSin päivittämiseen. Tiiveimmillään HOKSeja päivitettiin säännöllisesti useita kertoja vuodessa. Erityisesti syksyllä 2020 opintonsa aloittaneiden opiskelijoiden HOKSien päivittämiselle ei heidän kertomansa mukaan ollut vielä ollut tarvetta. Osa niistäkin opiskelijoista, jotka eivät kertoneet osallistuneensa HOKSin päivittämiseen kertoivat, että heidän kanssaan oli keskusteltu siitä, oliko heidän opintoihinsa saamansa tuki sopivaa. Osalla näistä opiskelijoista tuen muotoja oli keskustelun jälkeen muutettu, osan kohdalla taas todettu käytössä olevien tukitoimien riittävän. Toisaalta yksittäiset haastateltavat kertoivat myös, ettei heidän saamastaan tuesta ja sen mahdollisista muutostarpeista ole keskusteltu.

Pääosin opiskelijat kokivat, että HOKSin laadinta on ollut hyödyllistä heidän opiskelujensa kannalta. He toivat esiin, että HOKS muodostaa suunnitelman opinnoille ja sen kautta niiden etenemistä pystyy seuraamaan. Useat opiskelijat kertoivat opettajien myös tuntevan heidän HOKSinsa sisällön. Yksittäiset opiskelijat kokivat, ettei HOKSin laadinta ole ollut hyödyllistä esimerkiksi siksi, että sinne kirjattu tuki ei ole toteutunut käytännössä.

9.3 Opintojen eteneminen ja oppilaitoksen tarjoama tuki työllistymiseen tai jatko-opintoihin hakeutumiseen

Suurimmalla osalla opiskelijoista opinnot olivat edenneet tavoitteen mukaisessa aikataulussa ja yksittäiset opiskelijat arvioivat valmistuvansa alkuperäistä tavoitetta nopeammin. Toisaalta osalla opiskelijoista opinnot olivat edenneet tavoitetta hitaammin. Yleisimmäksi syyksi opintojen viivästymiseen opiskelijat kertoivat koronaepidemian vaikutukset. Muina syinä mainittiin terveydelliset syyt ja oppimisvaikeudet. Muutama opiskelija ei kertonut syytä opintojen viivästymiseen.

Pidempään opiskelleilta opiskelijoilta kysyttiin, olivatko he saaneet osana opintojaan tukea työllistymiseen tai jatko-opintoihin hakeutumiseen liittyen. Näistä opiskelijoista suurin osa oli tukea saanut. Tuen muodot kuitenkin vaihtelivat. Yleisimmin opiskelijat olivat keskustelleet työllistymisestä opettajan kanssa tai saaneet yleisesti tietoa työllistymisestä. Muutamia opiskelijoita oli kannustettu irtittäytyen, heille oli ehdotettu mahdollisia työpaikkoja tai annettu mahdollisuus

järjestää omaa työllistymistä tukevaa toimintaa osana opintoja. Lisäksi yksittäiset opiskelijat kertoivat tehneensä opettajan johdolla tutustumiskäyntejä työpaikoille tai saaneensa tukea opiskelujen aikaiseen työssäkäyntiin. Eräs opiskelija kertoi, että hänelle on luvattu oppilaitoksesta apua sopivan työpaikan etsintään sitten, kun valmistuminen on ajankohtaista. Toinen opiskelija taas kertoi opintojen antaneen hänelle varmuutta, jota työllistyminen vaatii. Yhdelle opiskelijalle oli ehdotettu ammattikorkeakouluopintoihin hakeutumista. Opiskelijat pitivät saamaansa tukea hyödyllisenä. Muutamat opiskelijat tosin toivat esiin, että työllistymiseen ja jatko-opintoihin liittyvää tukea voisi olla tarjolla enemmänkin.

Osaamisen
arvioinnin
mukauttaminen
ja ammattitaito-
vaatimuksista
tai osaamis-
tavoitteista
poikkeaminen

10

Osaamisen arvioinnin mukauttaminen sekä yhteisten tutkinnon osien osaamistavoitteista ja ammatillisten tutkinnon osien ammattitaitovaatimuksista poikkeaminen ovat mahdollisia ammatillisissa perustutkinnoissa. Koulutuksen järjestäjiltä ja perustutkinnoissa työskenteleviltä opetus- ja ohjaushenkilöstön jäseniltä (n = 2 179) kysyttiin mukauttamiseen ja poikkeamiseen liittyvien käytäntöjen selkeydestä. Lisäksi perustutkinto-opiskelijoiden kanssa työskenteleviltä henkilöstön jäseniltä kysyttiin, ovatko he viimeisen kolmen vuoden aikana osallistuneet erityisen tuen opiskelijan arvioinnin mukauttamiseen tai ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista poikkeamiseen.

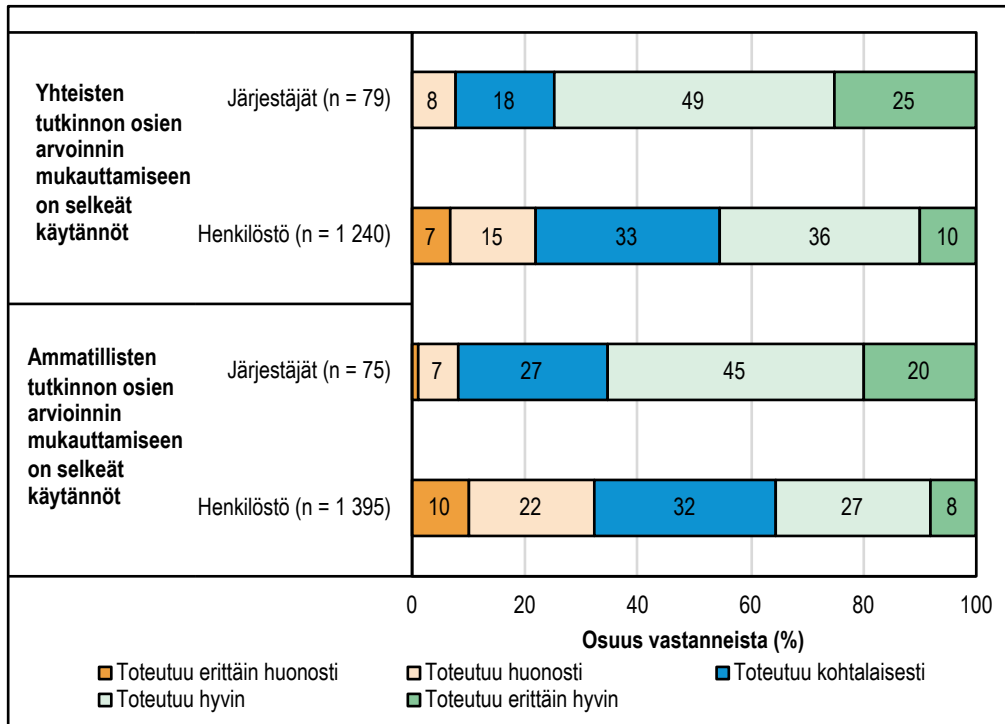
Kaikki ammatillisia perustutkintoja järjestävät koulutuksen järjestäjät eivät olleet mukauttaneet osaamisen arviointia tai poikenneet ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista. Kyselyyn vastanneista järjestäjistä kymmenen ei ollut mukauttanut yhteisten tutkinnon osien arviointia ja 15 ammatillisten tutkinnon osien arviointia. Yhteisten tutkinnon osien osaamistavoitteista ei järjestäjäkyselyn mukaan ollut poikettu neljällä järjestäjällä. Ammatillisten tutkinnon osien ammattitaitovaatimuksista ei ollut poikettu 17 järjestäjällä.

10.1 Osaamisen arvioinnin mukauttaminen

Kyselyyn vastanneista ammatillisten perustutkintojen opetus- ja ohjaushenkilöstöstä 29 prosenttia oli osallistunut viimeisten kolmen vuoden aikana erityisen tuen opiskelijan osaamisen arvioinnin mukauttamiseen.

Järjestäjät ja henkilöstö arvioivat yhteisten ja ammatillisten tutkinnon osien osaamisen arvioinnin mukauttamiseen liittyvien käytäntöjen selkeyttä. Yhteisten tutkinnon osien osalta noin kolme neljäsosaa järjestäjistä arvioi mukauttamiseen liittyvien käytänteiden selkeyden hyväksi tai erittäin hyväksi (kuviokuva 32). Vajaa viidennes piti selkeyttä kohtalaisena ja vajaa kymmenesosa huonona. Hieman alle puolet henkilöstöstä arvioi selkeyden hyväksi tai erittäin hyväksi, kolmannes kohtalaiseksi ja reilu viidennes huonoksi tai erittäin huonoksi.

Ammatillisten tutkinnon osien osaamisen arvioinnin mukauttamisen käytäntöjen selkeyteen suhtauduttiin kielteisemmin. Järjestäjistä noin kaksi kolmasosaa piti selkeyttä hyvänä tai erittäin hyvänä, hieman yli neljännes kohtalaisena ja loput huonona tai erittäin huonona. Henkilöstöstä hieman yli kolmasosa piti selkeyttä hyvänä tai erittäin hyvänä, noin kolmannes kohtalaisena, mutta myös noin kolmannes huonona tai erittäin huonona.

KUVIO 32. Järjestäjien sekä opetus- ja ohjaushenkilöstön näkemykset yhteisten ja ammatillisten tutkinnon osien arvioinnin mukauttamiseen liittyvien käytäntöjen selkeydestä

Taustamuuttujittain tarkasteltuna ruotsinkieliset järjestäjät arvioivat mukauttamisen käytännöt yhteisissä tutkinnon osissa selkeämmiksi (ka 5,0) kuin suomenkieliset järjestäjät (ka 2,9)¹⁰⁷. Itä-Suomen AVI-alueella työskentelevä henkilöstö arvioi mukauttamisen käytännöt yhteisissä tutkinnon osissa selkeämmiksi (ka 3,6) verrattuna Etelä-Suomen AVI-alueella työskentelevään henkilöstöön (ka 3,1)¹⁰⁸.

¹⁰⁷ $p < 0,001$, $d = 1,34$

¹⁰⁸ $p < 0,001$, $d = 0,46$

Kokonaisopiskelijamäärältään pienten järjestäjien henkilöstö koki ammatillisten tutkinnon osien mukauttamisen käytännöt selkeämmiksi (ka 3,5) kuin suurten järjestäjien henkilöstö (ka 3,0)¹⁰⁹. Koulutusalojen näkökulmasta terveys- ja hyvinvointialoilla työskentelevä henkilöstö piti ammatillisten tutkinnon osien mukauttamisen käytäntöjä selkeämpinä (ka 3,3) kuin tekniikan aloilla työskentelevä henkilöstö (ka 2,8)¹¹⁰

Henkilöstön vastausten osalta erityisopettajana tai erityisen tuen vastuuhenkilönä toimivat pitivät mukauttamisen käytäntöjä yhteisissä tutkinnon osissa selkeämpinä (ka 3,5) kuin yhteisten tutkinnon osien opettajat (ka 3,0)¹¹¹. Ammatillisten tutkinnon osien mukauttamista koskevassa väittämässä ei ollut eroja erityisopettajien ja muiden henkilöstöryhmien välillä. Sen sijaan merkitsevä ero oli opinto-ohjaajien (ka 2,8) ja muiden ohjaajien (ka 3,5) näkemysten välillä.

Kyselyssä järjestäjiltä tiedusteltiin kehittämisen kohteita osaamisen arvioinnin mukauttamisessa. Kysymykseen vastasi 46 järjestäjää. Osassa vastauksista oli mainittu useita asioita. Kaikkiaan mainintoja oli 56 ja ne luokiteltiin taulukon 22 mukaisesti.

TAULUKKO 22. Koulutuksen järjestäjien mainitsemia osaamisen arvioinnin mukauttamisen kehittämiskohteita, mainintoja 56

Kehittämiskohde	% maininnoista
Arvioinnin mukauttamiseen liittyvä osaaminen	48
Arvioinnin mukauttamisen prosessi ja siihen liittyvät asiat	48
Ammatillisten erityisoppilaitosten osaamisen hyödyntäminen	4
Yhteensä	100

Järjestäjien vastauksissa nousi esiin tarve kehittää henkilöstön **arvioinnin mukauttamiseen liittyvää osaamista**. Järjestäjät olivat tunnistanee tarpeen kehittää henkilöstön ymmärrystä siitä, mitä mukauttaminen tarkoittaa ja miten se toteutetaan. Osaamisen kehittämiseen liittyi myös osaaminen tunnistaa se, milloin arvioinnin mukauttaminen on tarpeellista sekä uskallus mukauttaa arviointia.

Arviointikriteerien kirkastaminen henkilöstölle ja mukauttamisen tarpeellisuuden tunnistaminen (Järjestäjä)

Järjestäjät kertoivat kehitettävää olevan myös **arvioinnin mukauttamisen prosessissa ja siihen liittyvissä asioissa**. Muutamat järjestäjät toivat esiin, että heillä ei ole olemassa selkeää prosessia arvioinnin mukauttamiseen. Yleisemmin vastaajat kuitenkin nostivat esiin tarpeen yhtenäistää mukauttamisen prosessia eri tutkinnoissa, kehittää mukauttamiseen liittyvää ohjeistusta sekä laatia mukautettuja arviointikriteerejä.

109 p < 0,001, d = 0,45

110 p < 0,001, d = 0,44

111 p < 0,001, d = 0,48

Päätöksentekoa ja mukauttamisen käytäntöjä on kehitetty huomattavasti vuoden 2020 aikana, tähän liittyen kuvattu toimintamalli prosessina. Kehitettävää on edelleen prosessin yhdenmukaisessa soveltamisessa eri tutkinnoissa. (Järjestäjä)

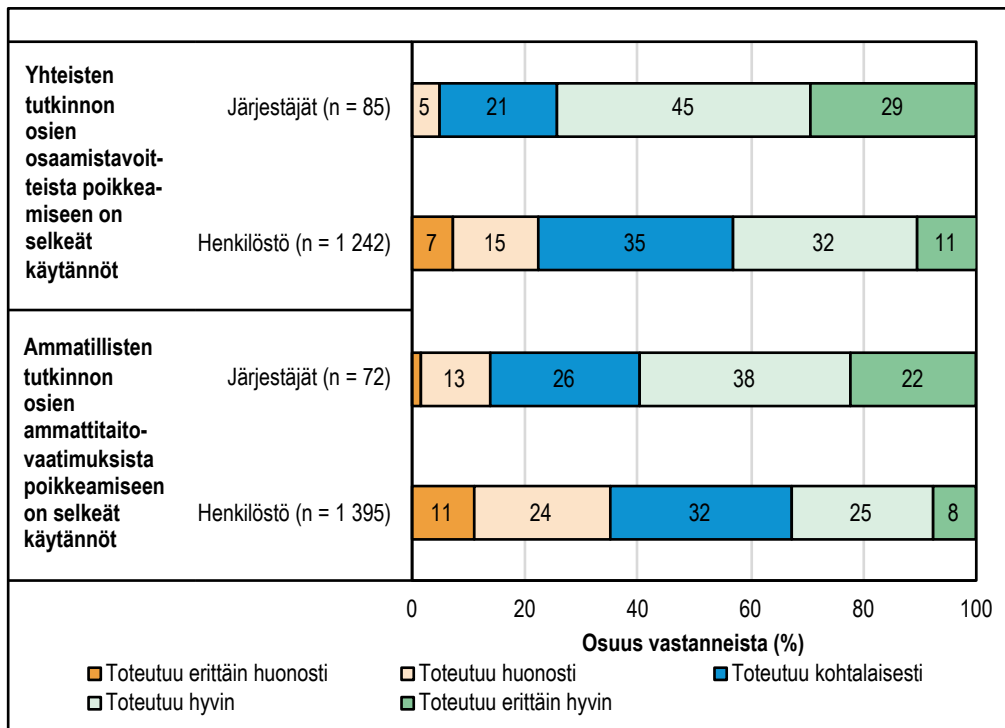
Lisäksi kehittämiskohteena järjestäjien vastauksissa mainittiin **ammattillisten erityisoppilaitosten osaamisen hyödyntäminen**.

10.2 Yhteisten tutkinnon osien osaamistavoitteista ja ammatillisten tutkinnon osien ammattitaitovaatimuksista poikkeaminen

Kyselyyn vastanneista ammatillisten perustutkintojen opetus- ja ohjaushenkilöstöstä 31 prosenttia oli viimeisen kolmen vuoden aikana osallistunut erityisen tuen opiskelijaa koskevaan yhteisten tutkinnon osien osaamistavoitteista tai ammatillisten tutkinnon osien ammattitaitovaatimuksista poikkeamisen prosessiin.

Kolme neljäsosaa järjestäjistä arvioi yhteisten tutkinnon osien osaamistavoitteista poikkeamiseen liittyvien käytäntöjen selkeyden hyväksi tai erittäin hyväksi (kuvio 33). Viidesosa järjestäjistä piti selkeyttä kohtalaisena ja loput huonona. Henkilöstöstä 43 prosenttia piti selkeyttä hyvänä tai erittäin hyvänä, reilu 35 prosenttia kohtalaisena ja 22 prosenttia huonona tai erittäin huonona.

Ammatillisten tutkinnon osien ammattitaitovaatimuksista poikkeamisen käytännöt koettiin epäselvemmiksi. Järjestäjistä 60 prosenttia arvioi poikkeamisen käytännöt selkeiksi tai erittäin selkeiksi, 26 prosenttia kohtalaisiksi ja 14 prosenttia huonoksi tai erittäin huonoksi. Kolmasosa henkilöstöstä piti ammattitaitovaatimuksista poikkeamisen käytäntöjen selkeyttä hyvänä tai erittäin hyvänä, noin kolmasosa kohtalaisena ja reilu kolmasosa huonona tai erittäin huonona.

KUVIO 33. Järjestäjien sekä opetus- ja ohjaushenkilöstön käsitykset yhteisten tutkinnon osien osaamistavoitteista ja ammatillisen tutkinnon osien ammattitaitovaatimuksista poikkeamiseen liittyvien käytäntöjen selkeydestä

Taustamuuttujittain tarkasteltuna henkilöstökyselyn vastauksissa ilmeni merkitseviä eroja. AVI-alueiden osalta ilmeni vastaava ero kuin arvioinnin mukauttamisessa. Itä-Suomen AVI-alueella työskentelevä henkilöstö arvioi poikkeamisen käytännöt yhteisissä tutkinnon osissa selkeämmiksi (ka 3,6) verrattuna Etelä-Suomen AVI-alueella työskentelevään henkilöstöön (ka 3,1)¹¹².

Koulutusalojen näkökulmasta terveys- ja hyvinvointialojen henkilöstö koki poikkeamisen käytännöt ammatillisissa tutkinnon osissa selkeämmiksi (ka 3,3) kuin kaupan ja hallinnon aloilla (ka 2,8)¹¹³ sekä tekniikan aloilla (ka 2,8)¹¹⁴ työskentelevä henkilöstö.

Erityisopettajat ja muut erityisen tuen vastuuhenkilöt pitivät osaamistavoitteista poikkeamisen käytäntöjä yhteisissä tutkinnon osissa selkeämpinä (ka 3,6) kuin yhteisten tutkinnon osien opettajat (ka 3,01)¹¹⁵ ja ammatillisten tutkinnon osien opettajat (ka 3,2)¹¹⁶.

112 $p < 0,001$, $d = 0,45$

113 $p < 0,001$, $d = 0,48$

114 $p < 0,001$, $d = 0,47$

115 $p < 0,001$, $d = 0,55$

116 $p < 0,001$, $d = 0,40$

Ammatillisten tutkinnon osien poikkeamista koskevassa väittämässä ei ollut eroja erityisopettajien ja muiden henkilöstöryhmien välillä. Sen sijaan merkitsevä ero ilmeni opinto-ohjaajien (ka 2,8) ja muiden ohjaajien (ka 3,3) näkemyksissä¹¹⁷.

Erityisopettajan kelpoisuuden tuottavat opinnot suorittaneet arvioivat yhteisten tutkinnon osien poikkeamiskäytännöt hieman selkeämmiksi (ka 3,4) kuin ne, joilla opintoja ei ollut suoritettuna (ka 3,2)¹¹⁸. Vastaava ero ilmeni ammatillisten tutkinnon osien poikkeamiskäytäntöjen osalta: erityisopettajan opinnot suorittaneet kokivat käytännöt hieman selkeämmiksi (ka 3,1) kuin ne, jotka eivät opintoja olleet suorittaneet (ka 2,9)¹¹⁹

Järjestäjillä oli kyselyssä mahdollisuus kertoa, mitä kehitettävää niillä on osaamistavoitteista tai ammattitaitovaatimuksista poikkeamisessa erityisen tuen opiskelijoiden kohdalla. Kysymykseen vastasi 46 järjestäjää. Osassa vastauksista oli mainittu useita asioita. Kaikkiaan mainintoja oli 46 ja ne luokiteltiin taulukon 23 mukaisesti.

TAULUKKO 23. Koulutuksen järjestäjien mainitsemia yhteisten tutkinnon osien osaamistavoitteista tai ammatillisten tutkinnon osien ammattitaitovaatimuksista poikkeamisen kehittämiskohteita erityisen tuen opiskelijoiden kohdalla, mainintoja 46

Kehittämiskohde	% maininnoista
Osaamistavoitteista tai ammattitaitovaatimuksista poikkeamisen prosessi ja siihen liittyvät asiat	50
Osaamistavoitteista tai ammattitaitovaatimuksista poikkeamiseen liittyvä osaaminen	43
Ammatillisten erityisoppilaitosten osaamisen hyödyntäminen	4
Muu	2
Yhteensä	100

Järjestäjät kokivat, että **osaamistavoitteista tai ammattitaitovaatimuksista poikkeamisen prosessissa** on kehitettävää. Vastauksissa nostettiin esiin tarve selkeyttää poikkeamiseen liittyviä ohjeita ja käytäntöjä sekä tiedottaa niistä henkilökunnalle. Osalla järjestäjistä oli myös tarve laatia vielä puuttuva yhteinen toimintamalli.

Selkeämpien käytäntöjen luominen ja yleisten linjausten luominen. (Järjestäjä)

Myös henkilöstön **osaamisessa poiketa osaamistavoitteista tai ammattitaitovaatimuksista** on vastausten mukaan kehitettävää. Vastauksissa nousi esiin, että poikkeaminen on monille henkilöstön jäsenille vieras asia, eikä sitä osata eikä aina myöskään uskalleta käyttää. Muutamissa vastauksissa tuotiin esiin, että poikkeamispäätöksiä on tehty toisen kotimaisen kielen (ruotsi) kohdalla, mutta ei muuten.

¹¹⁷ $p < 0,001$, $d = 0,60$

¹¹⁸ $p < 0,001$, $d = 0,25$

¹¹⁹ $p < 0,001$, $d = 0,24$

Poikkeaminenkin on riviopettajalle hieman vieras asia. Poikkeamisen käytön lisäämiselle olisi ehkä tarvetta ja tarvittaisiin uskallusta tehdä niitä myös ammattitaitovaatimuksissa (eikä vain ruotsin kielen osalta). Tarvitaan koulutusta aiheesta ja opettajat pohtimaan yhdessä, missä poikkeamista voisi oikeasti hyödyntää, jotta yhteinen ymmärrys vahvistuisi. (Järjestäjä)

Lisäksi järjestäjien vastauksissa mainittiin kehittämiskohteena **ammattillisten erityisoppilaitosten osaamisen hyödyntäminen**. Yksi järjestäjä toivoi myös kansallisia ohjeita toiminnan tueksi.

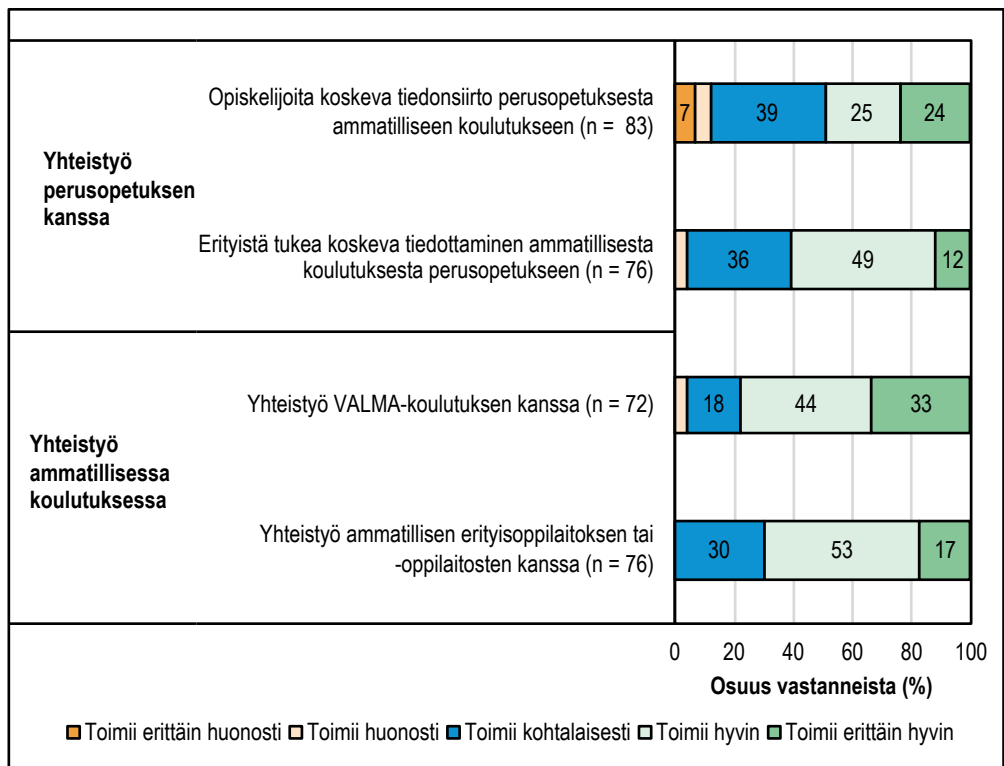
Erityiseen tukeen
liittyvä yhteistyö
eri tahojen
kanssa

11

Erityiseen tukeen liittyvän yhteistyön osalta järjestäjiä pyydettiin arvioimaan, miten yhteistyö perusopetuksen, VALMA-koulutuksen, ammatillisten erityisoppilaitosten ja muiden toimijoiden, kuten kuraattori- ja nuorisopalvelujen, kanssa toimii. Opetus- ja ohjaushenkilöstö taas tarkasteli tekemäänsä yhteistyötä erityisopettajan tai erityisen tuen vastuuhenkilön ja muiden opettajien ja ohjaajien kanssa. Lisäksi myös henkilöstö arvioi yhteistyön toimivuutta muiden tahojen, kuten kuraattori- ja nuorisopalvelujen, kanssa.

Järjestäjistä noin puolet arvioi opiskelijoita koskevan tiedonsiirron perusopetuksesta ammatilliseen koulutukseen toimivan hyvin tai erittäin hyvin (Kuvio 34). Kohtalaisena tiedonsiirron toimivuutta piti 39 prosenttia ja huonona tai erittäin huonona 12 prosenttia järjestäjistä. Erityistä tukea koskevan tiedottamisen ammatillisesta koulutuksesta perusopetukseen koki toimivaksi 61 prosenttia järjestäjistä ja kohtalaiseksi 36 prosenttia. Vain yksittäiset järjestäjät pitivät tiedottamisen toimivuutta huonona.

Järjestäjien yhteistyö VALMA-koulutuksen ja ammatillisten erityisoppilaitosten kanssa koettiin pääosin hyvin tai erittäin hyvin toimivaksi. Vain yksittäiset järjestäjät olivat tyytymättömiä VALMA-koulutuksen kanssa tehtävään yhteistyöhön. Erityisoppilaitosten kanssa tehtävän yhteistyön toimivuuden koki hyväksi tai erittäin hyväksi 70 prosenttia ja kohtalaiseksi 30 prosenttia järjestäjistä.

KUVIO 34. Järjestäjien näkemykset perusopetuksen ja ammatillisen koulutuksen kanssa tehtävän yhteistyön toimivuudesta.

Järjestäjiä, jotka tekivät yhteistyötä VALMA-koulutuksen kanssa, pyydettiin kuvaamaan, millaista yhteistyötä ne tekevät. Kysymykseen vastasi 46 järjestäjää. Osassa vastuksia oli mainittu useampia asioita, joten kaikkiaan mainintoja oli 70. (Taulukko 24.)

TAULUKKO 24. Koulutuksen järjestäjien mainitsemia tapoja tehdä yhteistyötä VALMA-koulutuksen kanssa, mainintoja 70

Yhteistyön tapa	% maininnoista
Siirtymät tutkintotavoitteisen ja VALMA-koulutuksen välillä	44
Tutustumiset ja yhteiset opinnot	36
Henkilökunnan yhteistyö ja/tai yhteinen henkilöstö	14
Muu	6
Yhteensä	100

Yleisimmin järjestäjät mainitsivat vastauksissaan **opiskelijoiden sujuvat siirtymät tutkintotavoitteisen ja VALMA-koulutuksen välillä**. Toinen keskeinen yhteistyön muoto vastausten mukaan on erilaiset **tutustumiset ja yhteiset opinnot**. Tähän liittyvät VALMA-opiskelijoiden koulutuskokeilut tutkintotavoitteisessa koulutuksessa ja VALMA-opiskelijoiden tutustumiskäynnit tutkintotavoitteisiin koulutuksiin ja perustutkinto-opiskelijoiden tutustumiskäynnit VALMA-koulutukseen. Lisäksi tähän teemaan luokiteltiin mahdollisuus suorittaa valmentavan koulutuksen aikana ammatillisten perustutkintojen tutkinnon osia sekä yhteiset pajaopinnot.

Opiskelijoiden kanssa käydään tutustumassa Valmaan. Myös Valmasta käyvät meillä tutustumassa. Lähetetään opiskelijoita Valmaan, jotka eivät pärjää perustutkintokoulutuksessa. (Järjestäjä)

Osassa vastauksista nostettiin esille **tutkintotavoitteisen koulutuksen ja VALMA-koulutuksen henkilöstön keskinäinen yhteistyö**. Osalla järjestäjistä henkilöstö saattoi olla myös ainakin osittain yhteistä VALMA-koulutuksen kanssa.

VALMA-koulutuksen ohjauksen ja erityisen tuen henkilöstö on osa oppilaitoksen ohjauspalveluja ja tiimejä ja toimivat samojen yhteisten prosessien mukaisesti. (Järjestäjä)

Muina yhteistyön tapoina järjestäjät mainitsivat yhteisen kehittämistyön sekä opiskelijavalinnoissa tehtävän yhteistyön.

Järjestäjät saivat myös kuvata tarkemmin ammatillisten erityisoppilaitosten kanssa tekemäänsä yhteistyötä. Kysymykseen vastasi 64 järjestäjää ja yhteensä mainintoja oli 141 (Taulukko 25).

TAULUKKO 25. Koulutuksen järjestäjien mainitsemia tapoja tehdä yhteistyötä ammatillisen erityisoppilaitoksen tai oppilaitosten kanssa, mainintoja 141

Yhteistyön tapa	% maininnoista
Siirtymät yleisen oppilaitoksen ja erityisoppilaitokseen välillä	23
Yhteinen kehittäminen	21
Opiskelijoiden tutustumisjaksot ja koulutuskokeilut	16
Erityisoppilaitoksen tarjoama konsultaatio	16
Erityisoppilaitoksen tarjoamat koulutukset	15
Muu	10
Yhteensä	100

Järjestäjien vastauksissa keskeisenä yhteistyön muotona mainittiin **opiskelijoiden siirtymät yleisen oppilaitoksen ja erityisoppilaitoksen välillä** ja tähän liittyvä nivelvaiheyhteistyö.

Yksittäisten opiskelijoiden ohjaamista ja saattaen vaihtamista koulutuksesta toiseen. (Järjestäjä)

Koulutuksen järjestäjät tekevät myös **kehittämistyötä** yhteistyössä ammatillisten erityisoppilaitosten kanssa. Vastauksissa kehittämistyön kuvattiin muodostuvan yhteisistä hankkeista ja erilaisista yhteistyöverkostoista

Yhteistyö hankkeissa (hyvien käytäntöjen kehittäminen, opetus- ja ohjaushenkilöstön osaamisen kehittäminen) (Järjestäjä)

Yhteistyön tapana mainittiin myös opiskelijoiden **tutustumisjaksot ja koulutuskokeilut** ammatillisiin erityisoppilaitoksiin ja erityisoppilaitoksista tavallisiin oppilaitoksiin. Lisäksi muutamat järjestäjät kertoivat mahdollisuudesta suorittaa osa opinnoista ammatillisessa erityisoppilaitoksessa tai ammatillisen erityisoppilaitoksen opiskelijoiden mahdollisuudesta suorittaa opintoja tavallisessa oppilaitoksessa.

Opiskelupaikan vaihtoa suunniteltaessa tutustumisten järjestämistä. (Järjestäjä)

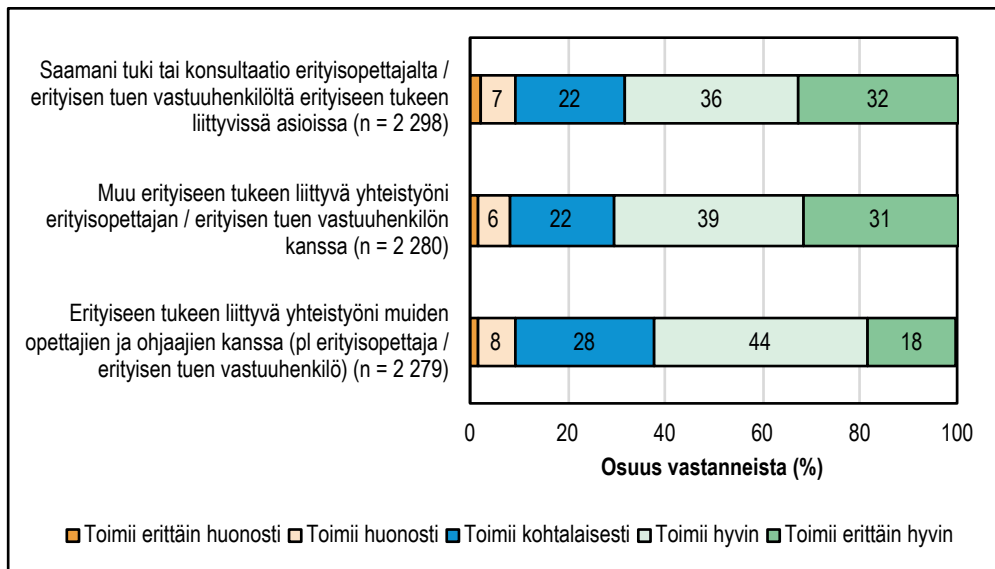
Järjestäjät myös käyttävät hyväkseen erityisoppilaitosten tarjoamia **konsultaatio- ja koulutuspalveluja**. Vastaajat kertoivat, että ammatillisiin erityisoppilaitoksiin ollaan yhteydessä muun muassa silloin, kun oppilaitoksessa tarvitaan tukea opiskelijan tuen tarpeiden selvittämiseen ja opetuksen järjestämiseen. Konsultaation lisäksi erityisoppilaitosten osaamista hyödynnetään henkilöstön kouluttamisessa.

On kysytty konsultaatioapua yksittäisten opiskelijoiden kohdalla opetuksen järjestämisen ja tuen tavoista. Yhteistyössä on arvioitu opiskelijan oikeaa koulutuspaikkaa ja järjestetty tutustumisia [erityisoppilaitos] meille ja päinvastoin. Osallistuttu [erityisoppilaitos] järjestämiin erityisopettajille suunnattuihin koulutuksiin. Koko henkilökunnalle on tarjottu mahdollisuutta osallistua [erityisoppilaitoksen verkkokurssi] -luennoille. (Järjestäjä)

Niiden järjestäjien, jotka eivät tehneet yhteistyötä ammatillisten erityisoppilaitosten kanssa, oli kyselyssä mahdollisuus kertoa, millaista yhteistyötä he toivoisivat. Kysymykseen vastasi 5 järjestäjää, jotka toivoivat esimerkiksi voivansa verkostoitua erityisoppilaitosten kanssa. Järjestäjät myös toivoivat saavansa koulutusta ja konsultaatiota erityisoppilaitoksilta.

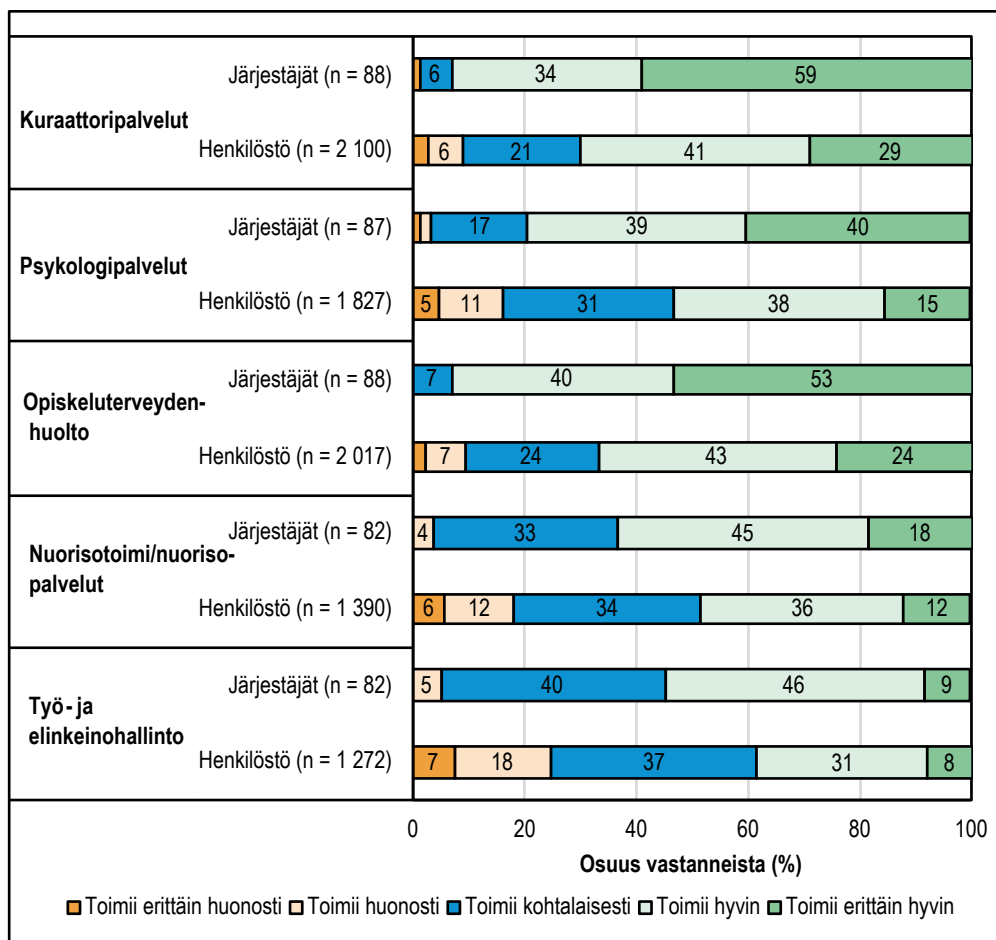
Opetus- ja ohjaushenkilöstöltä kysyttiin, miten toimivaksi he kokevat yhteistyön erityisopettajien tai erityisen tuen vastuuhenkilöiden sekä muiden opettajien ja ohjaajien kanssa. Vastaajista noin 70 prosenttia koki erityisopettajalta saamansa tuen tai konsultaation sekä muun yhteistyön erityisopettajan kanssa hyvin tai erittäin hyvin toimivaksi. Kohtalaisena yhteistyön toimivuutta piti hieman yli 20 prosenttia ja huonona tai erittäin huonona vajaa 10 prosenttia vastaajista. (Kuvio 35.)

Muiden opettajien ja ohjaajien kanssa tehtävä yhteistyö toimi hyvin tai erittäin hyvin reilulla 60 prosentilla henkilöstöstä, kohtalaisesti hieman yli neljäsosalla ja huonosti tai erittäin huonosti vajaalla 10 prosentilla vastanneista.

KUVIO 35. Opetus- ja ohjaushenkilöstön näkemykset järjestäjän sisällä tehtävän erityistä tukea koskevan yhteistyön toimivuudesta

Koulutuksen järjestäjät ja henkilöstö arvioivat, miten yhteistyö kuraattoripalvelujen, psykologi-palvelujen, opiskeluterveydenhuollon, nuorisotoimen tai nuorisopalvelujen ja työ- ja elinkeino-hallinnon kanssa toimivat. Molemmat vastaajaryhmät arvioivat yhteistyön kuraattoripalvelujen ja opiskeluterveydenhuollon kanssa toimivan parhaiten. Vähiten toimivaksi molemmat vastaa-jaryhmät arvioivat yhteistyön työ- ja elinkeinohallinnon kanssa. Kokonaisuudessaan järjestäjien arvio yhteistyön toimivuudesta oli eri yhteistyötahojen kohdalla myönteisempi kuin henkilöstön. (Kuvio 36.)

KUVIO 36. Järjestäjien sekä opetus- ja ohjaushenkilöstön näkemykset muiden toimijoiden kanssa tehtävän yhteistyön toimivuudesta

Taustamuuttujittain tapahtuvaa tarkastelua varten muodostettiin moniammatillista yhteistyötä kuvaava summamuuttuja kuraattori-, psykologi- ja nuorisopalvelujen sekä opiskelijaterveydenhuollon kanssa tehtävää yhteistyötä kuvaavista väittämistä (asteikko 1–5). Työ- ja elinkeinohallinnon kanssa tehtävää yhteistyötä koskeva väittämä jätettiin pois edellä mainitusta summamuuttujasta ja sitä tarkasteltiin erikseen.

Työ- ja elinkeinohallinnon kanssa tehtävän yhteistyön osalta ei ilmennyt merkitseviä eroja. Kuraattori-, psykologi- ja nuorisopalvelujen sekä opiskelijaterveydenhuollon kanssa tehtävän moniammatillisen yhteistyön osalta ilmeni merkitseviä eroja henkilöstökyselyn vastauksissa koulutusaloittain ja vastaajien työtehtävien suhteen. Moniammatillinen yhteistyö koettiin toimivammaksi luonnontieteiden henkilöstön keskuudessa (ka 4,1) verrattuna tietojenkäsittelyn ja

tietoliikenteen henkilöstön (ka 3,6)¹²⁰ sekä tekniikan alojen henkilöstön (ka 3,6)¹²¹ kokemuksiin. Erityisopettajat tai erityisen tuen vastuuhenkilöt arvioivat yhteistyön paremmin toimivaksi (ka 3,9) kuin yhteisten tutkinnon osien opettajat (ka 3,5)¹²² ja ammatillisten tutkinnon osien opettajat (3,6)¹²³.

Myös erityisen tuen opiskelijoiden määrän ja kelpoisuuden omaavien työntekijöiden suhdeluvun osalta ilmeni eroa. Niiden järjestäjien henkilöstö, joilla oli alle 15 erityisen tuen opiskelijaa erityisopettajan kelpoisuuden omaavaa työntekijää kohden, arvioi moniammatillisen yhteistyön hieman toimivammaksi (ka 3,8) kuin niiden järjestäjien henkilöstö, joilla oli 15–25 erityisen tuen opiskelijaa kelpoista työntekijää kohden (ka 3,5)¹²⁴.

120 $p < 0,001$, $d = 0,75$

121 $p < 0,001$, $d = 0,65$

122 $p < 0,001$, $d = 0,54$

123 $p < 0,001$, $d = 0,39$

124 $p < 0,001$, $d = 0,26$

Vahvuudet
erityisessä tuessa

12

Koulutuksen järjestäjiä pyydettiin kuvailemaan keskeisiä vahvuuksiaan erityisessä tuessa. Opetus- ja ohjaushenkilöstö taas kuvasi keskeisiä vahvuuksia erityisessä tuessa siinä koulutuksessa, jossa he työskentelivät.

Koulutuksen järjestäjistä 86 vastasi kysymykseen. Useimmat järjestäjät kertoivat useammasta kuin yhdestä vahvuudesta, joten mainintoja kertyi yhteensä 208. Opetus- ja ohjaushenkilöstöstä kysymykseen vastasi 1207 henkeä. Useissa vastauksista oli mainittu useampia asioita. Yhteensä henkilöstöltä kertyi 1860 mainintaa. Maininnat luokiteltiin taulukon 26 mukaisesti.

TAULUKKO 26. Koulutuksen järjestäjien ja opetus- ja ohjaushenkilöstön mainitsemia vahvuuksia erityisessä tuessa, järjestäjien mainintoja 208 ja mainintoja 1860

Vahvuudet	% maininnoista	
	Järjestäjät	Henkilöstö
Koulutuksen järjestäjän luomat rakenteet ja ohjeet	19	6
Yhteistyö	16	19
Henkilöstön osaaminen	16	14
Yksilölliset opintopolut ja tuen yksilöllisyys	13	12
Tuen muodot ja tuen saavutettavuus	12	7
Resurssit	9	4
Henkilöstön asenne ja oppilaitoksen ilmapiiri	6	11
Tuen tarpeiden tunnistaminen ja tuen suunnittelu	4	7
Kehittäminen ja kehittämisyönteisyys	2	3
Opetusmenetelmät ja oppimisympäristöt	-	9
Ammatillinen ohjaaja	-	3
Erityisopettaja/t tai erityisen tuen vastuuhenkilöt	-	2
Oppilaitoksen koko	1	1
Muu	2	2
Yhteensä	100	100

Järjestäjät toivat esiin **koulutuksen järjestäjien luomia rakenteita ja ohjeita** koskevissa vastauksissaan vahvuutena esiin sen, että organisaatiossa on toimivat erityisen tuen prosessit ja vastuut. Sekä järjestäjät että henkilöstö nostivat esiin sen miten erityisen tuen toiminta, on organisoitu koulutuksen järjestäjän toimesta. Henkilöstö esimerkiksi nosti esiin alan oman erityisopettajan merkityksen. Myös koulutuksen järjestäjän strategia, arvot ja johtaminen luokiteltiin tähän luokkaan. Samoin tähän hän luokkaan sisällytettiin henkilöstön esimiehiltään saama tuki ja esimiesten myönteinen suhtautuminen erityisen tuen toteuttamiseen.

Selkeä erityisopetuksen organisointi oppilaitoksen sisällä. Jokaisella osastolla on oma erityisopetuksesta vastaava erityisopettaja, joka osallistuu aktiivisesti paitsi suunnitelmien laatimiseen myös opetukseen ja opettajien ohjaamiseen erityisen tuen opiskelijoiden kohdalla. (Järjestäjä)

Sekä koulutuksen järjestäjät että henkilöstö nostivat vastauksissaan **yhteistyön** erityiseen tukeen liittyväksi vahvuudeksi. Vastauksissa kuvailtiin niin henkilöstön keskinäistä yhteistyötä, erityisopettajien ja muun henkilöstön yhteistyötä, erityisopettajien keskinäistä yhteistyötä, moniammatillista yhteistyötä kuin yhteistyötä opiskelijoiden ja työelämän sekä huoltajien kanssa. Myös nivelvaiheen yhteistyö perusopetuksen kanssa mainittiin. Voimakkaimmin vastauksissa nousi esiin henkilöstön keskinäinen yhteistyö.

*Samarbetet mellan examenshandedare, special- och yrkeslärare, även samarbetet lärare emellan.
(Järjestäjä)*

Myös **henkilöstön osaaminen** koettiin vahvuudeksi sekä järjestäjien että henkilöstön keskuudessa.

Kaikilla aloilla henkilökunta on isoilta osin osaavaa ja ammattitaitoista, ainakin oman alansa suhteen. Eli potentiaalia antaa tukea oppimiseen niin yto-opinnoissa kuin ammatillisissa opinnoissa on "riittävästi". (Henkilöstö)

Järjestäjät ja henkilöstö toivat erityisen tuen vahvuutena esiin myös **yksilölliset opintopolut ja opiskelijoille tarjottavan tuen yksilöllisyyden**. Vastauksissa kuvattiin, miten opiskelijoilla on mahdollisuus saada joustavasti tukea omien tarpeidensa mukaan ja miten koulutusta toteutetaan opiskelijälähtöisesti. Tähän luokkaan luokiteltiin myös vastaukset, joissa vahvuudeksi nostettiin opiskelijoiden kohtaaminen yksilöinä ja opiskelijoiden tunteminen.

Yksilöllinen opiskelijoiden kohtaaminen ja yksilöllisten mahdollisuuksien tarjoaminen opintojen etenemisen varmistamiseksi. (Henkilöstö)

Samoin vahvuudeksi nostettiin tarjolla olevat **tuen muodot ja tuen saavutettavuus**. Järjestäjät ja henkilöstö kuvasivat käytössään olevan monipuolinen valikoima erilaisia tuen muotoja. Vastaajat kertoivat myös tukea olevan hyvin saatavilla ja että opiskelijoiden tuen tarpeisiin reagoidaan nopeasti. **Resurssien** osalta vahvuuksina mainittiin henkilöstön määrä, erityisesti erityisopettajien tai erityisen tuen vastaavien määrä. Muina vahvuuksina mainittiin muun muassa erityiseen tukeen kohdistetut lisäresurssit, mahdollisuus lisäresursseihin opiskelijan niitä tarvitessa ja työpaikalla tapahtuvan ohjauksen resurssit. Resurssien alle luokiteltiin myös maininnat ryhmäkoosta vahvuutena. **Henkilöstön asenteet** opiskelijoita ja erityistä tukea kohtaan nähtiin useissa vastauksissa vahvuuksiksi. Henkilöstön vastauksissa kuvattiin, miten henkilöstö on valmis tukemaan ja antamaan uusia mahdollisuuksia opiskelijoille. Myös **oppilaitoksen yleinen ilmapiiri** mainittiin erityisen tuen vahvuutena

Sekä järjestäjät että henkilöstö kokivat **erityisen tuen tarpeiden tunnistamisen ja tuen suunnittelun** vahvuudeksi. Osana tuen suunnittelua nostettiin esiin myös erityisen tuen kirjaaminen opiskelijan HOKSiin. **Kehittäminen ja kehittämismyönteisyys** tunnistettiin myös vahvuuksiksi osassa vastauksista. Henkilöstö kertoi vastauksissaan heille tarjolla olevista osaamisen kehittämisen mahdollisuuksista, kuten erilaiset kurssit ja erityisopettajien pitämät koulutukset. Sekä henkilöstö että järjestäjät nostivat esiin halun kehittää erityistä tukea. Järjestäjät ja henkilöstö toivat myös esiin, että heillä on edelleen kehitettävää erityisessä tuessa mutta kehityskohteet on tunnistettu ja niihin on tartuttu. Myös erilaiset kehittämishankkeet mainittiin vahvuutena.

Henkilöstö kertoi **opetusmenetelmien ja erilaisten oppimisympäristöjen** olevan vahvuuksia siinä koulutuksessa, jossa he työskentelevät. Opetusmenetelmistä mainittiin erityisesti toiminnalliset menetelmät ja käsillä tekeminen. Oppimisympäristöinä esiin tuotiin muun muassa työsalit, pien-

ryhmät ja erilaiset pajat. Henkilöstön vastauksissa vahvuutena nousivat esiin myös **ammattilliset ohjaajat**, jotka työskentelevät niin ammatillisten aineiden oppitunneilla, työsaleissa kuin erilaisissa pienryhmissä tai pajoissa niin opettajien kuin tukea tarvitsevien opiskelijoidenkin tukena. Henkilöstön edustajat pitivät vahvuutena myös **erityisopettajia ja erityisen tuen vastuuhenkilöitä** sekä näiden ammattitaitoa. Järjestäjien vastauksissa ei tullut lainkaan mainintoja näihin luokkiin.

Muutamissa vastauksissa järjestäjät ja henkilöstö nostivat vahvuudeksi **oppilaitoksen koon**. Lähinnä tällä viitattiin oppilaitoksen pienuuteen, jonka nähtiin mahdollistavat yksilöllisen tuen antaminen. Toisaalta taas eräs vastaaja katsoi, että oppilaitoksen suuri koko edisti sitä, ettei kukaan jää yksin. **Muina vahvuuksina** järjestäjät ja henkilöstö mainitsivat muun muassa erityisen tuen opiskelijoiden hyvän integroitumisen muiden opiskelijoiden joukkoon, sen, että työtä tehdään aikuisopiskelijoiden kanssa ja opiskeltavan alan luonteen.

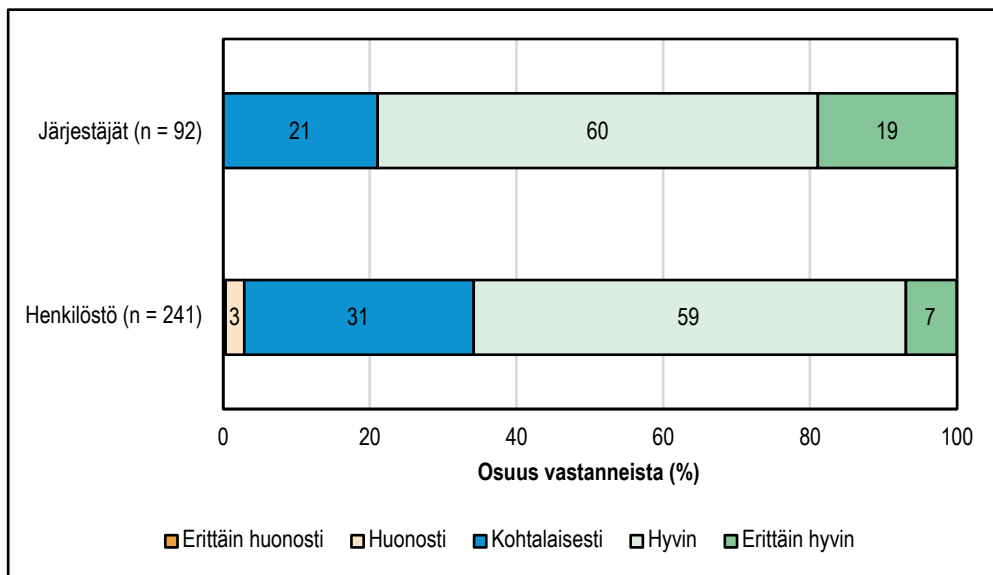
Erityisen tuen
valtakunnalliset
linjaukset ja
kansallisia
kehittämis-
kohteita

13

Järjestäjille ja erityisopettajana tai erityisen tuen vastuuhenkilönä toimiville esitettiin kysymykset erityisen tuen valtakunnallisten linjausten toimivuudesta sekä kansallisista kehittämistarpeista. Valtakunnallisilla linjauksilla kyselyssä tarkoitettiin linjauksia, joilla erityisen tuen järjestämistä ja toteutusta ohjataan kansallisesti. Näitä ovat muun muassa:

- laki ammatillisesta koulutuksesta,
- asetus ammatillisesta koulutuksesta,
- Opetushallituksen ohje erityisen tuen järjestämisestä,
- osaamisen arvioinnin toteuttamissuunnitelman tietosisältö ja
- henkilökohtaisen osaamisen kehittämissuunnitelman tietosisältö.

Järjestäjistä noin 80 prosenttia oli sitä mieltä, että erityisen tuen valtakunnalliset linjaukset tukevat hyvin tai erittäin hyvin erityisen tuen järjestämistä (kuvio 37). Noin viidesosa järjestäjistä piti valtakunnallisten linjausten antamaa tukea kohtalaisena. Erityisopettajien ja erityisen tuen vastuuhenkilöiden näkemys oli hieman kielteisempi, mutta kaksi kolmasosaa heistäkin arvioi valtakunnallisten linjausten tukevan hyvin tai erittäin hyvin erityisen tuen järjestämistä. Noin kolmasosa arvioi linjausten tuen kohtalaiseksi ja vain muutamat vastaajat heikoksi.

KUVIO 37. Järjestäjien ja erityisopettajien sekä muiden erityisen tuen vastuuhenkilöiden näkemykset erityisen tuen valtakunnallisten linjausten antamasta tuesta erityisen tuen järjestämiseen

Järjestäjille ja erityisopettajana tai erityisen tuen vastuuhenkilönä toimiville esitettiin kysymys, miten erityistä tukea tulisi kansallisesti kehittää osana ammatillista koulutusta. Kysymykseen vastasi 66 järjestäjää ja 142 erityisopettajaa tai erityisen tuen vastaavaa. Osa vastaajista mainitsi useampia kehittämistarpeita, ja kaikkiaan mainintoja oli yhteensä 299. (Taulukko 27.)

TAULUKKO 27. Järjestäjien sekä erityisopettajien ja erityisen tuen vastuuhenkilöiden näkemykset erityisen tuen kansallisista kehittämiskohteista, järjestäjien mainintoja 106 ja erityisopettajien tai erityisen tuen vastuuhenkilöiden mainintoja 193

Kehittämiskohde	% maininnoista	
	Järjestäjät	Erityisopettajat tai erityisen tuen vastuuhenkilöt
Resurssien varmistaminen	24	26
Vaativan erityisen tuen, erityisen tuen ja tuen rajapintojen ja keskinäisen suhteen selkeyttäminen	26	17
Opetus- ja ohjaushenkilöstön osaamisen kehittäminen	6	11
Perusopetuksen ja ammatillisen koulutuksen yhteistyön kehittäminen	11	6
Pienemmät ryhmäkoot	4	8
Työelämässä oppimisen ohjaajien osaamisen kehittäminen	7	5
Työelämässä oppimisen kehittäminen	5	5
Pedagogiset ratkaisut ja kokemusten jakaminen	5	7
Selkeämmät linjaukset mukauttamiseen ja poikkeamiseen	7	5
Tutkintojärjestelmän kehittäminen	2	4
Oppimateriaalien kehittäminen erityiseen tukeen	–	2
Muu	2	3
Yhteensä	100	100

Resurssien varmistamiseen liittyvissä maininnoissa painotettiin yleisesti sitä, että erityisopettajia ja tukihenkilöstöä tarvittaisiin enemmän, ja että myös muulle opetushenkilöstölle tulee varmistaa riittävät ajalliset resurssit erityisen tuen opiskelijoiden tukemiseen.

Ammatillisia erityisopettajia tulisi saada ehdottomasti lisää. Laaja-alaisen ja ammatillisen erityisopetuksen yhteistyöllä voisimme saada tulosta aikaiseksi. (Erityisopettaja tai erityisen tuen vastaava)

Näemme asian lähinnä resursointikysymyksenä – mikäli olisi taloudellisia mahdollisuuksia palkata nykyistä enemmän erityisopetukseen henkilöitä (mm. eri koulutusaloille ammatillisia erityisopettajia), paranisi asiantila huomattavasti. (Järjestäjä)

Määrälliset ohjeet koulutuksen järjestäjille, kuinka paljon erityisopettajia suhteessa erityisen tuen opiskelijoihin/opiskelijoihin. (Erityisopettaja tai erityisen tuen vastaava)

Osa vastauksista koski yleisesti resurssien lisäämisen tarvetta erityiseen tukeen; tuen tarve kasvaa ammatillisessa koulutuksessa, ja oppivelvollisuuden laajenemisen vuoksi tarvitaan lisäresursseja. Osa otti kantaa rahoitusjärjestelmän toimivuuteen.

Erityiseen tukeen tullaan tarvitsemaan huomattavasti lisää resursseja oppivelvollisuusiän noston seurauksena. Pakollisen oppivelvollisuuden laajentaminen tuo väistämättä lisää erityisen tuen opiskelijoita toiselle asteelle. (Erityisopettaja tai erityisen tuen vastaava)

Nykyinen rahoitusmalli ammatillisessa koulutuksessa ei tue erityisen tuen järjestämistä ja painottaa koko tutkinnon suorittamista. (Järjestäjä)

Opiskeluvalmiuksia pitäisi pystyä tukemaan opiskelijälähtöisesti ja systemaattisesti koko opin-tojen ajan. Rahoitus lähtee ajatuksesta, että OPVA:an tarvitaan tiettyjä jaksoja esim. opintojen alussa. (Järjestäjä)

Osa vastaajista korosti sitä, että erityisen tuen opiskelijoista koulutuksen järjestäjille tuleva korotettu valtionosuus tulisi kohdentaa selkeämmin erityiseen tukeen ja tätä tulisi valvoa.

Määräys, että erityisen tuen opiskelijasta tuleva korotettu valtionosuus käytetään korvamerkitysti erityisen opiskelijan tukemiseen. Selkeästi oma budjetti erityiseen tukeen pitäisi olla. (Erityisopettaja tai erityisen tuen vastaava)

Effektivaré koll på hur statens pengar används inom skolorna. (Erityisopettaja tai erityisen tuen vastaava)

Vaativan erityisen tuen, erityisen tuen ja tuen rajapintojen ja keskinäisen suhteen selkeyttä-
mistä korostavista vastauksista suurin osa liittyi siihen, että vaativan erityisen tuen saatavuutta tulisi parantaa ja koulutuspaikkoja tulisi olla enemmän sekä maantieteellisesti kattavammin. Vastausten mukaan osa tavallisissa oppilaitoksissa opiskelevista erityisen tuen opiskelijoista tarvitsisi vaativaa tukea.

Vaativan erityisen tuen saatavuuden parantaminen. Tilanteessa on myös isoja alueellisia eroja. (Järjestäjä)

Mielestäni tulisi miettiä miten voidaan vastata kaikilla alueilla vaativan erityisen tuen toteuttamiseen ammatillisissa oppilaitoksissa. Useilla alueilla ei ole erityisammattioppilaitoksia ja todella heikoilla oppimisvalmiuksilla olevia opiskelijoita tulee yleisen puolen ammattioppilaitoksiin, jossa ei ole valmiuksia tukea täysin yksilöllistetyn peruskoulun käyneitä oppijoita. (Erityisopettaja tai erityisen tuen vastaava)

Vaativan erityisen tuen opiskelupaikkojen lisääminen, tai vaativan erityisen tuen opetuksen järjestämislupia voisi rajatusti lisätä yleisille ammatillisille oppilaitoksille siten, että opiskelijoilla olisi laajemmat valikoimat ammattialoista. Myös sellaisilla paikkakunnilla, jossa on erityisammattioppilaitos, mutta ei kaikkia koulutusaloja niissä tarjolla. (Erityisopettaja tai erityisen tuen vastaava)

Tässä yhteydessä korostettiin myös yleisten oppilaitosten ja erityisoppilaitosten yhteistyön tiivistämistä.

Yhteistyö yleisten ja erityisammattioppilaitosten välillä opiskelija siirroissa tulisi olla tiiviimpää. Pelisäännöt sovittuna. (Erityisopettaja tai erityisen tuen vastaava)

Erityisammattioppilaitosten tiiviimpi yhteistyö ja konsultaatio ammattiopiston erityisen tuen kanssa. (Erityisopettaja tai erityisen tuen vastaava)

Osa vastaajista oli sitä mieltä, että tuen ja erityisen tuen välistä suhdetta pitäisi selkeyttää. Osalla opiskelijoista tuen tarve on lyhytkestoisempaa ja epäsäännöllisempää, jolloin ei ole välttämättä perusteltua tehdä erityisen tuen päätöstä, mutta opiskelija kuitenkin tarvitsee vahvempaa tukea.

Linjanveto tuen ja erityisentuen tarpeen välillä on toisinaan haastavaa, mutta kuitenkin rahoitusjärjestelmä tukee vain erityisen tuen antamista. (Erityisopettaja tai erityisen tuen vastaava)

Se, että on olemassa erityinen tuki ja sen suunnitelma, ohjaa ajatukseen siitä, että opiskelija joko tarvitsee erityistä vahvaa tukea, tai ei tarvitse tukea ollenkaan. Toisinaan on epäselvää, tehdäänkö opiskelijalle erityisen tuen suunnitelma, jos tuen tarve on lievää tai kausittaista. Tuen järjestämisen näkökulmasta pelkkä erityinen tuki on todella suppea käsite. Mielestäni ammatilliseen koulutukseen pitäisi saada peruskoulusta tuttu kolmiportainen tuki. Se malli selkiyttäisi mielestäni tuen järjestämistä paljon ja toisi tuen paljon helpommin lähemmäs opiskelijaa. (Erityisopettaja tai erityisen tuen vastaava)

Kolmiportaisen tuen malli ammatilliseen koulutukseen. (Järjestäjä)

Opetus- ja ohjaushenkilöstön osaamisen kehittämistä korostavissa vastauksissa tuotiin esille, että opetus- ja ohjaushenkilöstön valmiuksia erityisen tuen tarpeiden tunnistamiseen ja opiskelijoiden tukemiseen tulisi vahvistaa. Erityiseen tukeen liittyvää osaamista toivottiin vahvistettavan opettajankoulutuksessa.

Tällä hetkellä vallalla oleva inklusioajattelu pohjaa siihen, että kaikilla opettajilla olisi erityisen tuen tuntemusta ja siihen vaadittavaa ohjaamisen taitoa. Näin ei kuitenkaan ole. (Erityisopettaja tai erityisen tuen vastaava)

Tällöin myös ammatillisen opettajankoulutuksen tulisi ottaa koppia vahvasta ohjausosaamisen ja yksilöllisen tuen tarpeen tunnistamisosaamisen tarpeesta sekä jo ammatissa olevien kouluttajien ja opettajien täydennyskoulutuksen tarpeesta. (Järjestäjä)

Perusopetuksen ja ammatillisen koulutuksen yhteistyön osalta vastauksissa korostettiin nivelvaiheyhteistyön tiivistämistä opiskelijoiden ohjauksessa sekä tiedonsiirron kehittämistä.

Myös nivelvaiheen ohjaukseen enemmän arkirealismia. Tietoisuutta peruskoulun opoille enemmän ammatillisten koulutusten ammattitaitovaatimuksista, ja sen avulla tukea tarvitsevan koululaisen soveltuvalla ammatilliselle polulle ohjaamista. Tällä hetkellä laajoilla yksilöllisillä tähtiarvioinneilla tulee sisään opiskelijoita tutkintoihin, joista suoriutumiseen heillä ei ole edellytyksiä. (Erityisopettaja tai erityisen tuen vastaava)

Peruskoulujen henkilöstön, joka toimii erityisessä tuessa olevien oppilaiden parissa, valmentaminen toisen asteen opintoja varten, jotta toisen asteen oppilaitos saisi riittävästi tietoa etukäteen erityisen tuen opiskelijoista, jotka tulevat toiselle asteelle sekä välttyttäisiin mahdollisimman hyvin vääristä alavalinnoista. (Erityisopettaja tai erityisen tuen vastaava)

Pienempiä ryhmäkokoja vaativissa vastauksissa todettiin, että monille erityisen tuen opiskelijoille suuret ryhmäkoot ovat haasteellisia, erityisesti, jos he ovat perusopetuksessa tottuneet pienempiin ryhmiin.

Alat, joissa erityisen tuen tarpeessa olevia opiskelijoita paljon, ovat haastavia isojen ryhmäkokojen kanssa. Opiskelijoita putoaa väkisin! Näille aloille ryhmäkoko tulisi pienentää! (Erityisopettaja tai erityisen tuen vastaava)

Koulutuksen järjestäjälle tarvittaisiin lakiin kirjoitettu velvoite tarjota perustutkintoja pienryhmäopetuksena. Nuorelle kohtuuttoman vaikeaa opiskella amiksessa yli kahdenkymmenen opiskelijan ryhmissä, kun koko peruskoulu on käyty pienryhmässä. (Erityisopettaja tai erityisen tuen vastaava)

Erityisopettajan työkuorman linjausta valtakunnallisella tasolla. Suosituksia pienryhmien määräästä, koosta yms. ja tarjonnasta alakohtaisesti. (Järjestäjä)

Työelämässä oppimisen ohjaajien osaamisen kehittäminen koettiin tärkeäksi. Osaaminen liittyi sekä asenteisiin että ohjausosaamiseen.

Työpaikkaohjauksen erityispedagogista valmiutta ja ohjaustapaa tulisi entisestään kehittää, kun kansallisesti pyritään henkilökohtaisiin oppimisen polkuihin ja entisestään vielä enemmän työelämälähtöisyyteen. (Erityisopettaja tai erityisen tuen vastaava)

Työelämässä oppimisen kehittämistä koskevissa vastauksissa tuotiin esille, että sopivien työssäoppimispaikkojen saatavuutta pitäisi parantaa ja työpaikalla tapahtuvaa ohjausta kehittää. Muutamissa vastauksissa nostettiin esille, että työpaikoille tulisi maksaa kulukorvaus tai mahdollistaa verotuksellinen etu työssäoppimispaikan tarjoamisesta erityisen tuen opiskelijoille.

Tukea yhä enemmän työssä oppimiseen ja ohjattuja työpaikkoja (sosiaalisia yrityksiä), jossa taataan ohjaus ja otetaan erityisen tuen tarve vahvuutena. (Järjestäjä)

Aika moni erityisen tuen opiskelijoista on työvaltaisesti oppijoita, heillä voi olla jonkinlainen kouluallergia. Pitäisi olla yrityksiä, joihin opiskelijat voivat mennä opiskelemaan tiettyjä työtehtäviä, joihin on sisällytetty myös ytoja. (Erityisopettaja tai erityisen tuen vastaava)

Koulutuskorvaus työnantajille tarvittaessa koulutussopimuksiin erityisen tuen opiskelijoille (kuten vaativassa erityisessä tuessa). Palkkatukimahdollisuus oppisopimukseen. (Erityisopettaja tai erityisen tuen vastaava)

Pedagogiset ratkaisut ja kokemusten jakaminen nostettiin myös esille kehittämisehdotuksena. Osassa vastauksista todettiin, että oppilaitoksissa kehitettyjä hyviä käytänteitä tulisi jakaa enemmän muiden käyttöön. Osassa ehdotettiin tiettyä käytännön ratkaisua, esimerkiksi oppilaitosten työjärjestysten ja opintojen rakentumisen kehittämistä tai HOKS-prosessin kehittämistä.

Oppilaitosten kehittämien hyvien menetelmien ja toimintatapojen jakaminen muiden käyttöön. (Erityisopettaja tai erityisen tuen vastaava)

Monelle opiskelijalle yhteiset opinnot ovat ”kauhistus”. Ensimmäinen opiskeluvuosi voisi edetä puhtaasti ammatillisten opintojen parissa. (Erityisopettaja tai erityisen tuen vastaava)

Ammatilliset opinnot tulisi aloittaa OPVA -opinnoilla. Kaikki opiskelijat aloittavat OPVA (ym.) opinnoilla. Heillä on mahdollisuus siirtyä tutkinto- opiskelijaksi vaikka kuukauden kuluttua opintojen alkamisesta, jos hänellä on riittävät taidot. Opiskelijalla olisi mahdollisuus ensimmäisen puolen vuoden aikana keskittyä kartuttamaan opiskelu-/ arjenhallintataitoja. (Erityisopettaja tai erityisen tuen vastaava)

Erityinen tuki tulisi sisältyä vielä enemmän hoksin sisään ja tavalliseen arkityöhön. Nyt se koetaan vielä ”erityisen erityisenä” palasena, joka on käytännössä hankalampi toteuttaa kuin ns. normiopetus. (Erityisopettaja tai erityisen tuen vastaava)

Osa vastaajista kaipasi **selkeämpiä linjauksia mukauttamiseen ja poikkeamiseen**. Erityisesti toivottiin osaamisen arvioinnin mukauttamiseen selkeämpiä kriteerejä.

Mukauttamisen ja poikkeamisen selkeämmät valtakunnalliset linjaukset ja esim. arviointikriteeritöt. (Järjestäjä)

Jos arviointia mukautetaan, arviointiasteikko on alle T1, mutta ohjeet mukautetusta arvioinnista on niin suurpiirteiset, että arviointi on vaikeaa. Siitäkin pitäisi olla jotkin yhtenäiset kriteerit. (Erityisopettaja tai erityisen tuen vastaava)

Sora-määräysten ja erityisen tuen suhdetta olisi syytä pohtia. Nyt Sora-tutkintoihin hakeutuu opiskelijoita, joiden tuen tarpeen saattavat osoittautua varsin massiivisiksi ja tällöin voi olla hiukan epäselvää, kuinka paljon tukea voidaan tarjota, kun tutkintoa ei voida mukauttaa. (Erityisopettaja tai erityisen tuen vastaava)

Osa vastaajista nosti esille **tutkintojärjestelmän kehittämiseen** liittyviä näkökulmia. Osatutkintojen osalta kysyttiin, työllistyvätkö opiskelijat niiden avulla, ja ehdotettiin, että osatutkintoja kehitettäisiin omiksi tutkinnoikseen ja niille määriteltäisiin nimikkeet.

Nimike osittaiselle perustutkinnolle (Erityisopettaja tai erityisen tuen vastaava)

Det borde finnas examina för dem som har generella inlärningssvårigheter, behövs examensgrunder som är skrivna på ett lättläst sätt. Examina såsom kökshjälp, vårdassistent... (Järjestäjä)

Muutamat vastaajat korostivat **oppimateriaalien kehittämistä erityiseen tukeen** paremmin soveltuvaksi.

Opiskelumateriaalin monipuolisuutta tulisi kehittää erityisen tuen opiskelijoille sopivammaksi. Tietoa eri apuvälineistä tulisi tuoda eri toimijoille. (Erityisopettaja tai erityisen tuen vastaava)

*Yleisesti opettajat voisivat kehittää oppimateriaalejaan selkeäkielisiksi, helposti luettaviksi, kuvite-
tuiksi jne. joista hyötyisivät kaikenlaiset opiskelijat. (Erityisopettaja tai erityisen tuen vastaava)*

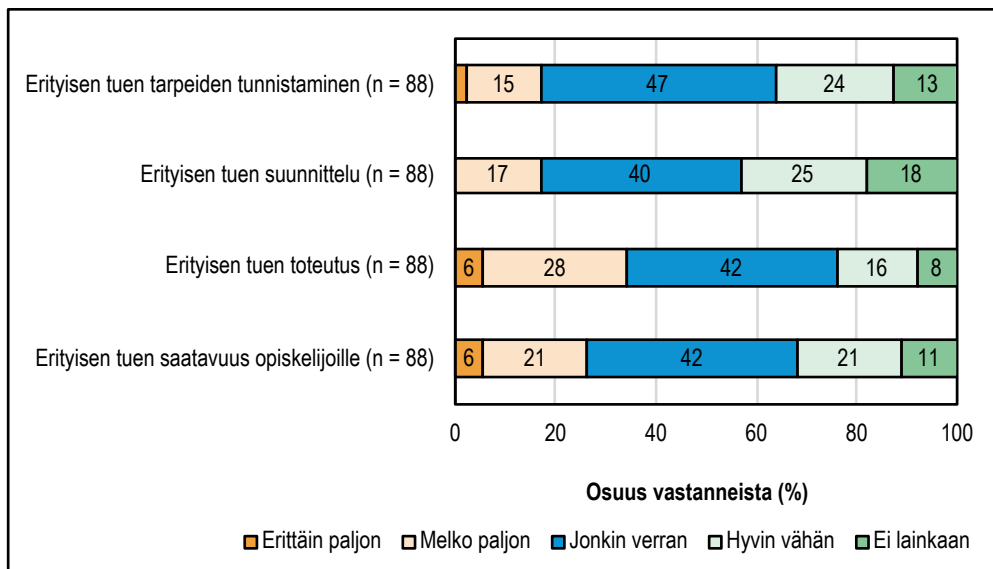
Koronaepidemian vaikutuksia erityiseen tukeen

14

Arvioinnissa selvitettiin myös koronaepidemian vaikutuksia erityiseen tukeen. Arvioinnin tiedonkeruun aikaan alkutalvesta 2021 koronaepidemia oli edelleen käynnissä ja tästä syystä oppilaitoksissa oli erilaisia poikkeusjärjestelyjä.

Suurimmalla osalla järjestäjistä (82 %) erityisen tuen opiskelijat olivat olleet osittain etäopetuksessa syksyn 2020 ja talven 2021 aikana. Kokonaan etäopetuksessa erityisen tuen opiskelijat olivat olleet 8 prosentilla järjestäjistä. Toisaalta 10 prosenttia järjestäjistä kertoi erityisen tuen opiskelijoidensa olleen kokonaan lähiopetuksessa koronaepidemiasta huolimatta.

Järjestäjät arvioivat, että koronepidemia on aiheuttanut eniten haasteita erityisen tuen toteutukseen ja saatavuuteen (kuvio 38). Noin kolmannes vastasi toteutuksessa ja noin neljännes tuen saatavuudessa olleen paljon tai erittäin paljon haasteita. Jonkin verran haasteita oli ollut molemmissa hieman yli 40 prosentilla järjestäjistä. Erityisen tuen tunnistamisessa ja suunnittelussa haasteita ei ollut yhtä paljon, joskin näidenkin osalta noin 60 prosentilla järjestäjistä oli ollut haasteita ainakin jonkin verran.

KUVIO 38. Järjestäjien näkemykset siitä, missä määrin koronaepidemia on aiheuttanut haasteita erityiseen tukeen syksyn 2020 ja talven 2021 aikana

Ammatillisen koulutuksen järjestäjiä pyydettiin kertomaan koronaepidemian vaikutuksista erityiseen tukeen. Vastauksissa järjestäjät kuvailivat koronaepidemian vaikutusten lisäksi muun muassa tapoja, joilla he ovat tukea antaneet koronan aikana. Kysymykseen vastasi 77 koulutuksen järjestäjää. Osassa vastauksista oli mainittu useampia asioita. Yhteensä mainintoja oli 209. Analyysivaiheessa vastauksista havaittiin muodostuvan neljä teemaa, joihin vastaukset voitiin luokitella: tuen tarpeiden tunnistaminen (7 mainintaa), tuen saatavuus (20 mainintaa), tuen toteutus (113 mainintaa) ja vaikutukset opiskelijoille (60 mainintaa). Yhden teeman sisällä saattaa olla niin myönteisiä kuin kielteisiäkin vaikutuksia ja lisäksi kuvauksia tavoista, joilla toimintaa on toteutettu koronaepidemian aikana. Neljä koulutuksen järjestäjää kertoi, ettei koronaepidemia ole vaikuttanut heidän toimintaansa.

Yleisimmin (113 mainintaa) vastauksissa kuvattiin **koronaepidemian vaikutuksia erityisen tuen toteutukseen**. Puolet (58 kpl) maininnoista käsitteli **erityisen tuen toteutukseen liittyviä haasteita**. Kuvatut haasteet olivat moninaisia. Useimmiten järjestäjät kertoivat, että opiskelijoiden tavoittaminen on ollut haasteellista, kaikkiin opiskelijoihin ei ole saatu yhteyttä ja opiskelijoiden tavoittaminen on sitonut paljon henkilöstöresursseja (14 mainintaa). Lisäksi muutamat vastaajat totesivat vain, että tuen antaminen etänä on ollut haastavaa kuvailematta sen tarkemmin mistä haasteellisuus johtui.

Erityisopettajat ovat aktiivisesti pitäneet yhteyttä erityisopiskelijoihin ja seuranneet osallistumista teams-tunneille ja tarjonneet apua tehtävien tekemiseen, mutta silti osa opiskelijoista on jättäytynyt pois opetuksesta ja tekemisestä. (Järjestäjä)

Yksittäiset vastaajat kertoivat, että opiskelijoiden välillä on myös eroja siinä, miten he ovat vastaanottaneet tarjottua tukea. Lähiopetuksen tarjoaminen ei välttämättä ole ratkaissut tuen toteutukseen liittyviä haasteita, sillä opiskelijat eivät ole syystä tai toisesta siihen osallistuneet. Paremmiin tukea on etäopetuksen aikana voitu antaa yhteisissä tutkinnon osissa ja teoriaopinnoissa kuin ammatillisissa opinnoissa. Kirjalliset tehtävät ja niiden määrä koettiin myös haasteiksi. Lähituen määrä ja opiskelijoiden kohtaaminen on vähentynyt, ryhmäkohtaista ohjausta voidaan antaa vähemmän ja yksilötukena tuen antaminen vie enemmän aikaa, jolloin opiskelijaa kohti on käytettävissä vähemmän aikaa. Tuen integroiminen muihin opintoihin on vaikeutunut. Kaikki tuen muodot eivät myöskään ole käytettävissä. Korona-aikana tuen tarpeiden erilaisuus ja oppimisen vaikeudet ovatkin korostuneet ja tarve yksilölliselle ohjaukselle kasvanut. Myös opiskelijoiden kotiolot vaikuttavat opiskelumahdollisuuksiin, esimerkiksi opiskelijalla ei ole käytössään omaa tietokonetta eikä rauhallista tilaa työskennellä. Opiskelijoiden osaamisen kehittymisen seuranta on korona-aikana vaikeutunut. Erityisen tuen toteutusta haastavat myös puutteet opettajien osaamisessa.

Studerande har kunnat komma till skolan för närundervisning, men pga av att studera t.ex. skulle ha behövt åka kollektivtrafik så har hen inte deltagit i närundervisning. (Järjestäjä)

Toisaalta järjestäjät näkivät koronaepidemian aiheuttaneen myös myönteisiä muutoksia (10 mainintaa). Järjestäjät ovat viimeisen vuoden aikana olleet pakotettuja luomaan uusia toimintatapoja ja henkilöstö uusia materiaaleja. Osalle opiskelijoista etäopiskelu on sopinut paremmin kuin oppilaitoksessa opiskelu.

Joillekin erityisen tuen tarpeessa oleville opiskelijoille etäopetus verkossa oli erittäin hyvä vaihtoehto ja opinnot alkoivat sujua paremmin (Järjestäjä)

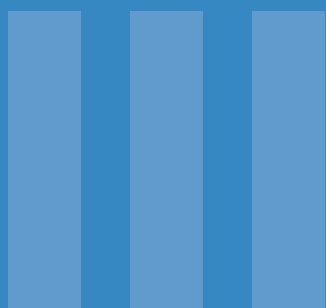
Järjestäjät kuvailivat myös tapoja, joilla he ovat tarjonneet erityistä tukea sitä tarvitseville opiskelijoille korona-aikana (41 mainintaa). Yleisimmin kerrottiin erilaisista tavoista tarjota lähitukea koronaturvallisesti (30 mainintaa). Järjestäjät olivat tarjonneet opiskelijoille lähiopetusta joko tarvittaessa tai ensisijaisena opiskelumuotona. Lisäksi opiskelijoille oli tarjottu yksilöohjausta oppilaitoksessa tarpeen mukaan joko opetus- ja ohjaushenkilöstön jäsenen tai erityisopettajan johdolla. Muutama vastaaja kertoi, että opiskelijoilla oli ollut mahdollisuus suorittaa opintoja avoimessa oppimisympäristössä, vaikka oppilaitos muuten on ollut etäopetuksessa. Opintojen järjestämisessä on myös tehty yhteistyötä vanhempien kanssa. Opiskelijoille on myös tarjottu tukea verkon kautta eri kanavia hyödyntäen ja jopa samanaikaisopetusta on toteutettu etänä. Opiskelijoiden luo on myös jalkauduttu.

Erityistä tukea on tarjottu opiskelijalle omalla kanavalla (Teams) ei muita kuulemassa tai WhatsAppilla, tekstiviestein, WhatsApp ryhmäpuheluina tai puhelimella yhteys erikseen kyseiseen opiskelijaan. (Järjestäjä)

Erityisen tuen tarpeiden tunnistaminen (7 mainintaa) ja **tuen saatavuus** (20 mainintaa) eivät nousseet läheskään samaan tapaan esiin järjestäjien vastauksissa kuin erityisen tuen toteutus heidän kuvatessaan koronaepidemian vaikutuksia. Tuen tarpeiden tunnistaminen on muuttunut vaikeammaksi niin oppilaitoksessa jo pidempään opiskelleiden opiskelijoiden kuin uusien opiskelijoidenkin kohdalla. Tuen saatavuuden haasteissa esiin nousi erityisesti opiskelijoiden digivalmiuksiin ja tekniikkaan liittyvät haasteet. Toisaalta samaan aikaan opettajien digitaaliset valmiudet olivat parantuneet.

Järjestäjät pohtivat vastauksissaan millaisia **vaikutuksia koronaepidemiolla on ollut opiskelijoille** (60 mainintaa). Vastauksissa korostuvat kielteiset vaikutukset. Kaikki opiskelijat eivät pysty opiskelemaan etänä ja korona-aika onkin johtanut siihen, että osa opiskelijoista ei ole saanut suoritettua opintojaan suunnitellusti. Osa vastaajista toi esille opiskelijoiden heikot opiskeluvalmiudet, haasteet elämänhallinnassa ja opiskelumotivaatioon liittyvät haasteet. Työelämässä oppiminen ei myöskään ole ollut mahdollista samalla tavalla kuin ennen koronaepidemiaa. Toisaalta vaikutukset opiskelijoihin ovat yksilöllisiä, ja osalle opiskelijoista esimerkiksi näyttöjen suorittaminen oppilaitoksessa sopii paremmin kuin työelämässä suoritettavat näytöt.

OSA

Johto-
päätökset ja
kehittämis-
suositukset

Johtopäätökset

15

Arvioinnissa tuotettiin tietoa ammatillisen koulutuksen erityisen tuen järjestelyistä ja niiden toimivuudesta. Rakenteellisesta näkökulmasta arvioitiin sitä, miten ammatillisen koulutuksen järjestäjä on linjannut ja resursoinut erityisen tuen toteutusta, sekä miten järjestäjä koordinoi, arvioi ja kehittää erityistä tukea. Toiminnallisesta näkökulmasta arvioitiin erityisen tuen tarpeiden tunnistamisen sekä tuen suunnittelun ja toteutuksen toimivuutta. Arvioinnissa selvitettiin myös, millaisia näkemyksiä ammatillisen koulutuksen järjestäjillä ja erityisen tuen vastuhenkilöillä on erityisen tuen kansallisista kehittämistarpeista.

Henkilöstö kokee resurssien riittävyyden haasteeksi erityisen tuen toteutuksessa

Sekä järjestäjät että opetus- ja ohjaushenkilöstö pitivät henkilöresurssien riittävyyttä erityisen tuen toteutukseen eli opiskelijoiden tukemiseen heikompana kuin tuen tarpeiden tunnistamiseen. Opetus- ja ohjaushenkilöstö suhtautui järjestäjiä selvästi kielteisemmin resurssien riittävyyteen niin tarpeiden tunnistamisen kuin tuen toteutuksen osalta. Henkilöstöstä viidesosa piti resurssien riittävyyttä tuen tarpeiden tunnistamiseen huonona tai erittäin huonona. Vastaavasti yli kolmannes arvioi resurssien riittävyyden tuen toteutukseen huonoksi tai erittäin huonoksi. Resurssien riittävyyden varmistaminen oli yleisin henkilöstön esiin nostama asia erityisen tuen toteutukseen liittyviä kehittämistarpeita tiedusteltaessa. Yleisimmin toivottiin lisää erityisopettajia ja ohjaavaa henkilöstöä sekä enemmän aikaresursseja erityisen tuen opiskelijoiden tukemiseen.

Valtaosalla järjestäjistä oli palveluksessaan erityisopettajan kelpoisuuden tuottavan koulutuksen suorittaneita työntekijöitä. Erityisen tuen opiskelijoiden määrä kelpoista erityisopettajaa kohden vaihteli järjestäjien ilmoittamien tietojen perusteella 1–79 välillä. On kuitenkin huomioitava, että kaikki kelpoisuuden omaavat eivät toimi erityisopettajana. Henkilöstökyselyyn vastanneista, erityisopettajan opinnot suorittaneista hieman yli 40 prosenttia toimi erityisopettajana ja suunnilleen samansuuruinen osuus ammatillisten tutkinnon osien opettajana. Muutamilla järjestäjillä ei ollut yhtään erityisopettajan kelpoisuuden omaavaa työntekijää palveluksessaan.

Erityisen tuen työnjakoon ja vastuisiin kaivataan selkeyttä

Järjestäjien näkökulmasta erityiseen tukeen liittyvät vastuut ovat selkeät ja työnjako toteutuu tarkoituksenmukaisella tavalla. Opetus- ja ohjaushenkilöstön näkemyksissä oli enemmän hajontaa. Vain vajaa 40 prosenttia henkilöstöstä piti vastuiden selkeyttä ja työnjaon tarkoituksenmukaisuutta hyvänä tai erittäin hyvänä. Suunnilleen sama osuus arvioi vastuiden selkeyden ja työnjaon tarkoituksenmukaisuuden kohtalaiseksi ja noin neljännes huonoksi tai erittäin huonoksi.

Niin henkilöstö kuin järjestäjät nostivat kehittämiskohteena esille henkilöstön yhteistyön ja työnjaon kehittämisen. Tällä tarkoitettiin muun muassa eri työtehtävissä toimivien roolien selkeyttämistä erityisen tuen kannalta sekä henkilöstön välisen tiedonkulun parantamista, jotta opetuksessa ja ohjauksessa voitaisiin huomioida paremmin opiskelijoiden tarvitsemat tukitoimet. Yhteistyön tiivistäminen erityisopettajien, eri tutkinnon osien opettajien sekä muun ohjaushenkilöstön välillä koettiin tärkeäksi.

Erityiseen tukeen liittyvä osaamisen kehittäminen ei ole kovin suunnitelmallista

Arviointitulosten mukaan henkilöstön erityiseen tukeen liittyvän osaamisen suunnitelmallinen kehittäminen ei toteudu kovin hyvin. Järjestäjistä vain 5 prosenttia arvioi henkilöstön erityiseen tukeen liittyvän osaamisen riittävyyden erittäin hyväksi. Noin kolmasosa piti riittävyyttä hyvänä. Järjestäjistä vain alle puolet arvioi henkilöstön osaamisen suunnitelmallisen kehittämisen toteutuvan hyvin tai erittäin hyvin.

Opetus- ja ohjaushenkilöstöstä noin 20 prosenttia koki osaamisensa erittäin hyväksi ja 45 prosenttia hyväksi tuen tarpeiden tunnistamisessa ja oppilaitoksessa tapahtuvassa erityisen tuen opiskelijoiden opettamisessa tai ohjaamisessa. Selvästi heikommaksi koettiin osaaminen opiskelijoiden tukemisessa etäopiskelun ja työelämässä oppimisen aikana. Erityisopettajan tai erityisen tuen vastuuhenkilön tehtävissä toimivat kokivat osaamisensa vahvimmaksi. Heikoimmaksi osaamisensa erityisessä tuessa kokivat yhteisten tutkinnon osien ja ammatillisten tutkinnon osien opettajat.

Enemmistöllä järjestäjistä on organisaatiotasoinen erityisen tuen suunnitelma tai toiminnan kuvaus, mutta sen ohjaavuus ei toteudu parhaalla mahdollisella tavalla eikä erityisen tuen toimintojen arviointi ole säännöllistä

Järjestäjistä suurimmalla osalla oli organisaatiotasoinen erityisen tuen järjestämistä tai toteutusta koskeva suunnitelma tai toiminnan kuvaus. Järjestäjistä 9 prosentilta ei ollut suunnitelmaa tai kuvausta. Opetus- ja ohjaushenkilöstöstä puolet arvioi suunnitelman tai toiminnan kuvauksen tukevan hyvin tai erittäin hyvin heidän työskentelyään, 40 prosenttia kohtalaisesti ja 10 prosenttia huonosti tai erittäin huonosti. Lähes kolmannes henkilöstöstä oli kuitenkin epätietoinen siitä, onko järjestäjällä erityisen tuen suunnitelma tai toiminnan kuvaus.

Arviointitulosten mukaan noin puolet järjestäjistä arvioi erityisen tuen toimivuutta säännöllisesti ja hieman yli 60 prosenttia kehittää erityistä tukea säännöllisesti.

Uusien opiskelijoiden tuen tarpeiden tunnistaminen ei toteudu yhtä järjestelmällisesti jatkuvassa haussa kuin muissa hakutavoissa

Koski-rekisterin tietojen mukaan suurimmalle osalle opiskelijoista erityisen tuen päätös oli tehty kahden kuukauden sisällä opintojen alkamisesta. Arviointitulosten mukaan harkintaan perustuvan valinnan ja yhteishaun kautta tulevien opiskelijoiden tuen tarpeita selvitetään järjestelmällisesti. Jatkuvan haun kautta koulutukseen hakeutuvien opiskelijoiden osalta tuen tarpeiden tunnistaminen ei toteudu yhtä systemaattisesti.

Yleisimpiä tuen tarpeiden tunnistamisen menetelmiä olivat haastattelut, havainnoinnit, testit ja kartoitukset sekä tiedonsiirto koulutuksen nivelvaiheessa. Jokaisen hakutavan kohdalla muutamat järjestäjistä ilmoittivat, etteivät ne selvitä järjestelmällisesti tuen tarpeita uusilta opiskelijoilta.

Tuen tarpeiden tunnistaminen toimii huonommin ammatti- ja erikoisammattitutkinnoissa kuin perustutkinnoissa

Järjestäjistä lähes 90 prosenttia ja henkilöstöstä noin 60 prosenttia arvioi erityisen tuen tarpeiden tunnistamisen toimivan hyvin tai erittäin hyvin perustutkintokoulutuksen eri vaiheissa. Järjestäjistä hieman useampi kuin joka kymmenes ja henkilöstöstä joka kolmas arvioi tunnistamisen toimivuuden kohtalaiseksi. Henkilöstöstä 10 prosenttia piti alkuvaiheessa tapahtuvan tunnistamisen ja 7 prosenttia myöhemmin opintojen aikana tapahtuvan tunnistamisen toimivuutta huonona tai erittäin huonona.

Arviointitulosten mukaan tuen tarpeiden tunnistaminen toimii ammatti- ja erikoisammattitutkintokoulutuksessa heikommin kuin perustutkintokoulutuksessa. Ammatti- ja erikoisammattitutkintokoulutuksen osalta järjestäjistä hieman yli 50 prosenttia ja henkilöstöstä hieman yli 40 prosenttia piti alkuvaiheessa tapahtuvaa tunnistamista hyvin tai erittäin hyvin toimivana. Noin 40 prosenttia molemmissa vastaajaryhmissä arvioi toimivuuden kohtalaiseksi ja loput huonoksi tai erittäin huonoksi.

Ammatti- ja erikoisammattitutkintokoulutukseen hakeudutaan usein työelämästä jatkuvan haun kautta. Nivelvaihetietoja ei ole välttämättä käytettävissä. Ammatti- ja erikoisammattitutkinnoissa ei myöskään ole yhteisiä tutkinnon osia, joissa perustutkintokoulutuksessa osalla opiskelijoista tuen tarpeet tulevat esille.

Tuen tarpeiden tunnistaminen toimii yhtä hyvin yhteisissä ja ammatillisissa tutkinnon osissa

Tuen tarpeiden tunnistamisen toimivuudessa ei ollut eroa yhteisten tutkinnon osien ja ammatillisten tutkinnon osien välillä. Järjestäjien ja henkilöstön näkemyksissä oli kuitenkin eroa. Lähes 90 prosenttia järjestäjistä ja lähes 60 prosenttia henkilöstöstä arvioi tunnistamisen toimivan hyvin tai erittäin hyvin sekä yhteisissä että ammatillisissa tutkinnon osissa. Kohtalaiseksi toimivuuden

arvioi hieman alle kymmenesosa järjestäjistä ja noin kolmasosa henkilöstöstä. Tunnistamisen toimivuutta sekä yhteisissä että ammatillisissa tutkinnon osissa piti huonona tai erittäin huonona 9 prosenttia henkilöstöstä.

Opetus- ja ohjaushenkilöstön kokemusten mukaan yhteisissä tutkinnon osissa tunnistamista voi hankaloittaa muun muassa se, että opiskelijoita on useilta koulutusaloilta ja opiskelijaryhmät vaihtuvat usein. Ammatillisiin tutkinnon osiin liittyvien tuen tarpeiden tunnistamiseen taas ei välttämättä ole vakiintuneita menetelmiä. Opiskelijoiden tuen tarpeiden taustalla olevat syyt voivat olla moninaisia, mikä hankaloittaa tunnistamista. Maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden osalta kielitaidon haasteiden vuoksi oppimiseen liittyvien vaikeuksien tunnistaminen voi olla vaikeaa.

Suunniteltujen tukitoimien kirjaaminen opiskelijoiden HOKSeihin toteutuu hyvin, mutta haasteina ovat tuen suunnittelu tutkinnon osittain, toteutuneen tuen kirjaaminen, tuen vaikuttavuuden arviointi sekä riittävä tiedonkulku opetus- ja ohjaushenkilöstön kesken

Arviointitulosten mukaan suunniteltujen tukitoimien kirjaaminen opiskelijoiden henkilökohtaiseen osaamisen kehittämissuunnitelmiin (HOKS) sekä opiskelijoiden osallistaminen tukitoimista sopimiseen toteutuvat hyvin erityisen tuen suunnittelussa. Sen sijaan tuen suunnittelu tutkinnon osittain ja erityisen tuen vaikuttavuuden säännöllinen arviointi eivät toteudu yhtä hyvin. Myös toteutuneiden tukitoimien kirjaaminen nousi esille kehittämistä edellyttävänä asiana. Osalla järjestäjistä on myös kehitettävää alaikäisten opiskelijoiden huoltajien osallistamisessa tukitoimien suunnitteluun.

Opiskelijaa opettavilla ja ohjaavilla tulee olla riittävästi tietoa opiskelijalle sovitusta tukitoimista ja keinoista tuen toteuttamiseen. Arviointitulosten mukaan henkilöstön välisessä tiedonkulussa on usein haasteena tuen tarpeita koskevien tietojen löydettävyyden puute opiskelijoiden HOKSeista, opettajien ja ohjaajien ajan riittävyys HOKSien läpi käymiseen, kun opiskelijoita on paljon, sekä tukitoimien kuvaaminen HOKSeissa liian yleisellä tasolla.

Tiedonkulun parantamiseksi opetus- ja ohjaushenkilöstön vastauksissa ehdotettiin tietojen löytämisen helpottamista sekä yhteisten tiedonvaihtopalaverien lisäämistä. Henkilöstön yhteistyön ja työnjaon osalta vastauksissa korostettiin tarvetta kehittää niin erityisopettajien ja muiden opettajien välistä kuin muiden opettajien keskinäistä yhteistyötä ja vastuunjakoja erityisen tuen suunnittelussa.

Perustutkintokoulutuksessa tuki toteutuu heikommin ammatillisissa tutkinnon osissa kuin yhteisissä tutkinnon osissa, ammatti- ja erikoisammattitutkinnoissa huonommin kuin perustutkintokoulutuksessa

Arvioinnissa toteutetuissa opiskelijahaastatteluissa tuli esille monia tapoja, joilla opiskelijoita tuetaan opinnoissa. Yleisimpiä tuen muotoja olivat selkeät ohjeet ja oppimateriaalit, opetus- ja ohjaushenkilöstön antama tuki ja apu, erilaisissa pajoissa ja pienryhmissä opiskelu sekä lisäaika tehtävien tekemiseen.

Myös opetus- ja ohjaushenkilöstön mainitsemat tuen muodot olivat hyvin samanlaisia kuin opiskelijoiden esiin tuomat tukemisen tavat. Yleisimpiä mainittuja muotoja olivat yksilöllinen tuki ja ohjaus, tehtävien ja ohjeiden selkeyttäminen, lisäajan antaminen, asioiden kertaaminen sekä pienryhmäopetus tai -ohjaus. Hieman harvinaisempia olivat pajatoimintaan osallistuminen, samanaikaisopetus tai -ohjaus sekä opiskeluvalmiuksia tukevien opintojen (OPVA) toteutukseen osallistuminen.

Järjestäjät ja henkilöstö arvioivat opiskelijoiden saavan tarvitsemaansa erityistä tukea paremmin perustutkintokoulutuksessa kuin ammatti- ja erikoisammattitutkintokoulutuksessa. Mutta kuitenkin vain vajaa 60 prosenttia opetus- ja ohjaushenkilöstöstä arvioi tuen saatavuuden hyväksi perustutkintokoulutuksessa.

Opetus- ja ohjaushenkilöstön näkemysten mukaan perustutkintokoulutuksessa tuki toteutuu paremmin yhteisissä tutkinnon osissa kuin ammatillisissa tutkinnon osissa. Tätä mieltä olivat yhteisten tutkinnon osien opettajat, ammatillisten tutkinnon osien opettajat sekä erityisopettajat.

Arviointitulosten perusteella perustutkintokoulutuksessa hyödynnetään useampia tuen muotoja kuin ammatti- ja erikoisammattitutkintokoulutuksessa. Vastaavasti yhteisten tutkintojen opettajat käyttävät useampia tuen muotoja kuin ammatillisten tutkinnon osien opettajat. Yhteisten tutkinnon osien opettajilla oli useammin kokemusta pienryhmäopetuksesta ja -ohjauksesta, paja-toiminnasta, yksilöllisistä tilaratkaisuista sekä opiskeluvalmiuksia tukevista opinnoista. Opintojen keventäminen (esimerkiksi lyhyemmät opiskeluvuorot tai -päivät) sekä asioiden kertaaminen olivat yleisemmin ammatillisten tutkinnon osien opettajien käyttämiä tukimuotoja.

Tuen toteutukseen kaivattiin samanaikaisopettajuutta sekä oppimateriaalien ja oppimisympäristöjen kehittämistä

Samanaikaisopetuksesta tai -ohjauksesta oli kokemusta noin 50 prosentilla yhteisten tutkinnon osien opettajista, 40 prosentilla ammatillisten tutkinnon osien opettajista ja 80 prosentilla erityisopettajista. Samanaikaisopetuksen ja -ohjauksen sekä yhteisopettajuuden lisääminen ja kehittäminen oli yleisin henkilöstön esiin nostama tuen muotoihin ja menetelmiin liittyvä kehittämistarve.

Yleisesti kaivattiin myös oppimateriaalien ja oppimisympäristöjen kehittämistä selkeämmiksi ja esteettömimmiksi sekä tuen apuvälineiden hyödyntämisen lisäämistä opetuksessa. Osa opettajista ja ohjaajista korosti tarvetta monipuolisemmille tarpeen mukaan muunneltaville tiloille ja kalusteille, jotka mahdollistaisivat paremmin esimerkiksi pienryhmä- ja yksilöohjauksen.

Erityisen tuen saatavuus työelämässä oppimisen ja etäopiskelun aikana on selkeästi heikompaa kuin oppilaitoksessa opiskeltaessa

Järjestäjien sekä opetus- ja ohjaushenkilöstön näkemysten mukaan opiskelijat saavat tarvitsemaansa erityistä tukea selkeästi heikommin ollessaan työelämässä oppimassa ja opiskellessaan etänä kuin oppilaitoksessa opiskellessaan. Henkilöstö tosin arvioi myös oppilaitoksessa saadun tuen saatavuuden heikommaksi kuin järjestäjät.

Soveltuvien työelämässä oppimisen paikkojen saatavuudessa erityisen tuen opiskelijoille on haasteita, ja työpaikkaohjaajien perehdytys ja tuki opiskelijoiden ohjaamiseen ei toimi kovin hyvin. Opetus- ja ohjaushenkilöstö korosti kehittämisen kohteina tuen viemistä työpaikoille, riittävien resurssien varmistamista, työpaikkaohjaajien perehdyttämistä ja osaamisen kehittämistä sekä opiskelijoiden tukemiseen sitoutuvien soveltuvien työpaikkojen saatavuuden parantamista.

Osaamisen arvioinnin mukauttaminen ja ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista poikkeaminen harvinaista, käytännöt osin epäselviä

Arviointitulosten mukaan osaamisen arvioinnin mukauttamista ja ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista poikkeamista tehdään kokonaisuudessaan hyvin vähän, ja ne painottuvat yhteisiin tutkinnon osiin.

Arviointitulosten perusteella mukauttamiseen ja poikkeamiseen liittyvät käytännöt ovat selkeämpiä yhteisissä tutkinnon osissa kuin ammatillisissa tutkinnon osissa. Järjestäjistä noin joka kymmenes ja opetus- ja ohjaushenkilöstöstä noin kolmannes piti ammatillisten tutkinnon osien mukauttamiseen ja poikkeamiseen liittyviä käytäntöjä epäselvinä. Kuitenkin myös yhteisten tutkinnon osien mukauttamista ja poikkeamista piti epäselvinä hieman harvempi kuin joka kymmenes järjestäjistä ja noin viidesosa henkilöstöstä.

Tuen tasojen ja muotojen rajapintoihin tarvitaan selkeyttä

Arviointitulosten mukaan tuen, erityisen tuen ja vaativan erityisen tuen rajapintoja ja keskinäistä suhdetta on tarpeen selkeyttää. Osa järjestäjistä sekä erityisopettajista ja erityisen tuen vastuuhenkilöistä kantoi huolta vaativan erityisen tuen saatavuudesta ja koulutuspaikkojen riittävydestä eri alueilla. Osalla yleisissä oppilaitoksissa opiskelevista opiskelijoista voi olla niin suuria tuen tarpeita, että oppilaitoksen tuen muodot eivät riitä. Tässä yhteydessä korostettiin yleisten oppilaitosten ja erityisoppilaitosten yhteistyön tiivistämistä.

Toisaalta esille nousi myös tarve selkeyttää tuen ja erityisen tuen välistä suhdetta. Osalla opiskelijoista tuen tarve voi olla lyhytkestoista ja epäsäännöllistä, jolloin ei olisi välttämättä tarpeen tehdä erityisen tuen päätöstä, mutta opiskelija kuitenkin tarvitsisi tavanomaista vahvempaa tukea.

Nivelvaiheyhteistyö perusopetuksen ja ammatillisen koulutuksen välillä ei toimi vielä riittävän hyvin, myös moniammatillisessa yhteistyössä kehitettävää

Alle puolet koulutuksen järjestäjistä arvioi opiskelijoita koskevan tiedonsiirron perusopetuksesta ammatilliseen koulutukseen toimivan hyvin tai erittäin hyvin. Vastaavasti 60 prosenttia järjestäjistä piti erityistä tukea koskevaa tiedotusta ammatillisesta koulutuksesta perusopetukseen hyvin tai erittäin hyvin toimivana. Jatko-opintoihin ja uravalintoihin ohjaus perusopetuksessa on merkittävässä roolissa opiskelijoiden tulevien koulutuspolkujen kannalta. On tärkeää, että perusopetuksessa on riittävästi tietoa toisen asteen koulutusvaihtoehdoista ja niiden vaatimuksista sekä tuen muodoista.

Karvi on aikaisemmin arvioinut nivelvaiheen yhteistyötä. Arvioinnissa havaittiin, että opiskelijat, joilla oli kokemuksia oppimiseen liittyvistä vaikeuksista, kokivat peruskouluaikeisen ohjauksen saatavuuden ja saavutettavuuden sekä tarvevastaavuuden heikommaksi kuin muut. He myös kokivat itsetuntemuksensa sekä tiedonhankinta- ja päätöksentekotaitojensa kehittyneen peruskouluaikeana muita heikommin. Kun nuorella on vaikeuksia perusopetuksen jälkeisen opintopolun pohtimisessa sekä valintojen sekä päätösten tekemisessä, tarvitaan enemmän mahdollisuuksia keskustella yksilöllisistä tarpeista ohjaajan kanssa. (Goman ym. 2020.)

Erityiseen tukeen liittyvä yhteistyö ammatillisten erityisoppilaitosten ja ammatilliseen koulutukseen valmentavan koulutuksen (VALMA) kanssa koettiin sen sijaan hieman toimivammaksi. Noin 80 prosentilla järjestäjistä oli ollut yhteistyötä ammatillisten erityisoppilaitosten ja valmentavan koulutuksen kanssa. Yhteistyön muodot erityisoppilaitosten kanssa liittyivät opiskelijoiden siirtymiseen oppilaitosmuodosta toiseen, yhteiseen kehittämistyöhön tai erityisoppilaitosten tarjoamaan koulutukseen tai konsultaatioon. Myös valmentavan koulutuksen yhteistyön muodot liittyivät pääasiassa opiskelijoiden siirtymiseen valmentavan ja tutkintotavoitteisen koulutuksen välillä sekä henkilökunnan yhteistyöhön.

Osalla järjestäjistä ei ollut yhteistyötä ammatillisten erityisoppilaitosten kanssa ja nämä järjestäjät toivoivat esimerkiksi voivansa verkostoitua erityisoppilaitosten kanssa ja saavansa koulutusta ja konsultaatiota erityisoppilaitoksilta.

Osa opiskelijoista tarvitsee pedagogisten tukitoimien lisäksi myös muuta tukea, esimerkiksi sosiaalihuollon palveluja, lääkinnällistä kuntoutusta tai terapiapalveluja. Erityisessä tuessa korostuukin moniammatillinen ja monialainen yhteistyö. Arviointitulosten mukaan yhteistyö toimii parhaiten kuraattoripalvelujen ja opiskeluterveydenhuollon kanssa. Näitä heikommin järjestäjien ja henkilöstön mielestä toimii yhteistyö psykologipalvelujen, nuorisopalvelujen sekä työ- ja elinkeinopalvelujen kanssa.

Erityistä tukea vahvistavia tekijöitä ovat toimivat erityisen tuen prosessit ja vastuut, henkilöstön yhteistyö ja osaaminen sekä yksilöllinen tuki

Koulutuksen järjestäjiä sekä opetus- ja ohjaushenkilöstöä pyydettiin nimeämään organisaationsa vahvuuksia erityisessä tuessa. Osa järjestäjistä ja henkilöstöstä nosti vahvuutenaan esille organisaation toimivat erityisen tuen prosessit ja vastuut, joilla viitattiin esimerkiksi yhdenmukaisiin toimintamalleihin tai erityisen tuen selkeään koordinointiin. Myös henkilöstön esimiehiltään saama tuki ja esimiesten myönteinen suhtautuminen erityisen tuen toteuttamiseen mainittiin vahvuudeksi.

Osa kuvasi vahvuutenaan hyvin toimivaa yhteistyötä erityisopettajien ja muun opetus- ja ohjaushenkilöstön välillä, erityisopettajien kesken sekä moniammatillisten yhteistyötahojen kesken. Myös yhteistyö opiskelijoiden, huoltajien ja työelämän kanssa nostettiin esille vahvuutena. Osa järjestäjistä oli kehittänyt toimivat nivelvaiheyhteistyön muodot perusopetuksen kanssa.

Ammattitaitoinen henkilöstö, sekä kouluttautuminen, osaaminen ja kokemus erityisen tuen tehtävistä olivat myös mainittuja vahvuuksia. Osa toi vahvuutena esiin myös yksilölliset opintopolut ja opiskelijoille tarjottavan tuen yksilöllisyyden. Tällä tarkoitettiin sitä, että opiskelijoille on luotu mahdollisuus saada joustavasti tukea omien tarpeidensa mukaan. Opettajat ja ohjaajat tuntevat opiskelijat ja heidän tarpeensa. Opetuksessa ja ohjauksessa korostuu opiskelijoiden kohtaaminen yksilöinä sekä opetus- ja ohjaushenkilöstön positiivinen suhtautuminen erityisen tuen opiskelijoihin.

Koronaepidemian vaikutuksia erityiseen tukeen

Arviointitulosten mukaan koronapandemiasta on aiheutunut eniten haasteita erityisen tuen toteutukseen ja saatavuuteen. Noin kolmasosa järjestäjistä arvioi koronaepidemian aiheuttaneen paljon tai erittäin paljon haasteita erityisen tuen toteutukseen. Jonkin verran haasteita oli ollut hieman yli 40 prosentilla järjestäjistä. Erityisen tuen tunnistamisessa ja suunnittelussa haasteita ei ollut yhtä paljon, joskin näidenkin osalta noin 60 prosentilla järjestäjistä oli ollut haasteita ainakin jonkin verran.

Tarkastelua taustamuuttujittain

Järjestäjien sekä opetus- ja ohjaushenkilöstön vastauksissa ei ollut kovin paljon eroja järjestäjän kielen tai AVI-alueen suhteen. **Kielen** osalta havaitut erot liittyivät erityisen tuen tarpeiden tunnistamiseen perustutkintokoulutuksessa sekä arvioinnin mukauttamisen käytäntöjen selkeyteen yhteisissä tutkinnon osissa. Ruotsinkieliset järjestäjät arvioivat näiden toimivuuden paremmaksi kuin suomenkieliset järjestäjät.

AVI-alueittain tarkasteluna Pohjois-Suomen AVI-alueella toimiva opetus- ja ohjaushenkilöstö arvioi erityisen tuen saatavuuden perustutkintokoulutuksessa hieman paremmaksi kuin Etelä-Suomen AVI-alueella toimiva henkilöstö. Itä-Suomen AVI-alueella työskentelevä henkilöstö koki

arvioinnin mukauttamisen ja ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista poikkeamisen käytännöt yhteisissä tutkinnon osissa selkeämmiksi verrattuna Etelä-Suomen AVI-alueella työskentelevään henkilöstöön.

Järjestäjien koko oli monin paikoin yhteydessä opetus- ja ohjaushenkilöstön kokemuksiin erityisen tuen toimivuudesta. Opiskelijamäärältään pienten järjestäjien henkilöstö piti resurssien riittävyttä ja työnjaon toimivuutta selkeästi parempana kuin keskikokoisten ja suurten järjestäjien henkilöstö. Myös tuen tarpeiden tunnistamisen sekä tuen suunnittelun ja toteutuksen toimivuutta pidettiin parempana pienten järjestäjien henkilöstön keskuudessa.

Koulutusaloittain tarkasteltuna luonnontieteiden sekä terveyden ja hyvinvoinnin aloilla työskentelevä henkilöstö arvioi resurssien riittävyden ja työnjaon toimivuuden parhaimmaksi. Resurssien riittävyttä piti heikoimpana tekniikan ja palvelualojen henkilöstö. Tekniikan aloilla myös työnjaon toimivuus arvioitiin heikoimmaksi. Tässä yhteydessä on huomioitava, että erityisen tuen opiskelijoiden määrät vaihtelevat koulutusaloittain. Rekisteritietojen perusteella eniten opiskelijoita suhteessa koulutusalan kokonaisopiskelijamäärään on palvelualoilla, tekniikan aloilla, tietojenkäsittelyn ja tietoliikenteen alalla sekä humanistisilla ja taidealoilla. Vähiten puolestaan kaupan ja hallinnon sekä luonnontieteiden aloilla.

Erityiseen tukeen liittyvän osaamisensa kokivat vahvimaksi terveys- ja hyvinvointialojen opetus- ja ohjaushenkilöstö ja heikoimmaksi tietojenkäsittelyn ja tietoliikenteen alalla toimiva henkilöstö.

Luonnontieteiden sekä terveys- ja hyvinvointialojen henkilöstö arvioi erityisen tuen tarpeiden tunnistamisen toimivuuden paremmaksi verrattuna tekniikan alojen, tietojenkäsittelyn ja tietoliikenteen sekä humanististen ja taidealojen henkilöstöön.

Erityisen tuen toteutus arvioitiin parhaiten toimivaksi luonnontieteissä, terveys- ja hyvinvointialoilla sekä kaupan ja hallinnon aloilla ja heikoiten toimivaksi tekniikan aloilla sekä tietojenkäsittelyssä ja tietoliikenteessä.

Henkilöstön osalta myös **eri tehtävissä työskentelevien** vastauksissa oli eroja. Erityisopettajana tai erityisen tuen vastuuhenkilönä toimivat arvioivat resurssien riittävyden ja työnjaon toimivuuden selkeästi paremmaksi kuin ammatillisten ja yhteisten tutkinnon osien opettajat. Erityisopettajana tai erityisen tuen vastuuhenkilönä toimivat kokivat myös erityiseen tukeen liittyvän osaamisensa selkeästi vahvemmassa kuin muissa tehtävissä toimivat. Suurin ero oli erityisopettajien ja yhteisten ja ammatillisten tutkinnon osien opettajien välillä.

Erityisopettajana tai erityisen tuen vastuuhenkilönä toimivat arvioivat myös erityisen tuen suunnittelun ja toteutuksen toimivuuden paremmaksi kuin ammatillisten tutkinnon osien opettajat, yhteisten tutkinnon osien opettajat ja opinto-ohjaajat.

Erityisopettajan kelpoisuuden tuottavat opinnot suorittaneet pitivät erityiseen tukeen liittyvää osaamistaan selkeästi parempana kuin ne, joilla opintoja ei ollut suoritettuna. Kelpoisuuden omaavat arvioivat myös erityisen tuen tarpeiden tunnistamisen perustutkintokoulutuksessa sekä erityisen tuen suunnittelun hieman toimivimmaksi. Opetus- ja ohjaushenkilöstön kyse-

lyyn vastanneista lähes neljäsosalla oli suoritettuna erityisopettajan opinnot. Heistä hieman yli 40 prosenttia toimi erityisopettajana ja suunnilleen samansuuruinen osuus ammatillisten tutkinnon osien opettajana.

Erityisen tuen opiskelijoiden määrän ja erityisopettajan kelpoisuuden omaavien työntekijöiden suhdelvun osalta ilmeni myös hieman eroja. Niiden järjestäjien henkilöstö, joilla oli alle 15 erityisen tuen opiskelijaa erityisopettajan kelpoisuuden omaavaa työntekijää kohden, arvioi erityiseen tukeen liittyvän osaamisensa hieman paremmaksi sekä erityisen tuen suunnittelun ja moniammatillisen yhteistyön hieman toimivammaksi kuin niiden järjestäjien henkilöstö, joilla oli 15–25 erityisen tuen opiskelijaa kelpoista työntekijää kohden.

Henkilöstön kokemuksiin vaikutti myös se, **miten usein he opettavat tai ohjaavat erityisen tuen opiskelijoita**. Päivittäin erityisen tuen opiskelijoita ohjaavat tai opettavat kokivat osaamisensa vahvemmaksi kuin viikoittain, kuukausittain tai harvemmin opettavat tai ohjaavat, mutta he arvioivat resurssien riittävyyden sekä vastuiden, työnjaon ja tuen toteutuksen toimivuuden heikommaksi.

Kehittämis- suositukset

16

1. Riittävät resurssit erityiseen tukeen tulee varmistaa ja resurssien kohdentumista selkeyttää

Koulutuksen järjestäjien tulee varmistaa henkilöstöresurssien sekä opetus- ja ohjaushenkilöstön ajallisen resurssin riittävyys erityisen tuen tehtäviin. Erityisopettajaresurssia tulee varata riittävästi tuen tarpeiden tunnistamiseen, tuen suunnitteluun, tuen toteutukseen ja seurantaan, moniammatilliseen yhteistyöhön, henkilöstön tukemiseen erityisen tuen asioissa sekä erityisen tuen käytäntöjen ja osaamisen kehittämiseen.

Järjestäjätasolla tulee tehdä näkyväksi erityisen tuen korotetun valtionosuuden kohdentuminen toimintaan. Lisäksi on tärkeää kehittää kohdentumisen seuranta soveltuvien mittaritietojen avulla, jotta resurssien riittävyttä voidaan arvioida ja resursseja voidaan suunnata tarkoitukseenmukaisella tavalla koulutusalojen, tutkintomuotojen ja toimipaikkojen kesken. Resurssien riittävyys oli arviointitulosten mukaan heikointa tekniikan aloilla ja palvelualoilla, joissa myös erityisen tuen opiskelijoiden määrät ovat suurimpia.

Koulutuksen järjestäjien ja opetus- ja kulttuuriministeriön tulee ennakoida ja seurata laajentuneen oppivelvollisuuden vaikutuksia erityisen tuen tarpeeseen.

2. Erityisen tuen suunnitelmallisuutta sekä henkilöstön keskinäistä työnjakoa ja yhteistyötä tulee kehittää

Koulutuksen järjestäjien ja henkilöstön vuoropuhelua erityisen tuen järjestämisestä tulee lisätä. Erityisen tuen asioita on tärkeä käsitellä säännöllisesti johdon kokouksissa. Varsin suuri osa ammatillisten ja yhteisten tutkinnon osien opettajista koki erityiseen tukeen liittyvät vastuut ja työnjaon epäselviksi. Erityisopettajien, muiden opettajien sekä ohjaajien roolia ja tehtäväalueita erityisessä tuessa tulee selkiyttää ja henkilöstölle suunnattuja erityiseen tukeen liittyviä ohjeita tarkentaa.

Tarpeen on myös kehittää erityisen tuen toimintakäytäntöjä yhdenmukaisemmiksi ja tasalaa-tuisemmiksi eri toimipisteiden, koulutusalojen ja koulutukseen hakeutumistapojen välillä. On tärkeää, että järjestäjät arvioivat erityisen tuen organisoinnin tarkoituksenmukaisuutta eri kou-lutusalojen näkökulmasta sekä sitä, onko erityisopettajaresurssia riittävästi eri koulutusalojen käytössä. Alakohtaiset erityisopettajat ovat hyvä keino parantaa erityisen tuen organisointia ja toteutusta. Arviointitulosten mukaan työnjaon toimivuus erityisen tuen osalta on heikointa tekniikan aloilla. Mitä suurempi järjestäjän kokonaisopiskelijamäärä on, sitä heikommaksi työnjaon toimivuus koettiin.

Suurimmalla osalla järjestäjistä on organisaatiotasoinen erityisen tuen järjestämistä tai toteutus-ta koskeva suunnitelma tai toiminnan kuvaus. Osalla tällaista suunnitelmaa tai kuvausta ei ole. Suunnitelma tai toiminnan kuvaus on konkreettinen keino kuvata erityisen tuen järjestämistä, toimintatapoja, työn- ja vastuunjakoa sekä arviointi- ja kehittämistyötä. Niidenkin, joilla suun-nitelma tai toiminnan kuvaus on, on tarvetta kehittää sitä sisällöllisesti niin, että se tukee entistä paremmin opetus- ja ohjaushenkilöstön työtä.

3. Henkilöstön osaamista erityisessä tuessa tulee vahvistaa

Opetus- ja ohjaushenkilöstön osaamista tulee kehittää suunnitelmallisemmin. Erityisesti yhteisten ja ammatillisten tutkinnon osien opettajien valmiuksia erityisen tuen tarpeiden tunnistamiseen ja opiskelijoiden tukemiseen tulee vahvistaa. Koulutusaloikohtaiset erot henkilöstön osaamisessa tulee huomioida ja erityiseen tukeen liittyvä osaaminen tulee varmistaa kaikilla koulutusaloilla.

Koulutuksen järjestäjien tulee sisällyttää erityisen tuen osaaminen entistä vahvemmin henkilöstön kehittämisen strategiaansa ja hyödyntää entistä enemmän erityisopettajien pätevyyden omaavien työntekijöiden osaamista muun henkilöstön osaamisen kehittämisessä. Myös henkilöstön koke-musten jakamista esimerkiksi erilaisista tuen muodoista on tarpeen lisätä.

Ammatillisessa opettajankoulutuksessa tulee vahvistaa erityiseen tukeen liittyviä sisältöjä ja eri-tyiseen tukeen liittyvää täydennyskoulutusta tulee tarjota kattavasti ammatillisen koulutuksen opetus- ja ohjaushenkilöstölle.

4. Tuen tarpeiden tunnistamista on kehitettävä jatkuvan haun kautta tulevien opiskelijoiden osalta ja ammatti- ja erikoisammattitutkinnoissa

Erityisen tuen tarpeiden tunnistamista tulee kehittää jatkuvan haun osalta. Arviointitulosten mukaan tunnistaminen ei toteudu yhtä järjestelmällisesti tässä hakutavassa kuin muissa, ja esi-merkiksi nivelvaiheen tiedonsiirrossa voi olla enemmän haasteita muihin hakutapoihin nähden.

Erityisen tuen tarpeiden tunnistamista tulee kehittää myös ammatti- ja erikoisammattitutkin-tokoulutuksessa. Arviointitulosten mukaan tunnistaminen näissä tutkintomuodoissa toimii huonommin kuin perustutkintokoulutuksessa.

5. Erityisen tuen suunnittelua tutkinnon osittain tulee kehittää ja opetus- ja ohjaushenkilöstön välistä tiedonkulkua parantaa

Arviointitulosten mukaan erityisen tuen suunnittelu tutkinnon osittain ei toteudu kovin hyvin. Tätä on tärkeä kehittää, jotta opiskelijan yksilöllisten vahvuuksien ja tuen tarpeiden määrittely eri tutkinnon osissa sekä tarkoituksenmukaisten tukitoimien valinta mahdollistuu. Tukitoimet tulee kirjata riittävän selkeästi ja konkreettisesti opiskelijoiden henkilökohtaisiin osaamisen kehittämissuunnitelmiin.

Opetus- ja ohjaushenkilöstön välistä tiedonkulkua ja yhteistyötä erityisen tuen suunnittelussa tulee vahvistaa. Opiskelijaa opettavilla ja ohjaavilla tulee olla riittävästi tietoa opiskelijalle sovitusta tukitoimista ja keinoista tuen toteuttamiseen. Osalla järjestäjistä on tarvetta vahvistaa myös alaikäisten opiskelijoiden huoltajien osallistamista tukitoimien suunnitteluun.

6. Erityisen tuen muotoja, toteutusta ja tuen vaikuttavuuden arviointia on kehitettävä

Suunnitelmallisen pedagogisen tuen ja erityisten opetus- ja opiskelijajärjestelyjen kehittäminen on tärkeää kaikissa tutkintomuodoissa ja tutkinnon osissa. Inklusiivinen, saavutettava ammatillinen koulutus on vahvasti johtamisen ja koko oppilaitosyhteisön sekä työpaikkojen oppimisympäristöjen asia.

Tuen muotoja ja tuen toteutusta tulee kehittää niin, että ne soveltuvat entistä paremmin eri tutkintomuotoihin, tutkinnon osiin ja oppimisympäristöihin. Arviointitulosten mukaan perustutkintokoulutuksessa tuki toteutuu huomattavasti huonommin ammatillisissa tutkinnon osissa kuin yhteisissä tutkinnon osissa. Huomiota tulee kiinnittää myös ammatti- ja erikoisammattitutkintoihin, joissa tuki toteutuu perustutkintokoulutusta huomattavasti huonommin. Oppimisympäristöjen osalta tuki ei toteudu kovin hyvin työelämässä oppimisessa ja etäopiskelussa, joten tuen toteutusta ja saatavuutta näissä tulee kehittää.

On suositeltavaa, että järjestäjät kehittävät samanaikaisopetusta ja -ohjausta osana erityisen tuen toteutusta. Jaetun asiantuntijuuden merkitystä ja erityisopettajien konsultatiivista roolia on tärkeää vahvistaa.

Opiskeluvalmiuksia tukevia opintoja on suositeltavaa hyödyntää entistä enemmän osana erityistä tukea.

Opiskelijan saaman tuen vaikuttavuuden arviointia tulee kehittää säännöllisemmäksi. Suunniteltujen tukitoimien lisäksi opiskelijoiden henkilökohtaisiin osaamisen kehittämissuunnitelmiin tulee kirjata toteutuneet tukitoimet. Tukitoimien kirjaamisen puutteet vaikeuttavat tuen toteutumisen seuraamista ja arviointia. Opiskelijoiden henkilökohtaista osaamisen kehittämissuunnitelmaa koskevassa tietosisällössä tulisi olla kohta tuen toimivuuden ja vaikuttavuuden arvioinnista. Tämä ohjaisi järjestäjiä ja opetus- ja ohjaushenkilöstöä säännöllisempään tuen vaikuttavuuden arviointiin. Opiskelijan kokemukset ja itsearviointi tulee huomioida vaikuttavuuden arvioinnissa.

7. Soveltuvien työpaikkojen saatavuutta, työpaikkaohjaajien perehdyttämistä ja opiskelijoiden tukea työelämässä oppimisen aikana tulee kehittää

Arviointitulosten mukaan opiskelijoiden tukemiseen sitoutuvien soveltuvien työpaikkojen saatavuutta tulee parantaa ja opiskelijan tukea työelämässä oppimisessa kehittää. Keinoja tähän ovat erityisopettajien, opettajien ja työpaikkaohjaajien yhteistyön tiivistäminen sekä erityisen tuen suunnittelu, toteuttaminen ja arviointi osana suunnitelmallista työpaikalla oppimisen prosessia.

Käytännön keinoja ovat myös opiskelijalle soveltuvien ja hänen kannaltaan tarkoituksenmukaisten työtehtävien tarkempi määrittely työelämässä oppimisjakson alussa tai ennen sitä, sekä opiskelijan valmentaminen etukäteen työelämässä oppimiseen ja työtehtäviin. Myös työpaikkaohjaajien perehdyttämistä ja erityiseen tukeen liittyvää osaamista tulee kehittää.

8. Osaamisen arvioinnin mukauttamisen ja ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista poikkeamisen käytäntöjä tulee selkeyttää

Valtakunnallisia ohjeita mukauttamisesta ja poikkeamisesta tulee tarkentaa osana erityisen tuen ohjausta. Järjestäjätasolla mukauttamisen ja poikkeamisen prosesseja tulee kehittää, niihin liittyviä ohjeita selkeyttää ja käytäntöjä yhtenäistää eri tutkinnoissa. Myös henkilöstölle tiedottamista tulee lisätä ja henkilöstön osaamista mukauttamiseen ja poikkeamiseen liittyen tulee kehittää. Myös ammatillisten erityisoppilaitosten osaamista mukauttamiseen ja poikkeamiseen liittyvien toimintojen kehittämisessä tulee hyödyntää entistä enemmän.

9. Tuen tasojen ja muotojen rajapintoihin tarvitaan selkeyttä

Vaativan erityisen tuen saatavuus ja koulutuspaikkojen riittävyys eri alueilla tulee varmistaa. Osalla yleisissä oppilaitoksissa opiskelevista opiskelijoista voi olla niin suuria tuen tarpeita, että oppilaitoksen tuen muodot tai tukeen liittyvä osaaminen eivät riitä. Opiskelijoiden mahdollisuutta siirtyä tarvittaessa tuen muodosta toiseen tulee entisestään kehittää sekä yleisten oppilaitosten ja erityisoppilaitosten yhteistyötä tulee tiivistää.

Myös erityisen tuen ja muiden oppimisen ja ohjauksen tuen muotojen keskinäistä suhdetta tulee selkeyttää. Käytännön työkaluja ja menettelytapoja tuen tarpeiden tunnistamiseen ja eri tuen muotojen ja tasojen määrittelyyn tulee kehittää yhteistyössä koulutuksen järjestäjien, erityisoppilaitosten, Opetushallituksen sekä opetus- ja kulttuuriministeriön kesken. Opetushallituksen tulee päivittää vuonna 2015 julkaistu erityisopetuksen käsikirja, jossa kuvataan erityisen tuen osa-alueita ja prosesseja.

Koulutusjärjestelmän tasolla on tärkeää kehittää erityistä tukea siten, että tuen kokonaisuus on riittävän selkeä ja rakenteeltaan looginen opiskelijoille, heidän huoltajilleen ja eri koulutusasteiden toimijoille. Nykyisellään erityiseen tukeen liittyvä terminologia ja tuen muodot vaihtelevat eri koulutusasteilla.

10. Erityiseen tukeen liittyvää nivelvaiheyhteistyötä ja moniammatillista yhteistyötä tulee kehittää

Osa opiskelijoista tarvitsee pedagogisten tukitoimien lisäksi myös muuta tukea, jolloin oppilaitoksessa annettava tuki on osa monimuotoista eri sektorien palveluista muodostuvaa kokonaisuutta. Moniammatillinen ja monialainen yhteistyö korostuu erityisen tuen järjestämisessä. Arviointitulosten perusteella koulutuksen järjestäjien ja oppilaitosten yhteistyö opiskeluterveydenhuollon ja kuraattoripalvelujen kesken toimii melko hyvin, mutta kehittämistarpeita on yhteistyössä psykologipalvelujen, nuorisopalvelujen sekä työ- ja elinkeinopalvelujen kanssa.

Myös perusopetuksen ja ammatillisen koulutuksen nivelvaiheyhteistyötä opiskelijoiden ohjauksessa ja tiedonsiirrossa tulee edelleen kehittää, ja erityistä tukea koskevaa tiedottamista ammatillisesta koulutuksesta perusopetukseen vahvistaa. Nivelvaiheen yhteistyö perusopetuksen ja toisen asteen kanssa tulee aloittaa nykyistä aikaisemmin niiden opiskelijoiden osalta, joilla on perusopetuksessa oppimiseen liittyviä haasteita.

Lähteet

Asetus ammatillisesta koulutuksesta 673/2017.

Asetus opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 986/1998.

Atjonen, P. 2014. Kehittävän arvioinnin periaatteiden ilmeneminen opetus- ja kasvatustieteiden arviointiraporteissa vuosina 2005–2012. *Kasvatus* 45 (3), 212–227.

Goman, J., Rumpu, N., Kiesi, J., Hietala, R., Hilpinen, M., Kankkonen, H., Kjaldman, I-O., Niinistö-Sivuranta, S., Nykänen, S., Pantsar, T., Piilonen, H., Raudasoja, A., Siippainen, M., Toni, A. & Vuorinen, R. 2020. Vaihtoehtoja, valintoja ja uusia alkua. Arviointi nuorten opintopoluista ja ohjauksesta perusopetuksen ja toisen asteen nivelvaiheessa. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 6:2020.

Hallituksen esitys 39/2017 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ammatillisesta koulutuksesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi. Osoitteesta: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/HE_39+2017.pdf. (Viitattu 24.8.2020.)

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus 2021. Koulutuksen arviointisuunnitelma 2020–2023. Osoitteesta: https://karvi.fi/app/uploads/2021/04/KARVI_arviointisuunnitelma-2020-2023_paivitetty_2021.pdf. (Viitattu 26.4.2021.)

Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017.

Laki ammatillisesta koulutuksesta 630/1998.

Laki ammatillisesta aikuiskoulutuksesta 631/1998.

Metsämuuronen, J. 2009. Metodit arvioinnin apuna. Oppimistulosten arviointi 1/2009. Helsinki: Opetushallitus

Moitus, S. & Kamppi, P. Kehittävä arviointi Kansallisessa koulutuksen arviointikeskuksessa. Tiivistelmät 8:2020.

Oiva 2020. Opetushallinnon ohjaus- ja sääätelypalvelu 2020. Järjestämisluvat 12.6.2020. Osoitteesta: <https://app.powerbi.com/view?r=eyJrIjoiN2M1YWZiYzUtOTYyYS00NTY2LTgzNDctNGZjOTVmOWQ4ZTlkIiwidCI6IjJkxMDczODlkLTQ0YjgtNDcxNi05ZGEyLWw0ZTNhY2YwMzBkYiIsImMiOiJh9>. (Viitattu 31.7.2020.)

Opetushallitus 2018. Erityinen tuki ammatillisessa koulutuksessa. Osoitteesta: <https://eperusteet.opintopolku.fi/eperusteet-service/api/dokumentit/4637898>. (Viitattu 31.7.2020.)

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019. Ammatillisen koulutuksen vaativan erityisen tuen kehittämisryhmän ehdotukset. Kehittämisryhmän loppuraportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019:23. Osoitteesta: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161647/OKM%202019%2023%20Ammatillisen%20koulutuksen%20vaativa%20erityinen%20tuki.pdf>. (Viitattu 24.8.2020.)

Oppivelvollisuuslaki 1214/2020.

- Paananen, R., Surakka, A., Kainulainen, S., Ristikari, T., & Gissler, M. (2019). Nuorten aikuisten syrjäytymiseen liittyvät tekijät ja sosiaali- ja terveystalveluiden ajoittuminen. *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti*, 56(2). Osoitteesta: <https://doi.org/10.23990/sa.73002>. (Viitattu 9.9.2020.)
- Patton, M. Q. 2011. *Developmental Evaluation. Applying Complexity Concepts to Enhance Innovation and Use*. New York, London: The Guilford Press.
- Suomen perustuslaki 731/1999.
- Tilastokeskus 2020. Ammatillisen koulutuksen erityisopiskelijoiden määrät eri 2004–2017. Osoitteesta: http://www.stat.fi/til/erop/2019/erop_2019_2020-06-05_tau_010_fi.html. (Viitattu 14.9.2020.)
- Vipunen 2021. Ammatillinen koulutus. Opiskelijat ja tutkinnot. Päivittyvät raportit. Uudet opiskelijat, opiskelijat ja tutkinnon suorittaneet. Osoitteesta: https://vipunen.fi/fi-fi/_layouts/15/xlviewer.aspx?id=/fi-fi/Raportit/Ammatillinen%20koulutus%20-%20opiskelijat%20ja%20tutkinnot%20-%20live%20-%20opiskelijat%20ja%20tutkinnot.xlsb. (Viitattu 3.6.2021.)

Arviointi kohdistui ammatillisen koulutuksen erityiseen tukeen. Arvioinnissa tuotettiin tietoa erityisen tuen järjestelyistä ja niiden toimivuudesta: tuen tarpeiden tunnistamisesta, tuen suunnittelusta, tuen ja ohjauksen muodoista, tuen saatavuudesta ja saavutettavuudesta sekä osaamisen arvioinnin mukauttamisen ja ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista poikkeamisen käytännöistä. Ammatillisen koulutuksen erityistä tukea ei ole aikaisemmin arvioitu omana teemanaan.

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (Karvi) on itsenäinen koulutuksen arviointiviranomainen. Se toteuttaa koulutukseen sekä opetuksen ja koulutuksen järjestäjien toimintaan liittyviä arviointeja varhaiskasvatuksesta korkeakoulutukseen. Lisäksi arviointikeskus toteuttaa perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen ja oppimistulosten arviointeja. Keskuksen tehtävänä on myös tukea opetuksen ja koulutuksen järjestäjiä ja korkeakouluja arviontia ja laadunhallintaa koskevilla asioilla sekä kehittää koulutuksen arviontia.